

XVI. YÜZYILDA SARUHAN SANCAĞI YÖRÜKLERİ

BURCU KAYGANA

YÜKSEK LİSANS

TARİH/YENİÇAĞ TARİHİ

T.C.
ORDU ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

XVI. YÜZYILDA SARUHAN SANCAĞI YÖRÜKLERİ

BURCU KAYGANA

YÜKSEK LİSANS TEZİ
TARİH/YENİÇAĞ TARİHİ

AKADEMİK DANIŞMAN
DOÇ. DR. SADULLAH GÜLTEN

ORDU-2015

T.C.
ORDU ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Bu çalışma jürimiz tarafından 15.10.2015 tarihinde yapılan sınav ile TARİH Anabilim Dalı, YENİÇAĞ Bilim Dalı'nda YÜKSEK LİSANS tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan: Yrd. Doç. Dr. Oktay KARAMAN

Üye: Doç. Dr. Sadullah GÜLTEN

Üye: Yrd. Doç. Dr. Ayşe PUL

ONAY:

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylıyorum.

22.10.2015

Prof. Dr. Güven MURAT
Sosyal Bilimleri Enstitü Müdürü

BİLDİRİM

Hazırladığım tezin tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya, kullandığım başka yazarlara ait her özgün fikre kaynak gösterdiğimi bildiririm.

15/06/2015

İmza

Burcu Kaygana

[KAYGANA, Burcu]. [*XVI. Yüzyılda Saruhan Sancağı Yörükleri*], [Yüksek Lisans], Ordu, [2015].

ÖZET

Tuğrul Bey Selçuklu devletini kurunca, Türkistan'dan sel halini alan Türkmen göçleri ile İslam ülkeleri göçebelere açılmıştı. 1071'deki Malazgirt zaferi ile birlikte Bizans direnişi büyük ölçüde kırılmış ve bundan sonra çoğunluğunu Oğuzların teşkil ettiği Türk toplulukları Anadolu'ya akmaya başlamıştı.

Türklerin ikinci kez büyük kitleler halinde Anadolu'ya gelişleri ise Moğol istilasının başladığı yıllara rastlamaktadır. Selçuklu Devleti Moğol baskısıyla yıkılmaya yüz tutarken, Batı Anadolu'da aralarında Candaroğulları, Osmanoğulları, Karesioğulları, Germiyanoğulları, Saruhanoğulları, Aydınoğulları ve Mentешеoğulları'nın da bulunduğu irili ufaklı yirmiye yakın Türkmen beyliği kurulmuştur. Ancak bu beyliklerin siyasi yaşamı uzun sürmemiş, aralarından Osmanlılar hızla büyüyüp, gelişerek diğer beylikler üzerinde nüfusunu arttırmış ve Anadolu'da siyasi birliğin oluşturulmasını sağlamışlardır.

Türklerin Anadolu'ya yaptıkları akınlar sonucunda yerleşik hayata yönelmeleriyle birlikte *Yörük* kavramı ortaya çıkmıştır. Osmanlı idaresinde eski geleneksel yaşam tarzını devam ettirmek isteyen Türkmen grupları, XVI. yüzyıl Osmanlı arşiv kayıtlarında Yörük olarak adlandırılmışlardır. Ancak özellikle Batı Anadolu bölgesindeki Yörükler siyasi oluşumlar meydana getirdikleri için tam bir göçebe hayat tarzı içerisinde bulunmamışlardır. Bölgedeki Yörüklerin büyük bir bölümü ziraatın ağırlık kazandığı küçük yerleşim birimlerini kurarak buralara adlarını vermişlerdir. Batı Anadolu Yörükleri arasında bulunan Saruhan Yörükleri de hem kalabalık nüfusları hem de dağıldıkları sahanın genişliği ile önemli bir yere sahip olmuşlardır. Bu cümleden olarak, bu çalışmanın amacı Saruhan Sancağı Yörüklerinin dağıldıkları sahaları, idari, mali ve nüfus yapılarını ortaya koymaktır.

Anahtar Kelimeler: Yörükler, Saruhan Sancağı, Konar-Göçerler, Batı Anadolu bölgesi

[Burcu KAYGANA]. [*The Yoruks of Saruhan Sanjak XVI. Century*], [Master], Ordu, [2015].

ABSTRACT

Tugrul Bey fanning the flames of the Seljuk Empire, Turkestan flood of migration from Islamic Countries to the Turkmen nomads had been opened. Along with the victory of Malazgirt in 1071, the Byzantine resistance is broken to a large extent, and after that the Oghuz Turks into Anatolia, where the majority of the Turkish communities began to flow.

The Mongol invasion of Anatolia to the Turks for the second time in a year coincides at the start of the big masses. While holding the face to collapse under the pressure of the Mongol Seljuk state, located in Western Anatolia, Osmanogulları, Karesiogulları, Germiyanoguları, Saruhanogulları, and Seized twenty of various sizes, including Turkmen principality was founded Menteseogulları. However, the political life of these principalities didn't last long, and the Ottomans rapidly growing and developing from them, an increase in the population over other principalities, and the creation of the political union in Anatolia have provided.

The Turks to Anatolia as a result of their raids-orientation has emerged with the concept of the Nomad. Former Turkmen groups who want to continue the traditional lifestyle in the Ottoman administration, XVI. century Ottoman archival records have been referred to as Nomad. However, especially in Western Anatolia, within a nomadic lifestyle of the nomads is not provided fully to the political formation to which they give rise. A large part of the nomads in the region gained weight on agriculture by establishing small settlements gave names here. Saruhan found among Nomads in Western Anatolia and crowded populations of both associations have held an important place with the width of the field. In other words, the purpose of this study the dissolution of the banner of Saruhan nomads in the fields of administrative, financial and to reveal the population structure.

Keywords: Yoruks, Saruhan Sanjak, Nomadics, West Anatolia region

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler	
Adı Soyadı:	Burcu KAYGANA
Doğum Yeri ve Tarihi:	Samsun/ 16.05.1989
Eğitim Durumu	
Lisans Öğrenimi:	Ordu Üniversitesi
Yüksek Lisans Öğrenimi:	Ordu Üniversitesi
Bildiği Yabancı Diller:	İngilizce
İş Deneyimi	
Projeler:	-
Çalıştığı Kurumlar:	-
İletişim	
E-Posta Adresi:	Burcu_5552@hotmail.com
Adres:	Sarıcalı Mah. Saadet Sokak No: 31 Kat:4 Samsun
Telefon:	05447763928
Tarih ve İmza:	

İÇİNDEKİLER

BİLDİRİM.....	I
ÖZET.....	II
ABSTRACT.....	III
ÖZGEÇMİŞ.....	IV
İÇİNDEKİLER.....	1
KISALTMALAR.....	3
ÖNSÖZ.....	4
KAYNAKLAR VE ARAŞTIRMALARA DAİR.....	5
1. Arşiv Kaynakları: Tahrir Defterleri.....	5
2. Araştırmalar ve İncelemeler.....	14
GİRİŞ.....	16
SARUHAN BÖLGESİNİN COĞRAFI YAPISI VE TARİHİ.....	16
A. Bölgenin Coğrafi Yapısı.....	16
B. Bölge Tarihi.....	18
BİRİNCİ BÖLÜM.....	26
BATI ANADOLU'DA KONAR-GÖÇERLER.....	26
1. Yörük Adının Manası.....	28
2. Konar-Göçerlerin İsimlendirilmesi.....	33
3. Yörüklerin İdari Yapıları.....	36
4. Yörüklerin Hukuki Nizamları.....	43
5. Yörüklerin İktisadi Yapıları ve Vergilendirilmeleri.....	48
6. Yörüklerin Vazifeleri.....	53
7. Yörüklerde Yerleşik Hayat.....	59

İKİNCİ BÖLÜM.....	63
SARUHAN YÖRÜKLERİ.....	63
A. Elliciler.....	63
B. Mukataa Yörükleri.....	101
C. Karacalar ve Buğurcular.....	111
D. Muhtelif Yörük Grupları.....	118
1. Demirci Yörükleri.....	118
2. Kurddutan Yörükleri.....	126
3. Akça-köy Yörükleri.....	129
4. Menye Yörükleri.....	134
5. Borlu Yörükleri.....	136
6. Mermercik Yörükleri.....	137
7. Bazdaran Yörükleri.....	141
8. Vakıf Reayası Olan Yörük Grupları.....	143
9. Müstakil Yörük Grupları.....	148
SONUÇ.....	151
KAYNAKÇA.....	154

KISALTMALAR

a.g.e	Adı Geçen Eser
a.g.m	Adı Geçen Makale
a.g.t	Adı Geçen Tez
ADTCF	Ankara Üniversitesi Dil-Tarih ve Coğrafya Fakültesi
Bkz.	Bakınız
BOA.	Başbakanlık Osmanlı Arşivleri
C	Cilt
DİA	<i>Diyanet İslam Ansiklopedisi</i>
Ed.	Editör
İA	<i>İslam Ansiklopedisi</i>
KKA.	Tapu Kadastro Genel Müdürlüğü Tapu Arşiv Dairesi Kuyud-1 Kadime Arşivi
MEB	Milli Eğitim Bakanlığı
nr.	Numara
OTAM	Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi
s	Sayfa Numarası
S	Sayı
TD.	Tahrir Defteri
TTK	Türk Tarih Kurumu
v.	Varak
v.s	Vesaire
Yay.	Yayınları, Yayınevi

ÖNSÖZ

Bu çalışmada XVI. yüzyılda Saruhan bölgesinde yaşayan konar-göçer Yörük teşekkülleri incelenmiş olup, Yörük olarak bilinen grupların sosyal, idari, iktisadi ve hukuki yapıları ile görevleri, nüfus hareketleri, zaman zaman yerleşik hayat sürdürdükleri durumlar ele alınmıştır. Araştırma tahrir defterlerine dayalı olarak hazırlanmış olup tahrir defterlerine bağlı olarak XVI. yüzyıl ile sınırlandırılmıştır.

Bu çerçevede çalışmamız giriş bölümüyle birlikte üç bölümden oluşmaktadır. İlk olarak tezimizin temel kaynaklarını oluşturan tahrir defterleri hakkında bilgi verilmiştir. Bu defterlerin önemi ve türleri hakkında ayrıntılı bilgiler verildikten sonra Saruhan bölgesi ve Yörük teşekkülleri hakkında yapılan araştırmalardan bahsedilmiştir. Giriş bölümünde çalışma alanımız olan Saruhan bölgesinin coğrafi durumu ve bölgenin tarihsel süreç içerisindeki gelişimi üzerinde durulmuştur. Birinci bölümde Anadolu'nun Türkleşmesinde Yörük ve Türkmenlerin rolü hakkında bilgiler verildikten sonra, Yörük adının menşei ve tarihi gelişimi üzerinde durulmuş, ismin ifade ettiği mana tartışılmıştır. Yine bu bölümde, Yörüklerin idari ve hukuki yapılarıyla, vazifeleri, iktisadi faaliyetleri, yerleşik hayata geçişleri ve konar-göçer aşiretlerin isimlendirilmelerinden bahsedilmiştir. İkinci bölümde ise Saruhan bölgesinde bulunan Yörük gruplarından Ellici, Mukataa, Karacalar ve Buğurcular ile muhtelif ve müstakil Yörük grupları tek tek incelenmiş ve aynı isimle farklı bölgelere dağılan akraba cemaatler tespit edilmiştir.

Bu araştırmanın tercih edilmesinde ve değerlendirilmesinde beni teşvik eden, bu konudaki tecrübelerini benimle paylaşan değerli hocam ve danışmanım Doç. Dr. Sadullah GÜLTEN'e, aydınlatıcı bilgilerine ve desteklerine her daim başvurduğum hocalarım Prof. Dr. Ergin AYAN'a ve Yrd. Doç. Dr. Ayşe PUL'a tüm bölüm hocalarıma ve son olarak maddi ve manevi desteklerini her zaman yanımda hissettiğim aileme teşekkürü borç bilirim.

Burcu KAYGANA

KAYNAKLAR VE ARAŞTIRMALARA DAİR

1. Arşiv Kaynakları: Tahrir Defterleri

Tahrir kelimesi yazma ve kaydetme manasına gelmektedir¹. Osmanlı Devleti fethettiği bölgeler ile kendi arazisini, toprağın mülkiyet ve tasarruf biçimini, vergi miktarlarını tayin ve tespit etmek için istatistikî bilgiler edinerek tahrir sistemini uygulamıştır². Ancak Osmanlı Devleti'nin tahrir sistemini hangi tarihten itibaren uygulamaya başladığı kesin olarak bilinmemektedir. Bugün elimizde bulunan 1431 tarihli ilk defterden anlaşıldığı kadarıyla tahrir uygulamasının XIV. yüzyılda kullanıldığı tespit edilebilmektedir. 1431 tarihli bu defter, bir tımar İcmâl defteridir. Arnavut sancağına ait olan bu İcmâl defterinden anlaşıldığına göre, Osmanlı tahrir sistemi, Yıldırım Bayezid dönemine kadar geriye götürülmektedir³.

Yapılan tahrirlerin, Osmanlı Devleti'nin teşkilatlanmasında ve bu teşkilatın bir nizam içerisinde işleminde büyük rolü vardır. Bu sistemin kurulmasında ve uzun süre başarı sağlamasında idari, mali ve askeri zaruretler mevcuttur. Devrin şartları icabı, vergilerin toplanması ve nakli güç olduğundan askerlerin önemli bir kısmı ile bir kısım memur maaşları ve devletin yapacağı bir kısım harcamaların merkezi hazineden nakden ödenmesi zor olduğundan bu askeri ve idari görevliler, hizmetlerinin karşılığı olan maaşları, buldukları yerlerdeki vergileri kendi hesaplarına toplamaları imkânını sağlayan dirlik beratları ile temin ederlerdi ki bu sisteme tımar adı verilirdi. Bu sistem, devletin yapacağı bazı işleri vergi muafiyeti ile o mıntıkanın ahalsininin yapması, devlet hazinesinden direkt olarak para çıkmamasını ve işlerin daha rahat yapılmasını sağlardı⁴.

Tahrir defterleri, aynı zamanda tımar sisteminin de temelini oluşturmaktaydı. Bir bölge fethedildiği zaman derhal orada idari teşkilatlanma yapılmakta ve peşinden tahrir işlemine başlanılmaktaydı. Tahrir işleminin sıhhatli yapılması tımar düzeninin sağlıklı bir şekilde uygulanması açısından son derece önem taşımaktaydı. Sipahi reaya ilişkilerinin düzenli yürümesi üretim ve vergi konusundaki muhtemel problemlerin önüne geçilmesi

¹ Ferit Develioğlu, **Osmanlıca Türkçe Sözlük**, Aydın Kitabevi, Ankara 2000, s. 1021.

² Erhan Afyoncu, "Osmanlı Devleti'nde Tahrir Sistemi", **Osmanlı**, C. VI, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 1999, s. 311; Fatma Acun, "Klasik Dönem İdare Tarzı Olarak Tımar Sistemi ve Uygulaması", **Türkler**, C. IX, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002, s. 902.

³ Halil İnalçık, **Devlet-i Aliye**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2009, s. 219.

⁴ Ö. Lütfü Barkan, "Tımar", **İA**, C. XII, MEB Yayınları, İstanbul 1970, s. 286.

de yine tahrirlerin sıhhatine bağılıydı. Bundan dolayı devletin klasik dönemde tahrir konusunda son derece hassasiyet ve titizlikle durduğu görölmektedir⁵.

Tahririn amacı, fetihleri izleyen yıllarda ve daha sonra belli aralıklarla, fethedilen bölgelerin gelir kaynaklarının bir bölümünü çıkarmak ve bu gelir kaynaklarının dirlik olarak dağıtımının gerçekleştirilmesine imkân sağlamaktı. Bu tahrirlerin yenilenme süresi otuz kırk yılda bir olarak kabul edilmişse de tahrire tabi tutulacak bölgenin özelliklerine göre bu durum değışebilmekteydi⁶.

Belirli aralıklarla yapılan tahrirlerin bazı ortak sorunları da bulunmaktadır. Bunlar içerisindeki en önemli sorun tahrirlerin geniş alanlarda yapılması ve tahriri yapılan bölgede uygulamada olan gerek tarih metodu ve gerekse ölçü birimlerinin aynen veya kısmen yeni tahrircilerce kullanılması veya adapte edilmesidir. Bu yüzden tahrirler bir bölgeden diğesine veya bir devirden diğesine önemli değışiklikler göstermektedir. Aslında değışik bölgelerde kullanılan ölçü birimleri ve özel teknik terimlerin yeni tahrirlere girmesi doğaldır. Bu durumda ölçü ve terimlerin doğru tanımlanabilmesi için daha önceki tahrirlerden istifade etmek gerekmektedir⁷.

Osmanlı Devleti'nde bütün tebaayı ilgilendiren toprağın sıkı devlet gözetimi altında tutulması ve üretimin aksamaması zarureti, çift hane denilen özgün bir üretim tarzının uygulanmasıyla gerçekleşirdi. Bu sistemde, tarım toprakları, raiyyet çiftliği denilen ufak aile tarım birimlerine bölünür ve köylü tasarrufuna verilirirdi. Bu birimlerin kaybolmaması, devamlı kontrol edilmesini gerektirirdi. Bu da, zaman zaman yapılan toprak ve köylünün sayımı ile yani tahrir sistemiyle sağlanırdı. Bu istatistik listeleri sayesinde merkezdeki bürokrat bir sancakta hangi köyde hangi statüde ne kadar nüfus bulunduğunu, köylülerin hangilerinin ne kadar toprağı olduğu, hangilerinin topraksız olduğu, ürettiği ürün miktarı ve fiyatını kısa zamanda bulabilirdi⁸.

⁵ Mehmet Ali Ünal, "Tahrir Defterlerindeki Bilgilerin Güvenilirliğı", **Osmanlı Devri Üzerine Makaleler ve Araştırmalar**, Kardelen Kitabevi, Isparta 1999, s. 246.

⁶ Numan Elibol, "Osmanlı İmparatorluğu'nda Nüfus Meselesi ve Demografi Araştırmaları", **Süleyman Demirel Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi**, C. XII, S. II, Isparta 2007, s. 134; Mehmet Ali Ünal, **Osmanlı Müesseseleri Tarihi**, Fakülte Kitabevi, İstanbul 2010, s. 141.

⁷ Kemal Çiçek, "Osmanlılardan Önce Akdeniz Dünyasında Yapılan Tahrirler Hakkında Bazı Gözlemler", **OTAM**, S. VI, Ankara 1995, s. 81.

⁸ Halil İnalçık, **Devlet-i Aliye**, s. 218; Yapılacak işler karşılığı reayanın muafiyet durumu için bkz: Halil İnalçık, "Osmanlılarda Raiyyet Rüsümü", **Osmanlı İmparatorluğu Toplum ve Ekonomi**, Eren Yayıncılık, İstanbul 1996, s. 52-53.

Tahririn ilk aşaması, mevcut gelir kaynaklarını tespit etmek, gerekirse yeni gelir kaynakları ortaya çıkarmak üzere bir emin tayin etmektir. Eminin yanına, kayıt işlemlerinin yürütülmesi için bir de kâtip verilirdi. Merkezden gerekli emir ve bilgileri alan tahrir heyeti, tahriri yapılacak eyalete gitmek üzere yola çıkardı. Gerekli görülen durumlarda güvenliği sağlamak amacıyla, tahrir heyetine silahlı koruyucular da katılırdı. Tahrir heyeti önce tahriri yapılacak olan eyaletin idari merkezini ziyaret eder, daha sonra sırasıyla bu eyaletteki diğer idari birimlere giderdi⁹. Emin tahrir için görevlendirildiği vilayete gittiğinde o bölgenin kadıları ona yardımcı olurlardı. Kadılar, hiçbir gelir kaynağının defter harici kalmamasına dikkat ederlerdi. Tahririn yapıldığı bölgede bulunan tımar, vakıf ve mülk sahipleriyle vergiden muaf olan kişiler tahrir heyetinin huzuruna gelip, durumlarını gösteren berat, vakfiye, defter sureti, mülkname v.s. gibi vesikaları heyete teslim ederlerdi. Ayrıca berat sahipleri, reayanın vergi verme çağında olan erkek nüfusunun isimleriyle, her birinin vermekte olduğu vergilerin üç senelik hâsıllarını bir defter halinde tahrir eminine verirlerdi¹⁰.

Tetkikleri tamamlayan emin, mufassal defter müsveddeleri, sancak kanunnamesi ve diğer belgeleri inceleyip onaylanması için merkeze getirir, sultanın tasdikinden sonra yeni defterin kopyasını alır ve sonuçları İcmâl defterlerinde toplardı¹¹. Tahrir sonucunda biri mufassal diğeri İcmâl olmak üzere iki defter ortaya çıkardı. İlki, ilgili eyaletin idari yapısına, ikincisi ise gelirlerin tımar olarak dağıtımına göre düzenlenirdi. Yine ilkinde yerleşim birimleri, nüfus, toprak ve vergiler ayrıntılı iken ikincisinde, gelirin dağıtımıyla ilgili olarak sadece yerleşim biriminin adı, gelir miktarı ve geliri toplayacak şahsın adı kaydedilirdi. Mufassalın başında sancağın kanunnamesi, İcmâlde ise nüfusa dair özet bilgi yazılırdı¹².

Tahrir defterlerinden ayrıca iki tahrir arasındaki günlük muamelelerin yani has, tımar ve zeametlerin tevcihi gibi hususların kaydı için İcmâl defterlere benzer, yalnız köy isimleri daha seyrek yazılmış nüshalarda hazırlanır ve bunlar Divan-ı Hümayunun

⁹ Fatma Acun, **Karahisar-ı Şarki ve Koyluhisar Kazaları Örneğinde Osmanlı Taşra İdaresi**, TTK Yayınları, Ankara 2006, s. 19; Mehmet Zeki Pekalın, **Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü**, C. III, MEB Yayınları, İstanbul 1983, s. 376.

¹⁰ Erhan Afyoncu, “Osmanlı Devleti’nde Tahrir Sistemi”, s. 313; Fatma Acun, “Klasik Dönem İdare Tarzı Olarak Tımar Sistemi ve Uygulaması”, s. 902.

¹¹ Mehmet Öz, **XV-XVI. Yüzyıllarda Canik Sancağı**, TTK Yayınları, Ankara 1999, s. 7; Mehmet Zeki Pekalın, **Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü**, s. 376.

¹² Fatma Acun, **Karahisar-ı Şarki ve Koyluhisar Kazaları Örneğinde Osmanlı Taşra İdaresi**, s. 19; Volkan Ertürk, **XVI. Yüzyılda Akşehir Sancağı**, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi, Ankara 2007, s. 5.

Tahvil Kalemi'nde muhafaza edilirdiler. İsimleri “Ruznamçe” ve “Derdest” defterleri olup, sonradan bunlara “Tahvil” defterleri de denilmiştir¹³.

Yeni bir padişahın tahta çıkması veya genel olarak meydana gelen bir takım değişikliklerden dolayı, fetihten hemen sonra yapılmış olan ilk tahriri müteakip yeni bir tahrir daha yapılırdı. Bu durumda ilk tahririn sonuçlarını ihtiva eden deftere *defter-i atik*, yeni yapılamaya ise *defter-i cedid* adı verilirdi. Şayet üçüncü bir tahrir söz konusu olursa, o zaman ilk tahrire ait deftere *defter-i köhne*, ikincisine *defter-i atik* ve sonuncusuna da *defter-i cedid* denilir, şayet dördüncü bir tahrir yapılmışsa o zaman ilk iki tahrire ait defterler *köhne*, üçüncüsü *atik* ve sonuncusu da *cedid* olurdu¹⁴.

Osmanlı şehri, tahrir defterlerinde nefis, kasaba ve şehir gibi terimlerle kaydedilmiş olup, Osmanlı genel anlayışı içerisinde kadısı, mülki-askeri idarecisi, çarşısı, pazarı bulunan bütün iskân birimleri şehir olarak adlandırılmıştır. Kasaba ise, bir vilayetin içindeki diğer yerleşmeler arasında büyük sayılan şehri ifade etmek için kullanılmış olup, yine Osmanlı anlayışında ne büyük ne de küçük şehirlere kasaba denilmiştir. Burada şehir ile kasaba arasındaki farkı belirleyen ölçü nüfus ve idari teşkilat olabilir. Bu şekilde ortaya çıkan sancakların sınırlarını büyük oranda tahrir defterlerindeki kayıtlardan tespit etmek mümkün olmuştur¹⁵. Ancak pek çok tahrir defterinde kaza ve nahiye ayrımı net değildir. Şehir ve kasabalar ile büyük köyler de mahalle ya da semtlere bölünmüş; gayrimüslimlerin yaşadığı yerleşim birimlerinde, bu kişiler Müslümanların ardından ayrı bir listeye yazılmışlardır. Mahalle mahalle, köy köy ya da aşiret temelinde kaydedilen vergi mükellefleri, adları ve baba adlarıyla listelere kaydedilmişlerdir¹⁶.

Tahrir defterleri, nüfusu üç açıdan sınıflandırmıştır. Bunlardan birincisi dini ayrımdır. Nüfus müslim ve gayrimüslim olmak üzere iki ayrı kategoride ele alınmıştır. İkinci sınıflama, nüfusun bilhassa müslüman olanların hayat tarzına göre yapılan tasniftir. Burada yerleşik düzene geçenlerle konar-göçer hayatı sürdüren nüfus, resmi olarak iki ayrı grup şeklinde değerlendirilmişlerdir. Üçüncü sınıflandırma ise, vergi

¹³ Mehmet Zeki Pekalın, **Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü**, s. 376.

¹⁴ Mehmet Ali Ünal, “Arazi ve Vergi Düzeni”, **Osmanlı Taşra ve Merkez Teşkilatı**, Anadolu Üniversitesi, Açık Öğretim Fakültesi Yayını, Eskişehir 2005 s. 114.

¹⁵ Adnan Gürbüz, **XV-XVI. Yüzyıl Osmanlı Sancak Çalışmaları**, Dergâh Yayınları, İstanbul 2001, s. 31.

¹⁶ Suraiya Faroqhi, **Osmanlı Tarihi Nasıl İncelenir?**, Çev; Zeynep Altok, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 2001, s. 87.

ödeyen ve ödemeyen nüfus açısından yapılmıştır. Tahrir defterlerinde genellikle yaş, cinsiyet ve hane halkı büyüklüğü üzerine bilgi belirtilmemiş; bunun yanı sıra köle, azatlı ve hizmetçiler defterlerde çoğunlukla yer almamışlardır. Kadınlar, kızlar ve çocuklarda vergiye yönelik olmadıklarından defterlerde yazılmamışlardır¹⁷.

Tahrir defterlerinden sancakları oluşturan şehir ve kasabaların dışında kalan köy ve mezraa iskân merkezleri olan kırlık alan nüfusu hakkında da bilgi sahibi olunabilmektedir. Kırlık alanın iskân dokusunu, uzun bir tarihi süreçte kolonizatör dervişler, aileleri ve çevreleriyle tesis edilmiş zaviyeleri idari mekanizmanın bilinçli sürgün ve teşvikli iskânları, konar-göçer toplulukları, aşiret ve boyları ile birlikte düşünmek gerekir. Tahrir defterlerinden, kırlık alanı oluşturan köy ve mezraalar ile burada yaşayan vergi yükümlüsü nüfusun hane ve bekâr erkek olmak üzere sayısı ve yerleşim birimlerine göre dağılımı gibi konularda istatistikî bilgi çıkarılabilmektedir¹⁸.

XV-XVI. yüzyıllarda Osmanlı Devleti'nin toplumsal ve ekonomik tarihini ortaya koymada tahrir defterlerinin eşsiz bilgi hazinesi durumunda bulunduğundan hareketle tarımsal üretim ve bunun vergilendirilmesi konusunda ileri bir teknikle hazırlana istatistik verileri tahriri defterlerinden elde edilebilir. Tahrir defterlerine dayalı olarak yapılan araştırmalar, tarım ve hayvancılık ile birlikte bazı hususi üretim alanlarında maden işletmeciliği, tuz üretimi ve ticaret yapılmakla beraber Osmanlı sancaklarında ekonomik yapıyı toprak ve buna bağlı ürünler belirlemektedir. Tahrir defterlerine dayalı olarak yapılan çalışmalarda, ticari mallar, tarım ürünleri, dokumacılık, hayvancılık, arıcılık, balıkçılık, nakil araçları, pazarlar ve pazar yerleri ile bunlardan alınan vergiler hakkında oldukça ayrıntılı bilgiler hem sancak ve eyalet kanunnamelerinde ve hem de tatbikatında bulunmaktadır. Osmanlı'da üretilen ve işlenen malların çeşitli sancaklarda kurulan pazarlar ile daimi çarşılar vasıtasıyla ticari hayata kazandırıldığı ve burada devletin sıkı kontrolü altında vergilendirildiği görülmektedir¹⁹.

Tahrir defterlerinden elde edilen bilgilerden hareketle burada üzerinde durulması gereken diğer bir hususta, defterlerdeki vergi rakamlarının gerçekte toplanan miktarlar olmayıp tahmini rakamlar olmasıdır. Ancak bunlar tamamen temelsiz bilgiler de

¹⁷ Adnan Gürbüz, *XV-XVI. Yüzyıl Osmanlı Sancak Çalışmaları*, s. 40.

¹⁸ Adnan Gürbüz, *XV-XVI. Yüzyıl Osmanlı Sancak Çalışmaları*, 43.

¹⁹ Adnan Gürbüz, *XV-XVI. Yüzyıl Osmanlı Sancak Çalışmaları*, s. 44; Huricihan İslamoğlu İnan, *Osmanlı İmparatorluğunda Devlet ve Köylü*, İletişim Yayınları, İstanbul 1991, s. 63.

değillerdir. “Üç yıllık üretimin ortalaması” alınarak yaklaşık miktar tespit edilmektedir. Yine sebze ve meyvenin gerçek çapı hakkında da kesin hesaplamalar yapamayız. Çünkü Osmanlı’da ailenin kendi ihtiyacı dışındaki sebze ve meyve üretimi vergiye tabi idi. Bölgede iki baştan taşır usulü uygulanıp, ürünlerden 5/1 oranında vergi alınmaktadır. Zirai mahsüllerden ve bazen değirmen resminden elde edilen gelirin yarısı 10/1’i divani hissesi sahiplerine, yani mülk sahipleri ve vakıflara tahsis olunmaktadır²⁰.

Tahrir defterlerinde din görevlileri mesleki bir sınıflandırmaya göre kayıtlıdır. Din görevlileri arasında kayıtlarda en çok rastlananlar imamlardır. Bunun dışında bu sınıflandırma hatip, müezzin, duaguy ve fakihleri de kapsar. Tahrirlerde, imaretlerdeki bu memurların hangi vergileri ödemekle yükümlü oldukları açık değilse de olağandışı vergilerden muaf oldukları varsayılabilir. Aynı zamanda, tahrir kayıtlarının çok az sayıda medrese görevlisini içerdiği, hemen hemen hiçbir öğrenci adına rastlanmadığını da söylemek gerekmektedir²¹.

Sancak çalışmalarının ana kaynağını oluşturan tahrir defterlerinde, sancağın gelirinin hangi maksatla ve ne şekilde bölüştürüleceği konusunda oldukça ayrıntılı bilgi bulunmaktadır. Vakıf hisseleri dışında sancağın bütün gelirinin has, zeamet ve tımar arasında bölüştürüldüğü görülmektedir. Zaten tahrirlerin yapıışının esas gayesini tımar sisteminin tesis edilmesi, dolayısıyla devletin asker ihtiyacının karşılanması oluşturmaktadır. Tahrir sırasında bir sancağa ait gelirlerin genel olarak iki kısma ayrıldığı görülmektedir. Gelirin önemli bir kısmını padişah hasları oluşturmakta ve bunlar merkeze alınmakta, geri kalanı ise dirlik sahipleri arasında bölüşülmektedir. Dirlik sahipleri arasında en büyük pay, sancak beyi tarafından tasarruf edilmekte, onu zeamet ve tımar sahipleri takip etmektedir²².

Mufassal Defterleri

Mufassal defterler adından da anlaşılacağı üzere diğer defterlere göre ayrıntılı bir şekilde düzenlenmişlerdir. Mufassal defterlerde bölgelerin merkez, köy, yaylak ve kışlak, mera, çiftlik gibi yerlerin hukuki statülerinin yanında yetişkin nüfusun sahip olduğu toprak miktarı ile bu nüfusun evli ya da bekar olduğunu gösteren kayıtlar

²⁰ Mehmet Öz, *XV-XVI. Yüzyıllarda Canik Sancağı*, s. 79.

²¹ Huricihan İslamoğlu İnan, *Osmanlı İmparatorluğunda Devlet ve Köylü*, s. 67.

²² Adnan Gürbüz, *XV-XVI. Yüzyıl Osmanlı Sancak Çalışmaları*, s. 47-48.

bulunmaktadır. Yine defterde, reayanın ödediği vergiler çift, nim-çift, bennak, kara olarak belirtilmiş olup bölgedeki yetişen ürünler ve bu ürünlerden alınan vergiler de ayrıntılı şekilde kaydedilmişlerdir²³.

Saruhan bölgesinin ele geçirilişi ile bölgenin derhal bir tahririnin yapıldığı kesindir. Ancak bu ilk tahrirlere ait defterler bugün mevcut olmayıp ilgili defterlerin büyük kısmı XVI. yüzyıla aittir. Daha öncesiyle alakalı yalnız II. Bayezid devrine ait bir “Piyâdegân Defteri” ile Saruhan Sancağı’ndaki tımarları da gösteren Anadolu Beylerbeyliği’ne ait “İcmâl Defteri” mevcuttur. Bu kayıtlardan anlaşılan bilgiler ışığında XVI. yüzyıldan evvel Saruhan Sancağı’nda beş defa tahrir yapıldığı anlaşılmaktadır²⁴.

TD 165 (937/1531) numaralı defter, Başbakanlık Osmanlı Arşivi’nde bulunmakta olup Saruhan Sancağı mufassal tahririni ihtiva etmektedir. Kanunnamesi bulunmayan defterin başında bir fihrist yer almakta, aynı sayfada Kanuni’yi tavsif eden kısa bir Arapça ibare bulunmakta ve defterin Mayıs 1531’de tamamlandığını belirtmektedir. Ancak tahriri gerçekleştiren emin ve kâtipten söz edilmemektedir. Defter, 771 sayfadan ibaret olup, bunun 1-91 sayfaları arası Manisa şehri ve kazasına ait bilgileri ifade etmektedir. Son sayfaları ise, Saruhan’da hususi şekilde bir teşkilat içinde bulunan konar-göçer teşekküllere ayrılmıştır. 1531 tarihli bu defterin ayrıca iki de, İcmâl defteri mevcuttur.

TD 115 (983/1575) numaralı defter ise, Ankara Tapu Kadastro Genel Müdürlüğü Kuyûd-ı Kadime Arşivi’nde bulunmaktadır. Bu defterde de kanunname yoktur; ancak iki sayfalık bir mukaddime fihristi bulunmaktadır. Mukaddimedede, tahririn II. Selim’in emri ile başladığı, Dergâh-ı âli müteferrikalarından Ali b. Abdüllâtîf’in tahrir eminliği ve Dergâh-ı âli katiplerinden Ahmed b. Ali’nin kitâbet hizmetlerini gördükleri, tamamlanan defterin 1575 senesinde takdim edildiği belirtilmektedir. Hazırlanıp İstanbul’a gönderilen defterin, Tımar ve zeamet gelirlerini gösteren Tımar İcmâl Defteri olduğu söylenebilir. Defterin 1570-1574 devreleri arasında yapıldığı, ancak aynı dönemde yapılan piyâde ve evkaf tahrirlerinin bitmesinden ve bu sırada

²³ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, **Osmanlı Devleti’nin Merkez ve Bahriye Teşkilatı**, TTK Yayınları, Ankara 1998, s. 97.

²⁴ Feridun Emecen, **XVI. Asırda Manisa Kazası**, TTK Yayınları, Ankara 1989, s. 5.

meydana gelen saltanat durumlarından dolayı 1575'te tamamlanıp sunulduğunu söylemek gerekir²⁵.

Defter, 398 varaktan ibarettir. Sancağın son mufassal tahririni ihtiva eden bu deftere XIX. yüzyılın sonlarına kadar gelen birtakım kayıtlar ilave edilmiştir. Bu da defterin sancağın son tahriri olduğunu ortaya koyduğu gibi, aynı zamanda, daha sonraki asırlarda sık sık mürâcaat edilen bir “kütük” defteri vasfını taşıdığını da ispat etmektedir²⁶. Fihrist kısmında, Yörük teşekküller belirtilmiş olup Menye, Borlu, Mermercik, Demirci, Kurddutan, Düzenler ve Ellici cemaatlerinin kayıtlı oldukları görülmektedir.

Yörüklerin ayrı bir defter halinde de kaydedildikleri görülmektedir. Bu defter de, Ankara Tapu Kadastro Arşivi'nde, TD 125 numaralıdır. Saruhan Yörüklerine ait olan bu defterin 1570-1574 tarihleri arasında düzenlendiği, ancak 1575'te tamamlandığı tespit edilmiştir. Defter 171 varaktan ibarettir. Defterde Elliciler Çanşa, Yunddağı ve Eldelik Ellicileri olarak kaydedilmiş olup Karacalar, Buğurcular ve Mukataa cemaatlerinin yanı sıra avcı kuşları yetiştirmekle görevli Bazdaran cemaatleri de mevcuttur.

İcmâl Defterleri

İcmâl defterleri ise sadece tımar sahiplerinin ve gelirlerinin tutulduğu defterlerdir. Düzenleme şekli bakımında iki tür İcmâl defteri bulunmaktadır. Birincisi herhangi bir bölgenin gelirlerinin padişah, beylerbeyi, sancakbeyi haslarıyla, zeamet ve tımar sahipleriyle nasıl paylaşıldığını gösteren tımar İcmâlidir. İkinci tür İcmâl defteri ise bir bölgedeki yerleşme merkezinin genel olarak ait oldukları dirlik çeşitleri dirlik sahiplerinin adı verilmeksizin nüfus ve hasıllarının kaydedildiği defterlerdir²⁷.

Saruhan Sancağı'na ait İcmâl defterlerinin büyük bir kısmı, “Tımar İcmâl Defterleri” şeklinde düzenlenmiştir. Bunların bir kısmı Anadolu Eyaleti sancaklarının tamamını veya bazılarını birlikte veren İcmâl defterleri içindedir. Şimdilik bilinen en

²⁵ Feridun Emecen, **XVI. Asırda Manisa Kazası**, s. 5-6.

²⁶ Feridun Emecen, **XVI. Asırda Manisa Kazası**, s. 7.

²⁷ Mehmet Öz, “Tahrir Defterlerinin Osmanlı Tarihi Araştırmalarında Kullanılması Hakkında Bazı Düşünceler”, **Vakıflar Dergisi**, S. XXII, s. 59.

eski defter, Anadolu Eyaleti'ndeki 16 sancağın tımarlarını gösteren, 269 varaktan oluşan 152 numaralı defterdir. Bu defter sadece tımar sahipleri ve bunların gelirleri hakkında bilgi vermektedir.

Diğer İcmâl Defteri, Başbakanlık Arşivi, TD 102 numarada bulunmaktadır. Defter, 1521-22 tarihlerinde, yapılan tahririn neticeleri hakkında bilgi vermekle birlikte Tımar İcmâl Defterleri tarzında tanzim olunmuştur.

Mufassal olarak bildiğimiz 1531'deki tahririn İcmâli ise iki adet olup Başbakanlık Arşivi'nde bulunmaktadır. Bunlardan biri, TD 72'dir. Ancak bu defter yalnızca Saruhan Sancağı değil, aynı zamanda Biga ve Karesi Sancakları tımar icmâlini de ihtiva eder. 306 sayfadan oluşan bu defterin 1-157. sayfaları Saruhan Sancağı'na ayrılmıştır. Manisa kazası tımarları ise, 1-32. sayfalar arasındadır.

Diğer İcmâl Defteri ise, Anadolu Eyaleti'nin Hudâvendigar, Aydın, Biga, Karesi, Menteşe, Teke gibi bir kısım sancaklarını da içerisine alan TD 166'dır. 628 sayfadan oluşan defterin 301-364. Sayfaları, Saruhan Sancağı'na tahsis edilmiştir. Tertip bakımından çok değişik olan bu defterde, her kazaya ait kayıtlar sonunda toplu neticeleri gösteren cetveller bulunmaktadır²⁸.

1575 tarihli Mufassal'ın 1572-73 tarihini taşıyan İcmâli ise, Tımar İcmâl Defterleri sınıfına dâhil olup Ankara Tapu Kadastro Arşivi'nde TD 226 ve TD 258 numaralarda iki nüsha halinde bulunmaktadır.²⁹.

Evkaf Defterleri

Osmanlı Devlet teşkilatında vakıflara ait bilgilerin toplandığı defterlere Defter-i Evkaf denilmiştir. Yeni fethedilen bir bölgede bulunan vakıfların gelir ve giderleri bu defterlere kaydedilmiştir. Bu sayede vakıfların herhangi bir yanlış tutum sergilemeleri de önlenmiştir³⁰.

Tahrir defterleri, evkaf tahrir defterleri ve vakfiyelerin incelenmesi sonucunda Osmanlı sancaklarının büyük çoğunluğunda vakıf müesseselerine gelir getiren

²⁸ Feridun Emecen, **XVI. Asırda Manisa Kazası**, s. 7-8.

²⁹ Feridun Emecen, **XVI. Asırda Manisa Kazası**, s. 8.

³⁰ Sezai Sevim, **XVI. Yüzyılda Karasi Sancağı**, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi, Ankara 1993, s. 6.

kaynaklar, köy ve mezralarda sahiplerinin mülkü olan öşri ve harici toprakların vergiye yönelik gelirleri; yine köy ve mezralarda malikâne-divani sistemine bağlı topraklardan elde edilen ürünün beşte, yedide veya onda bir oranında alınan vergi gelirleri; ayrıca sadece toprak üzerinde yaşayan kimselerden alınan vergilerin vakfedildikleri görülmektedir³¹.

Saruhan Sancağı Evkaf Defterleri, XVI. yüzyıla ait olup iki adettir. Birisi, Başbakanlık Arşivi'nde TD 398 numarada kayıtlıdır. Defterin tahrir tarihi mevcut değilse de, bazı vakıfların berat tarihleri, ipucu teşkil etmektedir. Bu defter muhtemelen 1531 tahriri ile aynı zamanda yapılmıştır. Defterdeki evkaf kayıtları, kazalara göre bir sıra takip etmekte olup, 1-60. sayfalar arası Manisa şehri ve kazasındaki evkafa tahsis olunmuştur.

İkincisi, Tapu Kadastro Arşivi'nde TD 544'de bulunmaktadır. 140 varaktan oluşan defterin başında 1575-1576'da teslim olunduğuna dair bir kayıt mevcuttur. Bu tahrir, 1575 tahririnin bir cüz'ü olmalıdır. Burada, önce Manisa şehri mahalleleri evkafı, büyük abidelere tahsis olunan vakıflar kaydedildikten sonra, köylerdeki vakıf çiftliklere, çeşmelere ve kuyulara temas edilmiştir. Defterin son sayfalarında, Emir Buharî evkafı, Sultan II. Murad evkafı ve Medine-i münevvere evkafı reayasından Manisa kazası dâhilinde oturanların isimleri verilmiştir³². TD 544 numaralı bu defterin 2014 yılında Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü, Arşiv Dairesi Başkanlığı tarafından incelemesi yapılmıştır³³.

2. Araştırmalar ve İncelemeler

Konar-göçer Yörük teşekkülleri, erken dönemlerden itibaren ilim dünyasının ilgisini çeken bir araştırma konusu olmuştur. Bu bağlamda Yörüklerin iktisadi, sosyal ve hukuki yapıları hakkında birçok eser ve makale neşredilmiştir. Bunlardan Vahid Çubuk'un "Yörükler" adlı maddesi, Mehmet Eröz'ün **Yörükler** adlı eseri, Tufan Gündüz'ün **Anadolu'da Türkmen Aşiretleri Bozulus Türkmenleri** adlı eseri, "Konar-Göçer" adlı maddesi ve "Osmanlı Ekonomisi İçinde Konar-Göçerler" adlı

³¹ Mustafa Akdağ, **Türkiye'nin İktisadi ve İctimai Tarihi**, C. II, Cem Kitabevi, İstanbul 1995, s. 223.

³² Feridun Emecen, **XVI. Asırda Manisa Kazası**, s. 8.

³³ Mehmet Akif Erdoğan, **Defter-i Evkaf-ı Liva-i Saruhan (Metin ve İnceleme)**, Tapu ve Kadastro Arşiv Dairesi Başkanlığı Yayınları, Ankara 2014.

makalesi, İlhan Şahin'in **Osmanlılar Döneminde Konar-Göçerler** adlı eseri, M. Sait Doğan'ın "Tarihsel Gelişim Sürecinde Yörükler" adlı makalesi, Tufan Gündüz'ün **XVII ve XVIII. Yüzyıllarda Danişmendli Türkmenleri** adlı eseri ve son olarak XVI. yüzyıl arşiv kayıtlarına dayanılarak hazırlanan Orhan Sakin'in **XVI. Yüzyıl Osmanlı Arşiv Kayıtlarına Göre Anadolu'da Türkmenler ve Yörükler** adlı eseri, Yörükler hakkında neşredilen çalışmalardandır.

Batı Anadolu Yörükleri hakkında müstakil bir çalışma da **Yağcı Bedir Yörükleri** ismini taşıyan Hikari Egawa ve İlhan Şahin tarafından yazılmış olan eserdir. Eserde Yağcı Bedirleri cemaatinin içtimai ve iktisadi durumları incelenmiştir. Diğer taraftan Batı Anadolu Yörükleri ile ilgili yazılmış Sadullah Gülten'in **Batı Anadolu Yörükleri** adlı doktora çalışması da Batı Anadolu'da yaşayan Yörük teşekküleri hakkında önemli bilgiler ihtiva etmektedir. Yine Abdülatif Armağan'ın "XV. ve XVI. Yüzyıllarda Teke Sancağı'nda Konar-Göçerler", İlhan Şahin'in "Anadolu'da Oğuzlar" Feridun Emecen'in "Batı Anadolu Yörükleri" isimli makaleleri de bulunmaktadır.

Bunlardan başka Rumeli Yörükleri hakkında M. Tayyib Gökbilgin'in **Rumeli'de Yörükler, Tatarlar ve Evlâd-ı Fâtihân** adlı eseri ile Mehmet İnbaşı'nın "XVI-XVII. Yüzyıllarda Bulgaristan'daki Yörük Yerleşmeleri" adlı makalesi de Osmanlı Devleti'nin kuruluşu sırasında Rumeli'ye sevk edilerek, burada iskân edilen Yörüklerle alakalıdır.

Bölge tarihi üzerine yapılan çalışmalar fazla olup bilhassa Çağatay Uluçay ve İbrahim Gökçen tarafından yazılan eserler bulunmaktadır. İbrahim Gökçen'in Manisa Şerhiye Sicillerinden istifade ederek hazırladığı **XVI ve XVII. Asır Sicillerine Göre Saruhan'da Yörük ve Türkmenler** adlı eseri ile Çağatay Uluçay'ın **XVIII ve XIX. Yüzyıllarda Saruhan'da Eşkiyalık ve Halk Hareketleri** adlı eseri, "Saruhanoğulları", ve "Manisa" adlı maddeleri söz konusu bölgenin tarihini bütün cepheleriyle kavramaya yardımcı olmaktadır.

Tezimizde incelediğimiz Saruhan Bölgesi ile ilgili yapılmış çalışmalar içerisinde son olarak bahsedeceğimiz eser, Feridun Emecen'in **XVI. Asırda Manisa Kazası** adlı eseridir. Eser Manisa ve civarının XVI. asırdaki siyasi, iktisadi ve içtimai bünyesi hakkında bilgiler vermektedir.

GİRİŞ

SARUHAN BÖLGESİNİN COĞRAFI YAPISI VE TARİHİ

A. Bölgenin Coğrafi Yapısı

Saruhan bölgesi, Saruhan beyliğinin kurulduğu coğrafyanın adı olup, Osmanlı hâkimiyetine geçmesinden sonra da bu isimle anılmaya devam etmiştir. Osmanlılar geleneği devam ettirmek için Batı Anadolu’da ele geçirdikleri beylikleri birer sancak haline getirirken bu beyliklerini isimlerini sancak ismi olarak kullanmaya devam etmişlerdir. Saruhan Sancağı başta Manisa olmak üzere Marmara, Ilica, Adala, Temürci, Gördüs, Kayacık, Menemen, Akhisar, Güzelhisar, Nif, Gördek kazaları ile bunlara bağlı pek çok nahiyeden oluşmaktaydı. Bahsedilen bölgede yerleşik halkın yanı sıra yaylak ve kışlakları arasında mevsimlik olarak hareket eden Yörükler de yaşamaktaydı³⁴.

Saruhan, Batı Anadolu’nun Ege bölgesinde, Manisa dağının eteğinde, Gediz nehrinin geçtiği ova kenarında 27° 27’ doğu boylam, 38° 36’kuzey enlemi üzerinde bulunmaktadır. Kuzeyde Balıkesir, kuzeydoğu ve doğuda Kütahya, güneydoğuda Denizli, batıda ise İzmir illeri ile çevrilmiştir. Şehrin deniz seviyesinden yüksekliği 50-70 m arasında değişmektedir³⁵. Evliya Çelebi’ye göre; “Manisa şehri Duman dağı eteğindedir. Evlerin bir kısmı yamaçta, bir kısmı düzlüktedir. Şehrin doğudan batıya uzunluğu 7000 adım olup eni de 4000 adımdır”³⁶.

Manisa adının nereden geldiği hususu ise tartışmalıdır. Genel olarak adını bu bölgeye yerleşen Magnetler’den aldığı, bundan dolayı Magnesia denildiği görüşü kabul edilir. Antik kaynaklarda Büyük Menderes nehri civarındaki Maiandros Magnesia’sından ayırt edebilmek için buraya Magnesia ad Sipylum denmiştir. Magnesia zamanla Türk hâkimiyeti sırasında Mağnişiye, Mağnisa, Manisa şekline dönüşmüştür³⁷.

³⁴ Feridun Emecen, **İlk Osmanlılar ve Batı Anadolu Beylikler Dünyası**, Kitabevi Yayınları, İstanbul 2010, s. 64.

³⁵ Besim Darkot, “Manisa”, **İA**, C. VI, MEB Yayınları, İstanbul 1972, s. 288.

³⁶ Evliya Çelebi, **Seyahatname**, C. IX, Üçdal Neşriyat, İstanbul 1984, s. 36.

³⁷ Feridun Emecen, **Tarih İçinde Manisa**, Manisa Belediyesi Kültür Yayınları, Manisa 2006, s. 1.

Bölgenin yazılı tarihi, Yunan tarihçileri tarafından bir kısım efsanelerle başlatılmaktadır. Bu efsanelerden en yaygın olanı Manisa'nın kuruluşunu, Yunanistan'ın Tesselya bölgesinden gelen Magnetlere bağlar. Homeros, bunların Trova harbine katıldıktan sonra Asya'da bir sefere çıktıklarını ilk önce Büyük Menderes vadisinde kendi isimlerini taşıyan şehri kurduklarını, sonra içlerinden bir zümrenin Sipylos dağı eteğindeki Manisa'ya yerleştiklerini nakletmektedir³⁸.

Şemsettin Sami'nin "Kamusü'l-A'lâm" adlı eserinde eskiden Manisa'nın civarında mknatıslı demir madeni bulunduğu ve Yunan dilinde de mknatısa Mağnites denildiğinden Mağnesia adının kökeninin bundan geldiği yazılıdır. Mağnesia adının Frigya veya başka bir ön Asya ülkesinin dilinde anlamı bilinmeyen başka bir kelimeden türemiş olabileceğini söyleyen kaynaklar da vardır³⁹.

Manisa'nın VII. yüzyılın ortalarında Lidya hâkimiyeti altında bulunduğu, 546 senesinde Kresus'un Kyrus tarafından mağlup edilmesi üzerine, iki asırdan fazla müddet boyunca İran hâkimiyeti altına girdiği ve Sardes satraplığına bağlandığı bilinir. 333'te İskender bu hâkimiyeti sona erdirmiş, onun ölümünden sonra Selekilerin devletine geçmiştir. Bunlardan III. Antiochos Scipio kumandasındaki Romalılara mağlup olarak, Anadolu'yu tahliye etmiş, bununla beraber Sylla tarafından serbest şehir haline gelen Manisa Asya dâhilinde yer almıştır. Roma İmparatorluğu devrinde bir piskoposluğa merkez olan Manisa Latin hâkimiyeti devrinde gelişmiş, fakat asıl ehemmiyetini Türk hâkimiyeti sırasında kazanmıştır⁴⁰.

Selçuklular Anadolu'yu fethetmeye başlayınca, Manisa'nın çevresinde bulunan bazı şehir ve kaleleri ele geçirdikleri halde, Bizans tarafından etrafı sur ile çevrilmiş ve Sandık Kale'ye yapılan hisar ile takviye edilmiş olan Manisa zapt edilememiştir. Türk akınlarını önleyemeyen Bizans İmparatoru, Sicilya kralı Frederik'e müracaat ederek Katalan askerlerini getirtmiştir. Bu kuvvetler bazı yerleri Türklerden geri aldıktan sonra, Manisa'da misafir edilmiş fakat şehrin muhafızı ile ihtilaf çıkınca şehir bunlar tarafından kuşatılmışsa da başarı sağlanamamıştır⁴¹.

³⁸ Besim Darkot, "Manisa", s. 289.

³⁹ Zekeriya Yurdoğlu, **Manisa Tarihi (Kuruluştan Cumhuriyete kadar)**, Manisa Barosu Kültür Yayınları, Manisa 1994, s. 22.

⁴⁰ Besim Darkot, "Manisa", s. 289.

⁴¹ Çağatay Uluçay, "Manisa", **İA**, C. VII, MEB Yayınları, İstanbul 1972, s. 290.

B. Bölge Tarihi

Saruhan kelimesinin menşei hakkında bu zamana kadar her hangi bir çalışma olmamasına rağmen, bu kelime dilimizde aşiret ve yer adı gibi kullanıldığı gibi, kişi adı olarak da geçmektedir. Türkçe “Sarı” ve “Han” kelimelerinin birleşiminden oluşmaktadır. Bu kelimelerin anlamına gelince Sarı, Türkçemizde sıfat olarak bu renkte olanı tanımlar. Han ise, hükümdarlar için kullanılan bir unvandır⁴². Evliya Çelebi'nin verdiği bilgilere göre Saruhan Sancağı; “ Saruhan Sancağı Paşasının hassıdır. Hassı 60.000 akçedir. 41 zeâmeti, 674 tımarı, alaybeyisi, çeribaşısı vardır. Cebelileri ile 3000 askeri olur. Sefer sırasında Paşa da Kütahya veziri hükmünde sefere eşer. Şeyhülislamı, Nakibüleşrafi, âyan ve eşrafi vardır. 500 akçe şerif mevleviyettir. Çünkü eskiden şehzadelerin yeri idi. 500 parça nahiye köyleri, beş kaza nahiyesi vardır. Karaköy kazası, şehir içinde beş kaza daha, Düzkulu, Yelamet, Belin, Bozdoğa ve Emlak kazalarıdır. Bu kazalar Mollamnın hükmündedir. Kethüda yeri, yeniçeri serdarı, kale dizdarı, 20 kale neferleri vardır.”⁴³.

Eski Lidya yerinde teşekkül eden bu Türkmen beyliği, Batı Anadolu'dan Ege sahillerine doğru yayılarak Manisa, Menteşe, Gördes, Demirci, Nif, Turgutlu, Tarhanyat, Gördük, Akhisar, Atala, Kayacık, Urganlı gibi başlıca şehirlere sahip olmuşlardır. Saruhan oğulları ile Karesi oğullarının Germiyan Beyliği'nin ilk kuruluşu sırasında Aydın oğulları gibi Germiyanlıların Batı Anadolu istilasına sevk ettikleri kuvvetlerden bir kısmı olma ihtimali vardır⁴⁴.

1313'te Manisa şehrini fethetmiş olan Saruhan Bey'in babası Alpagı Bey, onun babası da Saruhan Bey olup, Cengiz'in taarruzu ile Osmanoğulları'nın ataları gibi Harzemşahlar ülkesinden kaçarak Sultan Keykubat'ın hizmetine girmişti. Kardeşi Ali Paşa, Nif Beyi idi. Saruhan Bey'in diğer kardeşi Çuğa Bey'dir. Yerine oğlu İlyas Bey, sonra bunun oğlu İshak Çelebi, sonra da bunun oğlu Hızırşah Bey geçtiler⁴⁵.

Bu fetih ile Saruhan Bey kendi adıyla anılan beyliği kurmuş, kardeşi Çuğa Bey'e Demirci yöresini, diğer kardeşi olan Ali Paşa'ya Nif'in idaresini vermiştir. Fakat Ali

⁴² Mustafa Eravcı-Mustafa Korkmaz, **Saruhanlılar ve Osmanlı Klasik Döneminde Manisa'da Yaşayan Kültürel İzler**, Gülermat Matbaacılık, Manisa 1999, s. 4.

⁴³ Evliya Çelebi, **Seyahatname**, s. 33.

⁴⁴ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, **Anadolu Beylikleri ve Akkoyunlu Karakoyunlu Devletleri**, TTK Yayınları, Ankara 1969, s. 84.

⁴⁵ Yılmaz Öztuna, **Büyük Türkiye Tarihi**, C. II, Ötüken Yayınevi, İstanbul 1977, s. 31.

Paşa hakkında, şimdiye kadar hiçbir kayda rastlanmamıştır. Bununla birlikte Çuğa Bey, Demirci bölgesini idare etmiş ve bazı vakıflar yapmıştır. Bu zatın adı ile anılan Çuğalar cemaati Çuğa, Çuğalu, Çuğaylı köylerinin mevcut olduğunu biliyoruz. Çuğa Bey'in ölümünden sonra Demirci'nin idaresi Saruhan Bey'in oğlu Devlethan'a onun ölümünden sonra da Yakub Çelebi'ye bırakılmıştır⁴⁶.

Manisa'nın Saruhan Bey tarafından nasıl ele geçirildiği açık değildir. Evliya Çelebi'ye göre: “ Saruhan Bey Rum krallarından Pluskuya adlı kefereden almıştır. Yunanca bu kalenin adı Endirefildir.”⁴⁷.

Saruhan Bey, Manisa'yı beylik merkezi yaptı. Üç tarafı yeni kurulan beyliklerle çevrilmiş olduğundan, yalnızca kıyı tarafı genişlemeye, gaza ve sefer yapmaya elverişli idi. Bu yüzden denizci bir hükümet kuran Saruhan Bey, bir savaş filosuna sahipti. Tesis ettiği donanma ile Foça, Naksos ve Sakız'daki Cenevizlileri ve Midilli'yi vergiye bağladı. Bazen yalnız bazen de Aydınoğulları'nın donanmasıyla müşterek deniz seferleri yapıyorlardı.

Bizans İmparatoru III. Andronik Paleologos 1329'da Sakız'ı zapt ederek, Osman oğlu Orhan Gazi'ye karşı Foça'da Saruhan ve Aydın oğlu ile görüşerek ittifak yapmış ise de bir netice alamamıştır⁴⁸.

Saruhan Bey komşuları arasında en iyi ilişkiyi, Aydınoğulları beyleri ile kurmuştur. Bu münasebetler beylikler arasındaki ilişkiyi ikili dostluk münasebetlerine dönüştürmüştür. Her ne kadar Saruhan Bey ile Umur Bey arasındaki bir sınır anlaşmazlığından söz edilse de genelde Saruhan Bey'in Umur Paşa ile yakınlığı Rumeli'ye düzenledikleri birçok seferde ve oluşturdukları ittifaklarda kendini göstermiştir⁴⁹. Foça'ya Cenevizlilerin, İzmir'e Latinlerin hâkim oluşu, Saruhan korsanları ve deniz ticareti için büyük darbe olmuştur. Bu sırada Kantakuzen, dostu Umur Bey'den yardım istemiştir. Umur Bey, 20.000 süvari ile gitmeye karar vermiştir. Aydın ve Saruhan kuvvetleri Kantakuzen ile birleşip İstanbul'a kadar geldiyse de, Saruhanoğlu Süleyman Bey burada ölmüştür⁵⁰.

⁴⁶ Çağatay Uluçay, “Saruhanogullari”, İA, C. X, MEB Yayınları, İstanbul 1970, s. 239.

⁴⁷ Evliya Çelebi, *Seyahatname*, s. 33.

⁴⁸ Feridun Emecen, *İlk Osmanlılar ve Batı Anadolu Beylikler Dünyası*, s. 108.

⁴⁹ Mustafa Eravcı-Mustafa Korkmaz, *Saruhanogullari ve Osmanlı Klasik Döneminde Manisa'da Yaşayan Kültürel İzler*, s. 25.

⁵⁰ Çağatay Uluçay, “Saruhanogullari”, s. 240.

Saruhan Bey'de oğlunun vefatından az sonra aynı sene içerisinde 1345'te vefat etmiştir. Saruhan Bey ölünce yerine oğlu Fahreddin İlyas Bey hükümdar olmuştur. Aydın oğlundan ümidini kesen Kantakuzen Osmanlı hükümdarı Orhan Gazi ile anlaşarak 1346'da kızı Teodora'yı Orhan'a verdiğinden telaşa düşen İmparatoriçe Anna, Saruhanoğlu İlyas Bey ile ittifak etmiştir⁵¹.

İlyas Bey, İmparatoriçe ile yaptığı dostluk antlaşmasına sadık kaldı. Saruhan ve Aydın birlikleri kumandanları yolda anlaştılar. İlk olarak İstanbul'a gittiler. İmparatoriçeden para ve hediyeler alarak Trakya'ya geçtiler. Bulgaristan topraklarından da pek çok ganimet elde ederek yurtlarına döndüler. Bundan sonra Osmanlılar, Karesi beyliğini yıkarak onların topraklarına yerleştiler. Gelibolu ve Trakya'da fetihler yaparak Saruhanlıların gaza ve korsanlık yaptıkları yolları tıkadılar. Orhan Bey, Cenevizli korsanlar tarafından kaçırılan oğlu şehzade Halil'in kurtarılması için Yuannis bir donanma ile Foça'ya giderek şehri kuşattı. Fakat Cenevizlilerin dayanması ile Saruhanlılardan yardım istedi. O da bu talebi kabul ederek Foça'yı kuşattı. Fakat Yuannis, onu gemisine çağırdı ve denize açıldı. Nihayet Saruhan oğlunun zevcesi kocasını kurtarmak için büyük bir fidye ile İmparatorun gemisine geldi. Fakat istenilen miktarı tamamlamadığı için çocukları da rehin kaldı⁵².

Fahreddin İlyas Bey 1362'den sonra vefat edince yerine oğlu Muzafereddin İshak Bey Saruhan hükümdarı oldu. Onun zamanında Saruhanlılar Osmanlılar ile dosthane bir siyaset devam ettirmek zorunda kaldılar. I. Murad, oğlu Yakub Çelebi ile Yıldırım'ın sünnet törenine İshak Bey'i çağırdı⁵³.

İshak Bey, 1366 tarihli Ulu Camii ve minber kitabesinde kendisinin Mevleviliğe girmesi veya ilgisiyle "Çelebi" unvanı ile zikredilir⁵⁴. İshak Bey'in Çelebi unvanına binaen Celaleddin Rûmi ailesi ile olan dosthane münasebetleri veya Mevleviliği hususu tarihçilerin ortak kanaatidir. Her ne kadar Saruhan bölgesinde Mevleviliğin ne zaman ve nasıl yayıldığı hususunda çağdaş kaynaklarda açık bir bilgi mevcut değilse de,

⁵¹ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, **Anadolu Beylikleri ve Akkoyunlu Karakoyunlu Devletleri**, s. 86.

⁵² Çağatay Uluçay, "Saruhanogulları", s. 241.

⁵³ Çağatay Uluçay, "Saruhanogulları", s. 241.

⁵⁴ Mustafa Eravcı-Mustafa Korkmaz, **Saruhanogulları ve Osmanlı Klasik Döneminde Manisa'da Yaşayan Kültürel İzler**, s. 43.

Mevleviliğin yayılması konusundaki çağdaş kaynakların verileri, metodolojik olarak karşılaştırıldığında bütün bölgenin sosyal ve dini tarihine dair ipuçları vermektedir⁵⁵.

İshak Bey 1388'de vefat edince yerine iki oğlundan Hızırşah hükümdar olmuş, diğer oğlu Orhan Osmanlılara iltica etmiştir. Osmanlı Hükümdarı Murad Hüdavendigar Kosova Muharebesine giderken Anadolu beylerinden yardımcı asker istemiş ve bunun üzerine İshak Bey'de bir miktar kuvvet göndermiştir. Sultan Murad Hüdavendigar'ın Kosova Muharebesi'nde şehit olarak yerine oğlu Bayezid'in hükümdar olduğu zamanda Karaman oğlu Alaüddin Bey kayınpederi, I. Murad'ın ölümünü fırsat bilerek Osmanlıların Hamid oğulları'ndan satın almış oldukları yerleri işgale kalktı. Saruhan, Aydın, Menteşe ve Germiyan beylerini de teşvik ederek Osmanlıları Anadolu'da zor durumda bırakmak istedi⁵⁶.

Rumeli'deki durumu yoluna koyan Yıldırım Bayezid, derhal Anadolu'ya geçerek Saruhan, Aydın, Menteşe ve Germiyan beyliklerini bir hamlede ortadan kaldırmış ve bu durumda Saruhan beyliği de işgal olunarak, idaresi Karesi sancağıyla beraber padişahın büyük oğlu Ertuğrul'a vermiştir. Bu sırada Saruhan beyliğinin başında bulunan Hızır Şah da memleketi terk ederek, önce Sinop'a Candaroğlu İsfendiyar Bey'in yanına ve daha sonra da Timur Han'ın yanına gitmiştir⁵⁷.

Yıldırım Bayezid'in 1402'de Ankara Savaşı'nda Timur'a yenilmesinden sonra Osmanlılar tarafından ortadan kaldırılan beylikler Timur ile yeniden hayat bulmuştur. Timur, 17 Ağustos 1402 tarihinde geldiği Manisa'da kendisine sığınan Saruhanoğlu Orhan Bey'e ülkesini geri vermiştir. Orhan Bey'in Manisa'ya tam hâkim olması ise Timur'un bölgeden ayrılması ile gerçekleşmiştir.

Ankara Savaşı'ndan sonra başlayan ve 1413 yılına kadar devam eden Osmanlı Fetret Devrinde Yıldırım Bayezid'in oğulları arasında süren taht kavgaları sırasında Saruhanoğullarından Hızır Şah Bey, Aydınoğlu Cüneyd Bey'le beraber Çelebi Mehmed ile mücadele eden kardeşi İsa Çelebi'ye yardım etmişti⁵⁸. Çelebi Mehmed, İsa'yı mağlup etmiş ve Cüneyd Bey üzerine yürüyüp onu yola getirdikten sonra birden bire

⁵⁵ Mustafa Eravcı-Mustafa Korkmaz, **Saruhanogulları ve Osmanlı Klasik Döneminde Manisa'da Yaşayan Kültürel İzler**, s. 44; daha ayrıntılı bilgi için bkz; Feridun Emecen, **Saruhanogulları ve Mevlevilik, İlk Osmanlılar ve Batı Anadolu Beylikler Dünyası**, s. 133-149.

⁵⁶ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, **Osmanlı Tarihi**, C. I, TTK Yayınları, Ankara 1982, s. 261.

⁵⁷ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, **Anadolu Beylikleri ve Akkoyunlu Karakoyunlu Devletleri**, s. 88.

⁵⁸ Münecimbaşı Ahmet Dede, **Sahaif-ül Ahbar Fi Vekayi-ül-a'sar**, C. I, Çev; İsmail Erünsal, Kervan Kitapçılık, İstanbul 1940, s. 156.

Manisa'ya taarruz ile kaçmasına izin vermeden Hızır Şah Bey'i yakalayıarak katletmiştir. Böylece Saruhanoğlu Beyliği ikinci kez Osmanlı hâkimiyetine girmiştir. Saruhan Bey'in kardeşi Ali Paşa Nif'de Devlet Han oğlu Yakup Demirci'de Yusuf ve İdris Çelebilerin Gördes ve Kayacık'da buldukları vesikalarda geçmektedir⁵⁹.

Saruhanoğulları donanmalarıyla faaliyette bulunarak pek çok ganimet elde ettikleri gibi batılı devletlerle de ticari münasebetlerde bulunmuşlardır. Latinlerle ticareti dolayısıyla Saruhan Bey, Napoli paraları tarzında gümüş sikke kestirmiştir⁶⁰.

Saruhanoğulları Manisa ve yöresine, Demirci'den Foça'ya, Nif'den Menemen'e kadar on beş ilçe topraklarına yüzyıla yakın bir süre hükmetmişlerdir. Bıraktıkları abidevi eserlerle Manisa'ya ve bu ilçelere damgalarını vurmuşlardır⁶¹.

Manisa'nın Osmanlı hâkimiyetine girmesinin ardından karşılaştığı ilk olay, Şeyh Bedrettin'in müridlerinden Torlak Kemal'in yakalanarak Manisa'da idam edilmesidir. Bunun ardından İzmir Bey'i Cüneyd'in sebep olduğu karışıklıklardan etkilendi. Cüneyd Bey şehrin yakınlarında Osmanlı kuvvetlerine karşı yenildi. II. Murad bölgede sükûneti sağladıktan sonra buraya idareci olarak oğlu Alâeddin'i gönderdi. Şehir XVI. yüzyılın sonlarına kadar önemli bir olayla karşılaşmadı. Ancak daha sonra bölgeye şehzadelerin gelişi, aralarındaki taht mücadeleleri, buradan padişah olarak ayrılmaları belli başı olaylar meydana getirdi. Özellikle II. Murad'ın oğlu Mehmed ile saltanat değişimi ve Manisa'ya gelişi ilk defa burayı bir siyasi merkez olarak Bursa ve Edirne'nin önüne geçirdi. Manisa'da tahttan çekilmiş bir padişah gibi davranmayan II. Murad şehrin imarında önemli rol oynadı. Yeniden tahta geçince de oğlu Mehmed'i tekrar Manisa'ya yolladı (1446). II. Mehmed burada iken oğlu Bayezid doğdu, ikinci defa tahta çıkınca da ortanca oğlu Mustafa'yı şehre gönderdi⁶².

Mustafa 1466'da Karaman'a tayin olununca, yerine Bayezid'in büyük oğlu Abdullah gönderilmiştir. Şehzade Abdullah'ın Manisa'daki beylik devresi, babası II. Bayezid'in amcası Cem ile meydana gelen mücadelelerine denk gelmiş, Bursa civarında mağlubiyete uğrayan Cem'in Konya'ya çekilmesi ve oradan da Mısır'a kaçması üzerine 1481'de, kendisine Konya verilmiştir.

⁵⁹ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, **Osmanlı Tarihi**, s. 76; Yaşar Yücel, Ali Sevim, **Türkiye Tarihi**, C. II, TTK Yayınları, Ankara 1983, s. 77.

⁶⁰ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, **Anadolu Beylikleri ve Akkoyunlu Karakoyunlu Devletleri**, s. 90.

⁶¹ Zekeriyâ Yurdoğlu, **Manisa Tarihi**, s. 62.

⁶² Feridun Emecen, **Tarih İçinde Manisa**, s. 4.

Abdullah'ın Konya'ya hareketinden sonra Manisa'ya, Şehzade Şehinşah geldi. Fakat o da Konya'ya nakledildikten sonra 1491'de Şehzade Korkud Manisa'ya tayin edildi. Şehzade Korkud, kendisini padişahlığa en yakın aday olarak görüyor ve bunu elde etmek niyetiyle kendisine bu yolda büyük avantajlar sağlayacağı umuduyla bir takım isteklerde bulunuyordu. Ancak Ali Paşa ile bozuşması ve kardeşi Ahmed'in, onun niyetinden haberdar olup Manisa'dan başka bir yere gönderilmesi hususunda babasına söylemleri neticesinde, Antalya'ya naklolundu. Onu takiben Manisa'ya bu defa Şehzade Alemşah gönderildi. Ancak Manisa'ya geldikten iki yıl sonra vefat etti. Onun ölümünde sonra 1504'te Şehzade Mahmut geldi ve o da kardeşi gibi bu şehirde vefat etti⁶³.

II. Bayezid'in oğulları arasındaki oğulları arasındaki taht kavgası sırasında Manisa tekrar ön plana çıktı. Şehzade Korkud, bir oldu bitti ile gelip yeniden şehre yerleşti. Bu arada Şahkulu ile yaptığı mücadelelerde mağlup olan ve kaçarak Manisa kalesine kapanan Korkud, dikkatini İstanbul'a vermiş ve bu sırada tahta geçen kardeşi Yavuz Sultan Selim ile iyi geçinmeye başlamıştır. Hatta kardeşinden Midilli ve Alaiyye'yi dahi istemiş, fakat babasına danışan Yavuz onun bu isteğini kabul etmemiş ve 10.000 kişilik bir kuvvetle Manisa'yı kuşatmış, ancak Korkud firar etmiş; ancak daha sonra 9 Mart 1513'te Eğrigöz mevkiinde boğularak öldürülmüştür. Yavuz Sultan Selim, Manisa'nın değerini göz önünde bulundurarak İstanbul'un emniyeti bakımından Manisa'ya oğlu Şehzade Süleyman'ı tayin etmiştir⁶⁴.

Şehzade Süleyman tahta çıkıncaya kadar şehirde annesi Hafsa Sultan ile birlikte kaldı. Hafsa Sultan, Manisa'ya cami, imaret, medreseden ibaret büyük bir külliye kazandırmıştır. 30 Eylül 1520'de tahta çıkan Kanuni, büyük oğlu Mustafa'yı 1533'te Manisa'ya göndermiştir. Onun da 1541'de Amasya'ya nakli üzerine yerine Şehzade Mehmed Manisa'ya gelmiştir. Şehzade Mehmed'in burada hastalanıp ölmesi üzerine yerine 1544'te II. Selim tayin edilmiştir⁶⁵.

Selim sancağın işleriyle alakadar olduğu sırada Şehzade Bayezid'in saltanat rekabetine girişmesi ile Selim kendisini amansız bir mücadelenin içinde bulacaktır. Kanuni Sultan Süleyman, herhangi bir çatışmaya mahal vermemek için şehzadeleri

⁶³ M. Tayyib Gökbigin, "Korkud" **İA**, C. VI, MEB Yayınları, İstanbul 1977, s. 856.

⁶⁴ Feridun Emecen, **XVI. Asırda Manisa Kazası**, s. 31.

⁶⁵ Feridun Emecen, **Tarih İçinde Manisa**, s. 4.

birbirinden uzaklaştırmayı kararlaştırmış, Selim'i Konya'ya; Bayezid'i ise Amasya'ya nakletmiştir.

4 Temmuz 1546'da Manisa'da doğan Şehzade Murad, 1562 yılında Saruhan Sancakbeyliğine tayin olunmuştur. Şehzade'nin sancağın idari işlerini lalaları vasıtasıyla gördüğü ve kendisinin idari işlere pek karışmadığı anlaşılmaktadır. Manisa'da 12 yıl gibi uzun bir müddet kalan Murad'ın şehzadelik ve veliahtlığı, babasının 1574'te vefat etmesiyle sona erdi. Manisa'ya yollanan son şehzade 1566'da burada doğmuş olan III. Mehmed'dir. Mehmed'de 1584'ten tahta çıktığı 1595'e kadar burada idarecilik yapmıştır⁶⁶.

III. Mehmed'den sonra, Manisa'nın veliaht şehri olma hususiyeti sona ermiştir. Bundan sonra veliaht olan şehzadeye ismen sancak verilerek yerine mütesellim gönderilmesi usulüne geçilmiştir⁶⁷.

XVI. yüzyılın sonlarına doğru bütün Anadolu'yu etkileyen sosyal karışıklıklar Manisa ve çevresinde de huzursuzluğa yol açmıştır. XVII. yüzyıl başlarında Celali Kalenderoğlu Mehmed Manisa'ya yürümüş ve 1606 kışı boyunca Manisa yakınlarında kalmıştır. Onun ardından 1607'de eşkıya takibine gitmediği için azledilen Aydın muhassılı Yusuf Paşa, şehrin etrafındaki kasaba ve köyleri ele geçirmiştir. Buralardaki halk Manisa'ya sığınmıştır. Celali reislerinden Birgili Cennetoğlu Manisa'ya saldırdıysa da Manisa ovasında hükümet kuvvetlerince yenilip idam edilmiş, 1040'da İlyas Paşa, Saruhan Sancağı mutasarrıfı İbrahim Paşa ile anlaşmazlığa düşünce onu bozguna uğratarak Manisa'ya girmiştir⁶⁸.

Bunlardan başka Haydaroğlu Kızık Halil, Kaşıkçioğlu, Divanoğlu, Kazıklı Mukbil, Köse Ahmet, Topal Mil namındaki irili ufaklı eşkıyalar da Saruhan Sancağı içinde faaliyette bulunmuşlardır. XVIII. yüzyılın ikinci yarısından itibaren Manisa, Karaosmanoğulları nüfuzu ve idaresi altına girdiğinden isyanlar ve eşkıyalar azalmıştır. Kısmen de olsa Manisa'ya huzur gelmiş ve asayiş sağlanmıştır⁶⁹.

XIX. yüzyılın başlarında şehirde bazı olaylar meydana geldiyse de fazla büyümeden sükûnet sağlanmıştır. Bu dönemdeki en büyük hadise Kavalalı Mehmed

⁶⁶ Feridun Emecen, **XVI. Asırda Manisa Kazası**, s. 36.

⁶⁷ Ayşen Koç, **Meşrutiyetten Cumhuriyete Saruhan Sancağı'nda Gayrimüslimler**, Celal Bayar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Manisa 2006, s. 13.

⁶⁸ Feridun Emecen, **Tarih İçinde Manisa**, s. 5.

⁶⁹ Zekeriya Yurdoğlu, **Manisa Tarihi**, s. 116.

Paşa'nın Anadolu'ya sevk ettiği kuvvetlerin şehri işgalidir. İşgal sırasında Manisa kapıcıbaşlarından Ali Bey'e verilmiş, o da kalabalık bedevi süvarileriyle gelmiş ve şehir halkı tarafından merasimle karşılanmıştır. Ancak ağır vergi konulması ve bedevi askerlerin yağma hareketleri halkı çok rahatsız etmiştir. Bu kuvvetler Kütahya Antlaşması üzerine geri çekilmişlerdir (1833). Manisa'nın ikinci büyük işgali Yunanlılar'ın Batı Anadolu harekâtı sırasında yaşandı. Yunan kuvvetleri 26 Mayıs 1919'da şehre girdiler. Manisa 1922 Eylül'üne kadar Yunan işgalinde kaldı. Yunan kuvvetleri çekilirken 5 Eylül'de şehri ateşe verdiler. Yangın sırasında halk dağlara kaçtı. Bu büyük yangın neredeyse şehrin tamamını etkiledi. 8 Eylül'de Türk birlikleri Manisa yakınlarındaki küçük bir çarpışmanın ardından şehre girdi. Cumhuriyet döneminde bu tahribatın izleri kapandı ve şehir yeniden gelişmeye başladı⁷⁰.

Saruhan Beyliği'nin merkezi olan Manisa İstanbul'a olan yakınlığı ve Batı Anadolu bölgesinde stratejik bir öneme sahip olması münasebetiyle Amasya ve Kütahya gibi şehzade sancak merkezi olarak önem kazanmıştır. Özellikle XVI. yüzyılın ikinci yarısından itibaren Amasya'nın ehemmiyet kaybetmesi ve İstanbul'a olan yakınlığı sebebiyle sancaklara gönderilen şehzadeler için ilk tercih edilen şehir olmuştur. Bundan dolayı yukarıda belirttiğimiz gibi birçok Osmanlı şehzadesine ev sahipliği yaparak "Şehzadeler Şehri" tabiri ile ün kazanmıştır. Ayrıca şehzadelerin gelmeleri ve padişah olarak İstanbul'a gitmeleri Manisa'da teşekkül ettiği için, şehir devleti ikinci pâyitahtı haline gelmiştir⁷¹.

⁷⁰ Feridun Emecen, **Tarih İçinde Manisa**, s. 6.

⁷¹ Mustafa Eravcı-Mustafa Korkmaz, **Saruhanoğulları ve Osmanlı Klasik Döneminde Manisa'da Yaşayan Kültürel İzler**, s. 71.

BİRİNCİ BÖLÜM

BATI ANADOLU'DA KONAR-GÖÇERLER

Türklerin Anadolu'ya ilk akınları Çağrı Bey'in önderliğinde gerçekleşmiş olup, Çağrı Bey, Azerbaycan ve Doğu Anadolu'ya keşif hareketinde bulunmuştur.1018 yılında başlayan ve 1040'a kadar geçen zaman içerisinde Anadolu'ya yapılan akınlar keşif hareketinden başka bir nitelik taşımaz. Fakat 1040 ve 1071 yılları arasındaki akınlar Anadolu'da Bizans'ın direnişinin kırılmasında ve Anadolu'nun Türklere açılmasında önemli sonuçlar doğurmuştur⁷².

Karahanlı ve Gazneli devletlerinin sürekli takipleri ile sıkışan yersiz ve yurtsuz kalan Selçuklu Türkmenleri, zorlandıkça Anadolu hudutlarını aşmışlardır. Bizans ordularının saldırılarına uğrayınca da tekrar Azerbaycan'a ve İran'a dönmüşler; Fakat oralarda da barınamayınca, daimi bir hayat mücadelesi ve savaş hayatı geçirmişlerdir. Selçuklu devletinin kuruluşundan Malazgirt zaferine kadar, otuz yıl, süren gazalar bir yandan büyük Türkmen göçleri, diğer yandan da Selçuklu ordularının himayesi dolayısıyla, gittikçe Anadolu'da yayılmıştır. Bizans İmparatorluğu'nun mukavemeti kırılarak Türkler'e yeni bir vatan hazırlamıştır. Tuğrul Bey başta olmak üzere Büyük Selçuklu beyleri, Türkmen boylarını korumak ve Bizans taarruzlarını kırmak maksadıyla, Anadolu'ya birçok sefer yapmışlardır.

Tuğrul Bey Selçuklu devletini kurunca Türkistan'dan sel halini alan Türkmen göçleri için artık Gazneli ve Karahanlı devletlerinin oluşturduğu setler yıkılmış; İslam ülkeleri göçebelere açılmış ve her taraf Türklerle dolmuştu. 1071'deki Malazgirt zaferi ile birlikte Bizans direnişi büyük ölçüde kırılmış ve bundan sonra büyük çoğunluğunu Oğuzların teşkil ettiği çeşitli Türk toplulukları Anadolu'ya akmaya başlamıştı⁷³.

Merkezi Asya'nın steplerinden kitleler halinde gelen Türkmenler için Anadolu, hem yerleşik hem de göçebe hayat tarzını yaşamaya elverişli bir bölge olmuştur. Anadolu'nun esas olarak göçebe yaşam tarzıyla tanışması Türkmen göçleri sayesinde gerçekleşmiştir. Son yıllarda özellikle XV. ve XVI. yüzyıl Osmanlı arşiv kaynaklarında

⁷² Osman Turan, **Selçuklular Tarihi ve Türk İslam Medeniyeti**, Ötüken Neşriyat, İstanbul 2003, s. 291.

⁷³ Osman Turan, **Selçuklular Zamanında Türkiye**, Boğaziçi Yayınları, İstanbul 1996, s. 15; Mustafa Keskin, "Gazi Süleyman Şah ve Türkiye Selçuklu Devleti'nin Kuruluşu", **Türkler**, C. VI, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002, s. 530.

yapılan çalışmalar, bu göçler sırasında kale hüviyetinde olan şehir ve kasabaların dışında kalan kırsal kesimin alabildiğince boş olduğunu göstermektedir⁷⁴.

Türklerin ikinci kez büyük kitleler halinde Anadolu'ya gelişleri Moğol istilasının başladığı yıllara rastlamaktadır. Moğolların ortaya çıkışı doğudan batıya doğru yeni ve büyük bir göç dalgasını başlatmıştır. Birçok Türk boyunun ve oymağının kalabalık bir nüfusla Anadolu'ya gelmesini sağlayan bu göç dalgası Anadolu'ya yapılan göçlerin en önemlilerinden biri olmuştur⁷⁵.

XIII. yüzyılda Anadolu'nun idaresinin Moğollara geçmesi ve Moğol baskısının Orta Anadolu'da şiddetli bir şekilde hissedilmesiyle, konar-göçer hayat süren pek çok kimsenin kitleler halinde Anadolu'nun batısına göç etmesine sebep olmuştur. Coğrafyacı İbn Sa'id XIII. Yüzyılın ikinci yarısında Denizli bölgesinde 200.000, Bolu bölgesinde 30.000 ve Kastamonu bölgesinde 100.000 çadır göçebe halkın yaşadığını yazmıştır⁷⁶.

Moğol istilasıyla, uç bölgelere gelerek yerleşen Türkler burada önemli siyasi olayların yaşanmasına da zemin hazırlamışlardır. Selçuklu Devleti Moğol baskısıyla yıkılmaya yüz tutarken, Batı Anadolu'da, aralarında Osmanlı Beyliği'nin de bulunduğu, Türkmen Beylikleri teşekkül etmeye başlamıştır. Böylece Selçukluların sahip olduğu topraklarda irili ufaklı yirmiye yakın Türk beyliği kurulmuş ve "Tavaif-i Mülük" olarak bilinen dönem başlamıştır⁷⁷. Batı Anadolu bölgesinde kurulan bu beylikler Türkmen nüfus potansiyeline dayalı olarak ortaya çıkmışlardır. Kastamonu merkezli Candaroğulları, önce Eskişehir, sonra Bursa merkezli Osmanlılar, Balıkesir merkezli Karesioğulları, Kütahya merkezli Germiyanogulları, Manisa merkezli Saruhanogulları, Birgi merkezli Aydınoğulları, Milas ve Peçin merkezli Menteşeoğulları bağımsız birer beylik olarak yaşamışlardır⁷⁸.

Bizans ile sınır olan uç bölgesinde başarılı akınlar yapan bu beyliklerin siyasi yaşamları uzun sürmemiştir. Osmanlılar hızla büyüyüp, gelişerek diğer beylikler

⁷⁴ İlhan Şahin, **Osmanlılar Döneminde Konar-Göçerler**, Eren Yayıncılık, İstanbul 2006, s. 58.

⁷⁵ Fuat Köprülü, **Osmanlı İmparatorluğu'nun Kuruluşu**, Akçağ Yayınları, Ankara 2009, s. 57.

⁷⁶ İlhan Şahin, "Anadolu'da Oğuzlar", **Osmanlılar Döneminde Konar-Göçerler**, Eren Yayıncılık, İstanbul 2006, s. 59.

⁷⁷ Erdoğan Merçil, "Anadolu Beylikleri", **DİA**, C. III, Güzel Sanatlar Matbaası, İstanbul 1991, s. 138.

⁷⁸ Feridun Emecen, **İlk Osmanlılar ve Batı Anadolu Beylikler Dünyası**, s. 177.

üzerinde nüfusunu arttırmış, Anadolu’da siyasi birliğin sağlanmasında önemli rol oynamışlardır⁷⁹.

Nitekim Yıldırım Bayezid tarafından Osmanlı Devleti’ne bağlanan Anadolu beylikleri Timur’un Anadolu’ya girip, Erzincan ve Sivas’a gelişi, ardında 1402’de Ankara zaferi, Osmanlılar’ın Anadolu siyasetinin iflasına yol açmıştır. Ancak Fetret devrinden sonra I. Mehmed’in Amasya’daki şehzadeliği sırasında mahalli Türkmen beyleri ile irtibat kurmuş olması ona güç kazandırmış, Batı Anadolu beylerinin vasallık bağının güçlenmesine zemin hazırlamıştır. I. Mehmed’in bazen sert, bazen gevşek bağlara kendisine bağladığı bu beyliklerin tam anlamıyla Osmanlı toprağı ve merkezi idareye tabi bir bölge haline gelişi II. Murad devrinde tamamlanmıştır. 1410-1415 yıllarında Osmanlı tabiiyetini kabul eden Menteşe, Aydın, Saruhan müstakil hareket etmeye başlayarak eski topraklarının büyük kısmını ele geçirmişlerdir⁸⁰.

Beylikler her ne kadar siyasi olarak farklı isimler altında kurulmuş olsalar da anlayış, kültürel yapı ve insan unsuru bakımından aynı dünyanın temsilcileridir. Bundan dolayı beyliklerin Osmanlı hâkimiyetine girmesiyle bu beyliklerden Osmanlı yönetimine geçen halk Osmanlı toplumu içerisinde kendisine önemli bir yer edinmiştir⁸¹.

1. Yörük Adının Manası

Yörük, Anadolu ve Rumeli’de göçebe hayatı yaşayan Türk kabilelerine verilen umumi bir isimdir. Türkçe “yürümek” fiilinden türeyip, yürüyen, sefere koşan çadır halkı manalarına da gelen kelime daha sonra bir yerde durmayıp, devamlı yer değiştiren, göçebe halkın umumi ismi olmuştur⁸².

Yörük adının menşei hakkında çeşitli görüşler bulunmaktadır. Tayyib Gökbilgin, Yörük adının “yürük ve er” kelimelerinin birleşmesinden geldiğini söylese de bu iddialar kabul görmemiş olmakla birlikte kelimenin “yörü-yürü” fiilinin sonuna gelen

⁷⁹ Feridun Emecen, **İlk Osmanlılar ve Batı Anadolu Beylikler Dünyası**, s. 18.

⁸⁰ Feridun Emecen, **İlk Osmanlılar ve Batı Anadolu Beylikler Dünyası**, s. 50.

⁸¹ Tayyib M. Gökbilgin, **Rumeli’de Yörükler, Tatarlar ve Evlâd-ı Fâtihân**, İşaret Yayınları, İstanbul 2008, s. 19.

⁸² Vahid Çabuk, “Yörükler”, **İA**, C. XIII, MEB Yayınları, İstanbul 1986, s. 430.

“k” yapım eki ile türetildiği genel olarak kabul edilmektedir⁸³. Konar-göçerler üzerinde çalışmalar yapan M. Tayyib Gökbilgin, İlhami Şahin, Kamil Su, Kemal Güngör, Selahattin Çetintürk ve İbrahim Gökçen kelimeyi “yürük” şeklinde kullanmışlardır. Mehmet Eröz ise, kelimenin “yürük” şeklinde kullanılmasının yanlış olduğunu “Yörük” kelimesinin yürüyen, yerinde durmayan, konar-göçer manasına geldiğini, “yürük” kelimesinin ise, “yügrük” kelimesinin sıfat şekli olduğunu belirtmektedir⁸⁴.

Bunları yanında Yörük adının manası hakkında da farklı görüşler ileri sürülmüştür. İsmi, “yürüyen, sefere koşan, çadır halkı, göçebe”⁸⁵, “göçebe, dağlı, çok ve çabuk yürüyen çabuk yol alan, geçimini hayvancılıkla sağlayan göçebe Türkmen”⁸⁶, “üç günden fazla bir yerde durmayan “gezende”⁸⁷ anlamlarına geldiğinden de bahsedilmektedir.

Anadolu’ya gelen Türkler, Osmanlı Devleti döneminde “Türkmen” adının yanında “Yörük” olarak da isimlendirilmişlerdir. Zaman zaman birbirlerinin yerine kullanılan bu iki ismi ayırt etmek güçtür⁸⁸. Yörük adı Yazıcızade Ali’nin Tevarih-i Ali Selçuk’ta, Oruç Tarihi’nde ve Anonim Osmanlı Kroniği’nde geçmektedir. Bu durumda Yörük isminin Osmanlı Devleti tarafından erken dönemlerden itibaren kullanıldığı ve beyliklerin Osmanlılar tarafından ilhak edilmesinden sonra Osmanlılara intikal ettiği söylenebilir⁸⁹.

Osmanlı Devleti’nde konar-göçerlerin Yörük ve Türkmen olarak iki farklı şekilde isimlendirilmesinde, her iki grubun yaşadığı coğrafi bölge yanında siyasi miras ve siyasi mülahazalar etkili olmuştur⁹⁰. XVI. yüzyıl Osmanlı kayıtlarında, Kızılırmak’ın batısında konar-göçer olarak yaşayan gruplar Yörük olarak anılırken; Kızılırmak’ın doğusu ve güneyinde kalan yeni fethedilmiş bölgelerdeki gruplara Türkmen denilmiştir. Bu yaklaşımın kaynağı, bu bölgelerin Osmanlı sınırlarına dâhil edilmesinden daha önceye dayanır. Kızılırmak’ın doğusunda ve Güneydoğu’da hâkim olup, Osmanlı ile

⁸³ Tayyib M. Gökbilgin, **Rumeli’de Yörükler, Tatarlar ve Evlâd-ı Fâtihân**, s. 6-7.

⁸⁴ Mehmet Eröz, **Yörükler**, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yayınları, İstanbul 1991, s. 20-21.

⁸⁵ Mehmet Eröz, **Yörükler**, s. 20.

⁸⁶ Erman Ertun, “Çukurova Yörüklerinin Gelenek ve Görenekleri”, **I. Akdeniz Yöresi Türk Topulukları Sosyo- Kültürel Yapısı (Yörükler) Sempozyumu Bildirileri**, Ankara 1996, s. 251.

⁸⁷ İbrahim Gökçen, **XVI ve XVII. Asır Sicillerine Göre Saruhan’da Yürük ve Türkmenler**, Marifet Yayınları, İstanbul 1946, s. 16.

⁸⁸ İlhan Şahin, **Osmanlılar Döneminde Konar-Göçerler**, s. 61.

⁸⁹ Sadullah Gülten, **XVI. Yüzyılda Batı Anadolu’da Yörükler**, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi, Ankara 2008, s. 21.

⁹⁰ Sadullah Gülten, **XVI. Yüzyılda Batı Anadolu’da Yörükler**, s. 22.

çatışma ve rekabet içinde olan Akkoyunlu, Karakoyunlu ve Dulkadirli gibi beylikler, genel olarak Türkmen olarak adlandırılmışlardır. Osmanlılar ise kendi konar-göçerlerini rekabet halinde oldukları bu Türkmen beyliklerinin tebaasından ayırmak için “Yörük” olarak adlandırmışlardır⁹¹.

Yörük ve Türkmen kavramlarının farklılaştırılmasındaki bir diğer hususta Şah İsmail’in propaganda faaliyetleri neticesinde ortaya çıkmıştır. Şah İsmail’in hem mezhep hem de Türkmenlik gayretini kullanması Anadolu’daki göçebeleri, adeta kırsal cennet kurma uğruna Osmanlıları devirmeye çağırmıştır. Aslında Osmanlı geleneğinde, Alevi aşiretleri dışlama tarzında bir anlayış mevcut olmadığı gibi, aslında ilk dönem hükümdarları bu anlayışa sahip aşiret ve tarikatları kollamış, Rumeli’ye geçip yerleşmeleri için fırsat sunmuşlardır. Ancak Şah İsmail’in bu aşiretleri cezbedici mesajları ve bir kısım aşiretlerin buna paralel olarak teşebbüs ettikleri isyanlar, Osmanlı yönetiminin göçebe aşiretleri değerlendirirken onların dini inançlarına tepkiyi vurgulamalarına yol açmıştır. Bu yüzden göçebelere bahsederken Yörük, heretik Kızılbaş tarikatlarından bahsederken de Türkmen sözcüğü kullanılmıştır⁹².

Osmanlı siyasi literatüründe Akkoyunlu, Karakoyunlu Devletleri ile Ramazanoğlu, Dulkadiroğlu, Karamanoğlu Beylikleri Türkmen kökenli olarak bilinmekte olup, Osmanlı hanedanı Türkmen kökenli olmasına rağmen, Türklüğü temsil etmekte ve Türk tabirini merkezi konuma yerleştirmektedir. Türkmen tabirini ise daha çok ilhak edilen beyliklerin etnik kimliği olarak tanımlamaktadır. Sonradan Osmanlı hâkimiyetine geçen bu devlet ve beyliklerin konar-göçer gruplarını ifade etmek için Türkmen tabiri kullanılmıştır⁹³.

Batı Anadolu’da özellikle Yörük menşeli askerlerin çokluğu, bu bölgede gazi beyliklerin kuruluşunda ve batıya doğru fütihat hareketinin genişlemesinde önemli rol oynamıştır. Osmanlı Devleti’nde konar-göçer olarak bilinen Yörük ve Türkmenler

⁹¹ Orhan Sakin, *XVI. Yüzyıl Osmanlı Arşiv Kayıtlarına Göre Anadolu’da Türkmenler ve Yörükler*, Ekim Yayınları, İstanbul 2010, s. 23.

⁹² Abdullah Saydam, “Sultanın Özel Statüye Sahip Tebaası: Konar-Göçerler”, *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, S. XX, Isparta 2009, s. 16.

⁹³ Tufan Gündüz, *XVII. ve XVIII. Yüzyıllarda Danişmendli Türkmenleri*, Yeditepe Yayınevi, İstanbul 2009, s. 19.

devletin kuruluşunda, gelişmesinde ve dinamik bir fetih politikası oluşturmasında önemli rol oynamışlardır⁹⁴.

Türkmen ve Yörük grupları arasında iktisadi faaliyet sahalarında önemli farklılıklar vardır. Yörükler daha çok belli bir sancağın sınırları dâhilinde kendilerine tahsis edilmiş yaylak ve kışlaklar arasında konar-göçerlik etmişlerdir. Onlar, yaylakları ile kışlakları arasındaki mesafenin kısa oluşu ve dar alanda konar-göçerlik yapmaları yüzünden yerleşik hayata mütemayil bir konumda idiler. Çünkü dar alanda yapılan hayvancılık, tarım alanlarına yakın bir iktisadi faaliyeti gerektirdiğinden ekin ekip biçme mevsimlerinde onların tarım sahalarıyla ilgilenmeleri daha olası bir durumdu⁹⁵. Saruhan Sancağı'nda da yaylak kışlak hayatı sürdüren birçok konar-göçer cemaat görülmektedir. Bunlardan Mukataa taifesi içerisinde kayıtlı olan Öksüzler cemaati, *"Manisa'da kışlayıp Kütahya dağında yaylar."* Obacılar cemaati, *"Akhisar kazasında kışlarlar."* Yörükân-ı Gördük, *"Gördük kazası Boğa deresinde kışlayıp Timurcu dağında yaylarlar."* Elliciyan-ı Eldelik taifesinden, Arıklar, Acarlar ve Bayramşa cemaatleri, *"Geyikler toprağında kışlarlar."* Keçili cemaati, *"Kavacık hududunda kışlarlar."*, Çulur cemaati, *"Yaman Ece hududunda kışlarlar."* Kaşıkçı cemaati, *"Kara Mustafa hududunda kışlarlar."* Kömürcüler cemaati, *"Manisa'da kışlayıp Bigadiç'te yaylarlar."*⁹⁶. Öte yandan, Türkmenlerin konar-göçerlik sahaları birbirinden uzaktır. Bu yüzden zirai faaliyetleri sınırlı olup, her ne kadar yerleşik hayata geçenler varsa da bunların sayısı fazla değildir⁹⁷.

Yörükler kalabalık koyun sürülerine sahip oldukları için yaylak ve kışlakları arasında gidip gelirken yerleşik ahalinin ekinlerine, bağlarına ve bahçelerine zarar vermiş ve eşkıyalık faaliyetlerinde bulunmuşlardır. Saruhan bölgesinde Manisa naibi ve zabitlerine, Anadolu Yörüklerinden Burhan, Tekeli, Sindel ve Çepniler yaylak ve kışlağa giderlerken, etraf sancaklardaki mahsulâtı harab ve eşkıyalık yaptıklarından şikâyet edildiğinden eski yerlerine iskân etmek üzere gidileceğinden bütün yol ve geçitlerin kapatılması hakkında Aydın muhassılı Elhaç Ahmed Paşa'nın buyruğusu bulunmaktadır. *"Hala Medine-i Manisa'da na'b al-şer olan faziletli Efendi ve mefair*

⁹⁴ Mehmet İnbaşı, "XVI-XVII. Yüzyıllarda Bulgaristan'daki Yörük Yerleşmeleri", **Uluslararası Osmanlı ve Cumhuriyet Dönemi Türk-Bulgar İlişkileri Sempozyumu Bildirileri**, Eskişehir 2005, s. 171.

⁹⁵ Tufan Gündüz, "Osmanlı Ekonomisi İçinde Konar-Göçerler", **Prof. Dr. Kazım Yaşar Koprıman'a Armağan**, Ankara 2003, s. 358.

⁹⁶ KKA. TD. nr. 125, v. 22a; 42a; 45a; 73b; 74a; 80b; 84a; 99b; 104a.

⁹⁷ Sadullah Gülten, **XVI. Yüzyılda Batı Anadolu'da Yörükler**, s. 23.

al-emasil ve al-akran Saruhan Sancağı mütezellimi ve Yeniçeri serdari ve ayan-ı vilayet bil-cümle harb ü harbe kadir işerleri zide kadruhüm inha olunur ki Anadolu yürükan-ı cemaatlerinden Burhan ve Tekeli ve Sindel ve Çepni tavattun ettikleri vakıtta Aydın ve Saruhan ve Sığla sancaklarında vaki kazaların mahsüllerini hayvanlarına ekl ve devabve mevaşilerin nehb ve ebna-i sebinin emval ve eşyaların gasb ve garet ve tecavüz ve taaddileri hadden birun olmağla mezburların fukaradan gasb eyledikleri emval ve eşya ve devab ve mevaşi ve zararların baad al-sübut alıverilüb ve derunlarında olan eşkıyalarının haklarından gelindikten sonra evtan-ı kadimelerine iskân olunmak için şeref bahş-ı sudur olan müteaddid evamir-i aliye üzre sahab-ı hukuk ile baad al-murafaa mahal-i iskanlarına eyva için hareket olunmağla mezburların firar edecekleri memer ve ma'beri gereği gibi sedd ü bende muhtaç olmağla siz ki mumaileyhimsiz gediği ve Karbel ve Armudlu boğazını gereği gibi sedd-ü bend eylemeniz için işbu buyruldu tahrir ve isdar ve irsal olunmuştur. İnşaallahü teala vusuünde gerktir ki siz ki mumaileyhsimsiz zikr olunan mahalleri gerği gibi sedd ü bend ve zikr olunan cemaatlardan bir ferdi geçirmeyüb imaz ve taami ve tesamüh ve tekasülden hazer ve mücanebet ve mucib buyurulduyle amel ve hareket eylesiz deyü fi 2 Ra. Sene 1154'⁹⁸.

Aslında konar-göçer aşiretlerle ilgili buna benzer birçok şikayet ve iddiaların olduğu ve genellikle aşiretlerin bilerek veya bilmeyerek ekinlere zarar verdikleri bilinen bir gerçek olmakla birlikte, köylüler tarafından isnat edilen diğer suçların çoğunun asılsız ve metanetsiz olduğu görülmektedir. Yerleşik halk ekinlerini korumak için bu konar-göçer zümrelere ağır suçlar isnat etmek suretiyle, devletin bunları köylerin yakınlarından uzaklaşmasını sağlamak amacını güttükleri anlaşılmaktadır. Bu nedenle yerleşik halkın veya kendi çıkarlarını düşünen bir takım yerel yöneticilerin iddialarına bakarak konar-göçer aşiretleri yargılamak bizi yanlış sonuçlara götürebilmektedir⁹⁹.

Batı Anadolu Yörüklerinden bir kısmı cemaatler halinde toprak tasarruf etmeyip konar-göçer yaşam tarzını sürdürürken, diğer bir kısmı ise köylerde sakin bir yaşam tarzı sürdürerek yerleşik bir düzen oluşturmuşlardır. Örneğin Saruhan Sancağı'nda, 1530'da yapılan tahrirde kayıtlı olan Meymunlar cemaatinin konar-göçer yaşam tarzı sürdüren kısmı Nif'e tabi Ilıca kazasında 4 mücerred ve 4'ü ganem sahibi 14 hane

⁹⁸ M. Çağatay Uluçay, **XVIII ve XIX. Yüzyıllarda Saruhan'da Eşkiyalık ve Halk Hareketleri**, Berksoy Basımevi, İstanbul 1955, s. 196.

⁹⁹ Faruk Söylemez, **Osmanlı Devleti'nde Aşiret Yönetimi, Rişvan Aşireti Örneği**, Kitabevi Yayınları, İstanbul 2007, s. 56.

nüfusa sahip iken, cemaatin Manisa ve Ilıca'ya tabi bazı köylerde sakin olarak kaydedilip yerleşik bir yaşam tarzı sürdürdükleri de görülmektedir¹⁰⁰. Yine 1575 tarihli mufassal defterde Demirci Yörüklerine tabi olarak kaydedilen Kulağuzlar cemaatinin, konar-göçerlik yapan kısmı 3 mücerred, 3 ganem sahibi, 3 bennak olarak kaydedilirken köylerde sakin kısımları Danişmendler, Kavak Alanı, Yolcular, Torudlar v.s. köylerde yerleşik olarak kaydedilmişlerdir¹⁰¹.

2. Konar-Göçerlerin İsimlendirilmesi

Osmanlılar döneminde konar-göçer aşiretlerin adlandırılmaları konusunda bir fikir beyan edilebilmesi, şüphesiz Osmanlı arşiv belgelerinin sistemli bir şekilde incelenmesiyle mümkündür. Bu durumda üzerinde durulması gereken arşiv malzemesinin, muhtelif belgelerin yanında özellikle tahrir defterlerinin olduğu belirtilmelidir. Konar-göçer aşiretlerin isimlendirilmesine dair hareket noktası sağlayan bu defterlere, her eyalet ve sancaktaki aşiret grupları, bu defterlerin çoğu defa idarecilerinin adları, hayvancılığa esas olan ekonomik faaliyetleri ile yaylak ve kışlak alanları kaydedilmiştir. Ancak bu aşiret gruplarının isimlendirilmelerine vesile olan durumları tespit edebilmek ve bu hususta bazı neticelere varabilmek için her eyalet ve sancağa ait bahis konusu kaynakların kronolojik bir şekilde ele alınması ve konuyla ilgili kaynakların mukayeseli bir şekilde tahlil edilmesi gerekmektedir. Ancak bütün aşiret gruplarını incelemekten ziyade, onların isim almalarını anlamamıza yardımcı olacak toplu gruplar halinde kaydedildikleri tahrir defterlerinin incelenmesi daha uygun görünmektedir¹⁰².

Saruhan Sancağı'na ait tahrir defterlerinde de Yörük olarak kaydedilen konar-göçer aşiretler, 1531 tarihli defterde Elliciler¹⁰³, Karacalar¹⁰⁴, Buğurcular¹⁰⁵, Demirci¹⁰⁶, Kurddutan¹⁰⁷, Mukataa Alaiyyelü¹⁰⁸ ve Perakende-i Mermercik¹⁰⁹ olmak üzere toplu

¹⁰⁰ BOA. TD. nr. 165, s. 652-654.

¹⁰¹ KKA. TD. nr. 115, v. 254a-255b.

¹⁰² İlhan Şahin, "Osmanlı Devrinde Konar-Göçer Aşiretlerin İsim Almalarına Dair Bazı Mülahazalar", **Osmanlı Döneminde Konar-Göçerler**, Eren Yayıncılık, İstanbul 2006, s. 115.

¹⁰³ BOA. TD. nr. 165, s. 566-654.

¹⁰⁴ BOA. TD. nr. 165, s. 655-677.

¹⁰⁵ BOA. TD. nr. 165, s. 679-680.

¹⁰⁶ BOA. TD. nr. 165, s. 353-370.

¹⁰⁷ BOA. TD. nr. 165, s. 371-380.

gruplar şeklinde kaydedilmişlerdir. Yine 1575 tarihli mufassal defterde de Elliciler¹¹⁰, Menye¹¹¹, Borlu¹¹², Mermercik¹¹³, Demirci¹¹⁴, Kurddutan¹¹⁵, olarak adlandırılan Yörük teşekkülleri, 1575 tarihli Yörük defterinde ise Eldelik Ellicileri¹¹⁶, Çanşa Ellicileri¹¹⁷, Yunddağı Ellicileri¹¹⁸, Karacalar¹¹⁹, Buğurcular¹²⁰, Mukataa¹²¹ ve Bazdaran¹²² Yörükleri olarak yazılmışlardır.

Saruhan Sancağı'ndaki Yörük gruplarının isimlendirilmelerine dair bazı mülahazalarda bulunmak gerekirse, bu gruplar içerisinde 1531 ve 1575 tarihli defterlerde yer alan Saruhan Ellicileri, benzerine Rumeli taraflarında rastlanan ve temelleri Selçuklular ile Anadolu beylikleri dönemine uzanan bir askeri teşkilatın varisleridir. Her elli haneye bir eşkinici veren bu Ellici Yörükler, sefer zamanları azeb, yaya ve müsellemler gibi eşkinici çıkarmakta ve bunu da her elli hanede bir eşkinici "eşdirmek" suretiyle yapmaktaydılar. Bu yüzden, Ellici ismiyle anılmaya başlamışlar ve bu sıfat onları askeri teşkilat içinde önemli bir yere getirmiştir¹²³.

1575 tarihli mufassal ve Yörük defterlerinde rastladığımız Mukataa Yörükleri hakkında fazla bilgi edinilememekle birlikte 1531 tarihli mufassal defterden edinilen bilgiler dâhilinde bunların aynı dönemdeki Ellicilere göre daha oturmuş yapıya sahip oldukları anlaşılmaktadır. Mukataa-hanelere dâhil olarak yazılmış şahıslar 1575 tarihli Yörük defterine dahil olmuş olmalarına rağmen hepsi Yörük menşeli değildir. Bunların bazıları ortakçılık statüsünde iken bu sistemin bozulmasıyla ortakçılık karşılığı vergilerini mukataa olarak veren Yörük ve kul menşeli kimselerdir¹²⁴. Bu grubun Mukataa Yörükleri olarak adlandırılmalarındaki muhtemel neden ise, Mukataa

¹⁰⁸ BOA. TD. nr. 165, s. 697-701.

¹⁰⁹ BOA. TD. nr. 165, s. 414-417;438.

¹¹⁰ KKA. TD. nr. 115, v. 71b-72b; 73a-74a; 78a-80a.

¹¹¹ KKA. TD. nr. 115, v. 326b; 329a-333b.

¹¹² KKA. TD. nr. 115, v. 308a-310b.

¹¹³ KKA. TD. nr. 115, v. 292b-293b.

¹¹⁴ KKA. TD. nr. 115, v. 251b; 252a-252b; 252a-254a; 254b-255b; 255b-256a; 256a; 262a-268b.

¹¹⁵ KKA. TD. nr. 115, v.226b-260a.

¹¹⁶ KKA. TD. nr. 125, v. 70b-104a.

¹¹⁷ KKA. TD. nr. 125, v. 110-114a

¹¹⁸ KKA. TD. nr. 125, v. 115b-153a.

¹¹⁹ KKA. TD. nr. 125, v. 160b-170a.

¹²⁰ KKA. TD. nr. 125, v. 1b-4a.

¹²¹ KKA. TD. nr. 125, v. 5b-68b.

¹²² KKA. TD. nr. 125, v. 154b-158a.

¹²³ Feridun Emecen, **XVI. Asırda Manisa Kazası**, s. 132.

¹²⁴ Feridun Emecen, **XVI. Asırda Manisa Kazası**, s. 86.

Yörüklerinin tamamının padişah haslarına dâhil olup, vergilerinin mukataa yoluyla toplanmasından kaynaklı olabilir.

Göçebeler yaşadıkları hayat tarzından dolayı yerleşik olanlardan farklı bir idari ve sosyal yapıya sahiptiler. Bu idari ve sosyal yapı içerisindeki üst birim, “boy (taife)” adıyla bilinmekteydi. Boya bağlı olan birimler ise genelde “cemaat” adını taşımaktaydı¹²⁵. Öte yandan bazı durumlarda kalabalıklaşan taifelerin zamanla parçalanması sonucunda yeni bir taifenin ortaya çıktığı bilinmektedir. Batı Anadolu’nun büyük grupları arasında yer alan Karesi, Biga, Hüdavendigâr ve Saruhan sancaklarına dağılan Karacalar isimli taife Karaca Koyunlu Bayramlısı’ndan ifraz olanlar tarafından teşkil edilmiş olmalıdır¹²⁶. Saruhan Sancağı’nda bulunan Karacalar isimli taifenin isimlendirilmesinde de bu faktörün etkili olduğu düşünülebilir.

Cemaatlerin isim almasında mesleki ve ekonomik faaliyetlerinde etkili olduğu görülmektedir. Örneğin 1531 ve 1575 tarihli defterlerde kayıtlı olan Buğurcuların, defterlerde “Urban-ı Buğurcuyan” ve “Araplar” şeklinde geçmeleri, arap asıllı olduklarından değil, muhtemelen Halep civarından gelmiş olmalarından ve deve yetiştiriciliğindeki maharetlerinden dolayıdır¹²⁷.

Bazdaran Yörükleri olarak adlandırılan ve 1575 tarihli Yörük defterinde kayıtlı olan Yörük grubunun da avcı kuşların yetiştirilmesinden sorumlu olduklarından dolayı bu isimle anıldıkları anlaşılmaktadır.

Yörükler arasında bazı grupların ordunun ihtiyacı olan bazı malzemelerin yapımında çalıştıkları da bilinmektedir. Bu çerçevede ok ve yay imalatı ile görevlendirilmiş gruplar da mevcuttur. Bunlardan 1531 ve 1575 tarihli defterlerin her ikisinde de kayıtlı olan Yayıncılar¹²⁸ cemaatinin “*Şehzadelere onlar olmadığı zaman Havas-ı Hümayun eminlerine yay vermekle mükelleftirler. Karşılığında avarızdan muaftırlar.*” şeklindeki kayıttan da anlaşılacağı üzere Yayıncılar olarak adlandırılmalarındaki muhtemel neden bu olmalıdır.

Saruhan Sancağı’ndaki kazalarda tahrir tabii tutulan Yörük teşekküllerinin buldukları kazaların isimleriyle adlandırılarak defterlere kaydedildikleri görülmektedir. Saruhan Sancağı’ndaki en büyük gruplardan biri olan Demirci Yörükleri

¹²⁵ İlhan Şahin, “Osmanlı Devrinde Konar-Göçer Aşiretlerin İsim Almalarına Dair Bazı Mülâhazalar”, s. 174.

¹²⁶ Sadullah Gülten, **XVI. Yüzyılda Batı Anadolu’da Yörükler**, s. 34.

¹²⁷ Feridun Emecen, **XVI. Asırda Manisa Kazası**, s. 139.

¹²⁸ BOA. TD. nr. 165, s. 542; KKA. TD. nr. 115, v. 176a.

başta olmak üzere Menye, Borlu ve Mermercik Yörükleri bu şekilde kaydedilmişlerdir. Yine müstakil Yörük gruplarından olan Palamud¹²⁹ ve Güzelhisar¹³⁰ nahiyelerinde kayıtlı olan ve buldukları nahiyeye ile aynı adı taşıyan cemaatlerde bulunmaktadır.

Osmanlı döneminde göçebe cemaatlerin bir kısmı da doğrudan doğruya kethüdalarının isimlerini taşımaktaydılar¹³¹. Bu bağlamda 1531 tarihli defterde kayıtlı olan Osman Kethüda Bin Yunus¹³² ve 1575 tarihli defterde kayıtlı olan Abdurrahman Kethüda¹³³ cemaatlerinin kethüdalarının adını taşıdıkları görülmektedir.

Cemaatlerin oluşum süreci içerisinde, kethüdalar gibi seçkinleşmiş kişiler de ilgili obaya, mahalleye ve oymağa adlarını vererek onun idarecisi olmuşlardır. Bu idareciler aynı zamanda devlet tarafından da tanınmışlardır. Örneğin Saruhan Sancağı'nda Karacıyan taifesinin Manisa kazasında sakin olduğu Kasım Paşa, Davud Fakih, Seydi Hoca¹³⁴ gibi mahalle isimleri ile Kurddutan taifesi içerisinde kayıtlı olan Emin Fakih Obası ve Ahmed Fakih Obası¹³⁵ cemaatlerinin isimleri de muhtemelen böyle bir durum neticesinde ortaya çıkmıştır.

Bu bilgiler çerçevesinde Osmanlı Devleti döneminde konar-göçer aşiretlerin coğrafi saha olarak buldukları yerlere, mensup oldukları asıl grupların adına, meskûn olup olmamalarına, içtimai ve iktisadi faaliyetlerine, mükellefiyetlerine, kethüdalarının adlarına müsteniden isimlendirildikleri görülmektedir¹³⁶.

3. Yörüklerin İdari Yapıları

Osmanlı idaresinde Yörüklerin aşiret, cemaat, bölük ve tirlere şeklinde kaydedildiği görülmektedir. Aşiret, Arapça bir kelime olup, kabile teşkilat ve taksimatında ilk ve en küçük gurup manasında kullanılmaktadır. Bir büyük baba ile oğul ve torunların vücuda getirdiği büyük bir aile demektir. Araplarda kabile teşkilatında

¹²⁹ BOA. TD. nr. 165, s. 51.

¹³⁰ BOA. TD. nr. 165, s. 184.

¹³¹ İlhan Şahin, "Osmanlı Devrinde Konar-Göçer Aşiretlerin İsim Almalarına Dair Bazı Mülâhazalar", s. 126.

¹³² BOA. TD. nr. 165, s. 608.

¹³³ KKA. TD. nr. 125, v. 2a.

¹³⁴ BOA. TD. nr. 165, s.655.

¹³⁵ KKA. TD. nr. 115, v. 259b.

¹³⁶ İlhan Şahin, "Osmanlı Devrinde Konar-Göçer Aşiretlerin İsim Almalarına Dair Bazı Mülâhazalar", s. 127.

değişik aşiretlerden bir fasıla, fasılalardan bir fahz, fahzlardan bir batn, batınlardan da bir kabile teşekkül etmektedir. Türkçe'ye geçen bu aşiret kelimesinin manası değişerek, büyük aile manasında değil, göçebe veya yarı göçebe hayatı yasayan oymak veya boy manasında kullanılmaktadır¹³⁷. Anadolu'da yaşayan birçok göçebe cemaatlere aşiret denildiği gibi göçebelikten kurtulup belli bir yere yerleşerek bir arada köyler kurmuş olan boylara ve oymaklara da aşiret adı verilmektedir¹³⁸.

Göçebeler yaşadıkları hayat tarzından dolayı yerleşik olanlardan farklı bir idari ve sosyal yapıya sahiptiler. Bu idari ve sosyal yapı içerisindeki üst birim, "boy (taife)" adıyla bilinmekteydi. Boya bağlı olan birimler ise genelde "cemaat" adını taşımaktaydı. Bu şekilde bir yapılanma, onların geleneksel yapılanma şekillerini oluşturmaktaydı¹³⁹.

Konar-göçerlerde yapı bakımından görülen en üst birim boy veya taifedir. Boy teşkilatı aşiretleri bir arada tutmasından dolayı konar-göçerlerin denetimini kolaylaştırmıştır¹⁴⁰. Saruhan Sancağı'nda Ellici¹⁴¹, Mukataa¹⁴², Karacalar¹⁴³, Buğurcular¹⁴⁴, Demirci¹⁴⁵, Kurddutan ve Akça-köy¹⁴⁶ taifelerinde boy yapısının devam ettiği görülmekle birlikte herhangi boya tabi olmayan Şamiyan¹⁴⁷, Palamud¹⁴⁸, Güzelhisar¹⁴⁹, Aydoğdular¹⁵⁰, Buraklı Urban¹⁵¹, Karacalar¹⁵², Büyük Çallu¹⁵³, Vayna¹⁵⁴, Çarpan ve Mühim¹⁵⁵, Mendehorye¹⁵⁶, Azizlü¹⁵⁷ cemaatleri de bulunmaktadır.

Vergi kontrolünü sağlamak ve cemaatleri belli bir idari statüye bağlamak amacıyla bazı taifelerin zamanla büyük gruplarla birleştirildikleri görülmektedir.

¹³⁷ Mükremin Halil Yınanç, "Aşiret", *İA*, C. I, Yayınları, İstanbul 1976, s. 710.

¹³⁸ Faruk Söylemez, *Osmanlı Devleti'nde Aşiret Yönetimi, Rişvan Aşireti Örneği*, s. 16.

¹³⁹ İlhan Şahin, *Osmanlı Döneminde Konar Göçerler*, s. 174.

¹⁴⁰ Tufan Gündüz, *XVII ve XVIII. Yüzyıllarda Danişmendli Türkmenleri*, s. 20.

¹⁴¹ BOA. TD. nr. 165, s. 566-654.

¹⁴² KKA. TD. nr. 125, v. 5b-68a.

¹⁴³ BOA. TD. nr. 165, s. 655-677.

¹⁴⁴ BOA. TD. nr. 165, s. 679-680; KKA. TD. nr. 125, v. 1b-4a.

¹⁴⁵ BOA. TD. nr. 165, s. 353-364.

¹⁴⁶ BOA. TD. nr. 165, s. 339-380; KKA. TD. nr. 115, v. 256b-260a.

¹⁴⁷ BOA. TD. nr. 165, s. 34; KKA. TD. nr. 115, v. 38b.

¹⁴⁸ BOA. TD. nr. 165, s. 51.

¹⁴⁹ BOA. TD. nr. 165, s. 184.

¹⁵⁰ BOA. TD. nr. 165, s. 186; BOA. TD. nr. 166, s. 348.

¹⁵¹ BOA. TD. nr. 165, s. 188; BOA. TD. nr. 166, s. 348.

¹⁵² BOA. TD. nr. 165, s. 221; BOA. TD. nr. 166, s. 351; KKA. TD. nr. 115, v. 235b.

¹⁵³ BOA. TD. nr. 165, s. 267; BOA. TD. nr. 166, s. 304.

¹⁵⁴ BOA. TD. nr. 165, s. 293.

¹⁵⁵ BOA. TD. nr. 165, s. 303.

¹⁵⁶ BOA. TD. nr. 165, s. 307.

¹⁵⁷ KKA. TD. nr. 115, v. 29b.

Saruhan'da 1530'da yapılan tahrirde Gördus kazasında herhangi bir taifeye tabi olmayan Dgn Eri nam-ı diğer Esedler cemaati¹⁵⁸, 1575 tarihli mufassal defterinde Elliciyan taifesine dâhil edilerek beraber tahrir tabi tutulmuşlardır.

Öte yandan bazı durumlarda da kalabalıklaşan taifelerin zamanla parçalanması sonucunda yeni bir taifenin ortaya çıktığı bilinmektedir. Batı Anadolu'nun büyük grupları arasında yer alan Karesi, Biga, Hdavidigar ve Saruhan sancaklarına dağılan Karacalar isimli taife Karaca Koyunlu Bayramlısı'ndan ifraz olanlar tarafından teşkil edilmiş olmalıdır¹⁵⁹.

Boylar cemaat, tir ve bölük olarak isimlendirilen alt grupların bir araya gelmesiyle oluşmaktadır. Bu bağlamda cemaatler, tirlere ve bölükleri birbirleriyle uzaktan veya yakından akraba olan, birbirlerini çok yakından tanıyan gruplar olup 10 ile 80 hane arasında ve bazen 100 veya daha fazla haneden oluşmakla birlikte yerleşik veya yarı yerleşik hayata geçen cemaatlerin daha az sayıda oldukları görlmektedir¹⁶⁰. Saruhan Sancağı'nda da Elliciyan-ı Esedlü ve Elliciyan-ı Kuşlu cemaatleri¹⁶¹, Marmara ve Manisa kazası nefsleri de dahil olmak üzere yerleşik hayata geçtikleri köylerin bazılarında 1 haneden ibarettirler. Buna karşın Elliciyan taifesi içerisinde konar-göçer yaşam tarzı sürdüren Bayramşa, Karataş, Kettancı, Sakalı Kesik¹⁶² gibi cemaatler nefer sayıları oldukça fazla olan kalabalık cemaatlerdir.

Cemaat, tir ve bölükten sonraki yapılanmalar ise oymak, mahalle, oba ve aile şeklindedir. Oba, mahalle ve oymaktan daha az nüfusa sahiptir. Mahalle, nüfus bakımından obadan biraz daha büyük olup oymak ise obaların birleşmesinden meydana gelen bir topluluktur. Bu toplulukların içinde seçkinleşmiş bir kimse ilgili obaya, mahalleye ve oymağa adını vererek onun idarecisi olmuştur. Bu idareciler devlet tarafından da tanınmıştır¹⁶³. Saruhan Sancağı'nda Karacıyan taifesinin Manisa kazasında sakin olduğu Kasım Paşa, Davud Fakih, Seydi Hoca¹⁶⁴ gibi mahalle isimleri de muhtemelen böyle bir durum neticesinde ortaya çıkmıştır.

¹⁵⁸ BOA. TD. nr. 165, s. 228; KKA. TD. nr. 115, v. 213a.

¹⁵⁹ Sadullah Gülten, **XVI. Yüzyılda Batı Anadolu'da Yörükler**, s. 34.

¹⁶⁰ İlhan Şahin, **Osmanlı Döneminde Konar Göçerler**, s. 260.

¹⁶¹ BOA. TD. nr. 165, s. 604-606; 585-586.

¹⁶² örnek olması için bkz. BOA. TD. nr. 165, s. 628; 637; 641; 617.

¹⁶³ İlhan Şahin, **Osmanlı Döneminde Konar Göçerler**, s. 259.

¹⁶⁴ BOA. TD. nr. 165, s.655.

Bunların yanı sıra oymaklarda taifelerin yerleşim yerleri olarak kullanılmıştır. Örneğin, 1575 tarihli mufassal defterdeki “*Karye-i Barkir der hudud-ı Gürliye ve Berlüce Pınarı ve Şeri Giren Oynağı ki Elliciyan otururlar. 3 pare köydür.*” kaydından da anlaşılacağı üzere isimleri yazılı köylerde Ellici cemaati oturmaktadır¹⁶⁵.

Osmanlı devletinde konar-göçerler sınırları belirlenmiş bir sahada idari ve mali haklara sahip olarak yaylak ve kışlak hayatı sürmekteydiler. Bu teşekküllere, iktisadi durum ve nüfuslarına bağlı olarak sancak veya kaza statüsü verilerek Osmanlı yönetim düzeni içerisinde idari bir birim olarak yer almaları sağlanmaktaydı. Bu teşekküllerin çekirdek alt birimine de cemaat adı verilirdi. Cemaat mensupları nereye giderse gitsin statüsünü değiştiremiyordu. Böylece konar- göçerlerin dağılması da önlenmiş oluyordu¹⁶⁶.

Göçebelerin bir sancağa bağlı olmasındaki temel kıstas, yaylak ve kışlaklarının o sancak dâhilinde yer almasıydı. Ancak bazen yaylak ve kışlak yerleri, farklı sancaklar içinde olabilirdi. Bu durumda genellikle idari bakımdan bağlı oldukları yer, kışlak yerlerinin bulunduğu sancak olurdu. Bu bakımdan göçebelerle ilgili idari konuları içine alan bürokratik yazışmaların pek çoğu, bağlı oldukları eyaletin veya sancağın başındaki beylerbeyi ve sancakbeylerine gönderilirdi¹⁶⁷. Örneğin 1575 tarihli Yörük defterinde Saruhan Sancağı’nda, Mukataa taifesi içerisinde yer alan Keçirlü cemaati Marmara kazasında kayıtlı olup defterde cemaatin “*Saruhan’da kışlayıp Karesi’de yaylarlar.*” şeklinde kayıtlı olduğu görülmektedir¹⁶⁸. Yine 1531 tarihli mufassal defterde Demirci Yörükleri taifesinde kayıtlı olan Korucular cemaati de “*Ermeni derbendinde yaylayıp Biga sancağında kışlarlar*” şeklinde kaydedilmiştir¹⁶⁹.

Konar-göçer Türkmen aşiretlerinin yönetim kademelerinde kadı, voyvoda/Türkmen ağası, boybeyi, kethüda ve oymakbaşı ünvanlarını taşıyan resmi statüde görevliler bulunmaktaydı. Konar-göçer Türkmenlerde idari yapının başında kadılar bulunmaktaydı. Ancak kaza statüsündeki Türkmenlerin kadıları, belli bir

¹⁶⁵ KKA. TD. nr. 115, v.73a-74a.

¹⁶⁶ Orhan Sakin, *XVI. Yüzyıl Osmanlı Arşiv Kayıtlarına Göre Anadolu’da Türkmenler ve Yörükler*, s. 53.

¹⁶⁷ İlhan Şahin, *Osmanlı Döneminde Konar Göçerler*, s. 176.

¹⁶⁸ KKA. TD. nr. 125, v. 48b.

¹⁶⁹ BOA. TD. nr. 165, s. 368.

merkezde ikamet etmeksizin onlarla birlikte yaylak ve kışlaklar arasında seyyar bir halde bulunmaktaydılar¹⁷⁰.

Kaza dâhilinde belirli bir yerleri olmayan ve konar-göçer teşekküllerle birlikte hareket eden bu kadılar, merkezi idarenin aldığı karar doğrultusunda konar-göçer teşekküllerin vergi vermekle mükellef olanlarının isimlerini, her kişinin sahip olduğu koyun ve deve gibi hayvan sayısını ihtiva eden tahrirler yapabilmekteydiler. Ayrıca onlar konar-göçerlerin sahip oldukları deve, at ve katır ile yaptıkları zahire, mühimmat ve muhtelif malzemelerin nakliyatında vazife alanlarının isimlerini ve bunlara kira bedeli olarak ödenecek meblağları ihtiva eden defterler de tanzim ederlerdi¹⁷¹.

Merkezi hükümet konar-göçerlerin bağlı olduğu kadıların haricindekilerin onlara müdahale etmemesi yönünde tedbirler almıştır. Ancak konar-göçerlerin adli olaylarda tabi oldukları kadılardan başkasına müracaat ettikleri de görülür. Çoğu zaman da cemaatlerin adli işlerinin yürütülmesi için bazı cemaatlere naipler gönderilmiştir¹⁷².

Tahrir defterlerinden konar-göçer gruplar arasında bulunan kadılar ve naipler hakkında bilgi edinilebilmektedir. Örneğin, Saruhan Sancağı'nda 1575 tarihli Yörük defterinde, Elliciyan-ı Eldelik taifesinde kayıtlı olan Kokular cemaati içerisinde 2 naip, Keçilü cemaatinde 1 naip, Elliciyan-ı Yunddağı taifesinde 1 naip bulunmaktadır¹⁷³.

Göçebe gruplar arasında en yaygın idari ve sosyal birim olan cemaatlerin başında ise kethüda bulunmaktaydı. Kethüda olan kimse, merkezden veya dışarıdan gelen değil idarecisi olduğu cemaat içerisinden seçkin bir aileye mensuptu. Diğer bir deyişle çoğu kez babadan oğla geçmekteydi. Kethüdanın birden fazla oğlu olması durumunda ise en büyük olanı bu makama getirilirdi¹⁷⁴.

Aşiretlerin özel statülü tebaa olarak tanınmalarındaki asıl sebep de muhtemelen hükümet tarafından onlardan vergi toplamanın güç, hatta imkânsız oluşundan kaynaklanmakta idi. Dolayısıyla aşiretlerin iç yönetimi, Osmanlı bürokratlarının deneyim ve beklentilerine yabancı olduğundan onları, yine kendi içlerinden çıkan

¹⁷⁰ Tufan Gündüz, **Anadolu'da Türkmen Aşiretleri Bozulus Türkmenleri**, Bilge Yayınları, Ankara 1997, s. 110.

¹⁷¹ İlhan Şahin, **Osmanlı Döneminde Konar Göçerler**, s. 198.

¹⁷² Tufan Gündüz, **XVII. ve XVIII. Yüzyıllarda Danişmendli Türkmenleri**, s. 24.

¹⁷³ KKA. TD. nr. 125, v. 77b; 83b; 146b

¹⁷⁴ İlhan Şahin, **Osmanlı Döneminde Konar Göçerler**, s. 177.

kimseler vasıtasıyla idare etmek daha uygulanabilir olduğu için cemaat içerisinde kimselerin yönetici olması kaçınılmazdı¹⁷⁵.

Kethüdalar merkezi idare tarafından tayin edildikten sonra kendilerine bir berat verilirdi. Ancak bazen tayin kararıyla birlikte beratın verilmesi mümkün olmayabilirdi. Bu durumda kadı merkeze müracaatta bulunarak beratın verilmesini isteyebilirdi¹⁷⁶. Kethüdalar merkezi idare tarafından tayin edildikten sonra da kendilerine berat verilirdi. Örneğin, Saruhan Sancağı'nda Güzelhisar kazasına tabi Akça karyesinde, Elliciyan-ı Çaylu¹⁷⁷ cemaatine berat sahibi olarak atanan Veled-i İbrahim adlı kethüda kayıtlı görünmektedir. Yine Adala kazasında, Elliciyan-ı Hacı Süle¹⁷⁸ cemaatinde ser-ellicilerden ayrı yazılmış bir kethüda daha bulunmaktadır.

Genelde bir cemaat grubunun, bir kethüdanın idare edebileceği kadar nüfusu olurdu. Ancak bazı cemaatler, bir kethüdanın idare demeyeceği kadar fazla bir nüfusa sahip olursa, o zaman cemaat, idari bakımdan ya gruplara ayrılarak her bir grubun başına bir kethüda tayin edilir, ya da gruplara ayrılmaksızın başına birden fazla kethüda tayin edilirdi. Nihayetinde bu ayrılmada, merkezi idarece o cemaati, idari ve mali bakımdan daha iyi idare etmek ve vergileri sıhhatli toplamak düşüncesi vardı¹⁷⁹.

Kethüdaların temel vazifesi vergi toplamak, aşiretlerin nizamını sağlamak, tahrir yapılacağı zaman eminlere yardımcı olmaktı. Ayrıca kendilerine bağlı grubun yaylak ve kışlaklar arasındaki seyahatleri sırasında, çevreye zarar vermemeleri ve içlerinde saklanan suçluların teslimi gibi hususlarda onlara kefil olmaktaydılar. Kefalet yüksek miktarda ceza ödemeyi gerekli kılıyordu. Bütün bunlara rağmen kethüdalara belli oranlarda vergi muafiyeti uygulanmaktaydı¹⁸⁰.

Cemaatlerin başındaki kethüdaların çok önemli görevleri olmakla birlikte, cemaat içinde onlardan başka ve farklı isimler altında kaydedilen yöneticileri de görmek mümkündür. Saruhan Sancağı'nda "*ser-elliciyan/ellici-başı'lar*" bulunmakla birlikte bunların da cemaatlerin yönetiminden sorumlu kişiler oldukları tahmin edilmektedir¹⁸¹.

¹⁷⁵ İlhan Şahin, **Osmanlı Döneminde Konar Göçerler**, s. 19.

¹⁷⁶ İlhan Şahin, **Osmanlı Döneminde Konar Göçerler**, s. 178.

¹⁷⁷ BOA. TD. nr. 165, s. 595.

¹⁷⁸ BOA. TD. nr. 165, s. 607.

¹⁷⁹ İlhan Şahin, **Osmanlı Döneminde Konar Göçerler**, s. 179.

¹⁸⁰ Tufan Gündüz, **Anadolu'da Türkmen Aşiretleri Bozulus Türkmenleri**, Bilge Yayınları, Ankara 1997, s. 116.

¹⁸¹ Sadullah Gülten, **XVI. Yüzyılda Batı Anadolu'da Yörükler**, s. 41.

Örneğin Elliciyan taifesinde bulunan Selçuk Hamzası Cemaati'nde *ser-elliciyan* 1 kişi¹⁸²; Elliciyan-ı Resuller Cemaati'nde Umur veledi Kulağuz adlı *ser-elliciyan*¹⁸³; Elliciyan-ı Sakar Öküz Cemaati'nde *ellici-başı* Menteşe veled-i Yusuf¹⁸⁴; Elliciyan-ı Polad Cemaati'nde *ellici-başı* Kara Hacı¹⁸⁵; Elliciyan-ı Paşa Bali Cemaati'nde *Kethüda-i elliciyan* Tursun Veled-i Allahkulu¹⁸⁶; Elliciyan-ı Hacı Süle cemaatinde *ellici-başı* 2 kişi¹⁸⁷ bulunmaktadır.

Vergi gelirlerinin idaresi yönünden padişah haslarına dâhil olup, mukataaya verilmek suretiyle idare edilen teşekküllerin vergi gelirlerinin tahsili ve idaresi için tayin edilen görevliye de “voyvoda” adı verilmekteydi. Voyvodaların asıl görevleri, aşiret kethüdaları tarafından tahsil olunan vergileri hazineye ulaştırmak ise de bazen kendileri de vergi tahsil etmekteydiler¹⁸⁸.

Türkmen cemaatleri mali bakımdan voyvodaya bağlı iken, Yörüklerde bu görevin karşılığı olarak emin ve amiller bulunmaktadır. Emin ve amiller Yörüklerle beraber dolaşarak onların vergilerini tahsil etmekle görevlidir. Bu kişilerin taifelerin genelinden mi yoksa her cemaatin emin ve amillerinin farklı mı olduğu tam olarak anlaşılamamaktadır. Belgelerde tahsildarlardan bahsederken “*eminlerimiz ve amillerimiz*” şeklinde söz edilmesinden hareketle, her cemaatin tahsildarının ayrı olma ihtimali muhtemel görünmektedir¹⁸⁹.

XVI. yüzyıl arşiv vesikalarında Yörükler ve devlet görevlileri arasında meydana gelen vergi meseleleri hakkında pek çok belgeye rastlanılmaktadır. Örneğin, Gördes'deki Germiyan Yörüklerinden Şehitlü cemaatinin “...*biz Yürük taifesinden Germiyan evlerinden olub, Adala memlahası tuz tarh olunagelmiş hanelerden olmayub veçhen min el-vücuğ şimdiye değın memleha-i mezbureden bize tuz dökülü gelmediğine Umena ve Ummal muvacehelerinde elimize hüccet verilüb men olunagelmişken hala Eminler olugelmişe muhalif tuz tarhideriz deyüdahl ve rencide iderler. Dahl ve rencide*

¹⁸² BOA. TD. nr. 165, s. 572.

¹⁸³ BOA. TD. nr. 165, s. 581.

¹⁸⁴ BOA. TD. nr. 165, s. 590.

¹⁸⁵ BOA. TD. nr. 165, s. 597.

¹⁸⁶ BOA. TD. nr. 165, s. 601.

¹⁸⁷ BOA. TD. nr. 165, s. 607.

¹⁸⁸ Orhan Sakin, **XVI. Yüzyıl Osmanlı Arşiv Kayıtlarına Göre Anadolu'da Türkmenler ve Yörükler**, s. 54.

¹⁸⁹ Sadullah Gülten, **XVI. Yüzyılda Batı Anadolu'da Yörükler**, s. 43; Örnek olması için bkz. İbrahim Gökçen, **XVI. ve XVII. Asır Sicillerine Göre Saruhan'da Yürük ve Türkmenler**, s. 30-31.

*eylememek babında emr-i şerif rica ederiz....*¹⁹⁰ şeklinde kendilerine tuz vergisi tarh olunmadığına dair şikâyetlerinde eminlerle aralarındaki anlaşmazlıkları merkeze bildirdikleri görülmektedir. Yine Yörüklerden bazılarının vergilerini vermekte inat ettikleri buna mukabil devlet görevlilerinin de Yörüklerden farklı isimler altında fazla vergi almak istedikleri görülmektedir. Konar-göçerlerin ödeyecekleri vergiler kanunnamelerle tespit edilmiş olup bunların ödenmesi sırasında çok fazla problem yaşanmamıştır. Ancak, asıl sorun devletin koyduğu vergilere ek olarak kanun dışı vergi tahsil edilmek istenmesi sırasında yaşanmıştır¹⁹¹. Saruhan Sancağı'nda bulunan Çungarili cemaatinin otlaklara girip rüsum vermemeleri hakkında Manisa kadısına şikâyet edildikleri görülmektedir¹⁹².

4. Yörüklerin Hukuki Nizamları

Osmanlı idari sisteminde göçebe hayat yaşayanlar, idari bakımdan yerleşik olanlar gibi bir eyalet içindeki sancağa bağlıydılar. Bu sancak beylerbeyinin oturduğu merkez sancağı da olabilirdi. Göçebelerin bir sancağa bağlı olmalarındaki temel kıstas, yaylak ve kışlaklarının o sancak dâhilinde yer almasıydı.

İdari bakımdan bir sancak veya sancağa bağlı bir kaza içinde yer alan göçebeler, devlet nazarında mali bakımdan vergi veren kayıtlı bir reaya durumundaydılar. Ancak yerleşikler gibi göçebeler arasında da yaptıkları hizmet karşılığında vergiden muaf olan kimseler vardı. Osmanlı idari ve mali sistemi içinde onların kayıtlı reaya olmasının en önemli göstergesi, Osmanlı toprak sisteminin esasını teşkil eden tımar sistemi içerisinde yer almalarıydı¹⁹³.

İdari ve mali bir teşkilata sahip olan konar-göçerler, üzerinde buldukları toprakların teşkilatlarına bağlı olarak tımar, zeamet, has reayası veya vakıf toprağına raiyyet olarak kaydedilmişlerdir¹⁹⁴. Mesela Yörükler umumiyetle tımar reayası, Türkmenler ise has reayası idiler¹⁹⁵.

¹⁹⁰ İbrahim Gökçen, *XVI. ve XVII. Asır Sicillerine Göre Saruhan'da Yörük ve Türkmenler*, s. 59-60.

¹⁹¹ Sadullah Gülten, *XVI. Yüzyılda Batı Anadolu'da Yörükler*, s. 45.

¹⁹² Örnek için bkz. İbrahim Gökçen, *XVI. ve XVII. Asır Sicillerine Göre Saruhan'da Yörük ve Türkmenler*, s.79-80.

¹⁹³ İlhan Şahin, *Osmanlı Döneminde Konar Göçerler*, s. 186.

¹⁹⁴ Tufan Gündüz, "Konar Göçer", *DİA*, C. XXVI, Güzel Sanatlar Matbaası, İstanbul 1998, s.163.

¹⁹⁵ Abdullah Saydam, "Sultanın Özel Statüye Sahip Tebaası: Konar-Göçerler", s. 23.

Göçebeler, yerleşik ahali gibi hangi çeşit toprak üzerinde yaşıyor veya yaylak kışlak olarak hangi çeşit topraktan istifade ediyorlarsa, mali ve hukuki bakımdan öyle değerlendirilirlerdi. Böylece mali açıdan bir vergi dairesine bağlanmanın veya bir organizasyon içinde olmanın yanında raiyyet olarak da bir mükellefiyet altına girerlerdi. Bu sistemde tımar reayasası olan göçebeler, mali bakımdan vergilerini tımar sahibi olan kimselere vermekle mükelleftiler. Zeamet sahibi olanlar zeamet sahibine ve has reayesası olanlar has sahibine vergilerini verirlerdi¹⁹⁶. Bu şekilde küçük ve perakende gruplar tımar, nüfusça büyük gruplar ise gelirlerinin fazlalığı sebebiyle sancakbeyi, beylerbeyi, şehzade veya padişahların has reayasası olarak kaydedilmişlerdir¹⁹⁷.

Has reayasası olarak seçilen göçebelerin genellikle büyük gruplar olduğu dikkat çekmektedir. Bunların has reayasası olarak seçilmelerinin en önemli sebebi, vergi geliri bakımından önemli bir meblağa sahip olmalarıdır. Has geliri olan kimselerin geliri 100 bin akçanın üzerindeydi. Bu durum onların gelirlerini perakende olarak oradan veya şuradan sağlamaktan ziyade pratik olarak büyük gelir meblağına sahip olan şehir ve kasaba merkezlerinden veya büyük göçebe gruplarından sağlanmasını icap ettirmektedir. Bu uygulama ile göçebeler bir taraftan vergi vermek hususunda tek bir yerle muhataplılar. Diğer taraftan dışarıdan bazı kimselerin haksız yere bunlardan vergi talep etmelerini asgariye indirmiş olmaktadır¹⁹⁸.

Saruhan Sancağı'nda has reayasası olarak kaydedilen cemaatler şöyledir: 1531 tarihli mufassal defterde Nif kazası, Dere karyesinde hass-ı padişah olarak yazılmış olan Meymunlar cemaati¹⁹⁹, Nif kazasında hass-ı mirliwa olan Cemaat-i Yörük²⁰⁰, Adala kazası, Vayna ve Pare Savcı karyelerinde hass-ı mirliwa olan Vayna cemaati²⁰¹, Kayacık kazasında hass-ı zaim olan Cemaat-i Yörük²⁰², Nif kazasında padişah hassı olan Elliciyan-ı Paşa Bali²⁰³, Nefs-i Manisa'da hass-ı padişah-i alempenah olarak yazılan Karacahaneler²⁰⁴, Ilıca kazasında hass-ı padişah-i alempenah olarak yazılan Urban-ı

¹⁹⁶ İlhan Şahin, **Osmanlı Döneminde Konar Göçerler**, s. 187.

¹⁹⁷ Tufan Gündüz, "Konar Göçer", s. 162.

¹⁹⁸ İlhan Şahin, **Osmanlı Döneminde Konar Göçerler**, s. 188.

¹⁹⁹ BOA. TD. nr. 165, s. 266; 267.

²⁰⁰ BOA. TD. nr. 165, s. 273.

²⁰¹ BOA. TD. nr. 165, s. 293.

²⁰² BOA. TD. nr. 165, s. 483.

²⁰³ BOA. TD. nr. 165, s. 601.

²⁰⁴ BOA. TD. nr. 165, s. 655.

Buğurcular²⁰⁵, 1575 tarihli mufassal defterde Gördus kazasında hass-1 Şehzade olan Dgneri nam-ı diğer Esedler cemaati²⁰⁶ bunlardan bazılarıdır.

Saruhan Sancağı'nda Elliciler, Mukataa, Karacalar, Buğurcular, Kurddutan, Akça-köy isimli büyük grupların hemen hepsi Şehzade ve padişah hasları arasındadır²⁰⁷. Elliciler herhangi bir hizmet gerektiğinde elli haneden bir haneyi nöbetleşe göreve yollayan kalabalık cemaatlerden oluşmaktadır. Mukataa Yörükleri ise vergilerini önceden belirlenmiş bir rakam üzerinden vermekle yükümlü topluluklar olup padişah haslarına dhildir. Buğurcular ise devcilik hizmetini yerine getirmiŐler, devlet adına çeşitli taşımacılık işlerini yerine getirmiŐlerdir²⁰⁸.

Padişah hassı olarak kaydedilen Mukataa Yörüklerinin tamamının Yörük olduğunu söylemek zordur. İstanbul haslar kanunundan hareketle bazıları, ortaklılık statüsünde iken bu sistemin bozulması ile ortaklılık karşılığı vergilerini mukataa olarak veren Yörük ve kul menşeli kimselerdir²⁰⁹. Bu sisteme dâhil olan Yörükler hakkında fazla bilgi edinememekle birlikte, 1531 tarihli mufassal defterden edinilen bilgiler dâhilinde, bunların aynı dönemdeki Ellicilere göre daha oturmuş bir yapıya sahip oldukları anlaşılmaktadır. Mukataa-hanelere dâhil olarak yazılmış ŐahıŐlar, Mukataa-i Alaiyye tairesi içerisinde kaydedilmişlerdir. Manisa kazasında mütemekkin olan Cemaat-i Yörükan-ı İdrisler ve Saru Haliller cemaatleri ile yine Manisa'ya tabi Emirler ve Kayraçlar cemaatleri de "mukataa-haneler" olarak kaydedilen cemaatlerdir²¹⁰. 1575 tarihli mufassal ve Yörük defterlerinde mukataa-hanelere dâhil olarak yazılmış ŐahıŐlara rastlansa da bunların hepsi Yörük menŐeili değildir. Defterde "Yekun hane-i mukataa-i rüsum-ı ağnam ve rüsum-ı bennak ve mücerred ve bad-ı heva ve gayri" Şeklindeki kayıttan da anlaşılacağı üzere bunların bazıları ortaklılık statüsünün bozulması ile vergilerini mukataa olarak veren kimselerdir²¹¹.

İlk defterde Ellici Yörüklerinin tamamı ayrı ayrı Elliciyan, Elliciyan-1 BahŐıŐler, Elliciyan-1 anŐa, Elliciyan-1 aylu, Elliciyan-1 Doğanhisarı, Elliciyan-1 Esedlü, Elliciyan-1 Göde Yahşi, Elliciyan-1 Hacı Süle, Elliciyan-1 Kara Ahmed, Elliciyan-1 Kuşlu, Elliciyan-1 Paşa Bali, Elliciyan-1 Polad, Elliciyan-1 Resuller, Elliciyan-1 Sakar

²⁰⁵ BOA. TD. nr. 165, s. 679.

²⁰⁶ KKA. TD. nr. 115, v. 213a.

²⁰⁷ Feridun Emecen, **XVI. Asırda Manisa Kazası**, s. 128.

²⁰⁸ Sadullah Gülten, **XVI. Yüzyılda Batı Anadolu'da Yörükler**, s. 52.

²⁰⁹ Feridun Emecen, **XVI. Asırda Manisa Kazası**, s. 136.

²¹⁰ BOA. TD. nr. 165, s. 700.

²¹¹ KKA. TD. nr. 125, v. 68b.

Öküz, Elliciyan-ı Tura Hoca, Elliciyan-ı Yoncalar olarak ayrı ayrı kaydedilirken²¹² Yörük defterine Eldelik Ellicileri²¹³, Yunddağı Ellicileri²¹⁴ ve Çanşa Ellicileri²¹⁵ şeklinde üç başlık altında kaydedilmişlerdir. İlk defterde tamamı padişah hassı iken Yörük defterinde Eldelik ve Çanşa Ellicileri padişah hassı, Yunddağı Ellicileri ise şehzade hassına devredilmiştir. Ayrıca Karacalar²¹⁶ ve Buğurcular²¹⁷ da padişah hassına dâhil edilmişlerdir. Demirci ve Kurddutan²¹⁸ Yörüklerinin geliri ise Miralay Lütü Bey'in zeametidir.

Zeamet olarak kaydedilen cemaatlerden bahsederseniz; 1531 tarihli defterde “*El-mahsul an karye-i Ömür Hanlu ve Cemaat-i Karacalar gayr-i ez Karacıyan hass-ı an İstanbul*” şeklinde zeamet olarak kayıtlı olan cemaatin hâsılları reaya ile birlikte hesaplanmış olup 2696 akçedir²¹⁹. Zeamet olarak kayıtlı olan cemaatlerden bir diğeri de Menye Yörükleri içerisinde bulunmaktadır. Cemaatin Adala kazasında kayıtlı olan kısmı 44 mücerred, 3'ü ganem sahibi ve 1'i gaib 116 bennak; Güzelhisar kazasında kayıtlı olan kısmı da 119 mücerred, 3'ü ganem sahibi 346 bennak, 3 imam, 1 pir, 1 belirsiz ve 1 kethüdadan müteşekkildir²²⁰. Yine 1531 tarihli defterde Adala'ya tabi Vayna cemaati, Menye'ye tabi Müteferrika cemaati, Menye'ye tabi Sandıklı karyesindeki Mukataa cemaati, Demirci kazasındaki Arıklar cemaati, Gülnos kazasındaki Keçirli ve Hamidler cemaatleri²²¹ zeamet şeklinde kayıtlı olan cemaatlerdir.

Osmanlı Devleti'nin klasik dönemi olarak kabul edilen XV. yüzyılın ikinci yarısı ile XVI. yüzyıl tımar sisteminin en iyi uygulandığı dönemdir. Bu dönemde büyük iller ve uluslar halinde olan göçebe gruplardan ziyade, daha çok küçük ve perakende grupların tımar reayası olarak mükellefiyet altında oldukları dikkat çekmektedir. Bu durum göçebe grupların gelir miktarı ile oldukça ilgilidir. Tımar sahibi olan kimselerin 20 bin akçaya kadar bir gelire sahip olması, bu gelirin temin edilmesinde küçük ve perakende grupları ön plana çıkarmaktaydı²²².

²¹² BOA. TD. nr. 165, s. 566-654.

²¹³ KKA. TD. nr. 125, v. 70b-109b.

²¹⁴ KKA. TD. nr. 125, v. 115b-145a.

²¹⁵ KKA.1 TD. nr. 125, v. 110b-114a.

²¹⁶ BOA. TD. nr. 165, s. 655-677.

²¹⁷ BOA. TD. nr. 165, s. 679-680; KKA. TD. nr. 125, v. 1b-4a.

²¹⁸ BOA. TD. nr. 165, s. 353-381.

²¹⁹ BOA. TD. nr. 165, s. 221.

²²⁰ BOA. TD. nr. 165, s. 310-312.

²²¹ BOA. TD. nr. 165, s. 739; 742; 744;763;764.

²²² İlhan Şahin, **Osmanlı Döneminde Konar Göçerler**, s. 187.

Saruhan Sancağı'nda da tımar reayası olarak kaydedilen cemaatlere rastlanılmaktadır. Bunlardan, 1531 tarihli mufassal defterde Gördüs kazasında kayıtlı olan, Düğüneri nam-ı diğer Esedler, Emelcık, Hacı Hızırılar, Emir Doğan, İpçiler, Kara İlyaslar, Gençlü, Cemaller²²³ cemaatleriyle, Adala kazasında kayıtlı olan Çarpan, Mühim ve Mendehorye cemaatleri²²⁴, Demirci kazasında, Perakende-i Mermercik taifesine tabi Azgarlar, Çalış, Kürekçiler, Yörükşa, Hamidler, Baltacılar, Ala-İneklü, Manendler, Karaca Ahmedler, Gözlüceler, Kırıklar ve Çandır cemaatleri²²⁵, Gördü kazasında kayıtlı olan Cemaat-i Yörükkan²²⁶, 1575 tarihli mufassal defterde Adala kazasında kayıtlı olan Lala Cafer Bey hassı ve sipahiyan tımarı olan Menye cemaati²²⁷ tımar reayası olan cemaatlerdir.

Osmanlı döneminde has, zeamet, tımar reayası olan göçebelerden başka, mali ve hukuki bakımdan vakıf reayası olanlarda vardı. Vakıf reayası olan göçebeler, bir vakfa ait yeri yaylak ve kışlak alanı olarak kullandıklarından, raiyyet olarak vakfa karşı mükellefiyet altına girmekte ve böylece bir vergi dairesi gibi mali bakımdan vakfa bağlanmış olmaktadır. Bu statüde olan göçebe gruplara bakıldığında, bunların genelde büyük göçebe grupları olduğu ve Sultan veya Valide Sultan gibi hanedana mensup kişiler tarafından inşa edilen tesislerin vakfına bağlı oldukları görülmektedir. Bu tür vakıfların varlığını devam ettirebilmesi ve fonksiyonlarını yerine getirebilmesi için büyük gelirlere ihtiyaçları vardı. Bu bakımdan büyük göçebe grupları, yaşadıkları bölgelerle birlikte mali bakımdan bu tür vakıflara bağlanmışlardı. Göçebelerin mülk veya vakıf reayası olmaları, bazı mükellefiyetlerden muaf tutulmalarını sağlamaktaydı. Bu muafiyetlerin başında da avarız vergisi gelmekteydi. Bunun yanında kendi rızaları dışında kimse bunlara zorla bir hizmet yaptıramaz ve hayvanlarına el koyamazdı. Bu bakımdan devlet bunlara dışarıdan müdahalenin yapılmaması için her türlü tedbiri alırdı²²⁸.

Saruhan Sancağı'ndan bulunan bazı Yörük teşekkülleri de vakıf reayası olarak kaydedilmişlerdir. Gördük kazasında bulunan Çavdırlu cemaati Zağanos Paşa vakfına²²⁹, Demirci kazasındaki Yörüklerden bazıları Turasan Ece'ye kaydedilirken

²²³ BOA. TD. nr. 165, s. 229; 230; 231; 232; 233; 235.

²²⁴ BOA. TD. nr. 165, s. 303; 307.

²²⁵ BOA. TD. nr. 165, s. 145; 416; 417.

²²⁶ BOA. TD. nr. 165, s. 520.

²²⁷ KKA. TD. nr. 115, v. 326b.

²²⁸ İlhan Şahin, **Osmanlı Döneminde Konar Göçerler**, s. 189.

²²⁹ KKA. TD. nr. 544, v. 65b.

diğerleri de Medine-i Münevvere ve Emir Buhari²³⁰ vakıflarına kaydedilmişlerdir. Bunların haricinde Manisa kazasında bulunan, Beylici, Mürseller ve Cemaat-i Yörükân, Gördük kazasında bulunan Cemaat-i Yörükân, Cemaller, Gökçe Ahmedler, Sarı Gelin, Kara Kocalar, Gedik Aliler, Kulfallar, Musalar, Dede Baliler, Marmara kazasında bulunan Cemaat-i Yörükân, Kayacık kazasında bulunan Baltacı, Gördüs kazasında bulunan Cemaat-i Yörükân, Demirci kazasında bulunan Kökez, Uzuncalar, Toklulu, Adala kazasında bulunan Çomar ve Kürke Sığmazlar cemaatleri Emir Buhari vakfına²³¹, Manisa kazasında yazılan Demirciler, Güzelhisar kazasında yazılan Karaca Dağ ve Esirciler, Gördük kazasında yazılan Yörükân ve Kara Haliller cemaatleri de Sultan Murad²³² vakfına kayıtlı olan cemaatlerdir.

5. Yörüklerin İktisadi Yapıları ve Vergilendirilmeleri

Konar-göçerler yerleşik hayatı tamamlayan iktisadi faaliyetleriyle Osmanlı ekonomisi içerisinde ödedikleri vergiler bakımından şehirliler ve köylüler gibi önemli bir konuma sahiptirler. Yörüklerin iktisadi faaliyetleri hayvancılık ve ziraata dayalıdır²³³.

Yörüklerin en önemli zirai faaliyetlerinden ilki hayvan besiciliğidir. En çok beslenen hayvan ise koyun ve keçidir. Ancak keçinin etinin sert oluşu ve kıllarının kullanım alanının dar olması sebebiyle keçi besiciliği koyun besiciliği kadar rağbet görmemiştir²³⁴. Özellikle et tüketimi itibariyle dışarıya bağımlı önemli bir tüketim merkezi olan başkent in et ihtiyacının mühim bir kısmını Anadolu'daki aşiretler sağlamaktaydı. Savaş zamanlarında aşiretlerin bu özellikleri itibariyle önemleri daha da artmaktaydı. Diğer taraftan yaylak ve kışlaklara gidiş gelişlerde yol üzerindeki yerleşim yerleri ve pazarlar da yağ, peynir, yapağı gibi ürünlerin satıldığı yerlerdi²³⁵.

Yörüklerin hayatları hayvanların doğal ihtiyaçlarına bağılı olarak değişmekteydi. Yaylak ve kışlakarasındaki hareketin başlangıç ve bitişini, hareket hızını, bir yerde

²³⁰ KKA. TD. nr. 544, v. 90b; 127a; 135b.

²³¹ KKA. TD. nr. 544, v. 128b-136a.

²³² KKA. TD. nr. 544, v. 136b-139b.

²³³ Tufan Gündüz, **XVII. ve XVIII. Yüzyıllarda Danişmendli Türkmenleri**, s. 67.

²³⁴ İlhan Şahin "Göçebeler", **Osmanlı**, C. IV, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 1999, s. 139.

²³⁵ Orhan Sakin, **XVI. Yüzyıl Osmanlı Arşiv Kayıtlarına Göre Anadolu'da Türkmenler ve Yörükler**, s. 59.

konaklama süresini iki faktör belirlerdi: otlaklar ve hayvanlar. Göçebelerin doğal çevresinde hangi hayvanın besleneceği geniş ölçüde çayırın yeterliliği, otlığın tipi ve kalitesi tarafından belirleniyordu. Göçebeler kendi emeklerinin bulunmadığı geniş otlakları hayvanlarına yedirerek geçim kaynaklarını sağladıklarından hayat standartları tamamıyla tabiat şartlarına bağlıydı²³⁶.

Konar-göçerlerin temel iktisadi faaliyetleri koyun besiciliği olsa da cemaatlerin ve cemaat üyelerinin sahip oldukları koyun sayısında orantısızlıklar bulunmaktadır. Bazıların da koyun sayısı fazla iken bazılarında hiç bulunmaz. Saruhan Yörüklerinden 87 nefer nüfusa sahip Keçili cemaatinde toplam 10.550 adet koyun olup, kişi başına yaklaşık 121 koyun düşerken, 130 vergi nüfusundan ibaret Hacı Süle cemaatinin elinde hiç koyun yoktur²³⁷. Yine 4 nefer nüfusa sahip Boyalular cemaatinde 1100 adet koyundan kişi başına yaklaşık 275 adet koyun düşerken²³⁸, 13 nefere sahip Korucular cemaatinde 90 koyundan kişi başına yaklaşık 6 adet koyun düşmektedir²³⁹.

Hayvanlardan elde edilen et, süt ve süt ürünlerinin pazarlanması da konar-göçerlerin ekonomilerinde önemli bir yer teşkil etmektedir. Yine hayvancılığa bağlı olarak deri, yün, keçe, kilim ve halıcılık da önemli bir iktisadi koldur. Deri ticareti yapanlar konar-göçerlerin buldukları alanlara giderek, ellerindeki derileri pazarlara ulaşmadan almışlardır. Fakat bu durum haksız rekabet oluşturduğu için yasaklanmıştır. Yine konar-göçerler inek gibi büyükbaş hayvanları hemen hemen hiç kesmemişlerdir. Bunun en önemli nedeni büyükbaş hayvanların yaylak ve kışlaklar arası gidiş gelişlerde yavaş hareket etmesi, üretim ve yetiştirilmesinin koyuna göre daha zor olmasıdır. Konar-göçerlerin hayvancılığa dayalı ekonomik faaliyetleri, hava değişimleri, hastalıklar ve kuzulama oranına göre denge değişimleri göstermektedir. Bu nedenlerden dolayı hayvan sayısı azalan cemaatlerle, vergilerini daha önceden belirlenmiş miktar üzerinden toplamaya çalışan tahsildarlar arasında anlaşmazlıklar ortaya çıkmıştır. Bu durumda cemaatlerde hayvanlarının azaldığını ve vergilerini ödeyemeyeceklerini divana

²³⁶ Abdullah Saydam, “Sultanın Özel Statüye Sahip Tebaası: Konar-Göçerler”, s. 28.

²³⁷ Sadullah Gülten, **XVI. Yüzyılda Batı Anadolu’da Yörükler**, s. 133; Örnek için bkz. BOA. TD. nr. 165, s. 606; 607.

²³⁸ BOA. TD. nr. 165, s. 368.

²³⁹ BOA. TD. nr. 165, s. 590.

bildirmişlerdir. Devlet de bu durumda onları yerleşik hayata zorlamak yerine ya vergi affi uygulamış ya da vergi borçlarına geçici af sağlamıştır²⁴⁰.

Anadolu'daki Türkmen ve Yörüklerin, ekonomideki en önemli etkinliklerinden birisi de kara taşımacılığını tekellerinde buldurmalarıdır. Yörükler için en önemli hayvan durumunda olan deve, onların taşımacılık sayesinde önemli sermayeler edinmelerine yardımcı olmaktadır. Gerek askeri gerekse ticari nakliyatı develer Anadolu'nun iklim şartlarına en uygun nakliyat hayvanlarıydı. 250 kg kadar yük taşıyabilen bu hayvanlar sayesinde, ordunun ve kalelerin ikmalleri daha ucuz bir maliyetle sağlanabilmekteydi²⁴¹.

Yörüklerin önemli bir kısmı yerleşik faaliyet gösterdikleri için hayvancılığın yanı sıra zirai faaliyetlerde onların hayatında önemli bir yer tutar. Ancak onların ziraat ile uğraşmasını temel bir ekonomik işlem olarak değil de geçimlerini sağlayacak basit bir ekonomik faaliyet olarak görmek gerekir. Batı Anadolu Yörükleri arasında yarım ve çift tasarruf eden çok sayıda kişi vardır. Yörükler hububat üretiminin yanında nehir vadilerindeki bataklık alanların bir kısmını ziraata açarak buralarda pazara yönelik olarak pamuk ve pirinç gibi ticari ürünler yetiştirmişlerdir²⁴².

Konar-göçerlerden ziraate mütealik vergilerin alınması için onların hayvancılığı bırakarak yerleşik hayata geçmeleri aranan bir husus değildi. Sahip oldukları hayvanların yanı sıra ziraat yapanlar zirai vergileri de vermekle yükümlüydüler. Dar alanda ziraatla uğraşan Yörükler ilerleyen dönemlerde yarı-yerleşik bir karakter kazanarak ziraat ile daha fazla uğraşmışlar ve bunun sonucunda yerleşik hayata daha erken dönemde geçmişlerdir. Saruhan Sancağı'nda, Palamud nahiyesinde nahiye ile aynı ismi taşıyan Palamud Yörükleri 2 mücerred ve 16 bennak yaşamakta olup, resmi 204 akçedir. “4 çiftlik yerdir Yörükler ellerinde imiş ekip ve ziraat edip öşrün verirler imiş.” kaydından anlaşıldığı kadarıyla bahsedilen Yörüklerin ziraatle uğraştıkları anlaşılmaktadır²⁴³. Yine defterdeki kayıtlardan Perakende-i Mermecik Yörüklerinden, Çandır cemaatinin çift 23, nim-çift 25, bennak 51, kara 74, hinta şair, burçak, alef erzen,

²⁴⁰ Tufan Gündüz, **XVII. ve XVIII. Yüzyıllarda Danişmendli Türkmenleri**, s. 69-70.

²⁴¹ Orhan Sakin, **XVI. Yüzyıl Osmanlı Arşiv Kayıtlarına Göre Anadolu'da Türkmenler ve Yörükler**, s. 59.

²⁴² Halil İnalçık, **Osmanlı İmparatorluğu'nun Sosyal ve Ekonomik Tarihi 1300-1600**, C. I, Çev. Halil Berktaş, Eren Yayıncılık, İstanbul 2001, s. 75.

²⁴³ BOA. TD. nr. 165, s. 51.

pembe, piyaz, kovan, bostan, ceviz v.s. vergilerini vermekle yükümlü oldukları anlaşılmaktadır²⁴⁴.

Konar-göçerlerin tam olarak tanınması ancak onların hukuki, idari, sosyal ve ekonomik durumları ile vergi nizamlarını bilmekle mümkün olur. Genellikle yiyecek, içecek, giyecek gibi temel ihtiyaç maddelerini kendi kendine karşılayan bu teşekküller, kapalı bir ekonomik hayat sürmekteydiler²⁴⁵.

Saruhan Yörüklerinden alınan vergilere göz atıldığında; reayadan alınan vergiler arasında resm-i çift, resm-i bennak, resm-i mücerred vergilerinin yanı sıra arazi vergiler bazen bad-ı heva bazen de bad-ı heva ve arusiyye vergilerinin kaydedildiğini görmekteyiz. Kurddutan Yörüklerinden Evliyalar cemaatine ait “*asil yörükân-ı mezburan ma niyabet resm-i arusane ve yörükân-ı akçeköy cürm ü cinayet ve resm-i arusane ve liva-i mezbure*”²⁴⁶ kaydından da arusane vergisi verdikleri anlaşılmaktadır.

Her ne kadar tahrir defterlerinden konar-göçerlerden alınan vergileri tespit etmek zor olsa da bazı sancaklarda yaşayan konar-göçerlerin zirai faaliyetlerle ilgilendikleri, tasarruflarında olan çift ve nim-çift miktarlarından ve buna karşılık devlete ödedikleri vergilerden anlaşılmaktadır. Bu vergiler esasen yerleşik ahaliden alınan vergi türüdür. Çift veya çiftli, bir çift genişlikte, nim-çift ise onun yarısı kadar genişlikte bir arazi parçasına tapu ile tasarruf eden köylüyü ifade etmektedir. XV. yüzyılın ortalarına kadar 22 akçe olarak alınan bu vergi, Fatih tarafından yüzde elli oranında arttırılmıştır. Fakat vergi oranı sabit olmayıp sancaklara göre farklılık göstermektedir²⁴⁷.

Konar-göçerlerden alınan çift ve nim-çift vergilerinde de zaman zaman değişiklikler olmuştur. Saruhan Sancağı’nda Yengi nahiyesindeki Azizlü cemaatinde bennaklar 12 ile gösterilmekte olup bu onlardan 12 akçelik vergi alındığını²⁴⁸; Manisa kazasındaki Mentешelü cemaatinde de haneler 33 ile gösterilmekte olup 33 akçe vergilik vergi alındığını göstermektedir²⁴⁹.

²⁴⁴ BOA. TD. nr. 165, s. 417.

²⁴⁵ Abdüllatif Armağan, XV. ve XVI. Yüzyıllarda Teke Sancağı’nda Konar-Göçerler: Sosyo-Ekonomik ve Demografik Durumları, **Osmanlı’dan Cumhuriyete Yörükler ve Türkmenler**, Ed: Hayati Beşirli, İbrahim Erdal, Phoenix Yayınları, Ankara 2008, s. 75.

²⁴⁶ BOA. TD. nr. 165, s. 380.

²⁴⁷ Halil İnalçık, “Osmanlılarda Raiyyet Rüşumu”, s. 37-39.

²⁴⁸ BOA. TD. nr. 165, s. 66.

²⁴⁹ BOA. TD. nr. 165, s. 566.

Yerleşik ahalinin vergi tahsiline esas olan hane sistemi konar-göçerler için de geçerlidir. Konar-göçerlerde haneyi oluşturan mali ünite ziraat sahası yerine iktisadi faaliyetin yapısı olan koyun miktarıdır. Buna göre bir Yörük ailesinin sahip olduğu koyun miktarı 24 adetten fazla ise hane oluşturduğuna karar verilmiştir. Konar-göçer aile mali açıdan 24'ten daha az miktarda koyuna sahip ise ya da hiç koyunu yoksa resm-i kara yahut bennâk adı altında kaydedilmiştir. Bu durumda elinde koyun bulunmayan konar-göçerler 12 akçe vergi ödemişlerdir²⁵⁰. Mücerred vergisi ise bölgeden bölgeye farklılık göstererek 6 akçe şeklinde alınmıştır. Bazı kanunlarda vergi alma yaşı ergenlik kabul edilirken bazılarında 20 yaş olarak geçmektedir²⁵¹.

Osmanlılarda küçükbaş hayvanlardan alınan vergi adet-i ağnam veya resm-i ganem olarak tanımlanmaktadır. Genellikle koyunlardan alınan adet-i ağnam vergisi iki koyuna bir akçedir. Ağnam vergisi serbest olmayan tımarlarda sipahilerle subaşlar arasında paylaşılmıştır. Evkaf, emlak ve serbest tımarlarda bu vergiye sancak beyleri müdahale etmemişlerdir²⁵².

Saruhan Sancağı'na ait tahrir defterlerinde, bazı cemaatlerin Adet-i ağnam miktarları kaydedilmiştir. Bunlardan, Güzelhisar kazasında kaza ile aynı adı taşıyan Güzelhisar Yörüklerinin Adet-i ganem miktarı 1877²⁵³, Görduş kazasında kayıtlı Gençlü cemaatinin 5815²⁵⁴, Cemaller cemaatinin 300²⁵⁵, Nif kazasındaki Yörüklerin 270²⁵⁶, Adala kazasındaki Mendehorye Yörüklerinin 5950'dir²⁵⁷.

Ağnam resminin hesaplanmasında kuzulu koyun kuzusuyla beraber, oğlaklı keçi oğlağıyla beraber sayılır. Yani oğlağından ve kuzusundan ayrıca vergi alınmaz. Ağnam resmi yerliden alınan, Yörüklerden alınan, eşkincilerden ve yüzdecilerden alınan birkaç cinstir ve her birinden başka miktarlarda alınır²⁵⁸.

Ganem vergisi dışında konar-göçerlerden yaylak, kışlak, otlak ve ağıl vergisi de alınmıştır. Hayvanlarını miri yaylaklarda veya tımar sahibinin arazisinde otlatan konar-

²⁵⁰ Feridun Emecen, "Ağnam Resmi", **DİA**, C. I, Güzel Sanatlar Matbaası, İstanbul 1998, s. 478.

²⁵¹ Halil İnalçık, "Osmanlılarda Raiyyet Rûsumu", s. 44.

²⁵² Feridun Emecen, "Ağnam Resmi", s. 478; Mehmet Ali Ünal, **Osmanlı Müesseseleri Tarihi**, s. 155.

²⁵³ BOA. TD. nr. 165, s. 184.

²⁵⁴ BOA. TD. nr. 165, s. 233.

²⁵⁵ BOA. TD. nr. 165, s. 235.

²⁵⁶ BOA. TD. nr. 165, s. 273.

²⁵⁷ BOA. TD. nr. 165, s. 307.

²⁵⁸ Neşet Çağatay, "Osmanlı İmparatorluğu'nda Reayadan Alınan Vergi ve Resimler" **ADTCF Dergisi**, C. V, S. V, Ankara 1947, s. 486.

göçerler resm-i yaylak adıyla bir vergi vermek zorundaydılar. Yaylak vergisinin miktarı da genel olarak her sürüden bir koyun ve her haneden 200 dirhem yağ alınması idi. Ve 300 koyun bir sürü olarak kabul edilirdi Kışı geçirmek için inilen sıcak bölgelerde kışlanılan arazinin sipahisine ödenen vergi de resm-i kışlak'tır. Bu da yaylak resminde olduğu gibi bir sürüden bir koyun miktarında idi²⁵⁹.

Bu vergiler resm-i yaylak ve resm-i kışlak şeklinde geçmektedir. Yine konar-göçerlerden otlak resmi, resm-i merai ve yaylak resmi isimleriyle yayla vergisi alınmıştır. Yörükler tımar topraklarda veya miri yaylaklarda koyunlarını otlatmak karşılığında yılda bir defaya mahsus sürü başına resm-i otlak vermiştir. Kışlak resmi ise kışlaklarda bulunan koyun sürülerinden alınan vergidir. Bu bağlamda resmi otlak her sürüden bir orta koyun olarak belirlenmiştir²⁶⁰.

Ağıl resmi ise etrafı çevrili, genellikle üstü açık hayvan barınağı manasına gelen ağıldan alınan bir vergi olup, kanunnamelerde ağnam vergisiyle birlikte geçer. Buna göre kışlatmak ve kuzulatmak için koyun ve keçi sürüleri herhangi bir tımar sahibinin arazisine getirilir ve etrafı çevrilerek ağıl yapılırsa sürü hesabına göre miktarı belirtilen vergiyi sürü sahibinden isteme hakkına sahiptir. Bu vergi Fatih zamanında bir sürüden iki akçe iken daha sonra 3 akçe olarak yeniden düzenlenmiştir²⁶¹.

6. Yörüklerin Vazifeleri

Yörüklerin temel iktisadi faaliyetlerinin yanı sıra yapmakla mükellef oldukları hizmetler bulunmaktadır. Bunlar transit taşımacılık, madenlerin muhafazası, çeltik ekimi, ordunun ve sarayın ihtiyaç duyduğu hayvansal ürünlerin karşılanması, tersanenin tahta ihtiyacının karşılanması, orduya ok ve yay temini, avcı kuşları yetiştirilmesi olarak sayılabilir. Kanuni'den itibaren imar, muhafaza, su hizmeti, kale tamiri, şehir korumaları, gemi yapımı, köprü yapımı, maden çıkarması, kasaplık, ada koruması gibi görevlerini de üstlenmişlerdir²⁶².

²⁵⁹ Halil İnalçık, "Osmanlılarda Raiyyet Rüsümü", s. 577-600.

²⁶⁰ Neşet Çağatay, "Osmanlı İmparatorluğu'nda Reayadan Alınan Vergi ve Resimler", s. 510.

²⁶¹ Feridun Emecen, "Ağıl Resmi", **DİA**, C. I, Güzel Sanatlar Matbaası, İstanbul 1998, s. 467.

²⁶² M. Sait Doğan, "Tarihsel Gelişim Sürecinde Yörükler", **Anadolu'da Yörükler, Tarihi ve Sosyolojik İncelemeler**, Ed: Hayati Beşirli, İbrahim Erdal, Phoenix Yayınları, Ankara 2007, s. 146.

Bunların yanında Saruhan'da herhangi bir hizmet gerektiğinde elli haneden bir tanesi nöbetleşe göreve yollanan kalabalık bir nüfusa sahip Ellici Yörükleri bulunmaktadır. 1531 tarihli defterde Adala'ya tabi Mendehorye nahiyesinde, nahiye ile aynı isimle anılan bir Yörük cemaati mevcuttur. Mendehorye Yörükleri "*Her elli neferden bir eşkinici adet üzere eşkinici verirler.*" Bunlar 47 mücerred, 15'i koyun sahibi ve 1'i kethüda 270 bennak, 3 belirsiz, 1 muhassıl, 1 gaib ve 1 ser-elliciden müteşekkildir. Hasılı 10266 akçedir. Yine 1531 tarihli defterde kayıtlı olan Menye Yörükleri de Elliciler'den olup, "*Ellî ev bir eşkinici verirler.*" kaydı mevcuttur. Bahsedilen cemaat, Adala kazasına tabi 44 mücerred, 3'ü ganem sahibi ve 1'i gaib 116 bennak nüfusa sahiptir. Diğer Menye cemaati de Güzelhisar'da bulunmaktadır. Bunlarda 119 mücerred, 3'ü koyun sahibi 346 bennak, 3 imam, 1 pir, 1 belirsiz ve 1 kethüdadan müteşekkildir²⁶³. Yine Bayramşa cemaati de 1531 tarihli defterde Adala kazası Elliciyan taifesine bağlı olarak kaydedilmiş olup oldukça kalabalık bir cemaattir. Bu defterde 150 mücerred, 526 hane, 1 gaib, 1 imam, 1 müflis, 1 mecnun olarak kaydedilmiştir "*Aan Elliciyan-ı Eldelik kadim'üz-zamanda 50 hanede bir eşkinici verirler.*"²⁶⁴.

Diğer taraftan Batı Anadolu Yörükleri ile Rumeli Yörükleri arasında icra edilen görevler arasında da farklılıklar vardır. Balkanlarda bulunan Yörükler, askeri sınıf içerisinde yer alarak Rumeli'de yapılacak askeri harekâta ve seferlerde orduyu takviye etmek amacıyla "eşkinici" adı altında teşkilatlandırılırken²⁶⁵, Batı Anadolu Yörükleri askeri sınıf içerisinde yer almaz idi. Ancak askeri sınıf içerisinde değerlendirilmemiş olmaları bir ahkâma tabi olmadıkları anlamına da gelmez. Rumeli Yörüklerinin vazifelerinin hemen hepsi Batı Anadolu Yörükleri tarafından da yerine getirilmiştir. Fakat Batı Anadolu Yörükleri için böyle bir uygulama yoktur. Taşımacılık işleri ve avcı kuşların yetiştirilmesi gibi birkaç husus dışında Batı Anadolu Yörüklerinin vazifeleri cemaatlere değil cemaatlere mensup bazı neferlere tevdi edilmiştir²⁶⁶.

Batı Anadolu Yörüklerinin en önemli görevlerinin başında devlet ve özel sektör adına develeriyle çeşitli taşımacılık hizmetlerini yerine getirmek gelmektedir²⁶⁷.

²⁶³ BOA. TD. nr. 165, s. 307; 310-312.

²⁶⁴ BOA. TD. nr. 165, s. 628.

²⁶⁵ Mehmet İnaş, "XVI-XVII. Yüzyıllarda Bulgaristan'daki Yörük Yerleşmeleri", s. 172.

²⁶⁶ Sadullah Gülten, **XVI. Yüzyılda Batı Anadolu'da Yörükler**, s. 58.

²⁶⁷ Halil İnalçık, **Osmanlı İmparatorluğunun Ekonomik ve Sosyal Tarihi 1300-1600**, s. 76.

Develeriyle taşımacılık yapan gruplar “Urban-ı Buğurcu” adıyla kaydedilmiştir²⁶⁸. “Araplar” adıyla kaydedilen grupların da taşımacılık yaptıkları görülmektedir. Buğurcuların ise, defterlerde “Urbân-ı Buğurcuyan” ve “Araplar” şeklinde geçmeleri, Arap asıllı olduklarından değil, muhtemelen Halep civarından gelmiş olmalarından ve deve yetiştiriciliklerindeki maharetlerinden dolayıdır²⁶⁹.

Saruhan’da da taşımacılık yapan pek çok cemaat bulunmaktadır. 1531 tarihli defterde Güzelhisar kazasında bulunan Urban-ı Baraklu ismiyle kayıtlı bir cemaat görülmektedir. Neferlerin altında ödedikleri vergiler gösterilmiştir. Bunlar ellerindeki develerden dolayı alınmakta olmalıdır²⁷⁰. Ayrıca cemaatlerin isim almasında mesleki ve ekonomik faaliyetlerin etkili olduğunu da göz önünde bulundurmamak gerekirse, Halep Türkmenlerine dâhil olan Karkın cemaatinin Deveciyan adını taşıması iktisadi fonksiyonları bakımından deve yetiştiriciliği ile tanındıklarından kaynaklanmaktadır²⁷¹.

1531 tarihli mufassal defterde kaydedilen Cemaat-i Urban-ı Buğurciyan’a gelecek olursak hem sancağın değişik yerlerinde hem de komşu sancaklarda oturdukları görülmektedir. Urban-ı Buğurciyanlar 9’ar akçe vergi vermektedirler. Bahsedeceğimiz ilk cemaat 9’ar akçe vergi vermekte olup padişah hasları arasında bulunup Ilıca kazasında mütemekkindir. Güzelhisar kazası nahiyelerinden Kestel’e tabi İki başlı köyünde, bahsi geçen cemaate mensup olduğu anlaşılan Bölük-i İnegöl Ayazmend kazasında yaşamaktadır. Bunlar toplam 11 mücerred, 29 hane ve 1 kethüda olup 1285 akçe resm verirler²⁷².

1575 tarihli Yörük defterinde ise Sadık Şeyh, Abdurrahman Kethüda, Arap Bali, Kırcalar ve Hamidli cemaatleri, Urban-ı Buğurciyan taifesinde kayıtlı cemaatler olup bazılarının köylerde sakin olup yerleşik oldukları görülmektedir. Cemaatlerin toplam vergi nüfusu 282’dir. Evlileri 12 mücerredler ise 6 akçe vergi vermekle yükümlüdür²⁷³.

Elliciler ise herhangi bir hizmet gerektiğinde elli haneden bir haneyi nöbetleşe göreve yollayan kalabalık cemaatlerden oluşmaktadır. Saruhan Ellicileri, benzerine Rumeli taraflarında rastlanan ve temelleri Selçuklular ile Anadolu beylikleri dönemine

²⁶⁸ Sadullah Gülten, **XVI. Yüzyılda Batı Anadolu’da Yörükler**, s. 59.

²⁶⁹ Feridun Emecen, **XVI. Asırda Manisa Kazası**, s. 139.

²⁷⁰ BOA. TD. nr. 165, s. 188.

²⁷¹ İlhan Şahin, **Osmanlı Döneminde Konar Göçerler**, s. 124.

²⁷² BOA. TD. nr. 165, s. 679-680.

²⁷³ KKA. TD. nr. 125, v. 1a-4a.

uzanan bir askeri teşkilatın varisleridir. Her elli haneye bir eşkinici veren bu Ellici Yörükler, sefer zamanları azeb, yaya ve müsellemler gibi eşkinici çıkarmakta ve bunu da her elli hanede bir eşkinici “eşdirmek” suretiyle yapmaktaydılar. Bu yüzden, Ellici ismiyle anılmaya başlamışlar ve bu sıfat onları askeri teşkilat içinde önemli bir yere getirmiştir²⁷⁴.

Saruhan Sancağı’nda hemen her yere dağılmış vaziyette olan Ellicilerin 1531 tarihli mufassal defterde Koçaşlar, Arpacılar, Çobansa, Selçuk Hamzası, Çonkara, Bayramşa, Sakalı Kesik, Kaşıkçı, Kettancı, Bazerganlu, Düğüneri gibi pek çok cemaat halinde kayıtlı oldukları görülmektedir²⁷⁵. 1575 tarihli mufassal defterde Elliciyan taifesine bağlı cemaatlerin yanında köylerde sakin bulunan birçok Elliciyan grubu vardır. Bunlar Emlak nahiyesi Gürliye karyesinde ve Müslüman Boz hududunda yaşamaktadırlar²⁷⁶. 1575 tarihli Yörük defterlerine Elliciyan taifesi Eldelik Ellicileri, Yunddağı Ellicileri ve Çanşa Ellicileri şeklinde üç başlık halinde kaydedilmişlerdir. Defterde cemaatlerin çoğu yerleşik olarak kaydedilmiş olup farklı isimler altında görülen cemaatler birçok köyde birlikte kaydedilmişlerdir. Evliler ve bennaklar 33’er akçe, mücerredler ise 6 ‘şar akçe vergi vermektedirler²⁷⁷.

Yörükler madenlerin korunması ve çıkarılması gibi madenlerle ilgili muhtelif işlerle de vazifelidirler. Ayrıca “tuzcu- tuzlacı”, “korucu” ve “bekçi” statüsünde kaydedilmiş kişilerinde maden çıkartmak ve madenleri korumakla yükümlü oldukları söylenebilir²⁷⁸. Saruhan Sancağı’nda 1575 tarihli Yörük defterindeki kayıtlardan Ilıca kazasında Urban-ı Buğurciyan taifesinde 10 nefer, Menemen kazası Mukataa taifesinde 3 nefer, Güzelhisar kazası, Hisarlık ve Bölücek karyelerinde 5 nefer, Sak Deresi ve Samrı karyelerinde 11 nefer, Kalpak Kaya ve Işıklar karyelerinde 2 nefer olmak üzere toplam 31 nefer tuzcu bulunmaktadır²⁷⁹. Yine 1530’da yapılan tahrirde de Elliciyan-ı Çaylı cemaatinde 2 nefer bekçi kaydedilmiştir²⁸⁰.

Yörüklerin önemli görevlerinden biri de tehlikeli derbent ve geçitleri muhafaza etmektir. Derbent, Osmanlı devlet teşkilatında yolların ve seyahat emniyetinin

²⁷⁴ Feridun Emecen, **XVI. Asırda Manisa Kazası**, s. 132.

²⁷⁵ BOA. TD. nr. 165, s. 567; 569; 571-572; 573; 617; 628; 636; 641; 646.

²⁷⁶ KKA. TD. nr. 115, v. 71b-80a.

²⁷⁷ KKA. TD. nr. 125, v. 70b-153a.

²⁷⁸ Sadullah Gülten, **XVI. Yüzyılda Batı Anadolu’da Yörükler**, s. 64.

²⁷⁹ KKA. TD. nr. 125, v. 1b; 31a; 36b; 37a; 38a.

²⁸⁰ BOA. TD. nr. 165, s. 595.

sağlanması için küçük bir kale şeklinde kurulmuş karakollara verilen isimdir. Farsça der (geçit) ve bend (tutma) kelimelerinden meydana gelmiş olup engel, geçit, boğaz, set, sınır bölgeleri ve dağlar arasında güçlkle geçilen yerlerle istihkâm mevkileri için kullanılmıştır. Derbentlerin korunması için köy ve kasaba halkının bir kısmı veya bütünü derbendin önemine göre derbenci olarak görevlendirilmişlerdir²⁸¹. Saruhan bölgesinde de bu gibi yerlerin muhafazası için bazen cemaatin tamamını bazen de cemaat içinden bazı kişileri vazifelendirmişlerdir²⁸². 1575 tarihli Yörük defterinde Mukataa Yörükleri taifesinde kayıtlı olan Yörükân-ı Kızılkeçilü'nün sakin olduğu Mera Yolu karyesinde; Karaciyan taifesinde kayıtlı olan Hamidlü cemaatinin sakin olduğu Kuru Yolu karyesinde derbenciler bulunmaktadır²⁸³.

Kale ve hisar muhafızlığı ve bunların bakım ve tamiri gibi hususlarda da bazı Yörükler görevlidir. Saruhan Sancağı, Menemen kazasında bulunan Karacakoca ve Yenicekoca kalelerine sonradan gelip mütemekkin olan gruplar kaleyi bekleyerek hisar burgazlarını ve sel yollarını temizlemişlerdir. Bu hizmetleri karşılığında da avarızdan muaf tutulmuşlardır²⁸⁴.

Tahrir kayıtlarında Batı Anadolu Yörüklerinin çeltik ekiminde de istihdam edildikleri görülmektedir. Bundan hareketle “kürekçi” ismiyle kaydedilen birçok kişinin çeltik işinde çalıştıkları anlaşılmaktadır²⁸⁵. Saruhan Sancağı'na ait 1575 tarihli Yörük defterinde Mukataa taifesi, Palamud nahiyesinde 4 nefer; Palamud nahiyesi, Doğanlu karyesinde 2 nefer; Akhisar nahiyesinde 7 nefer; Marmara nahiyesinde 7 nefer; Timurcu kazasında 1 nefer; Elliciyan-ı Eldelik taifesi, Adala kazasında 5 nefer kürekçi bulunmaktadır²⁸⁶.

Yörükler arasında bazı grupların ordunun ihtiyacı olan bazı malzemelerin yapımında çalıştıkları da bilinmektedir. Bu çerçevede ok ve yay imalatı ile görevlendirilmiş gruplar da mevcuttur²⁸⁷. 1531 tarihli defterde “Cemaat-i Yörükân-ı Yayıncılar” adıyla kaydedilen Yayıncılar göçebe grubunun, daha sonraları “Yağcı Bedir”

²⁸¹ Yusuf Halaçoğlu, “Derbend”, *DİA*, C. IX, Güzel Sanatlar Matbaası, İstanbul 1994, s. 162.

²⁸² Sadullah Gülten, *XVI. Yüzyılda Batı Anadolu'da Yörükler*, s. 65.

²⁸³ KKA. TD. nr. 125, v. 68a; 170a.

²⁸⁴ Sadullah Gülten, *XVI. Yüzyılda Batı Anadolu'da Yörükler*, s. 66.

²⁸⁵ Sadullah Gülten, *XVI. Yüzyılda Batı Anadolu'da Yörükler*, s. 68.

²⁸⁶ KKA. TD. nr. 125, v. 16a; 41b; 53b; 58a; 79a.

²⁸⁷ Sadullah Gülten, *XVI. Yüzyılda Batı Anadolu'da Yörükler*, s. 68.

adıyla bilinen göçebe grup olduğu ortaya çıkmaktadır²⁸⁸. Saruhan Sancağı'na ait 1531 tarihli defterde, Gördük kazasına tabi 11 nefer olarak kaydedilen Yayıncılar cemaati, 1575 tarihli mufassal defterde de Gördük kazasında kayıtlı olup nefer sayısı 24 olarak kaydedilmiştir²⁸⁹. 1575 tarihinde Yayıncılar Yörüklerinin vergi mükellefleri arasında "Yusuf veled-i Yakub" adı altında kaydedilen Yakuboğlu Yusuf'un biraderlerinden birinin İlyas, diğerinin de Bedir adını taşıması onların böyle bir isme hiç de yabancı olmadıklarını, muhtemelen bu şahsın, böyle bir adın alınmasında etkili olmuş olabileceğini düşündürmektedir. Bunun en önemli sebebi, söz konusu Yörük grubunun "Yağcı" veya "Yayıncı" adının yanına "Bedir"i de alarak Yağcı Bedir olarak geçmesidir. 1575'te Yakuboğlu Bedir'in hayatta olduğu dikkate alınacak olursa, "Yağcı" veya "Yayıncı"nın yanında zikredilen "Bedir" adının, bu şahsın adı olması muhtemeldir. Bu durum ise, Yakuboğlu Bedir'in ve onun ailesinin, grup içinde seçkin bir yerinin olduğunu göstermektedir²⁹⁰.

Yörüklerin yükümlü oldukları bir diğer görev de avcı kuşların yetiştirilmesidir. Saruhan Sancağı'nda da önemli bir Yörük grubunun avcı kuşların yetiştirilmesinden sorumlu olduğu görülmektedir. 1575 tarihli Yörük defterinde kayıtlı olan Bazdaran Yörüklerinden Yörükân-ı Bazdaran, Kağanlar, Sağrımcı (?) ve Doğancı Aliler cemaatlerinin bu kuşların yetiştirilmesiyle görevli oldukları anlaşılmaktadır. Ayrıca, *"Mezkur Cemaat-i Kağanlar eba an ced kadimden bazdaran hanelerden olup Nam çakır yuvalarının görüp ve gözleyip hasıl olan yavrulardan Manisa'da şehzadeler olduğu zamanda onlara götürüp mahruse-i mezburede şehzadeler olmadığı zamanda dergah-ı muallaya iledip doğan bulmadıkları senelerde mukabelesinde emin olanlar her haneden 50'şer akçe doğan baha verip ol hizmet mukabelesinde avarız-ı divaniyyeden ve tekalifi örfiyyeden ve baç-ı ağnamdan muaf ve müsellemler ise kemakan muaf ve müsellemler olalar deyu ellerinde selatin-i maziden ve selef-i şehzadelerden ahkam-ı müteaddideleri olmağın vech-i meşruh üzere defter-i cedide kayd olundu."* kaydından da Kağanlar cemaatinin bu hizmetleri karşılığında birtakım vergilerden de muaf oldukları görülmektedir²⁹¹.

²⁸⁸ Hikari Egawa, İlhan Şahin, **Yağcı Bedir Yörükleri**, Eren Yayıncılık, İstanbul 2007, s. 29.

²⁸⁹ BOA. TD. nr. 165, s. 542; KKA. TD. nr. 115, v. 176a; "Şehzadelere onlar olmadığı zaman Havas-ı Hümayun eminlerine yay vermekle mükelleftirler. Karşılığında avarızdan muafırlar."

²⁹⁰ Hikari Egawa, İlhan Şahin, **Yağcı Bedir Yörükleri**, s. 30.

²⁹¹ KKA. TD. nr. 125, v. 154b-158a.

7. Yörüklerde Yerleşik Hayat

1071 Malazgirt zaferinden sonra Asya'dan Anadolu'ya kitleler halinde başlayan ve 200 yıl kadar süren göçlerle birlikte gelen göçebelerin bir kısmı, ekonomik bakımdan hayvancılıkla uğraştıklarından yaylak ve kışlak alanları arasındaki ananevi hayat tarzını devam ettirmişlerdir. Diğer bir kısmı ise erken dönemlerden itibaren yaşadıkları bölgenin coğrafi özelliği veya idareleri altında buldukları Türk devletlerinin uyguladıkları iskân siyaseti sonunda zamanla yerleşmeye başlamışlar ve özellikle Anadolu'nun kırsal kesiminde yeni iskân merkezleri kurmuşlardır²⁹².

Batı Anadolu bölgesindeki Yörük teşekkülleri siyasi oluşumlar meydana getirdikleri için tam bir göçebe hayat tarzı içinde bulunmamışlardır. Batı Anadolu bölgesinin pek az kesiminde yarı göçebelik kalmış; büyük bir bölümü ziraatın ağırlık kazandığı küçük yerleşme yerlerini kurarak buralara adlarını vermişlerdir. Daha beylikler döneminde bu gibi grupların önemli bir kısmı, vücut verdikleri beylik idarecilerince aynı gerekçelerle yerleşik hayata geçirilmişlerdir. Osmanlı idaresi kurulduktan sonra ise, bir kısmı Rumeli yakasına aktarılmış bir kısmı da iktisadi ya da askeri teşkilat bünyesine içerisinde alınarak tedrici bir yerleşme sağlanmıştır²⁹³.

Saruhan Yörükleri ilk tahrirden itibaren yerleşik bir hayat tarzı sürdürmüşlerdir. 1531 tarihinde Ellicilerden Çanşa²⁹⁴, Bahşişler²⁹⁵, Resuller²⁹⁶, Tura Hoca²⁹⁷, Kuşlu²⁹⁸, Doğanhisari²⁹⁹, Sakar Öküz³⁰⁰, Esedlü³⁰¹, Kara Ahmed³⁰², cemaatlerinin büyük çoğunluğu kaza ve köylerde sakindir. Yine 1575 tarihli mufassal defterde de Demirci³⁰³ ve Kurddutan³⁰⁴ cemaatlerinden birçoğunun köylerde sakin olarak kaydedildikleri görülmektedir.

²⁹² İlhan Şahin, **Osmanlı Döneminde Konar Göçerler**, s. 218.

²⁹³ Feridun Emecen, **İlk Osmanlılar ve Batı Anadolu Beylikler Dünyası**, s. 177.

²⁹⁴ BOA. TD. nr. 165, s. 574-577.

²⁹⁵ BOA. TD. nr. 165, s. 578-581.

²⁹⁶ BOA. TD. nr. 165, s. 581-583.

²⁹⁷ BOA. TD. nr. 165, s. 583-585.

²⁹⁸ BOA. TD. nr. 165, s. 585-586.

²⁹⁹ BOA. TD. nr. 165, s. 587-589.

³⁰⁰ BOA. TD. nr. 165, s. 590-595.

³⁰¹ BOA. TD. nr. 165, s. 604-606.

³⁰² BOA. TD. nr. 165, s. 610-613.

³⁰³ KKA. TD. nr. 115, v. 252a-255b.

³⁰⁴ KKA. TD. nr. 115, v. 256b-259b.

Konar-göçer teşekküllerin zirai faaliyetlerle ne derece ilgilendikleri verdikleri vergilerden elde edilen bilgilerden de tespit edilebilir. Buna göre, Saruhan Sancağı'nda 1575 tarihli mufassal defterde kayıtlı olan Dede Baliler cemaati 10 bennak ve 11 mücerred olmak üzere toplam 21 vergi nüfusuna sahiptir. Bennakların ikisi aynı zamanda ganem sahibidirler. Cemaatin buğday, arpa, nohut, mercimek gibi ürünler yetiştirdikleri de görülmektedir. Hasılı 10095 akçedir. Palamud nahiyesinde mütemekkin olduğu belirtilen Gurbetan-ı Canbazan ise 10 bennak ve 17 mücerred olmak üzere 27 vergi nüfusuna sahiptir. Bu cemaat de ziraatle meşgul olup 3150 akçe vergi vermektedir³⁰⁵.

Osmanlı İmparatorluğu'nun kuruluş yıllarında Yörükler, devlet için askeri bakımdan lüzumlu bir unsur olmuş ve kazanılan topraklarda daha iyi bir hayat tarzı kurmuşlardır. Kendilerine bir takım imtiyazlar verilmiş ve bir takım vazifelerle mükellef kılınmışlardır. Bu askeri vazifeler neticesinde de buldukları bölgede yerleşik hayat tarzını benimsemiş kaza nefsleri, köyler ve mahallelerde sakin bir yaşam sürdürmüşlerdir³⁰⁶.

Kır iskân merkezlerinin dışında, şehir merkezlerine yerleşmiş Yörük grupları bulunmakla birlikte bunları uzun süre yerleşik yaşam tarzı sürdürdükleri dikkate alınacak olursa, Saruhan Sancağı'ndaki Elliciyan-ı Tura Hoca cemaati Akhisar nefsinde³⁰⁷; Elliciyan-ı Kuşlu cemaati Güzelhisar nefsinde³⁰⁸; Elliciyan-ı Esedlü Adala nefsinde³⁰⁹; Elliciyan-ı Kara Ahmed Akhisar nefsinde³¹⁰ kayıtlı olup bu cemaatlerin yerleşik yaşam sürdürdükleri açıkça anlaşılmaktadır. Yine, şehir merkezleri dışında mahallelere de yerleşmiş olan Yörük grupları bulunmaktadır. Örneğin 1575 tarihli mufassal defterde Demirci Yörükleri, Demirci kazasının Kasım Fakih, Cami-i Cedid, Ece, İç-hisar mahallerinde yerleşik olup toplamda 8 mücerred, 15 bennak ve 1 ganem sahibi nüfusa sahiptirler³¹¹.

Yörükler uzun süre yerleşik ya da yarı yerleşik şekilde kaydedilmelerine karşılık, köylü ve şehirli statülerinin dışında tutularak, Yörük olarak adlandırılmaya

³⁰⁵ KKA. TD. nr. 115, v. 55b; 56a.

³⁰⁶ Vahid Çabuk, "Yörükler", s. 432.

³⁰⁷ BOA. TD. nr. 165, s. 585.

³⁰⁸ BOA. TD. nr. 165, s. 586.

³⁰⁹ BOA. TD. nr. 165, s. 604.

³¹⁰ BOA. TD. nr. 165, s. 612.

³¹¹ KKA. TD. nr. 115, v. 264a.

devam edilmişler ve vergilerini bu çerçevede vermişlerdir. Batı Anadolu'ya yayılmış Yörüklerin önemli bir kısmının bir yerleşim yerinde kaydedilmiş olması, onların on yıllık bir dönem içinde buraya gelerek yerleştiklerini göstermez. Nitekim kanunnamelere göre, bir Yörük konar-göçerlikten feragat ederek bir yere yerleşse ve ziraat ile meşgul olsa dahi on yıl veya daha fazla zaman geçse bile bu kişiler raiyyet olarak yazılmaz ve tasarruf ettiği yerin vergisini vererek yine Yörük olarak kaydedilirlerdi. Bunun en önemli sebebi ekonomik nedenlerdir. Yörükler, padişah ve hanedan mensupları ile ileri gelen devlet görevlilerinin gelir grubunu oluşturmaktaydı. Büyük gelir sahipleri gelirlerini parça parça temin etmek yerine büyük grupların eliyle elde etmişlerdir. Onların şehirli veya köylü olarak kaydedilmesi bir kalemde toplanan büyük gelirlerden mahrum olmak anlamına geldiği için, raiyyet olarak kaydedilmemişlerdir³¹². Saruhan Sancağı'nda Bayramşâ Yörüklerinin kadıya; “...*Biz defterde Havassı Hümayun Eldelek reayasından olup vaki olan hukuk ve rüsumumuzu Havassı Hümayun eminlerine defter mucibince bilkusur eda edüb hariçten dahl olunmak icab eylemez iken göçüb konduğumuz yerlerde bazı Sancakbeyi, Beylerbeyi ve Subaşı, Umena ve Ummal taifesi hilaf-ı şer ve kanun mugayir-i defter-i vilayet tekrar bizden hukuk, rüsum ve cürm-ü cinayet taleb edüb taaddiden hali değıllerdir hayfdır men olunması babında emr-i şerif taleb ederiz.*” diye bildirdikleri şikayet üzerine gönderilen hükümde “*Havassı Hümayunum reayası min-küllü'l-vücuuh serbesttir ve hariçten dahl olunmak caiz değıldir...*”³¹³ denilmesi Yörük teşekküllerin Osmanlı Devleti'nin ekonomik düzeninde, devlet gelirlerinin tek vücut halinde toparlanabilmesi ve işlevselleştirilmesi babında önemli bir yapı taşı oluşturmasından kaynaklandığının göstergesidir.

Bilindiği gibi Osmanlı Devleti, hâkimiyet kurduğu sahalardaki iktisadi faaliyetleri kesintiye uğratmadan devam ettirmeye ve bu suretle hazineye aktarılacak olan gelirlerde devamlılık sağlamaya çalışmıştır. Bundan hareketle, konar-göçer hayatın devamlılığı hem reayanın yerleşik olmayan ünitelerinin iktisadi faaliyetlerinin sürdürülmesi açısından hem de vergilendirmede çeşitlilik açısından önem taşıyordu. Hatta devlet, toplumdaki iktisadi faaliyetlerin çeşitliliğinin azalması ve birbirini tamamlayıcı nitelikte olma özelliğinin kaybedilmesi, konar-göçerlerden tahsil edilen hatırı sayılır vergilerin sekteye uğraması veya ortadan kalkması gibi sebepleri göz

³¹² Sadullah Gülten, **XVI. Yüzyılda Batı Anadolu'da Yörükler**, s. 28.

³¹³ İbrahim Gökçen, **XVI. ve XVII. Asır Sicillerine Göre Saruhan'da Yörük ve Türkmenler**, s. 60-61.

önünde bulundurarak onların yerleşik hayata geçirilmesini benimsememekte idi. Ancak uygun ortamın temin edilmesi halinde yerleşik hayata bütünüyle bir karşı çıkış da söz konusu değildi³¹⁴. Mesela Kayseri bölgesindeki konar-göçer teşekküllerin hem nüfus hemde iktisadi güç bakımından Osmanlı Devleti'nin iktisadi düzeni içerisinde diğer büyük konar-göçer gruplara nazaran kayda değer bir yer tutmuyor olması onların yerleşik hayata geçmelerini engelleyici tedbirlerin alınmamasına hatta teşvik edilmelerini sağlamıştır. Böylece Kayseri havalisinde daha önce sadece bir köyün bağlantısı durumunda olup ziraat sahası özelliği taşıyan mezraların bazıları bölgede bulunan konar-göçer teşekküller tarafından hem iktisadi hem de nüfus bakımından kuvvetlendirilerek birer yerleşim yeri haline gelmiştir³¹⁵.

³¹⁴ Tufan Gündüz, "Osmanlı Ekonomisi İçinde Konar-Göçerler", s. 362.

³¹⁵ Tufan Gündüz, "Kayseri'de Mezraaların Köye Dönüştürülmesinde Konar-Göçer Aşiretlerin Rolü", **II. Kayseri ve Yöresi Tarih Sempozyumu Bildirileri**, Kayseri 1998, s. 188.

İKİNCİ BÖLÜM

SARUHAN YÖRÜKLERİ

A. Elliciler

Elliciler herhangi bir hizmet gerektiğinde elli haneden bir haneyi nöbetleşe göreve yollayan kalabalık cemaatlerden oluşmaktadır. 1531 tarihli defterde Ellici Yörüklerinin tamamı ayrı ayrı kaydedilirken, 1575 tarihli Yörük defterlerine Eldelik Ellicileri, Yunddağı Ellicileri ve Çanşa Ellicileri şeklinde kaydedilmişlerdir. İlk defterlerde Ellicilerin tamamı padişah hassı iken, Yörük defterlerinde Eldelik ve Çanşa padişah hassı olarak kalmış, Yunddağı Ellicileri ise şehzade hassına devredilmiştir³¹⁶.

Saruhan'daki Elliciler, Biga, Karesi ve Hüdavendigâr gibi sancaklarda görülen, çoğu kul statüsüne sahip ellici ve kesimcilerden farklıydılar. Saruhan Ellicileri, benzerine Rumeli taraflarında rastlanan ve temelleri Selçuklular ile Anadolu beylikleri dönemine uzanan bir askeri teşkilatın varisleriydiler. Her elli haneye bir eşkinci veren bu Ellici Yörükler, sefer zamanları azeb, yaya ve müsellemler gibi eşkinci çıkarmakta ve bunu da her elli hanede bir eşkinci “eşdirmek” suretiyle yapmaktaydılar. Fakat Osmanlı Devleti'nde vuku bulan askeri değişimler ile bunlar harpçi karakterlerini kaybederek, yaya ve müsellemler gibi miri hizmetlerde istihdam edilmeye başlandılar. XVI. yüzyılda Manisa kadısının mesuliyeti altında bulunan Saruhan ellicileri ocaklar halinde teşkilatlanmış olup 48 ocaktan meydana geliyorlardı. Hizmet vaki oldukça, ilk nöbeti olarak 96 neferi, çeribaşları idaresinde gönderiyorlar; ayrıca bunların 6 aylık “zad u zevâde”lerini temin ediyorlardı³¹⁷.

Bizzat madencilik işlerinde istihdam edilen Saruhan Ellicileri, Bilecik madeni hizmeti için çağrılmışlar ve madende imal edilen top yuvarlaklarını iskeleye taşımakla vazifelendirilmişlerdir³¹⁸. Saruhan Ellicileri, önceleri Aydın müsellemleri ile beraber

³¹⁶ Sadullah Gülten, *XVI. Yüzyılda Batı Anadolu'da Yörükler*, s. 53.

³¹⁷ Feridun Emecen, *XVI. Asırda Manisa Kazası*, s. 132.

³¹⁸ İbrahim Gökçen, *XVI. ve XVII. Asır Sicillerine Göre Saruhan'da Yörük ve Türkmenler*, s. 30

hizmete giderken, 1571 tarihli bir hüküm ile Kütahya müsellemlerine ilhâk olmuşlar ve artık onlarla birlikte hizmete gitmeye başlamışlardır³¹⁹.

Fakat bunların hizmet teklifine her vakit icabet etmedikleri anlaşılmaktadır. Ancak Osmanlı hükümeti maden işlerine büyük ehemmiyet verdiğiinden, Ellicilerin, Saruhan müsellemlerinden olduklarını belirterek, hizmete gönderilmelerini, kadılara şiddetle tembih etmiştir. Ancak Saruhan Ellicilerinin hizmete gitmeme yolundaki itirazları üzerine, Osmanlı hükümeti, göreve gelmeyen Ellicilerden “ırgadiyye akçası” alınmasını kararlaştırmıştır. Nihayetinde, piyade ve müsellemler teşkilatının kaldırılmasıyla, Ellicilerin de hizmete gitme zorunlulukları ortadan kalkmıştır³²⁰.

1. Cemaat-i Elliciyan

Koçaşlar: Cemaat ilk olarak, 1530 tarihli defterde Manisa kazasına tabi olarak kaydedilmiştir. Bu tarihte cemaatin toplamda 44 mücerred ve 162 hane nüfusu bulunmaktadır. 1531 tarihli defterde de Manisa kazasında tahrir tabi tutulan cemaatin, nefer sayısı değişmemiştir.³²¹

Arpacılar: Adı geçen cemaat 1530 tarihli defterde Manisa kazasına bağlı olarak kaydedilmiştir. Cemaatin Manisa’da yazılmış toplam 37 mücerred ve 70 hane nüfusu bulunmaktadır. Ayrıca 1530 tarihli defterde Aydın livasına tabi olarak kaydedilen bir Arpacılar cemaati daha bulunmaktadır. 1531 tarihli defterde de kayıtlı olan cemaat burada ise Elliciyan-ı Yunddağı taifesinde kaydedilmiştir. Bu tarihte Manisa kazasında tahrir tabi tutulan cemaatin 37 mücerred ve 70 hane nüfusu bulunmaktadır³²².

Ömer Bin Mamaklar: Sadece 1530 tarihli defterde kayıtlı olan cemaat, Manisa kazasına tabi olarak kaydedilmiştir. Cemaatin nüfusu toplamda 18 mücerred 66 haneden müteşekkildir. 1531 tarihli defterde de kayıtlı olan cemaatin nefer sayısı aynıdır³²³.

³¹⁹ Feridun Emecen, *XVI. Asırda Manisa Kazası*, s. 133; ayrıntılı bilgi ve vesika için bkz. İbrahim Gökçen, *XVI. ve XVII. Asır Sicillerine Göre Saruhan’da Yörük ve Türkmenler*, s. 30-31.

³²⁰ Feridun Emecen, *XVI. Asırda Manisa Kazası*, s. 135.

³²¹ BOA. TD. nr. 166, s. 303; BOA. TD. nr. 165, s. 567.

³²² BOA. TD. nr. 166, s. 304; 373; BOA. TD. nr. 165, s. 569.

³²³ BOA. TD. nr. 166, s. 304; BOA. TD. nr. 165, s. 570.

Çobanşa: Cemaat 1530 tarihli defterde Manisa kazasına tabi olarak kaydedilmiştir. Defterde cemaatin 26 mücerred ve 75 hane nüfusu bulunmaktadır. 1531 tarihli defterde de kayıtlı olan cemaatin nefer sayısı aynı olup, 3343 adet koyunu bulunmaktadır.³²⁴.

Selçuk Hamzası: İlk olarak 1530 tarihli defterde kayıtlı olan cemaat Manisa kazasında yazılmıştır. Burada cemaatin 7 mücerred ve 13 hane nüfusu bulunmaktadır. 1531 tarihli defterde de Manisa kazası, Beylü karyesinde kayıtlı olan cemaatin aynı nefer sayısına sahip olduğu görülmektedir. Defterde cemaatin üzerine kayıtlı 470 adet koyun da bulunmaktadır³²⁵.

Deli Receb Nam-ı Diğer Gömeçoğlu: Cemaat 1530 tarihli defterde Manisa kazasında kaydedilmiştir. Defterde cemaatin nüfusu 14 mücerred ve 54 haneden müteşekkildir. 1531 tarihli defterde de kayıtlı olan cemaatin hem yerleşik hem de konar-göçer hayat yaşayan iki grubu vardır. Burada cemaat, Aydın sancağının, Bergama kazasında sakin olanlarla birlikte toplam 14 mücerred, 54 hanedir. Koyun sayıları da 2560'dır³²⁶.

Çonkara: Adı geçen cemaat 1530 tarihli defterde Manisa kazasında kaydedilmiştir. Burada cemaatin 12 mücerred ve 46 hane nüfusu bulunmaktadır. Cemaat 1531 ve 1575 tarihli defterlerde de geçmekle birlikte farklı taifelere bağlı olarak kaydedilmiştir. 1531 tarihli defterde Elliciyen taifesine tabi olan cemaat Manisa kazasında, 12 mücerred 46 hane nüfusa ve 790 koyuna sahiptir³²⁷. Saruhan Sancağı'ndan başka Bozok livası Kırşehir kazasında; Kırşehir kazası Boyalık kışlağında ve Aydın livası Sart kazasında da Çonkara cemaatlerine rastlanılmaktadır³²⁸.

Boyalular: Gördek kazasında yer alan cemaat sadece 1531 tarihli defterde kayıtlıdır. Bu tarihte cemaat toplam 4 hane nüfusa ve 1100 koyuna sahiptir³²⁹. Ayrıca

³²⁴ BOA. TD. nr. 166, s. 304; BOA. TD. nr. 165, s. 571.

³²⁵ BOA. TD. nr. 166, s. 304; BOA. TD. nr. 165, s. 572.

³²⁶ BOA. TD. nr. 166, s. 304; BOA. TD. nr. 165, s. 572.

³²⁷ BOA. TD. nr. 166, s. 304; BOA. TD. nr. 165, s. 573.

³²⁸ Orhan Sakin, *XVI. Yüzyıl Osmanlı Arşiv Kayıtlarına Göre Anadolu'da Türkmenler ve Yörükler*, s. 123.

³²⁹ BOA. TD. nr. 165, s. 590.

Ankara livası, Ankara kazasında da bir Boyalu cemaatinin kayıtlı olduğu görülmektedir³³⁰.

Sakalı kesik: 1530 tarihli defterde Manisa kazasında kaydedilen cemaatin 93 mücerred, 331 hane, 1 gaib, 4 imam, 1 müflis, 1 mecnun ve 2 muhassıl nüfusu bulunmaktadır. Cemaat 1531 tarihli defterde ise Adala kazasında yazılmıştır. Ve nefer sayısı aynı şekilde kaydedilmiştir. 1575'te yapılan tahririn Yörük defterinde de Adala kazasında kayıtlı olan cemaat, 65 mücerred, 77 hane ve 1 mecnun nüfusa sahiptir³³¹.

Hamak: Sadece 1531 tarihli defterde Elliciyan taifesinde tabi olarak kaydedilen cemaat, Adala kazasına tabi olarak yazılmıştır. Cemaatin 66 mücerred, 161 hane, 1 a'ma ve 1 muhassıl nüfusu bulunmaktadır³³².

Doydu: Manisa kazasında sakin olan cemaat sadece 1530 tarihli defterde yer almaktadır. Bu tarihte cemaatin 357 hane, 85 mücerred ve 6 imam nüfusu bulunmaktadır. 1531 tarihli defterde de Adala kazası, Kızılca karyesinde kaydedilen cemaatin nüfusu 85 mücerred, 257 hane, 6 imamdan müteşekkildir³³³.

Bayramşa: Cemaat 1530 tarihli defterde Manisa kazasında yazılmıştır. Defterde cemaatin 105 mücerred, 526 hane, 1 gaib, 1 imam, 1 müflis ve 1 mecnun nüfusu kayıtlıdır³³⁴. 1531 tarihli defterde de Adala kazasında kayıtlı olan cemaatin, nefer sayısı aynıdır³³⁵. 1575 tarihli defterde ise Demirci taifesinde kayıtlı olan cemaat 3 mücerred ve 6 hane nüfusa sahiptir³³⁶.

Tetimme-i Serraçlar: Cemaatin 1531 tarihli defterde 71 neferi "*İzmir kadılığında mütemekkindir der Aydın*", 68 neferi ise "*bundan aşağı olan isimler geru*

³³⁰ Orhan Sakin, *XVI. Yüzyıl Osmanlı Arşiv Kayıtlarına Göre Anadolu'da Türkmenler ve Yörükler*, s. 103.

³³¹ BOA. TD. nr. 166, s. 304; BOA. TD. nr. 165, s. 617; KKA. TD. nr. 125, v. 83b.

³³² BOA. TD. nr. 165, s. 621.

³³³ BOA. TD. nr. 166, s. 305; BOA. TD. nr. 165, s. 623.

³³⁴ BOA. TD. nr. 166, s. 305.

³³⁵ BOA. TD. nr. 165, s. 628-634.

³³⁶ KKA. TD. nr. 115, v. 268.

Adala'da tabidir" demek suretiyle Adala kazasına tabi olduğu belirtilmektedir. Toplam 139 neferin 13'ü mücerred, 122'si hane olup 4'ü ise muaf olarak kayıtlıdır³³⁷.

Kaşıkcı: Cemaat 1530 tarihli defterde Manisa kazasında yazılmıştır. Toplam 124 neferin 23'ü mücerred, 100'ü hane ve 1'i imam olarak kayıtlıdır. 1531 tarihli defterde Adala kazasına bağlı olarak kaydedilen cemaatin nefer sayısı değişmemiştir. 1575 tarihli Yörük defterinde de kayıtlı olan cemaat, 7 mücerred, 6 hane nüfusa sahiptir³³⁸. Saruhan dışında Ankara livası, Kuşhisar kazasında ve Bozok livası, Delüce Özü nahiyesinde de Kaşıkcı cemaatlerine rastlanmaktadır³³⁹.

Kettancı: Kettancı cemaati Saruhan Sancağı'ndaki kalabalık nüfusa sahip cemaatlerden biridir. İlk olarak 1530 tarihli defterde Manisa kazasında yazılan cemaatin nüfusu 94 mücerred, 446 hane 2 imamdan müteşekkildir. 1531 tarihli defterde de Adala kazasında yazılan cemaatin 94 mücerred, 444 hane, 1 muaf ve 2 imam; Marmara kazası Orgurk (?) karyesinde de 3 mücerred ve 3 hane nüfusu bulunmaktadır³⁴⁰.

Bazerganlı: Cemaat ilk olarak 1530 tarihli defterde Manisa kazasında yazılmıştır. Bu tarihte cemaati toplam 67 mücerred, 125 hane, 3 imam nüfusu bulunmaktadır. 1531 tarihli defterde ise Adala kazasında kayıtlı olan cemaatin mücerred ve imam sayısı değişmemiş olup, hane sayısı 165'e yükselmiştir. 1575 tarihli Yörük defterinde de kayıtlı olan cemaat Demirci kazası, Kıran karyesinde 10 mücerred, 11 hane, 1 imam ve 1 a'ma nüfusa sahiptir³⁴¹.

Düğüneri: Diğer adı Esedler olan cemaat 1531 tarihli defterde Gördus kazasında yazılmıştır. Defterde cemaat 16 mücerred, 51'i koyun sahibi 103 hane, 1 imam nüfusa ve 9340 koyuna sahiptir. Cemaat 1575 tarihli defterde de kayıtlı olmakla birlikte şehzade hassıdır. Cemaat defterde 160 mücerred, 41 ganem sahibi, 1 malul, 2 İmam olmak üzere 293 neferlik kalabalık bir nüfusa sahiptir. Yine perakende olmuş

³³⁷ BOA. TD. nr. 165, s. 635.

³³⁸ BOA. TD. nr. 166, s. 305; BOA. TD. nr. 165, s. 636; KKA. TD. nr. 125, v. 99b.

³³⁹ Orhan Sakin, *XVI. Yüzyıl Osmanlı Arşiv Kayıtlarına Göre Anadolu'da Türkmenler ve Yörükler*, s. 213.

³⁴⁰ BOA. TD. nr. 166, s. 305; BOA. TD. nr. 165, s. 641-646.

³⁴¹ BOA. TD. nr. 166, s. 305; BOA. TD. nr. 165, s. 646; KKA. TD. nr. 125, v. 86a.

Düğünleri cemaati vardır ki farklı köylerde sakin oldukları görünmektedir. Bunlar ise 56 mücerred, 66 bennak ve 2 belirsiz olmak üzere toplam 124 nefedir³⁴².

Cemaat-i Elliciyan: 1575 tarihli defterde Elliciyan taifesine bağlı cemaatlerin yanında köylerde sakin bulunan birçok Elliciyan grubu vardır; Bunlar; Manisa'ya tabi Emlak nahiyesi, Gürliye karyesinde 1 mücerred ve 3 hane nüfus yaşamaktadır. Yine Manastır karyesinde 11 mücerred, 3'ü ganem sahibi 18 hane elliciyan yaşamaktadır. Ve vergileri toplamı 561 akçedir. Keresteci karyesinde de 2 mücerred, 10 hane nüfus yaşamakta olup hasılı 342 akçedir. Çaltı karyesinde ise 10 mücerred, 13 hane nüfus yaşamaktadır³⁴³.

Gürliye karyesine sınır olan pek çok köyde de manzara aynı olup çeşitli Elliciyan grupları yaşamaktadır. Bunlar sırasıyla şöyledir; Beylü karyesinde 7 mücerred, 22 hane, ve 768 akçe vergi hasılı bulunan Elliciyan; Alayundlu karyesinde ise 3 mücerred, 13 hanelik ve 447 akçe hasıla sahip Elliciyan yaşamaktadır. "*Karye-i Barkir der hudud-ı Gürliye ve Berlüce Pınarı ve Şeri Giren Oynağı ki Elliciyan otururlar. 3 pare köydür.*" kaydından da anlaşılacağı üzere yukarıda isimleri yazılı köylerde ellici cemaati oturmaktadır. Gökçebel karyesinde de 12 mücerred, 17 hane ve 233 akçe hasıla sahip Elliciyan cemaati vardır. Yine Kaya Pınar köyünde 4 mücerred, 1'i ganem sahibi olmak üzere 9 hane ve 288 akçe hasıla sahip bir başka Elliciyan cemaati vardır³⁴⁴.

Müslüman Boz hududunda yer alan Kızıl Depeli, Kafır Boz nahiyesine tabi Orlus (?), Çir Yalaklu (?), Penbelik ve son olarak Ada Tepe köylerinde de Elliciyan cemaati bulunmaktadır. Kızıl Depeli'de 8 mücerred, 12 hane; Orlus'ta 1 mücerred, 3 hane; Çir Yalaklu'da 1 mücerred, 6 hane; Pembelik'te 3 mücerred, 1 pir, 3'ü koyun sahibi 8 hane; son olarak Ada Tepe köyünde ise 6 mücerred, 4 hanelik elliciyan cemaati vardır. Hasılları ise sırasıyla: 444, 105, 204, 183, 168 akçedir³⁴⁵.

2. Elliciyan-ı Bahşişler

Cemaat 1530 tarihli defterde tek kalemde kaydedilmiştir. Manisa kazasında yazılan cemaat 37 mücerred, 166 hane ve 1 imam nüfusa sahiptir. 1531 tarihli defterde

³⁴² BOA. TD. nr. 165, s. 228; KKA. TD. nr. 115, v. 213a-214b.

³⁴³ KKA. TD. nr. 115, v. 71b-72b.

³⁴⁴ KKA. TD. nr. 115, v. 73a-74a.

³⁴⁵ KKA. TD. nr. 115, v. 78a-80a.

ise “*Cemaat-i Bahşişler Ömer cemaati dahi derler an Elliciyan*” ismi ile anılmakta olan cemaat, Ellicilere tabi sancağın çeşitli kazalarına dağılmış olarak görülmektedir. Ayrıca Manisa kazasının Depecik, Kara Ahmedlü, ve Bahşişler, Ezikçeler (?), Sofular, Armudluk³⁴⁶ ve Kartal³⁴⁷ köylerinde de toplam 8 mücerred, 40 hane ve 1 İmam nüfus kayıtlıdır. Bunların 650 adet koyunları mevcuttur. Güzelhisar kazasında ise Boz-köy, Badanalı, Kızıl Kilise, Doğan-oğlu, Yund Alanı, Eşek Kıran, Hacı-oğlu, İriler (?), Örölmüş, Kara Davud, Kalabak Faki ve Osmanlı köyleri, Bulcak mahallesi ve Kestel nahiyesi Ağıl köyünde 27 mücerred, 75 hane vardır. Yine Hamat nahiyesinde de 3 hane mevcut olup toplam koyun adedi 1900’dür.³⁴⁸

3. Elliciyan-ı Çanşa

Saruhan’da bulunan büyük taifelerden birisi de Cemaat-i Elliciyan-ı Çanşa’dır. Bu taife de padişah haslarından. 1530 tarihli defterde kayıtlı olan cemaat, tek kalem halinde 37 mücerred, 144 hane, 2 sipahizadeden müteşekkildir. 1531 tarihli mufassal defterde ise Ellicilere tabi olarak görünen “*Cemaat-i Yörükân-ı Çanşa Elliciyan tabi-i Manisa*” adlı cemaatin pek çok farklı köyde yaşadıkları görülmektedir. Manisa kazasına tabi Çardak, Saru Ahmed, Sökülü, Devlethan, Örencik, Medalı (?), Kılcanlı, Eskiler, Ahmed Paşalı, Akçe, Gökbel, Dölek, Tatar, Arıculu, Pelid Alanı, Seyid, Osmancalı, Kürelü karyelerinde³⁴⁹, Muslu ve Bekücek mahallelerinde toplam 36 mücerred, 101 hane ve 2 sipahi kayıtlı olup bunların toplamda 3044 adet de koyunları bulunmaktadır³⁵⁰.

Yine Manisa kazası, Yengi nahiyesinin Yere-giren köyünde 1 mücerred, 3 hane; Hamat (?) nahiyesi Samrı ve Ebrim Deresi köylerinde 4 mücerred, 7 hane nüfus kayıtlıdır.³⁵¹ Güzelhisar kazası Samrı, Yund Alanı, Eşek-kıran, Kızıl Kilise ve Güzelhisar’ın Kestel nahiyesinde diğer adı Kızık olan Sataşar köylerinde toplam 5 mücerred, 19 hane yaşamaktadır.³⁵² Bunların yanı sıra, Bergama kazası Semai-oğlu ve

³⁴⁶ BOA. TD. nr. 165, s. 578.

³⁴⁷ BOA. TD. nr. 165, s. 581.

³⁴⁸ BOA. TD. nr. 166, s. 304; BOA. TD. nr. 165, s. 579-581.

³⁴⁹ BOA. TD. nr. 166, s. 304; BOA. TD. nr. 165, s. 574-576.

³⁵⁰ BOA. TD. nr. 165, s. 577.

³⁵¹ BOA. TD. nr. 165, s. 576.

³⁵² BOA. TD. nr. 165, s. 576-577.

Melalu (?) köylerinde Çanşa Yörüklerine mensup toplam 1 mücerred ve 4 hane bulunmaktadır. Bunlarında 200 adet koyunları vardır³⁵³.

1575 tarihli Yörük defterinde de kayıtlı cemaatin bir kısmı köylerde mütemekkin olup diğer kısmı da cemaatler halinde kaydedilmişlerdir. Manisa kazası Yunddağı nahiyesi Virancık, Pelid Alanı nam diğer Samedler, Devlethan, Osmancalu köylerinde toplam 53 mücerred, 46 hane, 2 imam nüfus bulunmaktadır³⁵⁴.

Ovacık: 1575 tarihli Yörük defterinde Elliciyan-ı Çanşa'ya tabi Köseler, Kara Kasımoğlu, Akçe-köy, Akçe-i Diğer, Ortaca, Alihanlu, Karacapınar, Baçlar (?), Dede Beylü (?), Sekilik, Rahlu (?), Erhanlar, Pirnez, Öksüz Aliler, Çardeğın (?), Merikler, Dölşelü (?), Seyidli, Beyce, Eğri, Tur Aliler, Akçe, Saru Ahmed, Mamaklı, Çamluca (?), Keridler (?), Seydi, Kara Bektaşlu, Merek Hacılar (?), Samrı namı diğer Ömerlü, Kartallar, Taruçlu, Rumlar, Büyük Dövlek, Yaycılar, Çekiler, karyelerinde yaşayan cemaat, toplam 114 mücerred, 112 hane, 2 pir, 3 sipahizade, 1 hatip ve 1 muhassıl olarak kayıtlıdır³⁵⁵.

Çobansa: 1575 tarihli Yörük defterinde kayıtlı olan cemaatin Manisa kazası içerisinde 1 hane; Uzun Hasanlar, Sekekciler köylerinde 7 mücerred, 5 hane; Palamud nahiyesi Saru-Çam ve Gökbel köylerinde de 2 mücerred, 4 hane nüfusu bulunmaktadır³⁵⁶.

Ballıobası: Cemaat 1575 tarihli Yörük defterinde Elliciyan-ı Çanşa'ya tabi olarak kaydedilmiştir. Burada cemaatin Boz-köy'de 1 mücerred ve 1 hane; Belen nahiyesi Bazerganlu köyünde de 1 mücerred ve 1 hane nüfusu bulunmaktadır. Yine Nefs-i Güzelhisar başta olmak üzere, Samrı, Merek Belan (?), Kadı, Eşek Kıran, Kızıl Kilise, Kalpak Kaya, Doğan-oğlu nam diğer Kilise ve Sataşar köylerinde de toplam 22 mücerred, 36 hane ve 1 ganem sahibi nüfus kayıtlıdır³⁵⁷.

³⁵³ BOA. TD. nr. 165, s. 574.

³⁵⁴ KKA. TD. nr. 125, v. 110b-111a.

³⁵⁵ KKA. TD. nr. 125, v. 111a-113a.

³⁵⁶ KKA. TD. nr. 125, v. 113a-113b.

³⁵⁷ KKA. TD. nr. 125, v. 113b-114a.

4. Elliciyân-ı Çaylu

Çaylu cemaati diğer cemaatler kadar kalabalık değildir. Cemaat ilk olarak 1530 tarihli defterde Güzelhisar nahiyesinde kaydedilmiştir. Bu tarihte cemaatin 39 mücerred, 93 hane, 1 imam ve 2 berat sahibi nüfusu bulunmaktadır. 1531 tarihli defterde de kayıtlı olan cemaat, Güzelhisar'a tabi Akçe ve diğer adı Eşek Kıran olan Eğünler (?) köylerinde görülmektedir. Bununla birlikte, özellikle Akçe karyesinde neferlerin üzerine yazılan notlardan cemaatin sancağın dahilinde ve haricindeki pek çok yere dağıldıkları görülmektedir. Notlardan anlaşıldığı kadarıyla, cemaat mensupları Menemen, Manisa, Bergama ve Ayazmend'in bazı köylerine dağılmışlardır. Akçe köyünde 33 mücerred, 86 hane, 1 kethüda-i elliciyân, 4 muaf (balancı), 4 kürekçi ve bekçi ve 1 naibü's-şeri yaşamaktadır. Eğünler köyünde ise 6 mücerred, 7 hane ve 1 imam vardır. Bu köyde de neferlerin üzerinde şerhler vardır. Buna göre, neferlerin bir kısmı Çobansa bir kısmı ise resuller cemaatine tabi gösterilmiştir. İmamın üzerine ise "An Elliciyân Çobansa tabi-i Seydi Ali kethüda" şerhi düşülmüştür³⁵⁸.

5. Elliciyân-ı Doğanhisarı

1530 tarihli defterde kayıtlı olan cemaat Manisa'ya tabi olarak yazılmıştır. Defterde cemaatin 59 mücerred, 150 hane, 1 imam, 1 muhassıl nüfusu kayıtlıdır. 1531 tarihli defterde de, Güzelhisar kazasında kayıtlı olan cemaatin mücerred sayısı 12, hane sayısı da 36'ya düşmüştür. Cemaatin yerleşik olanları ise özellikle Güzelhisar kazasının Kestel nahiyesinin köylerine dağılmış görülmektedirler. Nısf-ı Sinaşad (?)³⁵⁹, Şeyh Paşa vakıf köylerinden Çalbahçe, diğer adı Şuayb olan Kadı, Yaran Ağıl (?), Örülmüş, Recebler ve Örencik köylerinde toplam 21 mücerred, 62 hane, 2 imam ve 1 muhassıl yaşamaktadır. Yine, Güzelhisar'a bağlı Sak Deresi (?), Ahmed Dede ve Kalpak Kaya (?) isimli köylerde toplam 15 hane vardır³⁶⁰. Bunların yanısıra, Manisa'nın Çanşa nahiyesinde Kurışapa, Yorga karyelerinde ve Körbaşı mezrasında toplam 18 mücerred ve 34 hane vardır. Son olarak, Hamat'ın (?) Ebrim Deresi köyünde de 2 mücerred ve 1

³⁵⁸ BOA. TD. nr. 166, s. 304; BOA. TD. nr. 165, s. 595-597.

³⁵⁹ BOA. TD. nr. 165, s. 587.

³⁶⁰ BOA. TD. nr. 165, s. 588-589.

hanenin yaşadığı görülmektedir. Cemaat üzerine kayıtlı toplam 2855 adet koyun bulunmaktadır³⁶¹.

6. Elliciyan-ı Esedlü

Cemaatin ilk olarak 1530 tarihli defterde kayıtlı olduğu görülmektedir. Burada Manisa'ya tabi olarak kaydedilen cemaat 17 mücerred ve 78 hane nüfusa sahiptir³⁶². 1531 tarihli defterde ise Adala kazasına bağlı Ulucak, Bağrgan, Küçük Kürse (?), Koçaklı, Mekirdos, Esedlü, Akçe ve Küp (?) karyelerinde yaşayan cemaatin toplam 17 mücerred ve 60 hane nüfusu kayıtlı olup, Nefs-i Adala'da da 2 hane nüfusu mevcuttur. Yine cemaate bağlı bazı grupları Aydın sancağında da görmek mümkündür. Der Şehr-i Yergi ve Yergi'ye tabi Boğaz Suyu (?) karyesinde ve Aydın'a tabi olarak yazılan Üzümlü ve Çataklı, Boz-köy ve Nefs-i Sart'da toplam 1 mücerred, 8 hane mevcuttur. Marmara nahiyesinde Nefs-i Marmara başta olmak üzere, Dere, Yarpınar ve Gökova köylerinde toplam toplam 5 hane; Nif nahiyesinde ise Turali ve Aladelik köylerinde toplam 2 hane vardır³⁶³.

7. Elliciyan-ı Göde Yahşi

1531 tarihli defterde “*An Cemaat-i Elliciyan Göde Yahşi tabi-i kaza-i Adala*” olarak kaydedilen cemaatin bir kısmı köylerde sakin iken diğer kısmı cemaatler halinde kaydedilmiştir. Köylerde sakin olanlardan bahsederek; Cemaatin Adala kazasının, Eneklü köyünde 6 mücerred, 7 hane³⁶⁴ Güldan nefsinde 1 hane; Marmara'ya tabi Bağrgan, Kedon (?), Çomarlu, Sofular, Dereköy, Kassablar, Günrü (?), Koruköy köylerinde toplam 13 mücerred, 31 hane; Adala'ya tabi Yare Savcı, Diğer Bağrgan, Yakacık köylerinde 4 hane nüfusu bulunmaktadır³⁶⁵.

Köpekler: Cemaatin sadece 1531 tarihli defterde kayıtlı olduğu görülmektedir. Defterde cemaatin Elliciyan-ı Göde Yahşi taifesi içerisinde kayıtlı olduğu

³⁶¹ BOA. TD. nr. 166, s. 304; BOA. TD. nr. 165, s. 589-590.

³⁶² BOA. TD. nr. 166, s. 304; BOA. TD. nr. 165, s. 606.

³⁶³ BOA. TD. nr. 165, s. 604-606.

³⁶⁴ BOA. TD. nr. 165, s. 609.

³⁶⁵ BOA. TD. nr. 165, s. 609-610.

görülmektedir. Bu tarihte cemaatin Adala'ya tabi 1 mücerred ve 1 hane nüfusu mevcuttur. Yine Adala'ya tabi farklı bir yerde kaydedilen cemaatin 2 mücerred ve 12 hane nüfusu daha kayıtlıdır³⁶⁶.

Serraçlar: İlk olarak 1530 tarihli defterde kayıtlı olan cemaat, Manisa kazasında 2 mücerred ve 12 hane nüfusa sahiptir³⁶⁷. Adı geçen cemaat farklı taifelerde kayıtlı olarak 1531 ve 1575 tarihli defterlerde de geçmektedir. 1531 tarihli defterde cemaatin, Adala'ya tabi 2 mücerred ve 3 hane ganem sahibi; Demirci'ye tabi 5 mücerred ve 8 ganem sahibi nüfusu bulunmaktadır³⁶⁸.

Kaşıkçı: Yukarıda Elliciyan taifesinde bahsettiğimiz cemaatin, 1531 tarihli defterde Göde Yahşi taifesine bağlı bir kolu daha bulunmaktadır. Bu tarihte cemaatin Demirci kazasında 1 mücerred ve 1 hane; Manisa kazasında 1 mücerred ve 3 hane nüfusu kayıtlıdır³⁶⁹.

Cemaat-i Yörük: 1531 tarihli defterde Elliciyan-ı Göde Yahşi taifesinde kayıtlı olan bir Yörük cemaati bulunmaktadır. Burada cemaatin Edremid'te 1 mücerred, 8 hane ve Gördük'e tabi İlyaslar köyünde 2 hane nüfusu mevcuttur³⁷⁰.

8. Elliciyan-ı Hacı Süle

İlk olarak 1530 tarihli defterde Manisa kazasında kayıtlı olan cemaat, 45 mücerred, 96 hane ve 1 ama nüfusa sahiptir. 1531 tarihli defterde ise cemaat Adala kazasında kaydedilmiştir. Defterde cemaatin 45 mücerred, 7'si ganem sahibi 83 hane, 1 a'ma, 1 ellici başı, 1 kethüda nüfusu bulunmaktadır. Ayrıca cemaatin Nefs-i Kürsü ve Akhisar'da da yaşadıkları görülmektedir. Bunlarda toplam 3 haneden oluşmaktadır.³⁷¹

³⁶⁶ BOA. TD. nr. 165, s. 609;610.

³⁶⁷ BOA. TD. nr. 166, s. 304.

³⁶⁸ BOA. TD. nr. 165, s. 610.

³⁶⁹ BOA. TD. nr. 165, s. 610.

³⁷⁰ BOA. TD. nr. 165, s. 610.

³⁷¹ BOA. TD. nr. 166, s. 304; BOA. TD. nr. 165, s. 607-609.

9. Elliciyân-ı Kara Ahmed

Cemaatin 1530 tarihli defterde Manisa kazasında kayıtlı olduğu görülmektedir. Bu tarihte cemaat 27 mücerred, 96 hane ve 1 imam nüfusa sahiptir. Cemaat 1531 tarihli defterde ise Adala'ya tabi olarak yazılmakla birlikte sancağın pek çok yerine özellikle Marmara kazasına dağılmış görülmektedirler. Başta Marmara kazasına bağlı olmak üzere Saz, Kassablar, Çöp, Köyüklü (?), Kara Ahmedler, Beğmişler, Küstüm karyelerinde kaydedilen cemaatin toplam 11 mücerred, 62 hane, 1 ellicibaşı ve 1 imam nüfusu bulunmaktadır. Adala kazasında ise Gedeorya, Kakurcuklar (?), Boz Sulu ve Boz ilü (?) köylerinde toplam 14 mücerred ve 39 hane bulunmaktadır. Ilıca kazasına tabi Boz-çayırı (?); Nefs-i Akhisar'da; Kayacık'a tabi Kızıllar'da; Borlu'ya tabi Beğmişler'de; Gördus'a tabi Aksu'da toplam 4 mücerred ve 5 hane nüfus yaşamaktadır.³⁷²

10. Elliciyân-ı Kuşlu

1530 tarihli defterde Manisa kazasında kayıtlı olan cemaat, 14 mücerred ve 49 hane nüfusa sahiptir. Cemaat 1531 tarihli defterde de Manisa'nın Kuşlu, Menteşeli, Balabanlu, Mamaklu ve Yazıcılu köylerinde kayıtlıdır. Bu tarihte cemaatin nüfusu 8 mücerred ve 36 haneden müteşekkildir. Defterde cemaatin Hamat (?) nahiyesi, Küreci, Büyük Bahşlu, Asım Beylü ve Dere karyelerinde 5 mücerred ve 15 hane; Tarhanyat nahiyesinin Sofular mahallesinde ve Güzelhisar nefsinde de toplam 2 hane nüfusu bulunmaktadır.³⁷³

11. Elliciyân-ı Paşa Bali

Cemaat 1530 tarihli defterde Manisa kazasında kaydedilmiştir. Bu tarihte cemaat 31 mücerred, 103 hane ve 1 imam nüfusa sahiptir. 1531 tarihli defterde ise padişah hasları arasında yer alan cemaat “*An Cemaat-i Paşabbali Yörükân-ı Elliciyân Yunddağı Çallu cemaati dahi derler*” şeklinde kaydedilmiştir. Defterde Nif nahiyesine bağlı olarak yazılan cemaat, 31 mücerred, 94 hane, 1 gaib, 1 imam ve 1 kethüda-i

³⁷² BOA. TD. nr. 166, s. 304; BOA. TD. nr. 165, s. 610-613.

³⁷³ BOA. TD. nr. 166, s. 304; BOA. TD. nr. 165, s. 585-586.

elliciyan'dan oluşmaktadır. Belirttiğimiz gibi cemaat çoğunlukla Nif'e tabi köylerde yaşamakla birlikte Karye-i Saru Şeyhlü, Küçük Çallu ve Küçük Barsa (?) köylerinde 9 haneden müteşekkildir³⁷⁴.

12. Elliciyan-ı Polad

İlk olarak 1530 tarihli defterde Manisa kazasında kayıtlı olan cemaat, 49 mücerred, 157 hane, 1 imam ve 1 pir nüfusa sahiptir. 1531 tarihli defterde de kayıtlı olan cemaat Güzelhisar kazasında yazılmıştır. Bu tarihte cemaatin 31 mücerred ve 77 hane nüfusu mevcuttur. Yine aynı cemaat Nif nahiyesinin bazı köylerine de dağılmış olarak görülmektedir³⁷⁵. Bu köyler; Öksüzce, Saru Şeyhlü, Çam, diğer adı Beğcelü olan Kızılcalu, Halil Beylü, Armudlu, Çelebi Yakası, Çukur Bağ (?) ve Karı-Yol'dur. Belirtilen köylerde toplam 52 mücerred, 50'si çift 176 hane, 1 imam, 1 pir, 1 kethüda yaşamaktadır³⁷⁶.

13. Elliciyan-ı Resuller

Cemaat 1530 tarihli defterde Manisa kazasında kaydedilmiştir. Bu tarihte cemaat 17 mücerred ve 76 hane nüfusa sahiptir. Adı geçen cemaat 1531 tarihli defterde ise Manisa ve Nif kazalarına tabi farklı köylere dağılmış şekilde görülmektedir. Çanşa nahiyesinde Seyid ve Uzunca (?) karyelerinde toplam 7 mücerred, 12 hane; Hamat (?), nahiyesi Dere köyünde 2 mücerred, 2 hane yaşamaktadır. Manisa'ya tabi Mamaklu ve Kara Burgaz ve Karkın, Çatal Başlu Kilise, Ahmed Paşalu, Hatun, Şamlu, Bazerganlu, Karasilü (?) ve Hasırcı köylerinde toplam 2 mücerred ve 19 hane vardır. Manisa'ya tabi Yengi nahiyesinde ise Abdal Ali, Kozanlı, Hacı Halil, Hamza Beylü, Kurşunlu ve Kızıl Yakublu, Beymişlü (?), karyelerinde 1 a'ma 5 mücerred ve 33 hane vardır. Nif kazası Boyalu, diğer Boyalu, Kızılcalu, Büyük Barsa ve Devlek köylerinde toplam 1 mücerred ve 13 hane vardır. Toplam koyun sayıları ise yok denecek kadar az olup 110 adettir.³⁷⁷.

³⁷⁴ BOA. TD. nr. 166, s. 304; BOA. TD. nr. 165, s. 601-603.

³⁷⁵ BOA. TD. nr. 166, s. 304; BOA. TD. nr. 165, s. 597.

³⁷⁶ BOA. TD. nr. 165, s. 598-601.

³⁷⁷ BOA. TD. nr. 166, s. 304; BOA. TD. nr. 165, s. 581-582.

14. Elliciyan-ı Sakar Öküz

İlk olarak 1530 tarihli defterde Manisa kazasında rastladığımız cemaat, 111 mücerred, 263 hane, 1 imam, 1 pir ve 1 ellicibaşı nüfusa sahiptir³⁷⁸. 1531 tarihli defterde de kayıtlı olan cemaatin ellici-başı olan Yusuf veled-i Menteşe, Gördük kazasında mütemekkin olarak görülmektedir. Bu tarihte Sakar Öküzlü cemaati sancağın çeşitli kazalarında yazılmıştır. Gördek kazasında bulunan Koz (?), Boklular, Mamaklar (?), Akçe, Gılmanlar ve Çömlekcı köylerinde toplam 3 mücerred ve 36 hane yaşamaktadır. Ayrıca, kazada 4 hanelik “Cemaat-i Yörükan” vardır. Akhisar kazasında ise başta kaza nefsi olmak üzere Hacı ve Kars-ı Ünye köylerinde 6 mücerred, 22 hane ve 1 imam yaşamaktadır. Yine Marmara kazası Ördek, Kara Mustafa, Köbez (?), Bükçü (?), Süleymanlı ve Bey Obası karyelerinde toplam 5 mücerred, 29 hane mevcuttur. Manisa’ya tabi Ali Beylü, Bahşılı ve Palamud köylerinde toplam 15 mücerred ve 34 hane vardır. Güzelhisar kazasında diğer ismi Şuayib olan Kadı, diğer ismi Kırk Belan olan Onduklu ve Kestel nahiyesi Kürekör (?) köylerinde toplam 83 mücerred, 138 hane, 1 pir ve 1 imam yaşamaktadır. Son olarak, Nif kazasının İkizce köyünde de 1 mücerred, 12 hane mevcuttur. Toplam koyun sayıları ise 5652 adettir³⁷⁹.

15. Elliciyan-ı Tura Hoca

Cemaatin 1530 tarihli defterde Manisa kazasında kayıtlı olduğu görülmektedir. Bu tarihte cemaat 29 mücerred ve 37 hane nüfusa sahiptir³⁸⁰. Adı geçen cemaate 1531 tarihli defterde de rastlanmakta olup, Nif kazasının Toy Yusuf lu, diğer adı Halilce olan Baltalar, Sekbanlı, Çam, Saruçam, Zemin-i Kaydıran, Dedelü köylerinde toplam 4 mücerred ve 17 hane bulunmaktadır. Manisa kazası Kebe Kilise ve Hacı İbrahim köylerinde 2 mücerred ve 3 hane mevcuttur. Yine Manisa’nın Palamud nahiyesinde ise Gökçe, Şeyh, Sakar-kaya, Sindellü, Dere-köy, Aydınlar ve Boz-köy ve Sağırlar karyelerinde toplam 21 mücerred ve 35 hane yaşamaktadır. Ayrıca Palamud nahiyesinde “*An Yörükan-ı Miskim (?) der çekik zemin tabi-i Palamud*” şeklinde bir kayıt vardır. Tura Hoca cemaatine tabi olarak görülen Yörükler 1 mücerred ve 2

³⁷⁸ BOA. TD. nr. 166, s. 304.

³⁷⁹ BOA. TD. nr. 165, s. 590; 591-595.

³⁸⁰ BOA. TD. nr. 166, s. 304.

haneden ibarettir. Bunların dışında Marmara kazasının Yare Pusan ve Süleymanlı, Akhisar kazasının nefsinde, Gördek kazasının Çokallu köyünde ve son olarak Güzelhisar kazasının Bazarlu köyünde de adı geçen cemaati görmek mümkündür. Bunlar toplam 2 mücerred ve 13 hanedir. Cemaatin koyun adedi de 1200'tür³⁸¹.

16. Elliciyan-ı Yoncalar

1530 tarihli defterde kayıtlı olan Cemaat-i Yoncalar, 15 mücerred, 163 hane ve 3 imam nüfusa sahiptir³⁸². 1531 tarihli defterde ise Seyid Gazi'ye tabi Cemaat-i Yoncalar, 9 mücerred ve 49 haneden müteşekkildir. Ayrıca cemaatin Saruhan'ın farklı yerlerine dağılmış olduğu görülmektedir: Manisa'ya tabi Turudlu, Adala'ya tabi Yenice Pazarı, Mekirdos, Bağırgan, Naiblü, Çavlu, Tekürlü, Bazerganlu ve Derecik köylerinde toplam 24 mücerred, 74 hane ve 1 imam; Manisa kazasının Çanşa nahiyesinde Kurşapa ve Osmancalu'da 4 mücerred, 5 hane nüfusa sahiptir³⁸³. Yine Nif'e tabi olan Gümüşlü köyünde ise 6 mücerred ve 22 hane nüfus bulunmaktadır³⁸⁴.

Çonkara: Saruhan Sancağı'nda oldukça kalabalık olan Çonkara cemaatinin, konar-göçerlik yapan bir kısmının da 1531 tarihli defterde Cemaat-i Yoncalar içerisinde kayıtlı olduğunu görmekteyiz. Burada cemaatin Manisa'ya tabi Körbaşı karyesinde 7 mücerred, 11 hane ve 1 imam nüfus bulunmaktadır³⁸⁵.

Meymunlar: Cemaat 1531 tarihli defterde Nif'e tabi Ilıca kazasında kayıtlıdır. Bu tarihte cemaat 4 mücerred ve 4'ü ganem sahibi 14 hane nüfusa sahiptir. Defterde cemaatin bir kısmının da köylerde sakin olarak kaydedildiği görülmektedir: Manisa kazası, Meliklü, Beycelü köylerinde toplam 1 mücerred ve 14 hane; Ilıca'ya tabi Dünamlu (?), Mehdi (?), Ahmedlü, Göfine, Düzlü (?), Eleklü, Ilgınlu köylerinde toplam 4 mücerred, 31 hane; Manisa'ya tabi Ermenaz (?), Merilü (?) ve Yaylalu köylerinde 15

³⁸¹ BOA. TD. nr. 165, s. 583-585.

³⁸² BOA. TD. nr. 166, s. 304.

³⁸³ BOA. TD. nr. 165, s. 649-651.

³⁸⁴ BOA. TD. nr. 165, s. 652.

³⁸⁵ BOA. TD. nr. 165, s. 652.

hane; son olarak Aydın'a tabi Marmara karyesinde de 4 haneden müteşekkildir. Yalnız bunlardan iki hanenin Göfine'de olan cemaate tabi olduğu belirtilmektedir³⁸⁶.

17. Elliciyan-ı Küçük İldelik

Cemaatin ilk olarak, 1530 tarihli defterde Manisa kazasına tabi olarak kaydedildiği görülmektedir. Bu tarihte cemaatin 75 mücerred, 253 hane, 1 gaib ve 1 imam nüfusu bulunmaktadır. 1531 tarihli defterde ise Adala kazasında kayıtlı olan cemaatin nefer sayısı değişmemiştir³⁸⁷.

18. Elliciyan-ı Eldelik

Keçilü: 1531 tarihli defterde cemaat, “*An Cemaat-i Yörükân-ı Eldelik hariç an Elliciyan tabi nam diğeri Keçilü*” olarak kayıtlıdır. Ayrıca mezkûr cemaatin şimdiye kadar eşkinci vermedikleri fakat sonradan eşkinci vermeye başladıkları belirtilmektedir. Bu tarihte cemaat 11 mücerred, otuz yedisi ganem sahibi 75 hane ve 1 imamdan müteşekkildir. 1575 tarihli Yörük defterinde “*Kavacık hududunda kışlarlar*” şeklinde kayıtlı olan cemaat Adala kazasında tahrir edilmiştir. Defterde cemaatin Adala'ya tabi olan kısmı 19 mücerred, ve 21 hane; Demirci'ye tabi nam-ı diğeri Divane Çobanlar karyesinde kayıtlı kısmı 41 mücerred ve 48 hane nüfusa sahiptir. 1575 tarihli mufassal defterde de kayıtlı olan cemaat Gördus kazasında yazılmıştır. Bu tarihte cemaat 29 mücerred, 41 hane olarak kayıtlıdır³⁸⁸. Saruhan Sancağı dışında Adana livasında, Saruçam nahiyesinde; Maraş livası, Çerid taifesinde; Hamid livasında; Tarsus livası Kosun kazasında; Maraş livası Kars kazasında; Adana livası Yüreğir nahiyesinde; Karesi livası Ayazmend kazasında Keçilü cemaatlerine rastlanmaktadır³⁸⁹.

Yörükân-ı Eldelik: Nif kazasında tahrir yazılan cemaat sadece 1531 tarihli defterde yer almaktadır. Bu tarihte cemaat, 1 mücerred, 5'i koyun sahibi 18 hane ve 1 imamdan müteşekkildir³⁹⁰.

³⁸⁶ BOA. TD. nr. 165, s. 652-654.

³⁸⁷ BOA. TD. nr. 166, s. 304; BOA. TD. nr. 165, s. 613.

³⁸⁸ BOA. TD. nr. 165, s. 606; KKA. TD. nr. 125, v. 80b; 87a; KKA. TD. nr. 115, v. 218b.

³⁸⁹ Orhan Sakin, *XVI. Yüzyıl Osmanlı Arşiv Kayıtlarına Göre Anadolu'da Türkmenler ve Yörükler*, s. 217.

³⁹⁰ BOA. TD. nr. 165, s. 606-607.

1575 tarihli Yörük defterinde Eldelik Ellicilerinin bir kısmı köylerde sakin iken bir kısmı cemaatler halinde kaydedilmişlerdir. Cemaatin Adala kazası nefsinde 19 mücerred, 23 hane; Karkucak, Kadı, Beyce, Yakacık, Amed (?), Derecik, Kalkallu, Asallu (?), Bazerganlu, Çalışlar, Barsak, Günelü, Gürbend ve Çavlu köylerinde de toplam 62 mücerred, 105 hane, 1 gulam-ı şeyhzade, 3 sipahizade ve 2 kürekçi nüfusu kayıtlıdır³⁹¹.

Çomaklu: Cemaat sadece 1575 tarihli Yörük defterinde kaydedilmiştir. Bu tarihte cemaat Adala'ya tabi 31 mücerred 37 hane, 1 imam ve 2 muhassıl nüfusa sahiptir. Cemaatin, Adala'ya tabi Çaldık, Turasilü, Beğerlü, Seydiler, Haslu, Kalaycık, Karalar, Gökçe, Geyikler köylerinde de toplam 56 mücerred, 82 hane, 2 imam nüfusu bulunmaktadır³⁹². Farklı sancaklarda kaydedilmiş birçok Çomaklu cemaati vardır. Bunlar, Ankara livası Ankara kazasında; Adana livası Hacılı nahiyesinde; Niğde livası Karahisar-i Develü kazasında; Aksaray livası Koçhisar kazasında; Bozok livası Bozok kazasında görülmektedirler³⁹³.

Arıklar: Arıklar cemaati bütün tahrirlerde yer almaktadır. Cemaatin 1575 tarihli Yörük defterinde kayıtlı olan kısmının Karye-i Geyikler toprağında kışladıkları belirtilmiştir. Bu tarihte cemaat, 18 mücerred, 20 hane, 2 imam ve 1 muhassıl nüfusa sahiptir³⁹⁴. Ayrıca Bozok livası Kırşehir kazasında; Konya livası Turgud kazasında; Sis livası Savcı Hacılı taifesinde; Teke livasında kayıtlı Arıklar cemaatleri bulunmakla birlikte bunların aynı cemaat olmaları muhtemeldir³⁹⁵.

Acarlar: Acarlar cemaatine ilk tahrirlerde rastlanmaz iken 1575 tarihli Yörük defterinde Elliciyani Eldelik taifesi içerisinde kayıtlı olduğu görülmektedir. Bu tarihte Adala'ya tabi olup Karye-i Geyikler toprağında kışlayan Acarlar, 6 hane nüfusa

³⁹¹ KKA. TD. nr. 125, v. 70b-72a.

³⁹² KKA. TD. nr. 125, v. 72a-73b.

³⁹³ Orhan Sakin, *XVI. Yüzyıl Osmanlı Arşiv Kayıtlarına Göre Anadolu'da Türkmenler ve Yörükler*, s. 122-123.

³⁹⁴ KKA. TD. nr. 125, v. 73b.

³⁹⁵ Orhan Sakin, *XVI. Yüzyıl Osmanlı Arşiv Kayıtlarına Göre Anadolu'da Türkmenler ve Yörükler*, s. 82.

sahiptir³⁹⁶. Saruhan Sancağı dışında Konya livası Esb-keşan ve Turgud kazalarında yapılan tahrirlerde de Acarlar cemaatinin kayıtlı olduğu görülmektedir³⁹⁷.

Arslanlar: Cemaat sadece 1575 tarihli Yörük defterinde rastlanmaktadır. Cemaat defterde Adala'ya tabi Amed köyü toprağında mütemekkin olup 3 mücerred ve 3 hane nüfusa sahiptir. Adı geçen cemaatin Bayramşa karyesinde de 2 hanelik nüfus kayıtlıdır.³⁹⁸.

Kara Halil: Cemaatin ilk olarak 1575 tarihli Yörük defterinde kayıtlı olduğu görülmektedir. Bu tarihte cemaatin, Adala kazasında 25 mücerred, 25 hane, 1 pir, ve 1 imam; Kısacık karyesinde 1 mücerred ve 1 hane nüfusu bulunmaktadır. Yine aynı defterde Gördük'e tabi Güzelhisar köyünde de 1'i koyun sahibi 7 hane nüfusu mevcuttur³⁹⁹.

Bayramşa: Saruhan Sancağı'nın en önemli cemaatlerinden biri olan Bayramşa cemaati hem kalabalık nüfuslarıyla hem de dağıldıkları sahanın genişliği ile dikkat çekmektedir. 1531 ve 1575 tarihli defterlerde farklı taifelerde kaydedilen cemaat, 1575 tarihli Yörük defterinde Elliciyan-ı Eldelik taifesine tabi olarak kaydedilmiştir. Defterde cemaatin, Adala kazasında 35 mücerred ve 37 hane⁴⁰⁰; Manisa kazasında 6 mücerred ve 6 hane; Manisa kazası, Burun Kırancık, Bektaşlu, Toy Yusufu, Bulga karyelerinde toplam 9 mücerred ve 9 hane⁴⁰¹; Manisa kazasında 5 mücerred ve 8 hane; Manisa kazası Belenaşı ve Yunddağı karyelerinde toplam 2 mücerred 2 hane⁴⁰²; Manisa kazasında 31 mücerred, 29 hane ve 1 imam nüfusu kayıtlıdır⁴⁰³. Son olarak, Perakende-i Elliciyan-ı Eldelik taifesinde de Bayramşa cemaatine rastlanılmaktadır. Defterde cemaatin, Kerki nahiyesi, Çayırdelik karyesinde 1 mücerred ve 9 hane nüfusu mevcuttur⁴⁰⁴.

³⁹⁶ KKA. TD. nr. 125, v. 73b.

³⁹⁷ Orhan Sakin, *XVI. Yüzyıl Osmanlı Arşiv Kayıtlarına Göre Anadolu'da Türkmenler ve Yörükler*, s. 68.

³⁹⁸ KKA. TD. nr. 125, v. 74a.

³⁹⁹ KKA. TD. nr. 125, v. 74b.

⁴⁰⁰ KKA. TD. nr. 125, v. 74a.

⁴⁰¹ KKA. TD. nr. 125, v. 103a.

⁴⁰² KKA. TD. nr. 125, v. 103b.

⁴⁰³ KKA. TD. nr. 125, v. 104a.

⁴⁰⁴ KKA. TD. nr. 125, v. 109b.

Artuk İlyas: Artuk İlyas cemaatine sadece 1575 tarihli Yörük defterinde rastlanılmaktadır. Cemaat bu tarihte Adala kazasında 3 mücerred, 5 hane ve 1 imam; Menye nefsinde 3 mücerred, 15 hane ve 1 mecnun; Atı-Yavuzca karyesine 3 mücerred ve 6 hane nüfusa sahiptir⁴⁰⁵.

Kara Mustafalar: Cemaatin sadece 1575 tarihli Yörük defterinde kayıtlı olduğu görülmektedir. Bu tarihte cemaatin konar-göçerlik yapan kısmı Adala kazasında 24 mücerred ve 38 hane; Köylerde sakin olan kısmı ise, Yazı, Haram Ömerler, Dulkadir, Kadılar, Basan, Çarbe, Karaman, Akviran, Mutlu Ata-bağırın köylerinde toplam 66 mücerred, 92 hane, 2 pir, 1 imam ve 1 hatip nüfusa sahiptir⁴⁰⁶.

Muradhan: Adala kazasında tahrire tabi tutulan cemaat sadece 1575 tarihli Yörük defterinde kaydedilmiştir. Bu tarihte cemaatin, 34 mücerred, 37 hane, 2 imam ve 2 sipahizade nüfusu bulunmaktadır⁴⁰⁷.

Uzun Ömürler: Cemaat sadece 1575 tarihli Yörük defterinde kaydedilmiştir. Bu tarihte cemaat Adala'ya tabi 33 mücerred, 49 hane ve 1 imam; İçlü, Kara-inebeyler, Bediros (?), Alıçlar, Saklu köylerinde de toplam 11 mücerred ve 17 hane nüfusa sahiptir⁴⁰⁸.

Kokular: Kokular cemaati sadece 1575 tarihli Yörük defterinde geçmektedir. Bu tarihte cemaat Adala'ya tabi 2 mücerred, 2 hane; Saruçlar köyünde de 25 mücerred, 39 hane, 2 naib nüfusa sahiptir⁴⁰⁹.

Serraçlar: Serraçlar cemaati Saruhan Sancağı'nın tüm tahrirlerinde geçmektedir. Cemaat 1575 tarihli Yörük defterinde Adala kazasında 44 mücerred, 39 hane, 1 İmam; Küçük Kürsü, Hamidlü, Kurşunlu, Başak köylerinde toplam 11 mücerred ve 21 hane nüfusa sahiptir. 1575 tarihli mufassal defterde de kayıtlı olan cemaat şehzade hassı ve sipahi tımarı olarak kaydedilmiştir. Cemaat Demirci taifesi içerisinde

⁴⁰⁵ KKA. TD. nr. 125, v. 74b-75a; 101b-102a.

⁴⁰⁶ KKA. TD. nr. 125, v. 75a-76b.

⁴⁰⁷ KKA. TD. nr. 125, v. 76b.

⁴⁰⁸ KKA. TD. nr. 125, v. 77a-77b.

⁴⁰⁹ KKA. TD. nr. 125, v. 77b.

12 mücerred, 2'si ganem sahibi 12 bennak; Köseler köyünde de 8 mücerred, 2'si ganem sahibi 6 bennak; Menye'ye tabi Amid köyünde 17 mücerred ve 22 hane nüfusa sahiptir⁴¹⁰.

Moybanlar: Cemaat sadece 1575 tarihli Yörük defterinde kaydedilmiştir. Bu tarihte cemaat Adala'ya tabi 8 mücerred, 5 hane; Baba Ömür, Bağirdos (?), Esbalar, Ak-sazlu, Eldelik, Eldelik tabim, Bazarlu, Tarudlu, Bağbasan, Kara Bayezid, Ayvacık, Tecerli, Karaca Ömer, Saka, Eleklü, Borsulu (?), Pare Savcı, Derziler, Yahyalu, Nusretler, Bağırgan-ı Berzek, Güdellü, Çağallu, Turahanlu, Moybanlar, Kavacık köylerinde de toplam 81 mücerred, 132 hane, 2 mecnun, 5 kürekçi ve 2 imam nüfusa sahiptir⁴¹¹.

Karesiler: Adala kazasında kayıtlı olan cemaat sadece 1575 tarihli Yörük defterinde geçmektedir. Bu tarihte cemaat 4 mücerred ve 5 hane nüfusa sahiptir. Saruhan Sancağı dışında Kütahya livasında da bir Karesiler cemaatine rastlanılmakla birlikte bunların aynı cemaat olmaları muhtemeldir⁴¹².

Derzi Hızırlar: Cemaat sadece 1575 tarihli Yörük defterinde kayıtlıdır. Cemaat bu tarihte Adala'ya tabi 1 mücerred ve 6 hane nüfusa sahiptir. Aynı defterde cemaat Marmara'ya tabi Kuyucak köyünde de kaydedilmiş olup, 1 mücerred ve 3 haneden müteşekkildir⁴¹³.

Hoca Ömer: Cemaat sadece 1575 tarihli Yörük defterinde yer almaktadır. Adala kazasında tahrir edilen cemaat, 16 mücerred ve 8 hane nüfusa sahiptir⁴¹⁴.

Hacı Yusuf: Hacı Yusuf cemaati sadece 1575 tarihli Yörük defterinde kaydedilmiştir. Bu dönemde cemaat, Adala'ya tabi 3 mücerred ve 2 hane nüfusa

⁴¹⁰ KKA. TD. nr. 125, v. 78a-78b; KKA. TD. nr. 115, v. 251b; 330b.

⁴¹¹ KKA. TD. nr. 125, v. 78b-80b.

⁴¹² KKA. TD. nr. 125, v. 81b; Orhan Sakin, **XVI. Yüzyıl Osmanlı Arşiv Kayıtlarına Göre Anadolu'da Türkmenler ve Yörükler**, s. 201.

⁴¹³ KKA. TD. nr. 125, v. 81a.

⁴¹⁴ KKA. TD. nr. 125, v. 81a.

sahiptir⁴¹⁵. Saruhan Sancağı dışında Bozok, Niğde ve Tarsus livalarında da Hacı Yusuf lu cemaatleri bulunmaktadır⁴¹⁶.

Acarlar: Yukarıda Elliciyan-ı Eldelik içerisinde bahsettiğimiz Acarlar cemaati 1575 tarihli Yörük defterinde birde Cemaat-i Keçilü'ye tabi olarak kaydedilmiştir. Bu tarihte Adala'ya tabi olarak kayıtlı olan cemaat, 3 mücerred ve 11 hane nüfusa sahiptir⁴¹⁷.

Karacalar: Karacalar cemaati tahrirlerin tamamında görülmektedir. 1531 tarihli defterde Gördüs kazası, Ömür Hanlu karyesinde kayıtlı olan cemaat, 10 mücerred, 8 hane ve 1 imam'ın kayıtlı olduğu zeamet arazisi tasarrufundadır. Cemaat 1575 tarihli Yörük defterinde Cemaat-i Keçilü'ye tabi olarak kaydedilen cemaat Adala nahiyesinde tahrir tabi tutulmuştur. Bu tarihte cemaatin 3 mücerred, 2 hane nüfusu mevcuttur. 1575 tarihli mufassal defterde de Gördüs kazası Ömür Hanlu karyesinde kayıtlı olan cemaat, 6 mücerred, 5 hane ve 1 imamdan müteşekkildir⁴¹⁸. Saruhan Sancağı dışında Maraş livasında; Alaiye livası, Alaiye kazasında; Bozok livası, Çubuk nahiyesinde; Hüdavendigâr livası, Andranos kazasında; Tarsus livası, Akçe-köy mezrasında; Aydın livası, Ayasluğ kazasında; Bozok livası, Kırşehir kazasında Karacalar cemaatleri görülmektedir⁴¹⁹.

Musa Hacılar: Cemaat sadece 1575 tarihli Yörük defterinde kayıtlı olup, Cemaat-i Keçilü'ye tabi olarak yazılmıştır. Cemaatin bu tarihte Adala kazasında, 4 mücerred ve 3 hane; Adala'ya tabi Musa Hacılar, Depecik, Ali Hevahlu (?), Mekerdos köylerinde de 5 mücerred, 17 hane ve 1 pir nüfusu bulunmaktadır⁴²⁰. 1530'da Kütahya livasında yapılan tahrirde de bir Musa Hacılar cemaati bulunmaktadır⁴²¹.

Küçük: Küçük cemaatinin sadece 1575 tarihli Yörük defterinde kayıtlı olduğu görülmektedir. Bu dönemde cemaatin Adala'ya tabi 1 mücerred, 5 hane; Adala'ya tabi

⁴¹⁵ KKA. TD. nr. 125, v. 81a.

⁴¹⁶ Orhan Sakin, *XVI. Yüzyıl Osmanlı Arşiv Kayıtlarına Göre Anadolu'da Türkmenler ve Yörükler*, s. 167.

⁴¹⁷ KKA. TD. nr. 125, v. 81b.

⁴¹⁸ BOA. TD. nr. 165, s. 221; KKA. TD. nr. 115, v. 234b; KKA. TD. nr. 125, v. 81b.

⁴¹⁹ Orhan Sakin, *XVI. Yüzyıl Osmanlı Arşiv Kayıtlarına Göre Anadolu'da Türkmenler ve Yörükler*, s. 206-207.

⁴²⁰ KKA. TD. nr. 125, v. 81b.

⁴²¹ Orhan Sakin, *XVI. Yüzyıl Osmanlı Arşiv Kayıtlarına Göre Anadolu'da Türkmenler ve Yörükler*, s. 253.

Balgallu, Şeyh Seyid nam-ı diğeri Mehdi Ömer, Akçe, Akçalar, Ökçeler köylerinde de toplam 25 mücerred, 40 hane nüfusa sahiptir⁴²².

Külekler: Sadece 1575 tarihli Yörük defterinde kayıtlı olan cemaat, Adala'ya tabi 12 mücerred ve 19 hane; Pazarbeyce, Yaşilü (?), Koyun-beylü, köylerinde toplam 8 mücerred, 17 hane, 1 imam nüfusa sahiptir⁴²³.

Divane Keçilü (?): Cemaatin sadece 1575 tarihli Yörük defterinde kayıtlı olduğu görülmektedir. Cemaat bu tarihte Cemaat-i Keçilü'ye tabi olarak kaydedilmiş olup, Adala nahiyesinde 8 mücerred ve 8 hane; Adala'ya tabi Mendehorye nefsinde 1 mücerred ve 4 hane; Şeyhler, Boznar, Beğiler, Kızılca Tarud, Hoca Ahmedlü köylerinde de toplam 13 mücerred, 22 hane, 1 imam ve 1 naib nüfusa sahiptir⁴²⁴.

Sakalı Kesik Bayramşalu: Adala kazasında tahrire tabi olan cemaat sadece 1575 tarihli Yörük defterinde kaydedilmiştir. Bu dönemde cemaat, 65 mücerred, 77 hane ve 1 mecnun nüfusa sahiptir⁴²⁵.

Çulur: Sadece 1575 tarihli Yörük defterinde kayıtlı olan Çulur cemaatinin, Yaman Ece hududunda kışladığı görülmektedir. Defterde cemaat, Adala'ya tabi 14 mücerred ve 12 hane; Adala'ya tabi Kalkalu köyünde 1 mücerred ve 1 hane; Demirci nefsi Cami-i Cedid, Kasım Fakih, Ece, Sufi, Hacı Baba mahalleleri ile Okçular, Salık, Evciler, Talas, Boz, Hendekler, Danişmenler, Turasan Ece, Yolluca karyelerinde toplam 24 mücerred, 32 hane ve 1 imam nüfusa sahiptir⁴²⁶.

Kulağuzlar: Kulağuzlar cemaati Saruhan Sancağı'nın bütün tahrirlerinde yer almaktadır. 1575 tarihli Yörük defterinde kayıtlı olan cemaat Demirci kazasında yazılmıştır. Bu tarihte cemaatin 9 mücerred ve 2'si ganem sahibi 5 hane nüfusu mevcuttur. Aynı defterde Demirci kazasına tabi bir kulağuzlar cemaati daha geçmekte olup, 10 mücerred ve 11 hane nüfusa sahiptir. 1575 tarihli mufassal defterde de Demirci

⁴²² KKA. TD. nr. 125, v. 82a-82b.

⁴²³ KKA. TD. nr. 125, v. 82b-83a.

⁴²⁴ KKA. TD. nr. 125, v. 83a-83b.

⁴²⁵ KKA. TD. nr. 125, v. 84a.

⁴²⁶ KKA. TD. nr. 125, v. 84a-85a.

Yörüklerine tabi olarak kaydedilen cemaatin, 3 mücerred, 3 ganem sahibi, 3 bennak; Danişmendler köyünde 1 imam, 7 mücerred, 2 ganem sahibi, 5 bennak; Kavak Alanı'nda 1 imam, 2 mücerred, 1 ganem sahibi, 1 bennak; Yolcular'da 8 mücerred, 6 bennak; Torudlar'da 7 mücerred, 10 bennak; Karıncalık'ta 1 mücerred, 5 bennak; Akçein'de 3 mücerred, 2 bennak; Kör-obası'nda 4 mücerred, 6 bennak; Gürdecek'de (?) 6 mücerred, 3 ganem sahibi, 13 bennak; Emeş (?) karyesinde 19 mücerred, 18 bennak, 5 ganem sahibi, 1 imam; İneller köyünde ise 2 mücerred, 1 ganem sahibi, 6 bennak; Çandır'da 1 imam, 4 mücerred, 6 bennak, 1 ganem sahibi nüfusu bulunmaktadır⁴²⁷. Aynı zamanda Adana livası, Adana nahiyesinde; Maraş livası, Kars kazasında ve Niğde livasında da Kulağuzlu cemaatlerine rastlanmaktadır⁴²⁸.

Divane Çobanlar: Cemaate sadece 1575 tarihli Yörük defterinde rastlanılmaktadır. Bu tarihte Demirci kazasında yazılan cemaat 14 mücerred ve 4'ü ganem sahibi 12 hane nüfusa sahiptir Aynı defterde Yalvaç köyünde de kayıtlı olan Divane Çobanlar cemaati 10 mücerred ve 7 haneden müteşekkildir⁴²⁹.

Karaca Ahmedler: 1530 tarihli İcmâl defterde Mermercik/Baltuklulu taifesinde, 1531 tarihli defterde Perakende-i Mermercik'te, 1575 tarihli defterde de Mermercik'e tabi olarak kaydedilen cemaat, 1575 tarihli Yörük defterinde ise Demirci kazasında kaydedilmiştir. Bu tarihte cemaatin 4 mücerred, 1'i ganem sahibi 3 hane nüfusu mevcuttur⁴³⁰.

Oğulbeyler: Sadece 1575 tarihli Yörük defterinde Demirci'ye tabi, Kör-obası karyesinde kayıtlı olan cemaat, 6 mücerred ve 9 hane nüfusa sahiptir⁴³¹. Diyarbakır vilayeti, Bozuluş taifesinde; Konya livası, Bayburd kazasında; Ankara livası, Kasaba Yörükleri taifesinde; Haymana taifesinde; Tarsus livası, Çakırhane mezrasında; Konya

⁴²⁷ KKA. TD. nr. 125, v. 85a; 87a; KKA. TD. nr. 115, v. 254a-255b.

⁴²⁸ Orhan Sakin, *XVI. Yüzyıl Osmanlı Arşiv Kayıtlarına Göre Anadolu'da Türkmenler ve Yörükler*, s. 236.

⁴²⁹ KKA. TD. nr. 125, v. 85b; 95a.

⁴³⁰ KKA. TD. nr. 125, v. 86a.

⁴³¹ KKA. TD. nr. 125, v. 86a.

livası, Esb-Keşan ve Bayburd kazalarında; Aksaray livası, Koç- hisar kazasında; Üzeyr livası Üzeyr nahiyesinde de Oğul Beylü cemaatleri bulunmaktadır⁴³².

Hacı Hızır: Hacı Hızır cemaati Saruhan Sancağı'nın bütün tahrirlerinde mevcuttur. İlk olarak 1530 tarihli defterde kayıtlı olan cemaat Görđus kazasında tahrir edilmiştir. Bu tarihte cemaatin 8 mücerred ve 60 hane nüfusu bulunmaktadır. 1531 tarihli defterde de Görđus kazasında yazılan cemaatin nefer sayısı aynı olmakla birlikte, 930 adette koyunu mevcuttur. 1575 tarihli Yörük defterinde ise Demirci kazasında kayıtlı olan cemaat 4 mücerred ve 2 hane nüfusa sahiptir. 1575 tarihli mufassal defterde de Görđus'a tabi olarak kaydedilen cemaat 72 mücerred, 10'u koyun sahibi 59 hane ve 1 imandan müteşekkildir⁴³³.

Cemaat-i Yörük: 1575 tarihli Yörük defterinde kayıtlı olan cemaat farklı yerleşim birimlerine tabi olarak kaydedilmiştir. Bu tarihte cemaat Demirci'ye tabi Sündük karyesinde, 9 mücerred, 14 hane ve 1 imam; Hocalar karyesinde 2 mücerred ve 5 hane; Kıran karyesinde 10 mücerred ve 7 hane; Kayacık kazasına tabi Kuyucak köyünde 8 mücerred ve 2'si koyun sahibi 10 hane; Manisa kazası, Manisa'ya tabi Kurulgun (?) ve Kaşıkçı karyelerinde de toplam 22 mücerred ve 18 hane nüfusa sahiptir⁴³⁴.

Evciler: Cemaat sadece 1575 tarihli Yörük defterinde kayıtlı olup, Demirci'ye tabi olarak kaydedilmiştir. Cemaatin bu tarihte 14 mücerred, 2'si koyun sahibi 12 hane ve 1 imam nüfusu mevcuttur⁴³⁵. Ayrıca İç-il livası, Evciler kazasında; Adana livası, Adana nahiyesinde; Bozok livası, Boz-ok kazasında; Tarsus livası, Kosun kazası Zihni mezrasında kayıtlı olan Evciler cemaatleri bulunmaktadır⁴³⁶.

İncekler: 1575 tarihli Yörük defterinde Elliciyan-ı Eldelik taifesinde kayıtlı olan cemaat Demirci'ye tabi Andluca-öz (?), karyesinde 13 mücerred, 5'i koyun sahibi 8

⁴³² Orhan Sakin, *XVI. Yüzyıl Osmanlı Arşiv Kayıtlarına Göre Anadolu'da Türkmenler ve Yörükler*, s. 261.

⁴³³ BOA. TD. nr. 166, s. 352; BOA. TD. nr. 165, s. 230; KKA. TD. nr. 125, v. 86a; KKA. TD. nr. 115, v. 216b.

⁴³⁴ KKA. TD. nr. 125, v. 86a-86b; 96a; 102b.

⁴³⁵ KKA. TD. nr. 125, v. 86b.

⁴³⁶ Orhan Sakin, *XVI. Yüzyıl Osmanlı Arşiv Kayıtlarına Göre Anadolu'da Türkmenler ve Yörükler*, s. 147.

hane; Çavlılar karyesinde 26 mücerred, 3'ü koyun sahibi 30 hane, 1 pir nüfusa sahiptir⁴³⁷.

Kettancı: Yukarıda 1530 ve 1531 tarihlerinde yapılan tahrirlerde kayıtlı olduğundan bahsettiğimiz Kettancı cemaati, 1575 tarihli Yörük defterinde de yazılmıştır. Bu tarihte cemaat, Demirci'ye tabi Çavlılar karyesinde 2 mücerred ve 6 hane; Demirci kazası, Borlu nahiyesi, Tekmişler karyesinde 36 mücerred, 33 hane ve 1 imam; Marmara nefsinde 1 mücerred ve 1 ganem sahibinden müteşekkildir⁴³⁸.

Turasiler: Turasiler cemaati sadece 1575 tarihli Yörük defterinde tahrir tabi tutulmuştur. Cemaat bu tarihte Demirci'ye tabi 10 mücerred ve 9 hane; Alaca, Süklü, Emir Azizler, Ahiler, Kasar, Küçük Tokşa, Büyük Tokşa, Süleymanlar, Kavancı, Sarı Haliller, Şeyh Edek karyelerinde de toplam 22 mücerred ve 1'i koyun sahibi 33 hane nüfusa sahiptir⁴³⁹. Ayrıca İç-il livası, Anamur nahiyesinde de bir Turasi cemaati bulunmaktadır⁴⁴⁰.

Kara Yahşi: Adı geçen cemaate sadece 1575 tarihli Yörük defterinde rastlanılmaktadır. Cemaat bu tarihte Demirci'ye tabi 27 mücerred, 4'ü ganem sahibi 24 hane nüfusa sahiptir⁴⁴¹.

Çam Kerid: Demirci kazası, Borlu nahiyesinde tahrir tabi olan cemaat sadece 1575 tarihli Yörük defterinde kaydedilmiştir. Defterde cemaatin 12 mücerred ve 1'i koyun sahibi 20 hane nüfusu mevcuttur⁴⁴².

Karaca İbrahim: Sadece 1575 tarihli defterlerde kayıtlı olan cemaat, Yörük defterinde Demirci kazası, Borlu nahiyesinde yazılmıştır. Defterde cemaatin 29 mücerred ve 27 hane nüfusu mevcuttur. Cemaat 1575 tarihli mufassal defterde de

⁴³⁷ KKA. TD. nr. 125, v. 87b.

⁴³⁸ KKA. TD. nr. 125, v. 88a-88b; 91a-91b; 100a.

⁴³⁹ KKA. TD. nr. 125, v. 88b-89b.

⁴⁴⁰ Orhan Sakin, **XVI. Yüzyıl Osmanlı Arşiv Kayıtlarına Göre Anadolu'da Türkmenler ve Yörükler**, s. 311.

⁴⁴¹ KKA. TD. nr. 125, v. 89b.

⁴⁴² KKA. TD. nr. 125, v. 89b.

Demirci kazasında yazılmıştır. Bu tarihte cemaatin 1 mücerred ve 1 hane nüfusu kayıtlıdır⁴⁴³.

İsacalar: İsacalar cemaati sadece 1575 tarihli Yörük defterinde Demirci kazası, Borlu nahiyesinde kaydedilmiştir. Bu tarihte cemaat 32 mücerred, 24 hane ve 1 imam nüfusa sahiptir⁴⁴⁴.

Yakup Alisi: Sadece 1575 tarihli Yörük defterinde kayıtlı olan cemaat, Demirci'ye tabi Borlu nahiyesinde, 8 mücerred ve 2'si koyun sahibi 8 hane; Emirşah karyesinde de 18 mücerred ve 1'i koyun sahibi 16 hane nüfusa sahiptir⁴⁴⁵.

Serraç Hamidler: Cemaat sadece 1575 tarihli Yörük defterinde kayıtlı olup, Demirci kazası, Borlu nahiyesinde yazılmıştır. Bu tarihte cemaatin 8 mücerred ve 6 hane nüfusu mevcuttur⁴⁴⁶.

Dede Kocalar Keçilü: Dede Kocalar cemaati sadece 1575 tarihli Yörük defterinde kayıtlıdır. Cemaat-i Keçilü'ye tabi Demirci kazası, Borlu nahiyesinde tahrir edilmiştir. Bu tarihte cemaat 7 mücerred, 5'i koyun sahibi 9 hane nüfusa sahiptir⁴⁴⁷.

Bulduklı: Sadece 1575 tarihli Yörük defterinde kayıtlı olan cemaat, Demirci'ye tabi Borlu nahiyesinde 11 mücerred ve 13 haneden müteşekkildir⁴⁴⁸. Ayrıca Konya livası, Esb-Keşan ve Eski-il kazalarında; Bozok livası, Kırşehir kazasında da Bulduklı cemaatleri bulunmaktadır⁴⁴⁹.

Elvanlar: Cemaatin sadece 1575 tarihli defterlerde kayıtlı olduğu görülmektedir. 1575 tarihli Yörük defterinde Demirci'ye tabi Borlu nahiyesinde yazılan cemaat, 4 mücerred ve 2 hane nüfusa sahiptir. Aynı cemaat 1575 tarihli mufassal

⁴⁴³ KKA. TD. nr. 125, v. 90a; KKA. TD. nr. 115, v. 309b.

⁴⁴⁴ KKA. TD. nr. 125, v. 90a-90b.

⁴⁴⁵ KKA. TD. nr. 125, v. 90b.

⁴⁴⁶ KKA. TD. nr. 125, v. 91a.

⁴⁴⁷ KKA. TD. nr. 125, v. 93a.

⁴⁴⁸ KKA. TD. nr. 125, v. 93a.

⁴⁴⁹ Orhan Sakin, **XVI. Yüzyıl Osmanlı Arşiv Kayıtlarına Göre Anadolu'da Türkmenler ve Yörükler**, s. 106.

defterde ise Kurddutan taifesinde kayıtlı olup, Demirci kazasında yazılmıştır. Cemaat bu dönemde 29 mücerred ve 8'i koyun sahibi 28 haneden müteşekkildir⁴⁵⁰.

Ömürler: Sadece 1575 tarihli Yörük defterinde kayıtlı olan cemaat, Demirci'ye tabi Borlu nahiyesinde 3 mücerred ve 1'i koyun sahibi 3 hane; Erhanlar, Gerikli, Beyhalu karyelerinde de toplam 17 mücerred ve 14 hane nüfusa sahiptir⁴⁵¹.

Alihanlar: Demirci kazası, Borlu nahiyesinde tahrir tabi tutulan cemaat sadece 1575 tarihli Yörük defterinde kaydedilmiştir. Bu tarihte cemaat 29 mücerred ve 3'ü koyun sahibi 25 hane nüfusa sahiptir⁴⁵².

Keliyer: Keliyer cemaati sadece 1575 tarihli Yörük defterinde kaydedilmiştir. Kayacık kazasında yazılan cemaatin, 3 mücerred ve 4 hane nüfusu bulunmaktadır⁴⁵³.

Anduklar: Sadece 1575 tarihli Yörük defterinde kayıtlı olan cemaat, Kayacık nahiyesine tahrir tabi tutulmuştur. Cemaatin bu tarihte, 25 mücerred, 6'sı koyun sahibi 29 hane, 1 imam ve 1 pir nüfusu mevcuttur⁴⁵⁴.

Doydu: 1531 tarihli defterde Elliciyan taifesi içerisinde de bahsettiğimiz cemaat, 1575 tarihli Yörük defterinde Marmara nahiyesinde kayıtlı olup, 7 mücerred ve 6 hane nüfusa sahiptir⁴⁵⁵.

Yoncalar: 1531 tarihli defterde Elliciyan-ı Yoncalar olarak kaydedilen cemaat, 1575 tarihli Yörük defterinde Marmara kazasında tahrir edilmiştir. Bu tarihte cemaatin 3 mücerred ve 7 hane nüfusu mevcuttur⁴⁵⁶. Saruhan Sancağı dışında, Aydın livası Birgi kazasında da bir Yoncalar cemaati bulunmaktadır⁴⁵⁷.

⁴⁵⁰ KKA. TD. nr. 125, v. 93a; KKA. TD. nr. 115, v. 260b.

⁴⁵¹ KKA. TD. nr. 125, v. 93b.

⁴⁵² KKA. TD. nr. 125, v. 93b-94a.

⁴⁵³ KKA. TD. nr. 125, v. 96a.

⁴⁵⁴ KKA. TD. nr. 125, v. 96a-96b.

⁴⁵⁵ KKA. TD. nr. 125, v. 100a.

⁴⁵⁶ KKA. TD. nr. 125, v. 99b.

⁴⁵⁷ Orhan Sakin, *XVI. Yüzyıl Osmanlı Arşiv Kayıtlarına Göre Anadolu'da Türkmenler ve Yörükler*, s. 332.

Beylükler: Sadece 1575 tarihli Yörük defterinde kayıtlı olan cemaat, Cemaat-i Kaşıkçı'ya tabi olarak yazılmıştır. Bu tarihte cemaat 5 mücerred ve 3 hane nüfusa sahiptir⁴⁵⁸.

Çalışlar: Cemaat sadece 1575 tarihli Yörük defterinde kaydedilmiştir. Defterde cemaatin Marmara'ya tabi, Süleymanlı nam-ı diğer Parelüciyan köyünde 4 mücerred ve 5 hane; Manisa kazasında da 4 mücerred ve 4 hane nüfusu bulunmaktadır⁴⁵⁹. Saruhan Sancağı dışında Aydın livası, Tire kazasında da bir Çalışlar cemaati bulunmaktadır⁴⁶⁰.

Karataş: Cemaate tüm tahrirlerde tesadüf edilmektedir. 1530 tarihli defterde Manisa kazasında yazılan cemaatin, 57 mücerred, 325 hane ve 2 imam nüfusu mevcuttur. 1531 tarihli defterde de Adala kazasında kayıtlı olan cemaat, 93 mücerred, 320 hane, 2 imam ve 1 sipahizade nüfusa sahiptir. 1575 tarihli Yörük defterinde de kayıtlı olan cemaat, Akhisar'a tabi Mahmutlar ve Balot köylerinde toplam 11 mücerred, 9 hane ve 1 pir nüfusa sahiptir⁴⁶¹. Saruhan Sancağı dışında Kayseriyye livası, Karataş nahiyesinde de bir Karataş cemaati bulunmaktadır⁴⁶².

İnesiler: Sadece 1575 tarihli Yörük defterinde kayıtlı olan cemaat, Cemaat-i Karataş'a tabi olarak yazılmıştır. Cemaatin bu tarihte Akhisar nahiyesinde 7 mücerred ve 5'i koyun sahibi 10 hane; Akhisar'a tabi Karşusa köyünde de 1 mücerred ve 1 hane nüfusu mevcuttur⁴⁶³.

Selçuklar: Cemaat sadece 1575 tarihli Yörük defterinde kaydedilmiştir. Bu tarihte cemaatin Akhisar'a tabi olan kısmı cemaat halinde yazılmış olup, 2 mücerred ve 2 hane'den müteşekkildir; Köylerde sakin olan kısmı ise; Akhisar'a tabi Gökbaşlı ve Turasanlar köylerinde toplam 7 mücerred ve 5 hane kaydedilmişlerdir⁴⁶⁴. Saruhan

⁴⁵⁸ KKA. TD. nr. 125, v. 99b.

⁴⁵⁹ KKA. TD. nr. 125, v. 100a;104a.

⁴⁶⁰ Orhan Sakin, *XVI. Yüzyıl Osmanlı Arşiv Kayıtlarına Göre Anadolu'da Türkmenler ve Yörükler*, s. 114.

⁴⁶¹ BOA. TD. nr. 166, s. 305; BOA. TD. nr. 165, s. 637; KKA. TD. nr. 125, v. 99b.

⁴⁶² Orhan Sakin, *XVI. Yüzyıl Osmanlı Arşiv Kayıtlarına Göre Anadolu'da Türkmenler ve Yörükler*, s. 210.

⁴⁶³ KKA. TD. nr. 125, v. 101a.

⁴⁶⁴ KKA. TD. nr. 125, v. 101a.

Sancağı dışında Akşehir livasında; Tarsus livası, Kosun kazasında ve Karahisar-ı Sahip livası, Bolavadin kazasında da Selçuklu cemaatleri bulunmaktadır⁴⁶⁵.

Saruhanlı: Saruhanlı cemaatinin, Elliciyan-ı Eldelik, Perakende-i Elliciyan-ı Eldelik ve Mukataa taifelerine tabi olarak yazıldığı görülmektedir. Cemaat ilk olarak 1575 tarihli Yörük defterinde, Manisa'ya tabi Kurulgun (?) karyesinde kaydedilmiştir. Bu tarihte cemaatin 12 mücerred ve 17 hane nüfusu bulunmaktadır. Saruhan Sancağı dışında, Aydın livası, Alaşehir kazası ile Maraş livası, Kars kazası, Selmanlı taifesinde Saruhanlı cemaatlerinin kayıtlı olduğu görülmektedir⁴⁶⁶.

Kayaşlar: Manisa kazasında tahrire tabi tutulan cemaatin sadece 1575 tarihli Yörük defterinde kayıtlı olduğu görülmektedir. Bu tarihte cemaatin, 3 mücerred ve 8 hane nüfusu bulunmaktadır⁴⁶⁷.

İsalar: Cemaat sadece 1575 tarihli Yörük defterinde kaydedilmiştir. Bu tarihte cemaatin Manisa'ya tabi 2 mücerred ve 3 hane; Manisa'ya tabi Yunddağı nahiyesi, Çatalbaş karyesinde 1 mücerred ve 1 hane; Manisa'ya tabi Arpacılı, Gök Musa, Keçilü karyelerinde toplam 10 mücerred ve 21 hane nüfusu mevcuttur⁴⁶⁸. Saruhan Sancağı dışında Teke livası, Karahisar kazasında da İsalar cemaati daha bulunmaktadır⁴⁶⁹.

Kömürcüler: Sadece 1575 tarihli Yörük defterinde kayıtlı olan cemaat, Manisa kazasında 3 mücerred ve 1'i koyun sahibi 3 hane; Kaydıran Obası karyesinde de 1 mücerred ve 3 hane nüfusa sahiptir⁴⁷⁰.

19. Perakende-i Elliciyan-ı Eldelik

1575 tarihli Yörük defterinde Elliciyan-ı Eldelik taifesinden bazıları perakende olmuşlar ve “*aher sançaklarda temekkün etmişlerdir.*” Defterde cemaatin bir kısmı

⁴⁶⁵ Orhan Sakin, *XVI. Yüzyıl Osmanlı Arşiv Kayıtlarına Göre Anadolu'da Türkmenler ve Yörükler*, s. 285.

⁴⁶⁶ KKA. TD. nr. 125, v. 102b; BOA. TD. nr. 166, s. 488;502.

⁴⁶⁷ KKA. TD. nr. 125, v. 103a.

⁴⁶⁸ KKA. TD. nr. 125, v. 103b.

⁴⁶⁹ Orhan Sakin, *XVI. Yüzyıl Osmanlı Arşiv Kayıtlarına Göre Anadolu'da Türkmenler ve Yörükler*, s. 189.

⁴⁷⁰ KKA. TD. nr. 125, v. 104a.

köylerde sakin iken diğer kısmı cemaatler halinde kaydedilmişlerdir. Köylerde sakin olanlar: Aydın kazası, Alaşehir nefsinde 1 mücerred ve 4 hane; Sart nahiyesine tabi Tarı Bulgas (?), Yarışlı, Kızılca, Tatar, Üzümlü köylerinde 3 mücerred ve 7 hane; Tire kazasında 1 hane; Aydın'ın Arslanlu karyesinde 1 hane; Ayasuluğ kazası, Dermin köyünde 1 hane; Birgi'de 1 hane; Sart'ın Dere köyünde 1 hane'den müteşekkildir. Yine Kütahya sancağının Selendi kazasına tabi Yassı Yurt, Küçük Kozçu ve İksire (?) köylerinde toplam 14 mücerred, 39 hane, 1 imam, 1 malul ve 1 pir; Gediz nefsinde 1 hane; Kula kazasına tabi Turanca köyünde 1 hane nüfus yaşamaktadır⁴⁷¹. Cemaatler halinde kaydedilenler ise şunlardır;

Bazarlu: Bazarlu cemaati sadece 1575 tarihli Yörük defterinde kaydedilmiştir. Bu tarihte cemaat Kütahya kazası, Kula nahiyesinde 2 hane nüfusa sahiptir⁴⁷². Saruhan Sancağı haricinde, Ankara livası, Sanduklu nahiyesinde de Haymana taifesine tabi bir Bazarlu cemaati bulunmaktadır⁴⁷³.

Kara Yakı: Kara Yakı cemaati bütün defterlerde yer almaktadır. Cemaatin 1575 tarihli Yörük defterinde Karahisar kazası, Karataş nahiyesinde kayıtlı olduğu görülmektedir. Bu tarihte cemaatin 5 mücerred ve 8'i ganem sahibi 25 hane nüfusu bulunmaktadır⁴⁷⁴. Aynı defterde cemaatin Bazerganlu'ya tabi 1'i ganem sahibi 2 hane; Gedus nahiyesi, Orhancık köyünde de 1 mücerred, 8 hane ve 1 imam nüfusu mevcuttur⁴⁷⁵.

Saruhanlu: Yukarıda Elliciyan-ı Eldelik taifesinde kayıtlı olduğundan bahsettiğimiz cemaat, 1575 tarihli Yörük defterinde bu kez Yörük-an-ı Pazargan'a tabi olarak kaydedilmiştir. Cemaatin bu tarihte Karataş nahiyesinde 2 mücerred, 33'ü ganem sahibi 46 hane ve 1 muhassıl nüfusu mevcuttur⁴⁷⁶.

⁴⁷¹ KKA. TD. nr. 125, v. 105b-106a.

⁴⁷² KKA. TD. nr. 125, v. 106a.

⁴⁷³ Orhan Sakin, **XVI. Yüzyıl Osmanlı Arşiv Kayıtlarına Göre Anadolu'da Türkmenler ve Yörükler**, s. 95.

⁴⁷⁴ KKA. TD. nr. 125, v. 106b.

⁴⁷⁵ KKA. TD. nr. 125, v. 107b.

⁴⁷⁶ KKA. TD. nr. 125, v. 106b.

Yolmaclar: Yolmaclar cemaati sadece 1575 tarihli Yörük defterinde kayıtlı olup, Yörükân- Pazargan'a tabi olarak yazılmıştır. Cemaatin bu tarihte Karataş nahiyesinde 1 mücerred, 26'sı ganem sahibi 49 hane, 1 muhassıl, 1 pir ve 1 hatip nüfusu kayıtlıdır⁴⁷⁷.

Göğsü Yanık: Cemaate sadece 1575 tarihli Yörük defterinde rastlanılmaktadır. Defterde Yörükân-ı Sakalı Kesik'e tabi olarak yazılan cemaatin, Karataş nahiyesinde 4'ü ganem sahibi 16 hane nüfusu vardır⁴⁷⁸.

Bayramlular: Bayramlular cemaati sadece 1575 tarihli Yörük defterinde kaydedilmiştir. Defterde cemaat Yörükân-ı Sakalı Kesik'e tabi olarak yazılmıştır. Bu tarihte cemaatin Karataş nahiyesinde, 2 mücerred ve 14'ü ganem sahibi 16 hane nüfusu bulunmaktadır⁴⁷⁹. Saruhan Sancağı dışında Alaiye livası, Alaiye kazasında; Maraş livası, Cerid taifesinde; Adana livası, Kara-İsalu kazasında da Bayramlı cemaatleri yer almaktadır⁴⁸⁰.

Saru Veliler: Cemaate sadece 1575 tarihli Yörük defterinde tesadüf edilmektedir. Bu tarihte Karataş nahiyesinde yazılan cemaat, 1 mücerred ve 6'sı ganem sahibi 23 hane nüfusa sahiptir⁴⁸¹.

Davud Fakiler: Davud Fakiler cemaati sadece 1575 tarihli Yörük defterinde kaydedilmiştir. Defterde cemaatin, Kütahya kazası, Gedus nahiyesinde, 3 mücerred ve 9 hane nüfusu bulunmaktadır⁴⁸². Saruhan Sancağı dışında Maraş livası, Sivriceöyük mezrasında ve Tarsus livası, Sultanşah mezraası ve Badam-virani mezraasında Davud Fakihlü cemaatleri bulunmaktadır⁴⁸³.

⁴⁷⁷ KKA. TD. nr. 125, v. 107a.

⁴⁷⁸ KKA. TD. nr. 125, v. 107a.

⁴⁷⁹ KKA. TD. nr. 125, v. 107b.

⁴⁸⁰ Orhan Sakin, *XVI. Yüzyıl Osmanlı Arşiv Kayıtlarına Göre Anadolu'da Türkmenler ve Yörükler*, s. 95.

⁴⁸¹ KKA. TD. nr. 125, v. 107b.

⁴⁸² KKA. TD. nr. 125, v. 107b.

⁴⁸³ Orhan Sakin, *XVI. Yüzyıl Osmanlı Arşiv Kayıtlarına Göre Anadolu'da Türkmenler ve Yörükler*, s. 127.

Almatlar: Cemaat sadece 1575 tarihli Yörük defterinde kaydedilmiş olmasına rağmen kalabalık bir cemaattir. Cemaatin Kütahya kazası, Gedus nahiyesinde 3 mücerred ve 5'i ganem sahibi 16 hane; Nefs-i Gedus başta olmak üzere Kılınç, Alaca-Atlu, Üçtaş, Çeltikçi, Şahane, Çayırca, Koni, Dersihor, Beğce, Çöl, Keli, Pazar köylerinde toplam 3 mücerred, 35 hane ve 1 pir; Karataş'a tabi Orhanlar köyünde 1 mücerred ve 2 hane nüfusu mevcuttur⁴⁸⁴.

Gök Habib: Gök Habib cemaati sadece 1575 tarihli Yörük defterinde kaydedilmiştir. Cemaat defterde birçok farklı cemaate tabi olarak yazılmış olup, oldukça kalabalıktır. Bu tarihte cemaatin, Cemaat-i Doydu'ya tabi olarak yazılan kısmı, Gedus'a tabi 1 mücerred ve 8'i ganem sahibi 20 hane; Domaniç karyesinde, 1 mücerred ve 1 hane; Nefs-i İnegöl'de 1 mücerred ve 2 hane; Tırhala nahiyesi, Yamaklar karyesinde 1 hane; İnegöl nahiyesi, Akhisar ve Turam Hacı karyelerinde toplam 1 mücerred ve 3 hane; Koban'a tabi Kavak karyesinde 1 mücerred ve 2 hane; Başgelme'ye tabi Hamidler karyesinde 1 mücerred ve 4 hane; İnönü nahiyesi, Evren (?) karyesinde 1 mücerred ve 1 hane; Simav nahiyesi, Çatak karyesinde 2 hane nüfusa sahiptir. Cemaatin Cemaat-i Divane'ye tabi olan kısmı da Simav nahiyesi, Deri karyesinde 1 hane; Yörükhan-ı Bazergan'a tabi kısmı Amed nefsinde 1 mücerred ve 2 hane; Yörükhan-ı Doydu'ya tabi kısmı Kütahya kazası, Çerne karyesinde 3 hane; Kütahya kazası, Işıklar ve Çamır Alınsacı (?) karyelerinde 4 hane; Virancı nahiyesine tabi Anbar (?) karyesinde 1 hane; Yörükhan-ı Karataş'a tabi kısmı Tırhala nahiyesi, Akçe Sulu karyesinde 2 hane; Yörükhan-ı Doğanlar'a tabi kısmı Tırhala nahiyesinde 1 hane; Mihaliç nahiyesine tabi Gönü (?) karyesinde 1 mücerred ve 6 haneden müteşekkildir⁴⁸⁵.

Tekneciler (?): Cemaat sadece 1575 tarihli Yörük defterinde kaydedilmiştir. Bu tarihte cemaat, farklı cemaatlerle birlikte yazılmıştır. Bunlar; Elliciyan-ı Kettancı'ya tabi, Mihaliç nahiyesinde 1 mücerred ve 7 hane; Sakalı Kesik'e tabi, Mihaliç nahiyesi, Taneler karyesinde 1 mücerred ve 2 hane; Küçük Eldelik'e tabi, Karesi livası, İvrindi nahiyesi, Beğce köyünde 1 mücerred ve 3 hane; Sakalı Kesik'e tabi, Karesi livası, İvrindi nahiyesi, Dedeler köyünde 1 haneden müteşekkillerdir⁴⁸⁶.

⁴⁸⁴ KKA. TD. nr. 125, v. 108a-108b.

⁴⁸⁵ KKA. TD. nr. 125, v. 108b; 109a.

⁴⁸⁶ KKA. TD. nr. 125, v. 109a.

Aşık Paşalar: Cemaate sadece 1575 tarihli Yörük defterinde rastlanılmaktadır. Cemaat defterde Elliciyân-ı Karataş'a tabi olarak yazılmış olup, Kütahya'nın Simav kazasında, 1 mücerred, 9 hane ve 1 imamdan müteşekkildir⁴⁸⁷.

Çaruklu: Çaruklu cemaatine 1530, 1531 ve 1575 tarihli defterlerin hepsinde tesadüf edilmektedir. Cemaatin 1575 tarihli Yörük defterinde Elliciyân-ı Karataş ile birlikte yazıldığı görülmektedir. Bu tarihte cemaat Kütahya'da kayıtlı olup, 4 mücerred ve 3'ü ganem sahibi 11 haneden müteşekkildir⁴⁸⁸.

Bektaşlar: Bektaşlar cemaati sadece 1575 tarihli Yörük defterinde geçmektedir. Cemaat Elliciyân-ı Karataş ile birlikte kaydedilmiştir. Bu tarihte cemaatin Kütahya'da 3 mücerred ve 4'ü ganem sahibi 6 hane nüfusu bulunmaktadır⁴⁸⁹.

20. Elliciyân-ı Yunddağı

Saruhan'da bulunan bir diğer önemli taife Elliciyân-ı Yunddağı'dır. 1531 tarihli defterdeki bilgilerden hareketle şehzade hasları arasında olan cemaatin, evlilerinden 33, bekârlarından 6 akçe alındığını "*Mezkûr Elliciyânın furüvveçlerinden 33'er akçe ve mücerredlerden 6'şar akçe alunur imiş.*" kaydından anlamaktayız. Yunddağı Ellicilerinin de diğer Ellici grublar gibi bir kısmı cemaatler kaydedilirken diğer kısmı köylerde sakin olarak kaydedilmişlerdir.

Menteşelü: Saruhan Sancağı'nın önemli cemaatlerinden biri olan Mentешelü cemaati bütün tahrirlerde görülmektedir. 1530 tarihli defterde Manisa kazasında kayıtlı olan cemaat, 13 mücerred ve 29 hane nüfusa sahiptir. Cemaat 1531 tarihli defterde Manisa'ya tabi Nif ve Aydın kazalarının bazı köylerinde görülmektedir. Bu cümleden olarak, Nif kazasına tabi Yahyalu, Yaka-köy ve Ulucak Aydın kazasında ise Bayramlı ve Burun Ok köylerinde toplam 12 mücerred ve 29 hane mevcuttur. Yahyalu köyündeki haneler arasında bulunan Süleyman bin İskender "ser-elliciyân" olarak kayıtlıdır. Ayrıca

⁴⁸⁷ KKA. TD. nr. 125, v. 109a.

⁴⁸⁸ KKA. TD. nr. 125, v. 109b.

⁴⁸⁹ KKA. TD. nr. 125, v. 109b.

hanelerin altına 33 akçe kaydedilmiş olup bu da onların 33 akçe aldıklarını göstermektedir⁴⁹⁰.

Meymunlar: Yukarıda Elliciyan-ı Yoncalar içerisinde bahsettiğimiz cemaat, 1531 tarihli defterde Padişah hassı olup “*An Cemaat-i Elliciyan Yund Dağı tabi-i Meymunlar*” şeklinde kaydedilmiştir. Nam diğeri Kalyanlu (?) olan ve Dere köyünde sakin olan cemaatin 20 mücerred, 43 hane ve 1 imam nüfusu bulunmaktadır⁴⁹¹.

1575 tarihli Yörük defterinde Elliciyan-ı Yunddağı taifesinin bir kısmı köylerde sakin iken diğeri kısmı da cemaatler halinde kaydedilmişlerdir. Köylerde sakin olanlar: Manisa’ya tabi Nefs-i Manisa başta olmak üzere, Cami-i kebir, Gürhane, Attar Ece, Hacı İlyas Kebir, Hacı İlyas Sağır, Bölücek, İne Ali, Kara-köy, Zeydan, Ali-ağa, Yar-Hasanlar, Haydarlar-ı Kebir, Haydarlar-ı Sağır, Karabos, Rehali (?), Seydi Hoca, Bektaş, Nişancı, Amad (?), İğdecik ve Mir-alay mahalleleri ile kale-i manisa’da toplam 11 mücerred, 43 hane ve 1 imam nüfusa sahiptir⁴⁹². Mahallelerin yanı sıra Kuşlu, Caferci (?), Tenteşeler (?), Kırılık, Sufiler, Kurşunlu, Büyük Devlek, Küçük Devlek, Karaca Ahmed, Kadı, Çatal Kilise, Ormancılar, Sabuncu ve Pazarlu köylerinde 23 mücerred, 67 hane nüfus yaşamaktadır⁴⁹³.

Ovacık: Bir kısmı Elliciyan-ı Çanşa taifesi içerisinde bulunan cemaatin diğeri kısmı da Elliciyan-ı Yunddağı içerisinde kayıtlıdır. Bunun muhtemel nedeni Yörüklerin göçebe yaşam tarzlarından dolayı farklı yerlerde tahrir tabi olmalarından kaynaklanmaktadır. 1575 tarihli Yörük defterinde kayıtlı olan cemaatin Manisa’ya tabi Yunddağı nahiyesinde 3 mücerred, 4 hane; Manisa’ya tabi Aşıklar, Pir Hasanlı, Eğriköy, Mamaklı, Akça-köy, Boğaz, Sırma, Dolaklar, Saru Nasuhlar, Eskiler, Tencirli (?) köylerinde toplam 105 mücerred, 98 hane nüfusu bulunmaktadır⁴⁹⁴.

Çonkara: Yukarıda Elliciyan ve Elliciyan-ı Yoncalar içerisinde bahsettiğimiz cemaatin, 1575 tarihli Yörük defterinde de kayıtlı olduğu görülmektedir. Bu tarihte cemaatin Manisa’ya tabi 4 mücerred ve 2 hane; Sağırlar nam-ı diğeri Kurd-kadı, Akçe,

⁴⁹⁰ BOA. TD. nr. 165, s. 566; BOA. TD. nr. 166, s. 303.

⁴⁹¹ BOA. TD. nr. 165, s. 266.

⁴⁹² KKA. TD. nr. 125, v. 115b-116a.

⁴⁹³ KKA. TD. nr. 125, v. 116b-117a.

⁴⁹⁴ KKA. TD. nr. 125, v. 117a-118b.

Karaca-pınar, Basal (?), Köseler, Devlet Han, Semadi nam-ı diğer Ömerli, Kara Balbanlu Bektaşlu, Karalar, Kartallar köylerinde toplam 78 mücerred, 92 hane, 2 imam ve 1 pir nüfusu bulunmaktadır⁴⁹⁵.

Kürekli/Kürelü: Cemaate sadece 1575 tarihli Yörük defterinde tesadüf edilmektedir. Defterde cemaatin, Manisa'ya tabi 12 mücerred ve 16 hane; Kara Osmanlar, Dere, Ali Hanlu, Hacı-Şeyh, Ortaca, Osmancalu, Mamaklu, Yahyalar, Kara Ahmedler, Çukur, Erencelü, Torudlar, Armudlu, Küpler, Dolaşalu (?) ve Taruçlu köylerinde de toplam 166 mücerred, 178 hane ve 4 imam nüfusu mevcuttur⁴⁹⁶. Saruhan Sancağı dışında Halep livasında bir Kürekli cemaati ve Maraş livası, Evcı taifesinde kayıtlı Kürelü cemaati bulunmaktadır⁴⁹⁷.

Tazyurd: Tazyurd cemaati sadece 1575 tarihli Yörük defterinde kaydedilmiştir. Bu tarihte cemaat, Manisa'ya tabi 15 mücerred, 14 hane ve 1 imam; Depeler, Pirnaz, Seydi, Beğce, Göyçeler, Öksüzler, Onduklu, Hacılar, Balbanlar, Böğürtler (?), Okçular, Muarıklar (?), Rahlu, Kaba-ağaçlu, Eğri köylerinde de toplam 100 mücerred, 112 hane ve 2 imam nüfusa sahiptir⁴⁹⁸.

Osmanlar: Osmanlar cemaati 1575 tarihli defterlerin her ikisinde de kayıtlı olup, farklı taifelere tabi olarak kaydedilmiştir. Cemaatin 1575 tarihli Yörük defterinde, Elliciyani Yunddağı taifesinde kayıtlı olan kısmı, Manisa'ya tabi Emrucuk (?), Ece, Seyidlü, Arpacalu, Mamaklı, Rahlu (?), Neşatlar, Çardeğın (?), Sekilik, Çamluca, İsmailü, Musacalu, Seküliler, İsalor, Sarı Ahmedler, Ömerler, Uzun Hasanlu, Keliler ve Yaycılar köylerinde toplam 148 mücerred, 179 hane, 2 hatip, 2 sipahizade, 1 pir, 1 müderris ve 5 muhassıldan müteşekkildir⁴⁹⁹.

Elliciyani Çobansa: 1575 tarihli Yörük defterinde iki farklı taifeye bağlı olarak yazılan cemaatin, bir kısmı Elliciyani Çanşa'ya tabi iken diğer kısmı Elliciyani Yunddağı'na tabidir. Cemaatin Elliciyani Yunddağı'na tabi olan kısmı, Manisa'ya tabi

⁴⁹⁵ KKA. TD. nr. 125, v. 119a-120a.

⁴⁹⁶ KKA. TD. nr. 125, v. 120a- 122b.

⁴⁹⁷ Orhan Sakin, **XVI. Yüzyıl Osmanlı Arşiv Kayıtlarına Göre Anadolu'da Türkmenler ve Yörükler**, s. 242.

⁴⁹⁸ KKA. TD. nr. 125, v. 122b-124b.

⁴⁹⁹ KKA. TD. nr. 125, v. 124b-126b.

27 mücerred ve 20 hane; Palamud nahiyesine tabi Gökçe, Dere, Doğanlu, Palamud, Çam, Çoban, Salculu (?), Kılı Aşık ve Seyrekli, Boz-köy, Sakar Kaya, Aşık, Dedeli, Viran, Baltalar, Süleymancık Obası, Bayılı (?), Kumarlu, Bahadırlu, Kuzucalu, Saru Çamlu, Paşaköy, Depecik, Konurcalu, Adil Obası, Ahmed Paşa, Çataklı, Toy Yusufu, Balta, Hacı Abdurrahman, Mümin İsa, Hacı İbrahim köylerinde de toplam 95 mücerred, 158 hane, 2 imam, 1 pir ve 1 muhassıldan müteşekkildir. Bu tarihte Elliciyan-ı Çobansa'ya tabi birde Yörük cemaati bulunmaktadır. Cemaat Manisa kazası, Palamud nahiyesinde 2 hane nüfusa sahiptir⁵⁰⁰. Saruhan Sancağı dışında farklı sancaklarda da kayıtlı birçok Çobansa cemaatinin kayıtlı olduğu görülmektedir. Bunlar: Üzeyr livası, Eğridür kazasında, Salihli cemaatinde; Menteşe livası, Mekri kazasında ve Teke livasında kaydedilmişlerdir. Ayrıca Menteşe livası, Çine kazasında ve Aydın livası Tire kazasında da Çobansalar cemaatleri bulunmaktadır⁵⁰¹.

Gülek: Gülek cemaatine sadece 1575 tarihli Yörük defterinde tesadüf edilmektedir. Bu tarihte cemaatin Manisa kazası, Palamud nahiyesinde 1 hane; Palamud'a tabi Esel (?), Satırlar nam diğeri Selurlar, Çekik ve Aydınlar köylerinde toplam 11 mücerred ve 14 hane nüfusu mevcuttur⁵⁰². Saruhan Sancağı haricinde Niğde livası, Develü nahiyesinde de bir Gülek cemaati bulunmaktadır⁵⁰³.

Sağırlar: Sağırlar cemaati 1575 tarihli defterlerin her ikisinde de kayıtlı olup farklı taifelerde yazılmışlardır. Cemaatin 1575 tarihli Yörük defterinde Manisa kazası ve köylerinde tahrire tabi tutulduğu görülmektedir. Cemaat bu tarihte, Palamud nahiyesinde 1 mücerred ve 5 hane; Palamud nahiyesi, Oğlaklar köyünde 9 mücerred ve 8 hane; Belen nahiyesi, Belen, Papaslu (?), Hoca Ali, Alibeylü, Develü, Beybeylü (?), Geri nam diğeri Ömer Beylü, Yahyalı nam diğeri Deri, Eski Develü, Korkud, Şirmerd, Kuranlı (?), Koldere köylerinde toplam 26 mücerred, 37 hane, 1 pir ve 1 bazdar nüfusa

⁵⁰⁰ KKA. TD. nr. 125, v. 126b-129b.

⁵⁰¹ Orhan Sakin, *XVI. Yüzyıl Osmanlı Arşiv Kayıtlarına Göre Anadolu'da Türkmenler ve Yörükler*, s. 122.

⁵⁰² KKA. TD. nr. 125, v. 129b-130a.

⁵⁰³ Orhan Sakin, *XVI. Yüzyıl Osmanlı Arşiv Kayıtlarına Göre Anadolu'da Türkmenler ve Yörükler*, s. 161.

sahiptir⁵⁰⁴. Saruhan Sancağı dışında, Kütahya livasında da kayıtlı bir Sağırlar cemaati bulunmaktadır⁵⁰⁵.

Keçilü: Cemaat 1531 ve 1575 tarihli defterlerde, Eldelik Ellicilerine ve Yunddağı Ellicilerine tabi olarak kaydedilmiştir. Cemaatin, 1575 tarihli Yörük defterinde kayıtlı olan kısmı oldukça kalabalık olup, köylerde sakin olarak yazılmışlardır. Defterde cemaat, Manisa kazası, Emlak nahiyesinde 18 mücerred ve 9 hane; Emlak'a tabi Kızıl Depe, Çaltı, Alayundlu, Karalu, Evranos, Müslüman Boz, Sırtlanlu, Dere ve Beylü köylerinde de toplam 13 mücerred, 28 hane ve 1 imam nüfusa sahiptir⁵⁰⁶.

Elliciyan-ı Yunddağı: 1575 tarihli Yörük defterinde farklı karyelerde kayıtlı birçok Elliciyan-ı Yunddağı cemaati bulunmakla birlikte, bunların bir kısmı cemaatler kaydedilirken, diğer kısmı da köylerde sakin olarak kaydedilmişlerdir. Bunlar; Nif'e tabi Beymiş karyesinde 33 mücerred ve 51 hane; Büyük Çallı karyesinde 7 mücerred ve 24 hane; Küçük Çallı karyesinde 66 mücerred, 75 hane, 1 imam, 1 pir, 1 şeyh, 1 kötürüm ve 1 muhassıl; Eğsirce (?) karyesinde 44 mücerred ve 51 hane; Dere karyesinde 42 mücerred, 70 hane, 1 ama, 1 pir ve 1 muhassıl; Çam karyesinde 25 mücerred ve 22 hane; Armudlu karyesinde 23 mücerred ve 31 hane; Saru Şeyhli karyesinde 27 mücerred, 35 hane ve 1 pir; Beylü karyesinde 14 mücerred ve 13 hane; Tahtacılar karyesinde 10 mücerred, 14 hane ve 1 pir; Ahmed Bellü karyesinde 10 mücerred ve 11 hane; Gümüslü karyesinde 6 mücerred ve 11 hane; Çukurbağ karyesinde 5 mücerred, 15 hane ve 1 imam; Yaka karyesinde 5 mücerred ve 7 hane; Halil Beylü karyesinde 4 mücerred ve 11 hane; Kızılcalu karyesinde 9 mücerred ve 8 hane; Tunçlu (?) karyesinde 7 mücerred ve 5 hane⁵⁰⁷; Nif'e tabi Ulucak karyesi 4 mücerred ve 8 hane; Çelebi Yakası, Mera Yolu (?), Talyanlı, İmeksiz (?), Baraklu, Kızıl Üzüm, Çaltı, Kemer Başı, Viran, Kasar, Boz, Uzun Oluklu, Çarık Deresi, Sapancılar (?), Büyük Barsa, Küçük Barsa, Kerdime, Buğrulyan (?), Kesen (?), Işıklar köyleri ile Menemen kazasının nefsi başta olmak üzere, Büyük Kızılca, Talı ili (?), Sofu

⁵⁰⁴ KKA. TD. nr. 125, v. 130a-131a.

⁵⁰⁵ Orhan Sakin, **XVI. Yüzyıl Osmanlı Arşiv Kayıtlarına Göre Anadolu'da Türkmenler ve Yörükler**, s. 275.

⁵⁰⁶ KKA. TD. nr. 125, v. 131b-132a.

⁵⁰⁷ KKA. TD. nr. 125, v. 133b-138a.

Deresi köylerinde toplam 89 mücerred ve 135 hane; Menemen' e tabi Toy karyesinde 55 mücerred, 54 hane ve 1 imam; Dere nam-ı diğer İne-deresi karyesinde 14 mücerred ve 22 hane; Hasanlar karyesinde 31 mücerred, 22 hane, 1 imam ve Tarudlar köyünde 2 mücerred ve 3 hane; Süleymanlu nam-ı diğer Gökçeler karyesinde 18 mücerred ve 17 hane; Küreceler karyesinde 11 mücerred ve 22 hane; Çukur karyesinde 19 mücerred ve 12 hane; Asun Beylü nam-ı diğer Belen karyesinde 16 mücerred ve 11 hane; Balatcuk, Çeltik, Köseler, Baltalar, Kara Yakublu, Karaköy, Urla, Yel Değirmeni, Küçük, Musa Beylü, Çavuş, Terek Eri (?), Çağatay, Samrı, Büyük Buruncuk, Hatun Deresi, Yamanlar (?), Ebrim Deresi, Mir Alem, Büyük Yahyalı, Akçe Kilise, Vaysal, Boz, ve Büyük Kürek köylerinde toplam 23 mücerred ve 47 hane; Yine Menemen'e tabi Nefs-i Karaca Koca ve buraya tabi Kuru Beylü, Gökçe nam diğeri Küçük Şeyhlü ile Akçe köylerinde toplam 6 mücerred ve 14 hane; Güzelhisar'a tabi Cami, Hisarlık, Bölücek mahallelerinde ve Sak Deresi (?), Ahmed Dede nam diğeri Balukçular (?), Samrı, Kızıl Kilise, Akçe, Kalpak Kaya, Eşek Kıranı, Örölmüş, köylerinde toplam 77 mücerred ve 163 hane; Sataşar karyesinde 49 mücerred, 46 hane ve 1 naib; Kara Davudlu nam diğeri Maraşlı karyesinde 11 mücerred ve 24 hane; Kalkallu (?) karyesinde 16 mücerred ve 29 hane; Semeslü (?) karyesinde 16 mücerred ve 22 hane; Doğanoglu nam-ı diğeri Kilise karyesinde 22 mücerred, 31 hane, 1 imam, 1 hatip ve 1 muhassıl; Kırk Belan (?) karyesinde 12 mücerred ve 10 hane; Giregir (?) karyesinde 2 mücerred, 15 hane ve 1 kötürüm; Cullah Aliler, Kaba Ağaç, İranlar (?), Çal Bahçe, Boz, Derziler, Bazarlu ve Eğri Gölçek köylerinde toplam 23 mücerred ve 28 haneden müteşekkildirler⁵⁰⁸.

Koçaşlar: Koçaşlar cemaati bütün tahrirlerde kaydedilmiştir. Yukarıda Elliciyan taifesinde bahsettiğimiz cemaat, 1575 tarihli Yörük defterinde de yazılmıştır. Bu tarihte cemaat, Gördek kazası, Melikek (?) karyesinde 22 mücerred ve 22 hane; Çarlık karyesinde 7 mücerred ve 8 hane; Kara karyesinde 9 hane; İlyaslar ve Seredelik (?) köylerinde de toplam 3 mücerred ve 4 hane nüfusa sahiptir⁵⁰⁹.

Boklular: Cemaate 1530, 1531 ve 1575 tarihli defterlerde rastlanmazken, 1575 tarihli Yörük defterinde kayıtlı olduğu görülür. Cemaat oldukça kalabalık olup, Saruhan Sancağı'nın birçok kaza ve köyünde yazılmıştır. Defterde cemaatin, Gördek'e tabi 18

⁵⁰⁸ KKA. TD. nr. 125, v. 138a-148a.

⁵⁰⁹ KKA. TD. nr. 125, v. 149b-150a.

mücerred ve 9 hane; Adillü ve Karaman köylerinde toplam 10 hane; Nefs-i Marmara başta olmak üzere Kevir (?), Süleymanlu nam-ı diğer Parelücihan, Yaka, Kara Mustafalar, Ördek, Beğmeşlü, Selendi köylerinde toplam 23 mücerred, 33 hane ve 1 mecnun; Ilıca'ya tabi Nefs-i Ilıca başta olmak üzere Belekli (?), Meymunlar, Karaköy, Meymunlar nam-ı diğer Kızılca Sulu Beğçelü, Derzilü köylerinde toplam 37 mücerred, 37 hane, 2 imam ve 1 berat sahibi; Akhisar'a tabi Gürlek (?), Kefse (?), İçekli, Akça Pınar köylerinde toplam 7 mücerred ve 9 hane; Güzelhisar'a tabi Kuruca Dere nam-ı diğer Bulduklu, Uzun Ali, Ahmedler, Işıklı köylerinde toplam 4 hane; İzmir'e tabi Hamidlü köyünde 1 hane nüfusu bulunmaktadır⁵¹⁰.

Doğanhisar: Yukarıda 1530 ve 1531 tarihli defterlerde Elliciyan-ı Doğanhisarı cemaatinden bahsetmiştik. Adı geçen cemaatin 1575 tarihli Yörük defterinde de kayıtlı olduğu görülmektedir. Bu tarihte cemaat, Nif kazasında yazılmış olup, 23 mücerred ve 26 hane nüfusa sahiptir. Hasılları da 135000 akçedir⁵¹¹.

B. Mukataa Yörükleri

Mukataa, geliri kimseye dirlik olarak verilmeyip, doğrudan devlet merkez hazinesine alınan vergi ve gelir kaynaklarına denilmektedir. Ayrıca mukataa usulü, Osmanlı maliyesinin bir vergi toplama biçimidir. Buna göre maden işletmeleri, tuz, şap vs. devlete ait kaynaklar, ticari ve sınaî işletmeler, gümrük vergileri ile iskeleler mukataa usulü ile işletilmektedir. Tımar sisteminin uygulandığı her yerde merkez hazinesinin nakit gelirini karşılamak için memleketin en zengin vergi ve gelir kaynakları mukataa olarak ayrılmaktadır⁵¹².

Mukataa, bir devlet gelirini özel bir şahsa belli bir bedel karşılığı kiralamaktır. Bu genel anlamda bir iltizamdır. Miri topraklarda mukataa uygulanmasında devlet, özel bir rejim altında bir köylünün tasarrufunda bulunmayan araziye devlet, belli bir kira karşılığı kişilere ihale eder. Burada kişi köylü olmayabilir. Şehirli, esnaf hatta asker de olabilir. Köylülerde kişi veya toplu olarak mukataa ile araziye tutabilirler. Kira bedeli, toplu bir miktar para olarak devletle kişi arasında bir sözleşme ile belli olur. Çoğu

⁵¹⁰ KKA. TD. nr. 125, v. 150a-152a.

⁵¹¹ KKA. TD. nr. 125, v. 153a.

⁵¹² Mehmet Ali Ünal, **Osmanlı Müesseseleri Tarihi**, s. 165.

zaman bu bir açık arttırma ile belirlenir. Bu sistemin uygulanmasının sebebi şudur: Devletin elinde doğrudan doğruya köylü tarafından işlenilmeyen birçok arazi vardır. Mesela bir köy halkı çeşitli nedenlerle köyünü bırakıp kaçar. Ya da bir köyde bir aile raiyyet çiftliğini terk edip gider ve bu arazi işlenmemiş olarak kalır. Bunların harap durumda kalmaması, bir başka deyişle devlet gelir kaynaklarını kaybetmemesi için, bu tür toprakları mukataa ile vererek işletmeyi en uygun yol olarak bulmuştur⁵¹³.

Mukataa gelirlerinin toplanması ise iltizam ya da emanet usulü ile olmaktadır. İltizam usulünde, herhangi bir mukataa başkentte ya da mukataa'nın bulunduğu kadılıkta müzayedeye çıkarılır ve en fazla fiyatı teklif eden ve en fazla peşin vermeyi kabul eden iltizamı alırdı. Fakat mukataa'yı iltizam eden çıkmazsa devlet bu defa ulufelû bir memur görevlendirerek mukataa gelirlerini toplama yoluna giderdi ki buna da emanet usulü denirdi. İltizam müddeti üç yıl ve katları şeklinde olurdu. İltizam işlerine girenler arasında merkezdeki kapıkulu mensupları ile taşradaki sancakbeyi, subaşı, zaim gibi yüksek dereceli devlet memurları başta gelirdi⁵¹⁴.

Bu sisteme dâhil olan Yörükler hakkında fazla bilgi edinememekle birlikte, 1531 tarihli mufassal defterden edinilen bilgiler dâhilinde, bunların aynı dönemdeki Ellicilere göre daha oturmuş bir yapıya sahip oldukları anlaşılmaktadır. Mukataa-hanelere dâhil olarak yazılmış şahıslar, 1575'te Yörükhan defterine dâhil edilmiş olmalarına rağmen hepsi Yörük menşe'li değildir. Bunları bazıları ortakçılık statüsünde iken bu sistemin bozulmasıyla ortakçılık karşılığı vergilerini mukataa olarak veren Yörük ve kul menşeli kimselerden oluşmaktadır.

Mukataa Yörüklerinin tamamı Padişah haslarına dâhil olup müstakil bir kadı tarafından idare edilmekteydiler. Bu Yörüklerin idari problemlerini halleden kadılar, aynı zamanda bunların resmlerinin mukataa yoluyla toplanmasını düzenler, kefillerini aldıktan sonra, defterlerini yapıp devlet merkezine gönderirlerdi⁵¹⁵.

Saruhan Sancağı'nda hemen hemen bütün sancak dâhiline dağılmış şekilde yaşayan ve genellikle çoğunluğu bir yerleşim yerinde sakin olan Mukataa cemaatini görmek mümkündür.

⁵¹³ Halil İnalçık, **Devlet-i Aliyye**, s. 249-250.

⁵¹⁴ Mehmet Ali Ünal, **Osmanlı Müesseseleri Tarihi**, s. 166.

⁵¹⁵ Feridun Emecen, **XVI. Asırda Manisa Kazası**, s. 136.

Cemaat-i Mukataa: 1575 tarihli mufassal defterdeki kayıtlara göre, Emlak nahiyesine geldiğimiz yoğun bir Yörük nüfusu ile karşılaşmaktayız. Nahiyenin pek çok köyüne Elliciyan ve Mukataa Yörükleri dağılmış olarak görülmektedir. Emlak nahiyesi Manastır köyünde 10 mücerred 12 bennak toplam 22 neferlik Mukataa Yörükleri mevcuttur. Karye-i Kersenecik'deki Cemaat-i Mukataa ise 9 mücerred, 15 bennak olmak üzere 24 neferdir⁵¹⁶. Yine Gürliye nahiyesi Beylü karyesinde 9 mücerred, 6 hane ve 126 akçelik hasıla sahip Mukataa Yörükleri yaşamaktadır. *“Karye-i Barkir der hudud-ı Gürliye ve Berlüce Pınarı ve Şeri Giren Oynağı ki Elliciyan otururlar. 3 pare köydür.”* kaydından da anlaşılacağı üzere yukarıda isimleri yazılı köylerde de Ellici cemaati oturmaktadır. Yine bu köylerde Mukataa cemaati de oturmakla birlikte, 11 mücerred, 8 bennak nüfusları ve 162 akçelik hasılları vardır. Gürliye ve Boz-köy mabeyninde olan Karalu köyünde de Mukataa ve Elliciyan Yörüklerini görmek mümkündür. Buradaki Mukataa Yörükleri de 4 çift, 11 nim çift, 21 bennak, 16 mücerred olup, hasılları 662 akçe'dir⁵¹⁷.

1575 tarihli Yörük defterinde de Mukataa Yörüklerinden bir kısmı cemaatler halinde kaydedilirken, diğer kısmı da köylerde sakin olarak kaydedilmişlerdir. Köylerde sakin olanlardan bahsederek; Defterdeki kayıtlara göre, Manisa'nın Kasım Paşa, Dere Hamam, Narluca, Surnazen, Bektaş, Attar Ece, Hacı İlyas, Bölücek, Yenice, Kara Yunus, Zindan, Seydi Hoca, Çıracılar, Nasırlar, İne Ali, Yar Hasanlar, Ali Ağa, Sakalar, Danişmend Halil, İsa Fakih, Hüccac, Yavular, Deveciler, Tarı, Cemal/Hamal (?), Gökbaşılu, Mir Alay, Raham, Besancı (?) mahallelerinde toplam 18 mücerred, 120 hane ve 1 pir yaşamaktadır. Manisa'ya tabi köyler ise Sofular, Kurşunlu, Hasırcı, Ormancılar, Kırılık, Çatal Kilise, Küre, Kuşlu, Seyfe, Karaca Ahmed, Sabuncu, Büyük Devlek, Küçük Devlek, Urluş (?) ve Pazar Beyi'dir. Adı geçen köylerde toplam 48 mücerred ve 95 hane yaşamaktadır. Yengi nahiyesindeki köyler ise Turudlu, Yaya, Kör, Kasımlu, Azizlü, Yayla-köy Kebir, Hediyeler, Bostancalu, İsmailce, Kıran, Hamza Beylü, Çugalu, Alacayan, Mazılu, Çanşa, Köseler, Kızıl Köy, Kırçalı, Kara Oğlanlu, Erdemüşlü (?), Çobansalar, Budakluca nam diğeri Hacı Haliller, Karaca Ahmed, Yalablu Boz, Aşık Hacı ve Tatarlar'dır. İsimleri belirtilen köylerde toplam 242 mücerred, 331 hane, 2 imam, 1 mecnun nüfus yaşamaktadır. Belen nahiyesindeyse

⁵¹⁶ KKA. TD. nr. 115, v. 72b-73a.

⁵¹⁷ KKA. TD. nr. 115, v. 73a;74a;75a-75b.

Belen, Esreddin Baba, Keçilü, Papaslık (?), Ali Beylü, Baluklu, Korkud, Develü, Eski Develü, Kırı nam diğeri Umur Beylü köylerinde 45 mücerred ve 79 hane yaşamaktadır⁵¹⁸. Bunların yanında Mukataa taifesine tabi bazı cemaatler de görülmektedir. Bunları da incelersek:

Kasablar: Kasablar cemaatine sadece 1575 tarihli Yörük defterinde tesadüf edilmektedir. Cemaat Manisa kazası, Belen nahiyesinde tahrir edilmiştir. Bu tarihte cemaat 2 mücerred ve 1 hane nüfusa sahiptir⁵¹⁹.

Saruhanlu: Cemaatin 1575 tarihli Yörük defterinde, Elliciyan-ı Eldelik ve Perakende-i Elliciyan-ı Eldelik içerisinde de kayıtlı olduğundan bahsetmiştik. Cemaat aynı tarihte bu kez Mukataa Yörüklerine tabi olarak kaydedilmiş olup, Belen'e tabi 1 hane nüfusa sahiptir⁵²⁰.

Döğeler: Adı geçen cemaate sadece 1575'te yapılan tahririn Yörük defterinde rastlanılmaktadır. Bu tarihte cemaat Manisa kazası, Belen nahiyesinde kayıtlı olup, 1 hane nüfusa sahiptir⁵²¹. Saruhan Sancağı haricinde, Amid livası, Diyarbekir vilayeti, Bozulus taifesinde ve Siverek livasında yapılan tahrirlerde kayıtlı olmak üzere iki tane Döğeri cemaati bulunmaktadır⁵²².

Tataran: Sadece 1575 tarihli Yörük defterinde kayıtlı olan Cemaat-i Tataran, hem bir yerleşim birimiyle birlikte anılmakta hem de bir yerleşim yeri olmaksızın zikr edilmektedir. Cemaat-i Tataran, Belen'e tabi Kuru Ilgun (?) ve Sir Karaca köylerinde toplam 36 mücerred, 71 hane ve 2 imam; Tataran-ı Basan ise Şeyhler, Beği Beylü, Kızıl Sulu, Şekerlü, Yire Giren, Kaşıkçı, Kırı nam diğeri Yahyalar, Koldere, Bazarlu, Pazarganlu ve Küçük Şamlu köylerinde sakin görülmektedir. Bunun yanında bir yerleşim yeri ile anılmayan Tatar-ı Basan cemaati de vardır. Bunlar toplam 75 mücerred, 93 hane nüfusa sahiptir. Yine aynı defterde cemaat, Palamud'a tabi Kozanlı, Paşa-köy, Toy Yusufu, Adil obası, Çengi, Saru Çamlu, Kalemlü, Çatal Başı,

⁵¹⁸ KKA. TD. nr. 125, v. 5b-13b.

⁵¹⁹ KKA. TD. nr. 125, v. 13b.

⁵²⁰ KKA. TD. nr. 125, v. 13b.

⁵²¹ KKA. TD. nr. 125, v. 13b.

⁵²² Orhan Sakin, **XVI. Yüzyıl Osmanlı Arşiv Kayıtlarına Göre Anadolu'da Türkmenler ve Yörükler**, s. 136.

Konurcalu, Ahmed Paşalı, Yaya-köy, Depecik, Halidlü, Dedelü köylerinde de toplam 35 mücerred, 60 hane ve 1 imam; Yunddağı nahiyesine tabi Yahyalar, Akça-köy, Saru Nasuhlar, Kara Kasımoğlu, Yarıçlı (?), Bahşişler, Dede Beyler (?), Kara Balabanlu, Ortaca, Tazyurd, Işıklar, Pirnaz, Amaklu (?), Semadi, Devlet Han, Görzaltü, Hacılar, Erhanlar (?), Aryaçlı (?), Kaba Ağaçlı, Dalaklar, Seyyidlü, Musacalu, İsmailü, Boğaz, Keliler (?) ve Yahyalar köylerinde toplam 69 mücerred, 64 hane, 2 imam, 5 sipahizade ve 1 mazul sipahi nüfusa sahiptir. Yine, Adala'ya tabi Ak-sazlu karyesinde 8 mücerred ve 8 haneden müteşekkil olan bir Tataran cemaati daha bulunmaktadır⁵²³. Saruhan Sancağı dışında, Aydın livasında yapılan tahrirde, Sart kazasında ve Akşehir livasında yapılan tahrirde, Ilgın kazasında kayıtlı iki tane daha Tataran cemaati kayıtlı olup, bunlarında aynı cemaat olmaları muhtemeldir⁵²⁴.

Yörük: 1575 tarihli Yörük defterinde, Mukataa Yörükleri taifesinde kayıtlı olan bir Yörük cemaati bulunmaktadır. Bu tarihte cemaatin, Belen'e tabi Çağa-dağı (?) ve Beyce köylerinde toplam 2 mücerred ve 2 hane nüfusu mevcuttur. Aynı defterde Marmara kazasında kışlayan bir Yörük cemaati daha kayıtlıdır. Cemaat, Marmara kazası, Gülyos nahiyesinde yazılmış olup, 1 mücerred ve 1 hane nüfusa sahiptir⁵²⁵.

Menteşeli: Cemaatin 1531 ve 1575 tarihli Yörük defterinde Elliciyan-ı Yunddağı taifesinde kayıtlı olduğundan bahsetmiştik. Adı geçen cemaat, 1575 tarihli Yörük defterinde bu kez Mukataa taifesine tabi olarak kaydedilmiştir. Bu tarihte cemaatin, Palamud nahiyesinde ve Palamud'a tabi Çağar Kaya, Küreci, Sir-köy, Çam, Kızıl Keçili ve Boz-köy köylerinde toplam 32 mücerred, ve 40 hane nüfusu bulunmaktadır⁵²⁶. Saruhan Sancağı dışında, farklı sancaklarda da kayıtlı birçok Mentesheli cemaati görülmektedir. Bunlar Bozok livasında, Boğazlıyan nahiyesinde; İç-il livası, Karataş kazasında; Sis livası, Eğlenlüoğlu taifesine tabi ve Aydın livasında, Ayasluğ kazasında kaydedilmişlerdir⁵²⁷.

⁵²³ KKA. TD. nr. 125, v. 13b-15b; 19b-22a; 57b.

⁵²⁴ Orhan Sakin, *XVI. Yüzyıl Osmanlı Arşiv Kayıtlarına Göre Anadolu'da Türkmenler ve Yörükler*, s. 303.

⁵²⁵ KKA. TD. nr. 125, v. 15b; 49a.

⁵²⁶ KKA. TD. nr. 125, v. 16b-17a.

⁵²⁷ Orhan Sakin, *XVI. Yüzyıl Osmanlı Arşiv Kayıtlarına Göre Anadolu'da Türkmenler ve Yörükler*, s. 249.

Ballıobası: Ballıobası cemaatinin, 1575 tarihli Yörük defterinde Elliciyan-ı Çanşa taifesinde kayıtlı olduğunu belirtmiştik. Cemaat 1575 tarihli Yörük defterinde, bu kez Palamud nahiyesinde tahrir edilmiştir. Bu tarihte cemaatin 2 mücerred ve 2 hane nüfusu mevcuttur⁵²⁸.

Kızılışıklar: Cemaate ilk tahrirlerde rastlanmazken, 1575 tarihli Yörük defterinde mevcuttur. Bu tarihte cemaatin, Palamud nahiyesinde 17 mücerred, 20 hane ve 1 imam; Palamud'a tabi Baltalar köyünde de 6 mücerred ve 5 hane nüfusu bulunmaktadır⁵²⁹.

Süleymanlı: Süleymanlı cemaati sadece 1575 tarihli Yörük defterinde görülmektedir. Cemaat, Palamud nahiyesi, Balyalar köyünde tahrir edilmiştir. Nüfusu da 2 mücerred ve 6 haneden müteşekkildir⁵³⁰. Farklı sancaklarda kayıtlı birçok Süleymanlı cemaati bulunmakla birlikte, bunların aynı cemaat olmaları muhtemeldir. Bunlar; Maraş livasında, Gege taifesinde; Ankara livası, Bacı kazasında; Bozok livası, Boz-ok kazasında; Adana livası, Dünderlu ve Bulgarlı taifesinde; Maraş livası, Gündeşlü taifesinde ve Tarsus livası, Tarsus kazasında kaydedilmişlerdir⁵³¹.

Kaydran (?): Adı geçen cemaat sadece 1575 tarihli Yörük defterinde kayıtlıdır. Cemaatin bu tarihte, Palamud nahiyesinde ve Palamud'a tabi Serverler köyünde toplam 3 mücerred ve 3 hane nüfusu bulunmaktadır⁵³².

Koyunbalılar: Cemaate sadece 1575 tarihli Yörük defterinde rastlanılmıştır. Cemaat Palamud nahiyesinde ve Palamud'a tabi Karaca Aliler, Dere, Doğanlı, Kebe Kilise ve Viran köylerinde tahrir edilmiştir. Bu tarihte cemaatin toplam 23 mücerred, 32 hane, 1 imam ve 2 kürekçi nüfusu mevcuttur⁵³³.

⁵²⁸ KKA. TD. nr. 125, v. 17a.

⁵²⁹ KKA. TD. nr. 125, v. 17a.

⁵³⁰ KKA. TD. nr. 125, v. 17b.

⁵³¹ Orhan Sakin, *XVI. Yüzyıl Osmanlı Arşiv Kayıtlarına Göre Anadolu'da Türkmenler ve Yörükler*, s. 292.

⁵³² KKA. TD. nr. 125, v. 17b.

⁵³³ KKA. TD. nr. 125, v. 17b-18a.

Sabancılar (?): Sabancılar cemaati sadece 1575 tarihli Yörük defterinde kaydedilmiştir. Bu tarihte cemaat, Palamud nahiyesi ve Palamud'a tabi Çeltük, Üç Havlu, Satırlar nam-ı diğer Selurlar, Kılı Aşık (?), Dere, Seydellü köylerinde toplam 28 mücerred, 33 hane, 4 imam ve 1 pir nüfusa sahiptir⁵³⁴.

Hamidlü: Cemaate sadece 1575 tarihli Yörük defterinde tesadüf edilse de defterde cemaatin birçok yerde, farklı taifeler içerisinde kayıtlı olduğu görülmektedir. İlk olarak, Mukataa Yörükleri taifesinde kayıtlı olan cemaatin, Palamud nahiyesinde 6 mücerred ve 4 hane; Palamud'a tabi Sekkeçler köyünde de 1 mücerred ve 1 hane nüfusu bulunmaktadır. Aynı defterde cemaat bu kez Marmara kazası, Gülyos nahiyesinde kaydedilmiştir. Cemaatin nüfusu, 25 mücerred ve 18 haneden müteşekkildir⁵³⁵. Hamidlü cemaatinin Saruhan Sancağı dışında Tarsus livası, Ulaş kazası, Günerlü taifesinde ve Maraş livası, Kars kazası, Demircilü taifesinde de kayıtlı olduğu görülmektedir⁵³⁶.

Dede Baliler: Dede Balilar cemaatine ilk tahrirlerde tesadüf edilmezken, cemaat 1575 tarihli defterlerde mevcuttur. 1575 tarihli Yörük defterinde, Palamud nahiyesinde yazılan cemaatin, 2 mücerred ve 2 hane nüfusu bulunmaktadır⁵³⁷. Cemaat 1575 tarihli mufassal defterde de kayıtlı olup, herhangi bir taifeye tabi değildir. Cemaatin defterde, Manisa kazası, Palamud nahiyesinde kayıtlı, 10 bennak ve 11 mücerred nüfusu kayıtlıdır. Bennakların ikisi aynı zamanda ganem sahibidirler. Cemaatin buğday, arpa, nohut, mercimek gibi ürünler yetiştirdikleri de görülmektedir. Hâsılları da 10095 akçedir⁵³⁸.

Öksüzler: Adı geçen cemaate bütün tahrirlerde rastlanılmaktadır. Cemaatin 1575 tarihli Yörük defterinde Mukataa Yörükleri içerisinde kayıtlı olan kısmı, Manisa kazası, Yunddağı nahiyesinde tahrir edilmiştir. Bu tarihte cemaat, 4 mücerred ve 5 hane

⁵³⁴ KKA. TD. nr. 125, v. 18a-18b.

⁵³⁵ KKA. TD. nr. 125, v. 18b; 48a.

⁵³⁶ Orhan Sakin, *XVI. Yüzyıl Osmanlı Arşiv Kayıtlarına Göre Anadolu'da Türkmenler ve Yörükler*, s. 169.

⁵³⁷ KKA. TD. nr. 125, v. 19a.

⁵³⁸ KKA. TD. nr. 115, v. 55b.

nüfusa sahiptir⁵³⁹. Saruhan Sancağı haricinde, Kütahya livasında yapılan tahrirlerde de Öksüzler cemaatlerinin kayıtlı olduğu görülmektedir⁵⁴⁰.

Abdurrahman Kethüda: Cemaate ilk defterde tesadüf edilmezken, cemaat 1575 tarihli Yörük defterinde mevcuttur. Defterde cemaat, Urban-ı Buğurcıyan ve Mukataa Yörükleri taifeleri içerisinde kaydedilmiştir. Cemaatin, Mukataa taifesinde kayıtlı olan kısmı Menemen kazasında yazılmış olup, 3 hane nüfusa sahiptir⁵⁴¹.

Obacılar: Obacılar cemaatine sadece 1575 tarihli Yörük defterinde rastlanılmaktadır. Bu tarihte Akhisar kazasında kışladığı belirtilen cemaat, 2 mücerred ve 3 haneden müteşekkildir. Yine Gördük kazasının bazı köylerinde adı geçen cemaate tabi grupları görmek mümkündür: Eli-pare, Süleymanlı, Çömlekçi, Balıclı, Kara Yusufu nam diğeri Çekiler (?), Urağlı, Ma'cune, Şaban, Mekili (?), Bağ-özü, İlyaslar, Kara, Danişmendlü köylerinde toplam 52 mücerred ve 63 hane nüfus kayıtlıdır⁵⁴².

Musalı: Gördük kazasında tahrir tutulan cemaate sadece 1575 tarihli Yörük defterinde rastlanılmaktadır. Cemaatin bu tarihte 2 hane nüfusu bulunmaktadır⁵⁴³.

Kürsüler: Kürsüler cemaati sadece 1575 tarihli Yörük defterinde kayıtlıdır. Defterde cemaat Gördük kazasında yazılmış olup, 3 mücerred ve 4 hane nüfusa sahiptir⁵⁴⁴.

Düğmeciler: Adı geçen cemaate sadece 1575 tarihli Yörük defterinde tesadüf edilmektedir. Cemaat bu tarihte Gördük kazasında tahrir edilmiştir. Cemaatin nüfusu da 1 mücerred ve 1 haneden müteşekkildir⁵⁴⁵.

Yörük-ı Gördük: Cemaate ilk tahrirlerde rastlanmazken, cemaat 1575 tarihli Yörük defterinde mevcuttur. Defterde Mukataa Yörükleri taifesinde kayıtlı olan cemaat, 3 farklı konar-göçer cemaat şeklinde kaydedilmiştir. Gördük kazasında kayıtlı cemaatin

⁵³⁹ KKA. TD. nr. 125, v. 22a.

⁵⁴⁰ Orhan Sakin, *XVI. Yüzyıl Osmanlı Arşiv Kayıtlarına Göre Anadolu'da Türkmenler ve Yörükler*, s. 267.

⁵⁴¹ KKA. TD. nr. 125, v. 36a.

⁵⁴² KKA. TD. nr. 125, v. 42a-43b.

⁵⁴³ KKA. TD. nr. 125, v. 43b.

⁵⁴⁴ KKA. TD. nr. 125, v. 44a.

⁵⁴⁵ KKA. TD. nr. 125, v. 44a.

2 mücerred ve 1 hane; Gördük kazası, Karaman karyesinde 4 hane; “*Gördük kazasında Boğa deresinde kışlayıp Demirci dağında yaylayan*” 23 mücerred, 18 hane ve 1 mecnun nüfusu bulunmaktadır⁵⁴⁶.

Beylükler: Beylükler cemaatinin 1575 tarihli Yörük defterinde, Elliciyan-ı Eldelik taifesinde, Cemaat-i Kaşıkçı’ya tabi olarak kaydedildiğini belirtmiştik. Cemaat aynı defterde bu kez Mukataa Yörükleri taifesi içerisinde kaydedilmiştir. Bu tarihte Marmara kazası, Gülyos nahiyesinde tahrir tabi tutulan cemaat, 5 mücerred ve 8 hane nüfusa sahiptir⁵⁴⁷.

Keçirli: Cemaatin sadece 1575 tarihli Yörük defterinde kayıtlı olduğu görülmektedir. Saruhan’da kışlayıp Karesi’de yaylayan Cemaat-i Keçirli, Marmara kazası, Gülyos nahiyesinde yazılmıştır. Bu tarihte cemaat, 7 mücerred ve 9 hane nüfusa sahiptir⁵⁴⁸.

Yaycı Bedirler: 1531 tarihli defterde “Cemaat-i Yörükân-ı Yaycılar” adıyla kaydedilen Yaycılar göçebe grubunun, daha sonraları “ Yağcı Bedir” adıyla bilinen göçebe grup olduğu ortaya çıkmaktadır⁵⁴⁹. 1531 ve 1575 tarihli defterlerde “Yaycılar” olarak kayıtlı olan cemaatler, 1575 tarihli Yörük defterinde “Yaycı Bedirler” olarak kaydedilmişlerdir. Bu tarihte cemaat Gördus kazasında tahrir edilmiş olup, 95 mücerred, 59 hane, 1 mecnun ve 1 pir nüfusa sahiptir⁵⁵⁰. Defterdeki “*Şehzadelere onlar olmadığı zaman Havas-ı Hümayun eminlerine yay vermekle mükelleftirler. Karşılığında avarızdan muaftırlar.*” kaydından da anlaşılacağı üzere, cemaat yay ve ok imalatı ile mükelleftir.

Çandır: Cemaat-i Çandır, 1530, 1531 ve 1575 tarihli defterlerin hepsinde mevcuttur. 1530 tarihli defterde Mermercik/Baltıklulu taifesinde, 1531 tarihli defterde Perakende-i Mermercik taifesinde kayıtlı olan cemaat, 1575 tarihli Yörük defterinde de

⁵⁴⁶ KKA. TD. nr. 125, v. 44a; 44b; 45a.

⁵⁴⁷ KKA. TD. nr. 125, v. 48b.

⁵⁴⁸ KKA. TD. nr. 125, v. 48b.

⁵⁴⁹ Hikari Egewa, İlhan Şahin, **Yağcı Bedir Yörükleri**, s. 29.

⁵⁵⁰ KKA. TD. nr. 125, v. 51a.

Mukataa Yörükleri taifesinde yazılmıştır. Bu tarihte cemaat, Demirci kazasında tahrir edilmiş olup, 1 hane nüfusa sahiptir⁵⁵¹.

Bayram Hacılar: Bayram Hacılar cemaati sadece 1575 tarihli Yörük defterinde kayıtlıdır. Adala kazasında yazılan cemaatin, 2 mücerred ve 3 hane nüfusu bulunmaktadır⁵⁵². Saruhan Sancağı haricinde, Maraş livası, Bertiz taifesinde ve Kayseriye livası, Bozatlı nahiyesinde, Bayram Hacılı cemaatleri yer almaktadır⁵⁵³.

Kızılkeçilü: Cemaat sadece 1575 tarihli Yörük defterinde yer almaktadır. Defterde cemaatin, Nif kazasında 8 mücerred ve 6 hane; Nif'e tabi Buraklar, Çelebi Yakası ve Mera Yolu köylerinde de toplam 40 mücerred, 39 hane ve 1 pir nüfusu mevcuttur⁵⁵⁴.

Saruhan Sancağı'nda görüldüğü üzere, oldukça kalabalık bir Mukataa Yörük grubu yaşamaktadır. Bunların hâsılları “*Yekûn h.ha-i mukata-i rüsum-ı ağnam ve rüsum-ı bennak ve mücerred ve bad-ı heva ve gayri*” 133333 akçedir⁵⁵⁵.

Mukataa-i Alaiyyelü: 1531 tarihli defterde kayıtlı olan cemaat, sancağın çeşitli yerlerine dağılmıştır. Bu tarihte cemaatin bazı köylerde mütemekkin olduğu görülmektedir. Bu köyler: Manisa'ya tabi Kara-Oğlanlı, Kara-Oğlanlı'ya tabi Kayraklı; Yengi nahiyesinde padişah hasları arasında olan Torudlu, Yaya, Menteşelü, Kirizman ve nam diğeri Dünder olan Keri ve Geğin'dir. Adı geçen yerleşim yerlerinde toplam 15 mücerred ve 166 hane yaşamaktadır. Çanşa nahiyesinde ise Kaba-ağaç ve Akça-sulu karyelerinde toplam 3 mücerred, 17 hane, 1 muhassıl ve 1 sipahi nüfusa sahiptir⁵⁵⁶.

Mukataa-i Alaiyye taifesi içerisinde Manisa'ya tabi olan Cemaat-i Yörükân-ı İdrisler ve Saru Halilller “*mukataa-haneler*” olarak kayıtlı olup toplam 32 hane vergi nüfusuna sahiptir. Yine Manisa'ya tabi Emirler ve Kayraçlar Hamidlü cemaatleri, 3

⁵⁵¹ KKA. TD. nr. 125, v. 53b.

⁵⁵² KKA. TD. nr. 125, v. 59b.

⁵⁵³ Orhan Sakin, **XVI. Yüzyıl Osmanlı Arşiv Kayıtlarına Göre Anadolu'da Türkmenler ve Yörükler**, s. 95.

⁵⁵⁴ KKA. TD. nr. 125, v. 67b-68a.

⁵⁵⁵ KKA. TD. nr. 125, v. 68b.

⁵⁵⁶ BOA. TD. nr. 165, s. 697-699.

mücerred ve 35 haneden oluşmaktadır. Ayrıca Kayraçlar Hamidlü cemaatinden 17 hane de Küçük Şamlu mezrasında mütemekkindir⁵⁵⁷.

C. Karacalar ve Buğurcular

Karaca Yörükleri aslında Karesi sancağında teşkilatlanmış olan ve aynı adla bilinen Yörük topluluğuna mensup idiler. Karesi sancağındakilerle beraber, padişah haslarına bağlı olan Karacaların bennakları 12, mücerredleri ise, 6 akçe resm vermekteydiler. Bunların bennak, mücerred resimleri ile birlikte ağnam ve bad-ı heva vergileri de mukataa yoluyla tahsil olunmaktaydı⁵⁵⁸.

Saruhan Sancağı'nda da önemli bir Yörük grubu Karacahaneler olarak temayüz etmektedir. Livanın pek çok yerine dağılan ve yerleşik oldukları anlaşılan taifenin bir kısmı cemaatler halinde kaydedilirken diğer kısmı da Manisa başta olmak üzere sancağın çeşitli köy ve mahallelerinde yerleşik olarak kaydedilmişlerdir.

Özlüce: Özlüce cemaatine 1531 ve 1575 tarihli defterlerde rastlanılmaktadır. Cemaat 1531 tarihli defterde “*müteferrik-haneler*” şeklinde kayıtlı olup, Manisa kazasına tabi bazı köylere dağılmış görülmektedir. Cemaatin konar-göçer geleneklere bağlı olan kısmı 92 haneden müteşekkildir. Bunun haricindeki cemaatler bir yerleşim yeri ile birlikte anılmaktadır: Manisa'nın Kocalar, Kum, Çıracılar, Gök Beyi, Mafiller (?), Doğan Hisarı, Saru-Çam, Karasiler, Saru-kaya, Kurd, Firuzlu, Devlet-Han, Akça, Karaca Pınar, diğer Akçe, Mamaklı (?), ve Arıçlı köylerinde toplam 5 imam ve 143 hane mevcuttur⁵⁵⁹.

Doğanhisarı nahiyesinde Kumarlar'da 2 hane; Palamud nahiyesine tabi Kayalu, Üç Havlu, Hoca Ali, Hatun, Yunuslu, Bazerganlu, Konurcalu, Paşa-köy, Akça- köy, Kör şabi (?), Kılıçlı karyelerinde ve Kılcanlu mezrasında toplam 3 mücerred, 25 hane ve 1 imam; Yengi nahiyesine tabi Ormenos, Kızıl Yakublu, Yılanlı Boz-köy, Kör ve

⁵⁵⁷ BOA. TD. nr. 165, s. 700.

⁵⁵⁸ Feridun Emecen, **XVI. Asırda Manisa Kazası**, s. 139.

⁵⁵⁹ BOA. TD. nr. 165, s. 658-662.

Menteşeli köylerinde toplam 11 mücerred 26 hane; Çanşa nahiyesinde Kaba-ağaç, Seyid ve Yorga karyelerinde 9 mücerred ve 19 hane mevcuttur⁵⁶⁰.

Menemen kazasındaki Karacalar, kazaya tabi Manat/Hanyat (?) nahiyesinin Baş-ağaçlı, Kandamış, Ebrim Deresi ve Akça Kilise karyelerinde sakin olup toplam 1 mücerred, 14 hane ve 1 malul; Güzelhisar kazasında, Ahmed Dede, Kızıl Kilise, Eğri, Kadı, Boz, Bazarlı köylerinde ve Kestel nahiyesine tabi Doğan-oğlu, Yund-alanı, Sataşar, Alef Pınarı ve Gökçe köylerinde toplam 10 mücerred, 42 hane; Kaza-i Nif'te İdris, Göndek ve Yatağan mahallelerinde 3 hane; Beylü, Tahtalu, Kızıl Üzüm ve bu karyeye tabi Uzun Ömerlü ve Meşhed Yokuşu meralarında, Etmeksüz, Küçük Parsa, Saru Şeyhlü, Kulaklı, Çelebi Yakası, Karı Yol, Toycalu, diğer ismi Kızılcalu olan Yenice, Armudlu ve Çam karyelerinde toplam 21 mücerred, 116 hane, Küçük Parsa köyünde mütemekkin olan 2 hanelik ellici ve 2 muhassıl; Akhisar kazasında, Emedler mahallesinde, Koz Beylü ve Alacalar köylerinde toplam 6 hane; Gördek kazasında konar-göçerlik eden Karacalar 1 mücerred, 5 hane; Bostanlı, Köşeler, Bağ-özü, Cüllahlar ve İlyaslar karyelerinde toplam 2 mücerred 14 hane; Marmara ve Gülnoz kazalarına tabi Karacalar ise Kuzu, Süleymanlı ve diğer ismi köy olan Kuşlu'da toplam 7 hane; Karacalara tabi Bölük-i Urban-ı Buğurcıyan 2 mücerred ve 8 hanedir. Son olarak, Palamud nahiyesine tabi Gençlü karyesinde de 1 hane yaşamaktadır⁵⁶¹.

1575 tarihli Yörük defterinde de kayıtlı olan Cemaat-i Özlüce'nin konar-göçer geleneklere bağlı olan kısmı Manisa kazası, Yunddağı nahiyesi, Asmacık nam-ı diğer Kınıcalar karyesinde 18 mücerred ve 16 hane'den müteşekkildir. Cemaatin köylerde sakin kısmı ise; İsalı, Kara Hasanlar, Seyidli, Kozluca, Osmancık, Evhadlar (?) karyelerinde toplam 29 mücerred ve 37 hanedir⁵⁶².

Oruç Gaziler: Manisa kazası, Yunddağı nahiyesi, Kara Yusuf karyesinde kayıtlı olan cemaate sadece 1575 tarihli Yörük defterinde tesadüf edilmektedir. Cemaat

⁵⁶⁰ BOA. TD. nr. 165, s. 662-664.

⁵⁶¹ BOA. TD. nr. 165, s. 665-677.

⁵⁶² KKA. TD. nr. 125, v. 163b-164a.

bu tarihte, 4 mücerred ve 4 hane nüfusa sahiptir⁵⁶³. Saruhan Sancağı haricinde, Sis livası, Kavurgalu taifesinde de bir Oruç Gazilü cemaati bulunmaktadır⁵⁶⁴.

Osmanlar: Yukarıda Elliciyan-ı Yunddağı taifesi içerisinde bahsettiğimiz Osmanlar cemaatini, 1575 tarihli Yörük defterinde bu kez Karacıyan taifesi içerisinde görmekteyiz. Cemaatin konar-göçer kısmı Yunddağı nahiyesi, Arudcuk karyesinde 3 mücerred ve 1 hane'den müteşekkildir. Köylerde sakin olan kısmı ise; Yunddağı nahiyesine tabi Kara Mezidler, Eğri, Kamaklu, Çekiler, İsmailü, ve Çerdeğ'in'de toplam 8 mücerred ve 10 hane; Nefs-i Palamud başta olmak üzere, Sakar Kaya, Dere, Saru Çamlı, Vaatlı (?), Konurcalu, Sekekçiler (?), Depecik, Paşaköy, Toy Yusufu, Halep, Halidlü, Salcalı, Çobanlı, Naiblü, Eşek, Seyidlü, Korucular, Kılcanlu, Sofu, Baltalar, Bulga, Üç Havlu, Koyun Baliler, Çekik, Viran, Kızıl Işıklar, Aydınlar karyelerinde de toplam 76 mücerred ve 113 hane nüfusa sahiptir⁵⁶⁵.

Süleymanlı: 1575 tarihli Yörük defterinde Mukataa Yörükleri taifesinde bahsettiğimiz cemaat, aynı defterde bu kez Karacıyan taifesi içerisinde kaydedilmiştir. Bunun muhtemel nedeni göçebe hayat sürmelerinden kaynaklanmaktadır. Bu tarihte Manisa kazası, Palamud nahiyesinde tahrir edilen cemaatin, 1 mücerred ve 4 hane nüfusu bulunmaktadır⁵⁶⁶.

Cüllahlar: Cüllahlar cemaatine sadece 1575 tarihli Yörük defterinde rastlanılmaktadır. Defterde Gördek kazasında yazılan cemaat, 13 mücerred ve 13 haneden müteşekkildir. Cemaatin köylerde mütemekkin olan kısmı ise Gördek'e tabi Şaban (?) ve Balıclı (?) karyelerinde toplam 4 mücerred ve 3 haneden müteşekkildir⁵⁶⁷. Saruhan Sancağı dışında Sultan-önü livasında; Ankara livasında; Kayseriyye livası,

⁵⁶³ KKA. TD. nr. 125, v. 164a.

⁵⁶⁴ Orhan Sakin, **XVI. Yüzyıl Osmanlı Arşiv Kayıtlarına Göre Anadolu'da Türkmenler ve Yörükler**, s. 265.

⁵⁶⁵ KKA. TD. nr. 125, v. 164a-166a.

⁵⁶⁶ KKA. TD. nr. 125, v. 166a.

⁵⁶⁷ KKA. TD. nr. 125, v. 168a.

Karataş nahiyesinde de Cüllahlar cemaatleri bulunmakla birlikte, bunların aynı cemaat olmaları muhtemeldir⁵⁶⁸.

Değirmenciler: Adı geçen cemaatin sadece 1575 tarihli Yörük defterinde kayıtlı olduğu görülmektedir. Bu tarihte cemaatin Gördek nahiyesine tabi Boğa deresi ve Yortan karyelerinde toplam 1 mücerred ve 5 hane nüfusu bulunmaktadır⁵⁶⁹. Saruhan Sancağı haricinde Maraş livası, Küreciyan taifesine tabi bir Değirmencilü cemaati ile Tarsus livası, Bayındır taifesi, Ulaş kazasında da bir Değirmenci cemaati bulunmaktadır⁵⁷⁰.

Hamidlü: Yukarıda Mukataa Yörükleri içerisinde bahsettiğimiz cemaat, 1575 tarihli Yörük defterinde bu kez Karacıyan taifesine bağlı olarak kaydedilmiştir. Defterde cemaatin konar-göçer kısmı Marmara nahiyesine yazılmış olup, 4 mücerred ve 4 haneden müteşekkildir. Köylerde sakin kısmı ise; Marmara nahiyesine tabi Yare Pusan mezraasında, Nefs-i Nif'te, Kuraklu, İmeksiz (?), Kızılcalu, Toycalu, Medyalu (?), Kasar, Büyük Parsa, Eğerce (?), Küçük Çallu, Kızıl Üzüm, Beylü, Kemerbaş, Armudlu, Saru Şeyhlü, Yumuslu (?), Çukur Bağ, Çelebi Yakası ve Koru Yolu karyelerinde toplam 94 mücerred ve 135 hanedir⁵⁷¹.

1575 tarihli mufassal defterde ise Emlak/Gürliye nahiyesinde Müslüman Boz ve Keçili karyelerinde Elliciyan cemaati ile birlikte kaydedilmiş Karaca Yörüklerine tesadüf etmekteyiz. Cemaat-i Karacıyan şeklinde kaydedilen cemaat Müslüman Boz karyesinde 1 pir, 1 bennak ve 1 mücerred; Keçili karyesinde 4 mücerred ve 4 hane nüfusa sahiptir⁵⁷².

⁵⁶⁸ Orhan Sakin, *XVI. Yüzyıl Osmanlı Arşiv Kayıtlarına Göre Anadolu'da Türkmenler ve Yörükler*, s. 112.

⁵⁶⁹ KKA. TD. nr. 125, v. 168a.

⁵⁷⁰ Orhan Sakin, *XVI. Yüzyıl Osmanlı Arşiv Kayıtlarına Göre Anadolu'da Türkmenler ve Yörükler*, s. 128.

⁵⁷¹ KKA. TD. nr. 125, v. 168a-170a.

⁵⁷² KKA. TD. nr. 115, v. 77a;78a.

Buğurcuların ise, defterlerde “Urbân-ı Buğurcuyan” ve “Araplar” şeklinde geçmeleri, Arap asıllı olduklarından değil, muhtemelen Halep civarından gelmiş olmalarından ve deve yetiştiriciliklerindeki maharetlerinden dolayıdır⁵⁷³.

Osmanlı Devleti, ordunun silah, cephane ve ikmal malzemelerini develerle taşımış ve bu iş için ücret karşılığı Yörüklerden deve kiralama yoluna gitmiştir. Deveciler ise, devlete ait işlerin yanında özel sektöründe taşımacılık işlerini yerine getirmişlerdir. Anadolu şehirleri arasındaki kara ticaretinde tüccarlara hizmet eden çok miktarda deveci bulunmaktadır⁵⁷⁴.

Saruhan’da da taşımacılık yapan pek çok cemaat bulunmaktadır. 1531 tarihli defterde Güzelhisar kazasında bulunan Urban-ı Baraklu ismiyle kayıtlı bir cemaat görülmektedir. Yine Saruhan Sancağı’nın Ilıca kazasında mütemekkin olarak kaydedilmiş cemaatle birlikte, Güzelhisar kazasının İkibaşlı köyünde ve Palamud kazasında Buğurcular görülmektedir⁵⁷⁵.

Urban-ı Buğurciyan: 1531 tarihli defterde kaydedilen Cemaat-i Urban-ı Buğurciyan’a gelecek olursak hem sancağın değişik yerlerinde hem de komşu sancaklarda oturdukları görülmektedir. Urban-ı Buğurciyanlar 9’ar akçe vergi vermektedirler. Bahsedeceğimiz ilk cemaat padişah hasları arasında bulunup, Ilıca kazasında mütemekkindir. 12 mücerred ve 15 haneden oluşmaktadır. Bahis geçen cemaatin bir parçası olduğu görülen ve İzmir’de sakin olduğu belirtilen cemaat ise 2 mücerred ve 3 hanedir. Toplam 14 mücerred ve 18 hane olduğu belirtilen cemaat 1620 akçe vergi vermektedir. Diğer cemaatlerin yayılma alanı olarak Güzelhisar kazası nahiyelerinden Kestel’e tabi İki başlı köyünde, bahsi geçen cemaate mensup olduğu anlaşılan Bölük-i İnegöl Ayazmend kazasında yaşamaktadır. Bunlar toplam 11 mücerred, 29 hane ve 1 kethüda olup, 1285 akçe resm verirler⁵⁷⁶.

1575 tarihli mufassal defterde de Urban-ı Buğurciyan taifesine rastlanılmaktadır. Buğurcular defterde Emlak/Gürliye kazalarında, Elliciyan ve Karaciyan taifeleri ile

⁵⁷³ Feridun Emecen, *XVI. Asırda Manisa Kazası*, s. 139.

⁵⁷⁴ Sadullah Gülten, *XVI. Yüzyılda Batı Anadolu’da Yörükler*, s. 58.

⁵⁷⁵ Sadullah Gülten, *XVI. Yüzyılda Batı Anadolu’da Yörükler*, s.61.

⁵⁷⁶ BOA. TD. nr. 165, s. 679-680.

birlikte kaydedilmişlerdir. Keçili köyünde sakin olan cemaat 10 mücerred, 32 hane ve 1 imam'dan müteşekkil olup, 558 akçe rüsum vermektedir⁵⁷⁷.

Osman Kethüda Bin Yunus: Cemaate sadece 1531 tarihli defterde tesadüf edilmektedir. Bu tarihte cemaat, Palamud nahiyesinde 3 hane olup, Cemaat-i Sadık Şeyh ile birlikte 1 mücerred ve 17 haneden müteşekkilidir. Cemaat-i Sadık Şeyh'in Palamud'a tabi Gençlü karyesinde de 1 neferi yaşamaktadır⁵⁷⁸.

İsalar: İsalar cemaati sadece 1575 tarihli Yörük defterinde kayıtlıdır. Defterde cemaat Ilıca kazasında yazılmış olup 13 mücerred ve 23 haneden müteşekkilidir. Mezkûr cemaatin aynı zamanda bazı köylerde de mütemekkin olduğu görülmektedir. Bunlar: Nif nahiyesi, Öksüzce karyesinde 1 mücerred ve 1 hane; Manisa'nın Çarşu mahallesinde 1 nefer (imam), Korkud karyesinde de 3 mücerred ve 3 haneden oluşmaktadır⁵⁷⁹.

Sadık Şeyh: 1531 ve 1575 tarihli defterlerin her ikisinde de kayıtlı olan cemaat, 1575 tarihli Yörük defterinde Palamud nahiyesinde tahrir edilmiştir. Cemaatin bu tarihte 2 mücerred ve 3 hane nüfusu bulunmaktadır. Sadık Şeyh cemaatinin köylerde sakin olan kısmında da Belen'e tabi Keçilü karyesinde 1 mücerred ve 1 hane; Palamud nahiyesine tabi Bahadırlar köyünde 2 mücerred ve 1 hane'den oluşmaktadır⁵⁸⁰. Cemaatin 1575 tarihli Yörük defterinde, Urban-ı Çelebi'ye tabi olan kısmı da Manisa kazasında yazılmış olup, 2 mücerred ve 1 hane nüfusa sahiptir⁵⁸¹.

Abdurrahman Kethüda: Yukarıda Mukataa taifesinde bahsettiğimiz cemaat, 1575 tarihli Yörük defterinde bu kez Urban-ı Buğurciyan taifesine tabi olarak kaydedilmiştir. Cemaat bu tarihte, Menemen kazasında yazılmış olup, 2 mücerred, 30 hane ve 1 pir'den oluşmaktadır. Adı geçen cemaat, Güzelhisar nefsinde de tahrir edilmiş olup, 4 mücerred, 15 hane ve 1 kethüda nüfusuna sahiptir⁵⁸².

⁵⁷⁷ KKA. TD. nr. 115, v. 77a.

⁵⁷⁸ BOA. TD. nr. 165, s. 680.

⁵⁷⁹ KKA. TD. nr. 125, v. 1b.

⁵⁸⁰ KKA. TD. nr. 125, v. 1b-2a.

⁵⁸¹ KKA. TD. nr. 125, v. 3b.

⁵⁸² KKA. TD. nr. 125, v. 2a.

Arab Bali: Cemaate sadece 1575 tarihli Yörük defterinde rastlanılmaktadır. Bu tarihte Marmara kazasında yazılan cemaatin, 5 hane nüfusu bulunmaktadır⁵⁸³. Defterde bir de Urban-ı Çelebiyan taifesinde kayıtlı olan cemaat, Akhisar kazasında tahrir edilmiştir. 6 mücerred ve 3 haneden müteşekkildir. Mezkûr cemaat Gördük kazasının bazı köylerinde de sakindir: Kara Kurd ve Yamanlu karyelerinde 2 hane nüfusu vardır. Defterde “*An resum-ı Urban-ı Buğurciyan ve Urban-ı Çelebi*” olarak kayıtlı olan cemaatin hasılı 50000 akçedir⁵⁸⁴.

Urban-ı Çelebiyan: 1575 tarihli defterde kayıtlı cemaat Emlak/Gürliye nahiyesi, Keçilü karyesinde tahrir edilmiştir. Cemaatin bu tarihte 6 mücerred ve 7 hane nüfusu bulunmaktadır⁵⁸⁵. 1575 tarihli Yörük defterinde de kayıtlı olan Cemaat-i Urban Çelebi'nin evlilerinden 12'şer mücerredlerinden 6'şar akçe resm alındığı belirtilmektedir. Urban-ı Çelebiyan'a bağlı cemaatlerde şunlardır:

Kırcalar: Kırcalar cemaatine sadece 1575 tarihli Yörük defterinde tesadüf edilmektedir. Cemaatin göçebe hayat yaşayan kısmı, Ilıca'ya tabi, Borca İli karyesinde 13 mücerred ve 23 haneden müteşekkildir. Cemaatin köylerde sakin kısmı ise Ilıca'ya tabi İçekli, Derenlü, Uzun Ali ve Kefiye köylerinde toplam 7 mücerred ve 10 hane; Adala'ya tabi Balaklu köyünde ise 1 hane'den oluşmaktadır. Mezkûr cemaati Nif nahiyesinde de görmek mümkündür: Nefs-i Nif başta olmak üzere Öksüzce, Çam, Çelebi Yakası ve Etmeksüz toplam 16 mücerred ve 9 hane yaşamaktadır. Belen'e tabi Alacıyan, Yalablu Boz, Koldure (?), Kara-oğlanlı, Kırı nam diğeri Yahyalı, Gümüçlü, Şir Merd ve Keçilü köylerinde de toplam 16 mücerred ve 9 hane kayıtlıdır. Adı geçen cemaate, Manisa'nın Paşa köy, Koruculu, Hacı İbrahim, Dere köylerinde de rastlanılmaktadır. Bu köylerde de toplam 4 mücerred ve 6 hane yaşamaktadır⁵⁸⁶.

Abdurrahman Kethüda: Mukataa ve Urban-ı Buğurciyan taifelerinde bahsettiğimiz cemaat, 1575 tarihli Yörük defterinde bu kez Urban-ı Çelebiyan taifesine tabi olarak kaydedilmiştir. Mezkûr cemaatin Manisa kazasında 2 mücerred ve 7 hane nüfusu bulunmaktadır. Cemaatin köylerde sakin kısmı ise, Manisa'ya tabi Köseler,

⁵⁸³ KKA. TD. nr. 125, v. 2a.

⁵⁸⁴ KKA. TD. nr. 125, v. 4a.

⁵⁸⁵ KKA. TD. nr. 115, v. 76b.

⁵⁸⁶ KKA. TD. nr. 125, v. 2b-3b.

Kilise, Kara, Yörük Eri, Aziz Beylü ve Kaylıç (?) köylerinde toplam 3 mücerred ve 8 hane; Güzelhisar'da da başta Nefs-i Güzelhisar olmak üzere Samrı, Subaşı, Kaba Ağaç ve İki başlı karyelerinde 9 hane; Marmara ve Kilyos (?) nahiyeleri başta olmak üzere Sare, Kara Mustafalar ve Yare Pusan karyelerinde de toplam 3 mücerred ve 5 haneden oluşmaktadır⁵⁸⁷.

Hamidlü: Yukarıda Mukataa Yörükleri ile Karacıyan taifesi içerisinde bahsettiğimiz cemaat, 1575 tarihli Yörük defterinde bu kez Urban-ı Çelebiyan taifesinde yazılmıştır. Cemaat bu tarihte, Marmara nahiyesinde 2 mücerred ve 4 hane; Nefs-i Akhisar'da da 1 mücerred ve 2 hane nüfusa sahiptir⁵⁸⁸.

D. Muhtelif Yörük Grupları

1. Demirci Yörükleri

Demirci kazasında yaşayan cemaat sayısı fazla olup, dolayısıyla adı geçen kazada kalabalık bir Yörük nüfusu bulunmaktadır. Demirci Yörükleri olarak isimlendirilen Yörüklerin bir kısmı konar-göçerlik adetlerine devam etmekle birlikte, önemli bir kısmı ise yerleşik hayata geçmişlerdir. Bunun yanında, bahsi geçen Yörük grubu geniş bir alana dağılmıştır. Sadece Saruhan'da değil Saruhan'a yakın sancaklarda da Demirci Yörüklerini görmek mümkündür.

Arıklar: Elliciyan-ı Eldelik taifesi içerisinde bahsettiğimiz Cemaat-i Arıklar, 1530 tarihli defterde Demirci kazasında tahrir edilmiştir. Bu tarihte cemaat, 3 mücerred, 6 hane ve 1 imam nüfusa sahiptir⁵⁸⁹. 1531 tarihli defterde de Demirci kazasında yazılan cemaatin, nefer sayısı değişmemiştir. Defterde cemaatin geliri Mir-alay Lütü Bey tasarrufunda olup, üzerine 190 adet koyun yazılmıştır⁵⁹⁰.

⁵⁸⁷ KKA. TD. nr. 125, v. 3b-4a.

⁵⁸⁸ KKA. TD. nr. 125, v. 4a.

⁵⁸⁹ BOA. TD. nr. 166, s. 304.

⁵⁹⁰ BOA. TD. nr. 165, s. 353.

Saru am: Cemaate sadece 1531 tarihli defterde rastlanılmaktadır. Defterde Demirci kazasında yazılan cemaatin, 1 mücerred ve 4 hane nüfusu bulunmaktadır. Mezkûr cemaatin geliri de Mir-alay Ltfi Bey'e aittir⁵⁹¹.

aruklu: Perakende-i Elliciyan-ı Eldelik taifesinde bahsettiğimiz cemaat, 1530 tarihli defterde de Demirci kazasında tahrir edilmiştir. Cemaatin nüfusu, 4 mücerred ve 2 haneden mteşekkildir⁵⁹². 1531 tarihli defterde de nüfusu değişmeyen cemaatin, geliri Mir-alay Ltfi Bey'e aittir⁵⁹³. Cemaat, 1575 tarihli defterde ise Kütahya sancağı, Selendi kazasında yazılmıştır. Bu tarihte cemaatin, 3 mücerred, 12 bennak nüfusu ve 564 adet koyunu bulunmaktadır⁵⁹⁴.

Düzenler: Saruhan Yörükleri içerisinde önemli cemaatlerden biri olan Düzenler, hem kalabalık nüfuslarıyla hem de dağıldıkları sahanın genişliği ile dikkat çekmektedir. 1531 tarihli defterde Demirci kazasında tahrir edilen cemaat, 51 mücerred, 98 hane ve 1 berat sahibi nüfusa sahiptir. Cemaatin geliri de Mir-alay Ltfi Bey tasarrufunda olup, üzerine 1687 adet koyun yazılmıştır⁵⁹⁵. 1575 tarihli mufassal defterde de kayıtlı olan cemaat, Demirci kazasında tahrir edilmiştir. Cemaatin bu tarihte, 21 mücerred, 1'i imam 9 ganem sahibi ve 9 bennak nüfusu ve 1481 adet koyunu bulunmaktadır. 1575 tarihli defterde Düzenler'e tabi olan cemaatlerde görülmektedir. Bunlar da Düzenler'e bağlı İekler (?), 1 imam, 13 mücerred, 3 ganem sahibi, 8 bennak ve 143 adet koyun; Tokurcu, 11 mücerred, 1 ganem sahibi, 3 bennak ve 70 adet koyun; Meriler (?), 7 mücerred, 2 ganem sahibi, 3 ennak ve 113 adet koyun; İşhaklar, 12 mücerred, 4 ganem sahibi, 7 bennak ve 308 adet koyun; Medekler (?), 9 mücerred, 2 ganem sahibi, 6 bennak ve 230 adet koyun; Bayırlar, 5 mücerred, 1'i imam 7 bennak; Kayrak karyesinde sakin olan diğer Bayırlar cemaatine mensup ise 3 mücerred ve 2 bennak yaşamaktadır. Yine, Dzenlere tabi Yusuf cemaati, 5 mücerred, 3 ganem sahibi, 10 bennak ve 236 adet koyun; Yahşiler, 4 mücerred, 1 bennak, 1 ganem sahibi ve 100 adet koyun; Merie

⁵⁹¹ BOA. TD. nr. 165, s. 353.

⁵⁹² BOA. TD. nr. 166, s. 337.

⁵⁹³ BOA. TD. nr. 165, s. 353.

⁵⁹⁴ KKA. TD. nr. 115, v. 268a.

⁵⁹⁵ BOA. TD. nr. 165, s. 353.

karyesinde yaşayan Düzenler, 4 mücerred, 3 ganem sahibi, 1 bennak ve 240 adet koyun olarak kaydedilmişlerdir⁵⁹⁶.

Köseler: Köseler cemaatine sadece ilk tahrirde rastlanılmaktadır. 1530 tarihli defterde Demirci kazasında yazılan cemaat, 12 mücerred, 13 hane ve 1 imam nüfusa sahiptir⁵⁹⁷. 1531 tarihli defterde de kayıtlı olan cemaatin, nefer sayısı ile değişmemiş olup, koyun miktarı da 300 adettir⁵⁹⁸. Saruhan Sancağı haricinde, farklı sancaklarda da Köseler cemaatlerine rastlanılmaktadır. Bunların, Ankara livası, Kızılca-kışla mezraasında; Konya livası, Eski-il ve Turgud kazalarında; İç-il livası, Karataş kazasında; Aksaray livası Koç-hisar kazasında ve Maraş livası, Kars kazasında kayıtlı oldukları görülmektedir⁵⁹⁹.

Hamid İli: 1530 tarihli defterde Manisa kazası, Palamud nahiyesinde kayıtlı olan cemaat, 17 hane nüfusa sahiptir⁶⁰⁰. 1531 tarihli defterde de Yaycalar taifesine tabi olarak kaydedilen cemaatin, nefer sayısı değişmemiştir. Ayrıca cemaatin koyun miktarı da belirtilmiş olup, 610 adettir⁶⁰¹.

Korkutlar: Adı geçen cemaat 1530 tarihli defterde, Manisa kazası, Palamud nahiyesinde tahrir edilmiştir. Hane sayısı fazla olan cemaatin, 81 hane ve 2 mücerred nüfusu bulunmaktadır⁶⁰². 1531 tarihli defterde de Demirci kazasında kayıtlı olan cemaatin, hane sayısı 71'e düşmüştür. Defterde cemaatin üzerine kayıtlı 2030 adet de koyun bulunmaktadır. Korkutlar cemaatinin yaylak ve kışlak mahalleri de defterde kayıtlıdır. Buna göre Korkutlar cemaati Üç-depe'de kışlayıp Kayaili'nde yaylamaktadır⁶⁰³. Saruhan Sancağı haricinde Hüdavendigâr livası, Kite ve Kepsud kazalarında da Korkutlar cemaatlerine rastlanılmaktadır⁶⁰⁴.

⁵⁹⁶ KKA. TD. nr. 115, v. 252a-254a.

⁵⁹⁷ BOA. TD. nr. 166, s. 338.

⁵⁹⁸ BOA. TD. nr. 165, s. 366.

⁵⁹⁹ Orhan Sakin, *XVI. Yüzyıl Osmanlı Arşiv Kayıtlarına Göre Anadolu'da Türkmenler ve Yörükler*, s. 235.

⁶⁰⁰ BOA. TD. nr. 166, s. 339.

⁶⁰¹ BOA. TD. nr. 165, s. 367.

⁶⁰² BOA. TD. nr. 166, s. 339.

⁶⁰³ BOA. TD. nr. 165, s. 367.

⁶⁰⁴ Orhan Sakin, *XVI. Yüzyıl Osmanlı Arşiv Kayıtlarına Göre Anadolu'da Türkmenler ve Yörükler*, s. 230.

Korucular: Korucular cemaatine sadece ilk tahrirde tesadüf edilmektedir. 1530 tarihli defterde Demirci kazasında yazılan cemaatin, 13 hane nüfusu bulunmaktadır⁶⁰⁵. 1530 tarihli defterde de kayıtlı olan cemaatin nefer sayısı aynı olup, 90 adet koyunu mevcuttur. Defterde cemaatin yaylak kışlak yerleri de yazılmıştır. Yaylakları Ermeni Derbend'i, kışlakları Biga sancağı'dır⁶⁰⁶.

Kara Yakılar: 1530 tarihli defterde Demirci kazasında yazılan cemaatin, 6 hane nüfusu bulunmaktadır⁶⁰⁷. 1531 tarihli defterde de kayıtlı olan cemaat, aynı nefer sayısı ile kaydedilmiştir. Defterde cemaatin koyun sayısı da belirtilmiş olup, 100 adettir⁶⁰⁸.

Kulağuzlar: Cemaatin 1575 tarihli Yörük defterinde Elliciyan-ı Eldelik'e tabi olarak kaydedildiğinden bahsetmiştik. Cemaat 1531 tarihli defterde ise Demirci taifesine tabi olup, Demirci kazasında kaydedilmiştir. Bunun muhtemel nedeni cemaatin göçebe bir yaşam sürmesinden kaynaklanmaktadır. Bu tarihte cemaatin nüfusu 4 hane ve koyun sayısı 150 adettir. 1575 tarihli mufassal defterde de kayıtlı olan cemaat, Demirci kazasında tahrir edilmiştir. 3 mücerred, 3 ganem sahibi, 3 bennak nüfusa ve 379 adet koyuna sahiptir⁶⁰⁹.

Öksüzler: 1575 tarihli Yörük defterinde Mukataa Yörükleri taifesine tabi olduğundan bahsettiğimiz cemaat, 1530 tarihli defterde Manisa kazası, Yengi nahiyesinde yazılmıştır. Cemaatin bu tarihte 10 hane nüfusu mevcuttur. 1531 tarihli defterde de kayıtlı olan cemaatin nefer sayısı değişmemiştir⁶¹⁰.

Konurlar ve Aklıkçılar: Cemaate ilk olarak 1530 tarihli defterde, Yengi nahiyesinde tesadüf edilmektedir. Cemaatin nüfusu bu tarihte 14 hane ve 1 pir'den oluşmaktadır. 1531 tarihli defterde de Manisa'da kışladığı belirtilen cemaatin, nüfusu değişmemiştir. Ayrıca koyun miktarı da kayıtlı olup, 1079 adettir. 1575 tarihli defterde

⁶⁰⁵ BOA. TD. nr. 166, s. 339.

⁶⁰⁶ BOA. TD. nr. 165, s. 368.

⁶⁰⁷ BOA. TD. nr. 166, s. 339.

⁶⁰⁸ BOA. TD. nr. 165, s. 339.

⁶⁰⁹ BOA. TD. nr. 165, s. 370; KKA. TD. nr. 115, v. 254a.

⁶¹⁰ BOA. TD. nr. 166, s. 338; BOA. TD. nr. 165, s. 364.

de kayıtlı olan cemaat, 27 mücerred, 3 ganem sahibi ve 25 bennak nüfusa ve 360 adet koyuna sahiptir⁶¹¹.

Talaz: Talaz cemaatine sadece 1530 ve 1531 tarihli defterlerde rastlanılmaktadır. Cemaat 1530 tarihli defterde, Germiyan'a tabi, Selendi nahiyesinde yazılmıştır. Bu tarihte cemaat, 2 mücerred ve 3 hane nüfusa sahiptir. 1531 tarihli defterde de Selendi nahiyesinde kayıtlı olan cemaatin, nefer sayısı değişmemiştir⁶¹².

Eyneller: Adı geçen cemaatin sadece ilk tahrirde kayıtlı olduğu görülmektedir. 1530 tarihli defterde Germiyan'da tahrir edilen cemaat, 13 mücerred ve 9 hane nüfusa sahiptir. 1531 tarihli defterde de Germiyan'a tabi olarak yazılan cemaatin nefer sayısı aynıdır⁶¹³.

Satılmış: Satılmış cemaatine bütün tahrirlerde tesadüf edilmektedir. 1530 tarihli defterde Germiyan'a tabi, Marmara kazasında kayıtlı olan cemaat, 4 mücerred ve 15 hane nüfusa sahiptir. 1531 tarihli defterde de kayıtlı olan cemaat, Marmara kazasında tahrir edilmiştir. Cemaatin bu tarihte nefer sayısı değişmemiş olup, 2430 adet koyuna sahip olduğu görülmektedir. 1575 tarihli defterde ise Demirci kazasında tahrir edilen cemaatin, 7 mücerred ve 1 bennak nüfusu bulunmaktadır. Aynı defterde Marmara kazasında yazılmış bir Satılmış cemaati daha kayıtlıdır. Cemaatin 5 mücerred, 1 ganem sahibi, 16 bennak nüfusu ve 200 adet koyunu mevcuttur⁶¹⁴.

Ferizler: Cemaate sadece 1530 ve 1531 tarihli defterlerde rastlanılmaktadır. Cemaat 1530 tarihli defterde Gördük kazasında yazılmış olup, 4 hane nüfusa sahiptir. 1531 tarihli defterde de kayıtlı olan cemaatin nefer sayısı değişmemiştir⁶¹⁵.

Mahmutlar: Adı geçen cemaatin bölgenin tüm tahrirlerinde kayıtlı olduğu görülmektedir. İlk olarak 1530 tarihli defterde kayıtlı olan cemaat, Gördük kazasında tahrir edilmiştir. Cemaatin bu tarihte 1 mücerred ve 4 hane nüfusu bulunmaktadır. 1531

⁶¹¹ BOA. TD. nr. 166, s. 338; BOA. TD. nr. 165, s. 364; KKA. TD. nr. 115, v. 256a.

⁶¹² BOA. TD. nr. 166, s. 337; BOA. TD. nr. 165, s. 361.

⁶¹³ BOA. TD. nr. 166, s. 338; BOA. TD. nr. 165, s. 365.

⁶¹⁴ BOA. TD. nr. 166, s. 338; BOA. TD. nr. 165, s. 365; KKA. TD. nr. 115, v. 256a; 262b.

⁶¹⁵ BOA. TD. nr. 166, s. 338; BOA. TD. nr. 165, s. 365.

tarıhli defterde de kayıtlı olan cemaatin nefer sayısı değişmemiştir. 1575 tarihli defterde de tahrir edilen cemaat, 11 mucerred ve 2'si ganem sahibi, 6 bennak nufusa sahiptir⁶¹⁶. Saruhan Sancağı dışında farklı sancaklarda da Mahmudlar cemaatleri bulunmaktadır Bunlar: İ-il livası, Ada karyesinde; Ankara livası, Ulu Yörük taifesinde; Konya livası, Turgud kazasında ve son olarak Aydın livası, Tire kazasında kaydedilmiřlerdir⁶¹⁷.

Kara Kasablar: Kara Kasablar cemaati sadece 1530 ve 1531 tarihli defterlerde kaydedilmiştir. 1530 tarihli defterde cemaat, Manisa kazası, Palamud nahiyesinde tahrir edilmiştir. Cemaat bu tarihte 3 mucerred ve 27 hane nufusa sahiptir. 1531 tarihli defterde de kayıtlı olan cemaatin nefer sayısı aynı olup, üzerlerine 1160 adet koyun yazılmıřtır⁶¹⁸.

Kara Mehmediler: Adı geçen cemaate bütün tahrirlerde rastlanılmaktadır. 1530 tarihli defterde Manisa kazasında yazılan cemaatin, bu tarihte 6 mucerred, 10 hane ve 1 sipahizade nufusu bulunmaktadır. 1531 tarihli defterde, nam-ı diğer Kara Hüseyinler olarak kayıtlı olan cemaatin nefer sayısı aynı olup, 750 adet koyunu mevcuttur. 1575 tarihli mufassal defterde de kayıtlı olan cemaat, Demirci kazasında tahrir edilmiştir. Bu tarihte cemaatin hane sayısı aynı olup, mucerred sayısı 14'e yükselmiştir. Cemaatin koyun sayısı da yazılmış olup, 547 adettir⁶¹⁹.

1531 tarihli defterde kayıtlı olan Demirci Yörüklerinin, Demirci kazasında yerleşik olduğu köyler ise: Gümele, Kıranköy, Avşar, Kürdecik, Kıran, Yolcular, Kurd Bey, Karaca Taşlu, ortak, Yakılar, Palamud, Yağlılar, İlge, Danişmend, Yavaşlar, Dickey (?), İne-hanlar, Samedler, Turudlar, řekerim⁶²⁰, Kutayluca (?), Elek, ömlöki, Bulduklı,⁶²¹ am, Orhanlar,⁶²² isimli köylerdir. Bu köylerde toplam 97 mucerred, 2'si imam 214 hane, 2 imam, 1 pir, 1 ama ve 1 muhassıl yaşamaktadır. 3516 adet koyunları

⁶¹⁶ BOA. TD. nr. 166, s. 338; BOA. TD. nr. 165, s. 366; KKA. TD. nr. 115, v. 251b.

⁶¹⁷ Orhan Sakin, **XVI. Yüzyıl Osmanlı Arşiv Kayıtlarına Göre Anadolu'da Türkmenler ve Yörükler**, s. 246.

⁶¹⁸ BOA. TD. nr. 166, s. 339; BOA. TD. nr. 165, s. 366.

⁶¹⁹ BOA. TD. nr. 166, s. 339; BOA. TD. nr. 165, s. 367; KKA. TD. nr. 115, v. 255b-256a.

⁶²⁰ BOA. TD. nr. 165, s. 355-359.

⁶²¹ BOA. TD. nr. 165, s. 363.

⁶²² BOA. TD. nr. 165, s. 368.

vardır. Bunların gelirleri haslar arasındadır. Demirci kazasının Borlu nahiyesinin Avşar köyünde de 4 hane mevcuttur⁶²³.

Adala kazasında ise Mendehorya, Dibek Dağı, Kesri Göç Beyi (?), Hamidler, İki Bahçe (?), Kara Tülbendlü, Dulkadir ve Kavacık köylerinde Demirci Yörükleri yaşamaktadır. Bunların da toplam 1 mücerred, 37 hane nüfusu ve 530 adet koyunu kayıtlıdır⁶²⁴.

1575 tarihli mufassal defterde Demirci kazası, Saruhan Sancağı'nda en kalabalık Yörük grubunu barındırmasıyla öne çıkmaktadır. Yörükân-ı Demirci başlığı altında kaydedilen Yörükler şehzade hassı ve sipahi tımarı olarak kaydedilmişlerdir. Bunların köylerde sakin olanlarından bahsederek: Demirci kazası, Köylüce karyesinde 4 mücerred, 2 ganem sahibi, 1 bennak ve 245 adet koyun; Alacak karyesinde 3 mücerred ve 1 bennak; Karye-i Urumşa'da 3 mücerred ve 5 bennak; Boz köyünde 9 mücerred, 1 ganem sahibi, 12 bennak, 1 pir, 1 belirsiz ve 60 adet koyun; Talas'da 3 bennak; Taylar (?) köyünde 5 mücerred, 1 ganem sahibi, 5 bennak ve 226 adet koyun; Yağlılar'da (?) 1 şeyh, 1 hatip, 1 muhassıl, 1 belirsiz, 14 mücerred, 9 ganem sahibi, 5 bennak ve 590 adet koyun; Karye-i Elek'de ise 7 mücerred ve 6 bennak'tan oluşan Demirci Yörükleri yaşamaktadır. Demirci Yörükleri görüldüğü üzere kazanın değişik köylerine dağılmış bir vaziyet arz etmektedirler⁶²⁵. Yine Demirci kazası, Danişmendler köyünde 1 imam, 7 mücerred, 2 ganem sahibi, 5 bennak ve 178 adet koyun; Kavak Alanı'nda 1 imam, 2 mücerred, 1 ganem sahibi, 1 bennak ve 50 adet koyun; Yolcular'da 8 mücerred ve 6 bennak; Torudlar'da 7 mücerred ve 10 bennak; Karıncalık (?)'da, 1 mücerred ve 5 bennak; Akça'da 3 mücerred ve 2 bennak; Kör Obası'nda 4 mücerred ve 6 bennak; Kürdecik'de 6 mücerred, 3 ganem sahibi, 13 bennak ve 198 adet koyun; İniş karyesinde 19 mücerred, 18 bennak, 5 ganem sahibi, 1 imam ve 472 adet koyun; Eyneller köyünde 2 mücerred, 1 ganem sahibi, 5 bennak, 1 belirsiz ve 84 adet koyun; Son olarak Çandır'da ise 1 imam, 4 mücerred, 6 bennak, 1 ganem sahibi ve 140 adet koyun kayıtlıdır⁶²⁶.

Sağırlar: Yukarıda 1575 tarihli Yörük defterinde Elliciyan-ı Yunddağı taifesine tabi olduğundan bahsettiğimiz Cemaat-i Sağırlar, 1575 tarihli mufassal defterde de

⁶²³ BOA. TD. nr. 165, s. 363.

⁶²⁴ BOA. TD. nr. 165, s. 362-364.

⁶²⁵ KKA. TD. nr. 115, v. 252a-252b.

⁶²⁶ KKA. TD. nr. 115, v. 254b-255b.

kayıtlıdır. Bu tarihte Adala kazasında yazılan cemaat, 2 mücerred, 5 ganem sahibi ve 1 bennak nüfusa ve 420 adet koyuna sahiptir⁶²⁷.

Yörükân-ı Demirci: 1575 tarihli mufassal defterdeki Demirci Yörükleri, yukarıda belirtilenlerden başka hem Demirci kazasına hem de Kütahya gibi yakın sancaklara dağılmışlardır. Bu durum defterde yer alan “*Perakendegan-ı Cemaat-i Yörükân-ı Demirci ki bazı kadılıklarda ve kurada mütemekkin olmuşlardır.*” sözleriyle daha açık şekilde anlaşılmaktadır. Adı geçen cemaatin Nefs-i Demirci’nin Kasım Fakih, Cami-i cedid, Ece, İç-hisar mahallelerinde toplam 8 mücerred, 15 bennak, 1 ganem sahibi; Çoruk, Sufi Haliller, Şeyh İdrisler, İne-basan, Çavlular, Mermercik, Burça ili, Aziz Beylü, Ala-ağaç, Kara İsal, İmekler, Babalar, Kuyucak, Yolluca, Gencer, Turasan Ece, Sakçı (?), Serke, Tarsamad, Sunçlar (?), Uçlar, Kırancı, Yaylalar, İshaklar, Oluk, iki karyelerinde de 62 mücerred, 4 ganem sahibi ve 46 bennak nüfusu bulunmaktadır⁶²⁸. Cemaatin Borlu nahiyesi, Edneciler (?), Asilar (?), Kemhalu, Ağaç-hisar, Balçık Hisar, Çömlekçi, Kınık, Avşar köylerinde de 12 mücerred ve 12 bennak nüfusu mevcuttur⁶²⁹.

Manendler: Cemaat 1531 tarihli defterde Akça-köy ve Perakende-i Mermercik taifelerine tabi olarak kaydedilmiştir. Cemaatin 1575 tarihli mufassal defterde ise Gördüs kazasında tahrir edildiği görülmektedir. Bu tarihte cemaat, 6 mücerred ve 12 bennak olarak yazılmıştır⁶³⁰.

Yörükân: 1575 tarihli defterde Marmara kazasında kayıtlı olan cemaat, 6 mücerred ve 7 bennak nüfusa sahiptir. Yine aynı defterde Demirci taifesine bağlı iki Yörükân cemaati daha bulunmaktadır. Bunlarda Güzelhisar’da yazılmış olup, 5 mücerred ve 5 bennak nüfusa sahiptirler⁶³¹.

Bayramşa: Yukarıda 1531 ve 1575 tarihli defterlerde Elliciyan, Elliciyan-ı Eldelik ve Perakende-i Elliciyan-ı Eldelik taifelerinde kayıtlı olduğundan bahsettiğimiz

⁶²⁷ KKA. TD. nr. 115, v. 262a.

⁶²⁸ KKA. TD. nr. 115, v. 262b-263a.

⁶²⁹ KKA. TD. nr. 115, v. 264a-264b.

⁶³⁰ KKA. TD. nr. 115, v. 265a.

⁶³¹ KKA. TD. nr. 115, v. 266a;267a.

Cemaat-i Bayramşa, 1575 tarihli defterde de kayıtlıdır. Bu tarihte Manisa kazasında tahrir edilen cemaatin, 3 mücerred ve 6 bennak nüfusu bulunmaktadır⁶³².

Sinan Fakih: Yukarıda da belirttiğimiz üzere, Demirci Yörükleri sadece Saruhan Sancağı dahiline değil aynı zamanda komşu sancaklara da dağılmışlardır. Bu sancaklar Kütahya, Karesi, Aydın (Bergama kazası) olarak görülmektedir. En fazla Demirci Yörüğünü barındıran yer ise Kütahya sancağı olarak görülmektedir. 1575 tarihli defterde kayıtlı olan Cemaat-i Sinan Fakih, Kütahya sancağına tabi Selendi kazasında tahrir edilmiştir. Bu tarihte cemaat 2 mücerred ve 5 bennak nüfusa sahiptir⁶³³.

Beyiler: Cemaate sadece 1575 tarihli defterde tesadüf edilmektedir. Bu tarihte Demirci Yörükleri taifesinde kayıtlı olan cemaatin, Karesi sancağında 1 bennak nüfusu bulunmaktadır⁶³⁴.

*“Hasıl yörükân-ı Demirci an ... resm-i arusiyye ve cürm ü cinayet ve yava ve resm-i bennak. ve mücerred. ve resm-i ağnam ma yörükân-ı Akçeköy 46000.”*⁶³⁵ kaydından da anlaşılacağı üzere Demirci Yörüklerinin hasılı Akça-köy Yörüklerinininki ile birlikte yazılmıştır.

2. Kurddutan Yörükleri

1575 tarihli mufassal defterde Demirci Yörüklerine tabi bir diğer grupta Kurddutan olarak görülmektedir. Bu taifeye bağlı olan cemaatler ve nüfusları da şöyledir:

Cemaat-i Yörükân-ı Kurddutan: 1575 tarihli defterde Demirci Yörüklerine tabi birçok Kurddutan cemaati bulunmaktadır. Bunlardan ilki Demirci kazasında tahrir edilmiştir. Cemaatin bu tarihte 1 muhassıl, 31 mücerred, 17 ganem sahibi, 24 bennak nüfusu ve 1472 adet koyunu bulunmaktadır. Diğer bir Kurddutan cemaati Haliller köyünde sakindir. Cemaat bu tarihte 40 mücerred, 26 ganem sahibi, 10 bennak nüfusa

⁶³² KKA. TD. nr. 115, v. 267b.

⁶³³ KKA. TD. nr. 115, v. 268a.

⁶³⁴ KKA. TD. nr. 115, v. 268b.

⁶³⁵ KKA. TD. nr. 115, v. 268b.

ve 2709 adet koyuna sahiptir⁶³⁶. Yine Köleler karyesinde sakin olan bir Kurddutan cemaati daha kayıtlı olup, 1 imam, 15 mücerred, 2 ganem sahibi, 26 bennak nüfusa ve 110 adet koyuna; Esed Viranı'nda sakin olanlar ise 1 imam, 6 mücerred, 1 ganem sahibi, 7 bennak nüfusa ve 30 adet koyuna sahiptirler⁶³⁷. Defterde köylerde sakin olan cemaatlerde bulunmaktadır. Bunlar: Kuru Pınar'da 13 mücerred, 1'i imam 2 ganem sahibi, 5 bennak nüfusa ve 290 adet koyuna; Karye-i Tavak'da sakin olanlar 7 mücerred, aynı zamanda imam olan 1 ganem sahibi, 4 bennak nüfusa ve 40 adet koyuna; Deretler (?) karyesinde 1 mücerred, 2 ganem sahibi, 4 bennak nüfusa ve 90 adet koyuna; Yurtan karyesinde 3 mücerred ve 7 bennak nüfusa; Mezardan (?) köyünde 10 mücerred, 1'i imam 3 ganem sahibi, 2 bennak nüfusa ve 323 adet koyuna sahip olan cemaatlerdir⁶³⁸.

Yakacık: Adı geçen cemaate tüm tahrirlerde rastlanılmaktadır. 1575 tarihli defterde Kurddutan taifesine tabi olarak kaydedilen cemaat, Demirci kazasında tahrir edilmiştir. Cemaatin bu tarihte 15 mücerred, 3 ganem sahibi, 1'i imam 13 bennak nüfusu ve 436 adet koyunu bulunmaktadır⁶³⁹.

Kırk Hacılar: Cemaate bölgeye ait üç defterde de tesadüf edilmektedir. 1575 tarihli defterde Kurddutan taifesine tabi olarak kaydedilen cemaat, Demirci kazasında yazılmıştır. Cemaat bu tarihte 31 mücerred, 11 ganem sahibi, 18 bennak nüfusa ve 1189 adet koyuna sahiptir⁶⁴⁰.

Osmanlar: Yukarıda Elliciyan-ı Yunddağı ve Karaciyan taifesine tabi olduğundan bahsettiğimiz Cemaat-i Osmanlar, 1575 tarihli defterde Demirci Yörükleri içerisinde kaydedilmiştir. Demirci kazasında tahrir edilen cemaat, 1 imam, 8 mücerred ve 6 bennak nüfusa sahiptir⁶⁴¹.

Çaylak: Cemaate sadece 1575 tarihli defterde tesadüf edilmektedir. Demirci kazasında tahrir edilen cemaatin, 6 mücerred, 7 ganem sahibi, 6 bennak nüfusu ve 610

⁶³⁶ KKA. TD. nr. 115, v. 256b-257a.

⁶³⁷ KKA. TD. nr. 115, v. 258b.

⁶³⁸ KKA. TD. nr. 115, v. 259a-259b.

⁶³⁹ KKA. TD. nr. 115, v. 257a.

⁶⁴⁰ KKA. TD. nr. 115, v. 257b.

⁶⁴¹ KKA. TD. nr. 115, v. 257b.

adet koyunu bulunmaktadır⁶⁴². Saruhan Sancağı dışında farklı sancaklarda da kayıtlı olan Çaylak cemaatleri bulunmaktadır. Bunlar: İç-il livası, Çaylak kazası, Dayıcık kazası, Gülnar kazasında; Tarsus livası, Tarsus kazasında; Tarsus livası, Kosun kazasında kaydedilmişlerdir⁶⁴³.

Karalar: Sadece 1575 tarihli defterde kayıtlı olan nam diğeri Tursunlar olan Karalar cemaati, Demirci kazasında tahrir edilmiştir. Bu tarihte cemaatin 14 mücerred, 4 ganem sahibi, 8 bennak nüfusu ve 180 adet koyunu bulunmaktadır. Saruhan Sancağı dışında Maraş livasında; Ankara livası, Ankara kazasında; Adana livası, Adana nahiyesi ve Eğribük mezraasında; Kayseriyye livası, Karataş nahiyesinde; Tarsus livası, Koş-Temür nahiyesinde; Aydın livası, Tire kazasında Karalar cemaatleri mevcuttur⁶⁴⁴.

Hoca Ahmedler: Hoca Ahmedler cemaatine bölgenin bütün tahrirlerinde tesadüf edilmektedir. 1575 tarihli defterde Demirci kazasında tahrir edilen cemaatin, 29 mücerred, 1 muhassıl, 1'i imam 10 ganem sahibi, 1'i imam 15 bennak nüfusu ve 1048 adet koyunu bulunmaktadır⁶⁴⁵.

Mühim (?) Oğlanları: Adı geçen cemaate sadece 1575 tarihli defterde rastlanılmaktadır. Bu tarihte Demirci kazasında yazılan cemaat, 2 mücerred ve 3 bennak nüfusa sahiptir⁶⁴⁶.

Ahmedler: Demirci kazası, Gürcü köyünde yaşayan Ahmedler cemaati sadece 1575 tarihli defterde kayıtlıdır. Cemaat bu tarihte 4 mücerred, 1 ganem sahibi, 2 bennak nüfusa ve 134 adet koyuna sahiptir⁶⁴⁷. Saruhan Sancağı dışında da Konya livası, Esbkeşan ve Eski-il kazalarında; Aydın livası, Tire kazasında; Konya livası, Konya kazasında kayıtlı olan Ahmedler cemaatleri bulunmaktadır⁶⁴⁸.

⁶⁴² KKA. TD. nr. 115, v. 258a.

⁶⁴³ Orhan Sakin, **XVI. Yüzyıl Osmanlı Arşiv Kayıtlarına Göre Anadolu'da Türkmenler ve Yörükler**, s. 117-118.

⁶⁴⁴ Orhan Sakin, **XVI. Yüzyıl Osmanlı Arşiv Kayıtlarına Göre Anadolu'da Türkmenler ve Yörükler**, s. 208.

⁶⁴⁵ KKA. TD. nr. 115, v. 258a.

⁶⁴⁶ KKA. TD. nr. 115, v. 258b.

⁶⁴⁷ KKA. TD. nr. 115, v. 259a.

⁶⁴⁸ Orhan Sakin, **XVI. Yüzyıl Osmanlı Arşiv Kayıtlarına Göre Anadolu'da Türkmenler ve Yörükler**, s. 71-72.

Emin Fakih Obası: Cemaate sadece 1575 tarihli defterde Demirci kazasında rastlanılmaktadır. Bu tarihte cemaatin 18 mücerred, 1'i imam 8 ganem sahibi, 5 bennak, 2 muhassıl nüfusu ve 960 adet koyunu mevcuttur⁶⁴⁹.

Ahmed Fakih Obası: Demirci kazasında yazılan cemaate sadece 1575 tarihli defterde tesadüf edilmektedir. Defterde cemaatin üzerine kayıtlı 10 mücerred, 1'i imam 4 ganem sahibi, 8 bennak nüfus ve 600 adet koyun bulunmaktadır⁶⁵⁰.

Yaslar (?): Adı geçen cemaat sadece 1575 tarihli defterde rastlanılmaktadır. Cemaatin Demirci kazasında kayıtlı 9 mücerred, 4 ganem sahibi, 5 bennak nüfusu ve 180 adet koyunu bulunmaktadır⁶⁵¹.

Ömer Oğulları: Ömer Oğulları cemaatine ilk tahrirde tesadüf edilmezken, cemaat 1575 tarihli defterde mevcuttur. Bu tarihte Demirci kazasında yazılan cemaatin, 1 imam, 15 mücerred, 11 ganem sahibi, 7 bennak nüfusu ve 110 adet koyunu bulunmaktadır⁶⁵².

Kuru Halil: Cemaate sadece 1575 tarihli defterde rastlanılmakta olup, cemaat bu tarihte, Demirci kazasında kayıtlı 45 mücerred ve 47 bennak nüfusa sahiptir⁶⁵³.

3. Akça-köy Yörükleri

Kurddutan: Yukarıda Demirci Yörükleri içerisinde, cemaatler halinde kayıtlı olan Kurddutan Yörüklerinden bahsetmiştik. 1530 tarihli defterde de kayıtlı olan cemaat, Manisa kazasında yazılmıştır. Cemaatin bu tarihte 104 mücerred, 184 hane, 1 malul ve 1 mecnun nüfusu bulunmaktadır. 1531 tarihli defterde ise Demirci kazasında tahrir edilen cemaatin nüfusu değişmemiş olup, 15014 adet koyuna sahip olduğu görülmektedir⁶⁵⁴.

⁶⁴⁹ KKA. TD. nr. 115, v. 259b.

⁶⁵⁰ KKA. TD. nr. 115, v. 259b.

⁶⁵¹ KKA. TD. nr. 115, v. 360a.

⁶⁵² KKA. TD. nr. 115, v. 260a.

⁶⁵³ KKA. TD. nr. 115, v. 260a.

⁶⁵⁴ BOA. TD. nr. 166, s. 339; BOA. TD. nr. 165, s. 371.

Olmaz: Cemaate ilk olarak 1530 tarihli defterde tesadüf edilmektedir. Bu tarihte cemaat, Demirci kazasında 14 mücerred ve 15 hane; Ömer Viran'da 7 mücerred ve 15 hane; Urumşa'da ise 1531 tarihli defterden farklı olarak 11 mücerred, 19 hane ve 1 imam; Cüllah Ali'de 2 hane nüfusa sahiptir. 1531 tarihli defterde de kayıtlı olan cemaatin, Demirci kazasında 14 mücerred, 15 hane nüfusu ve 310 adet koyunu; Ömer Viran'da 7 mücerred, 15 hane nüfusu ve 90 adet koyunu; Urumşa'da 9 mücerred, 12 hane, 1 malul nüfusu ve 540 adet koyunu bulunmaktadır⁶⁵⁵.

Kırk Hacılar: Yukarıda 1575 tarihli defterde Kurddutan taifesinde kayıtlı olduğundan bahsettiğimiz cemaate, 1530 tarihli defterde de tesadüf edilmektedir. Defterde Demirci kazasında yazılan cemaat, 4 mücerred, 16 hane ve 1 imam nüfusa sahiptir. 1531 tarihli defterde de kayıtlı olan cemaatin nefer sayısı aynı olup, 1220 adet koyunu bulunmaktadır⁶⁵⁶.

Köseler: 1531 tarihli defterde Demirci Yörükleri taifesinde kayıtlı olduğundan bahsettiğimiz cemaate, aynı defterde bu kez Demirci kazasında rastlanılmaktadır. Bu tarihte cemaatin, 4 mücerred, 12 hane nüfusu ve 480 adet koyunu mevcuttur⁶⁵⁷.

İvazlar: Cemaate sadece 1530 ve 1531 tarihli defterlerde tesadüf edilmektedir. 1530 tarihli defterde Demirci kazasında yazılan cemaat, 6 mücerred ve 12 hane nüfusa sahiptir. 1531 tarihli defterde de Demirci kazasında kayıtlı olan cemaatin, 6 mücerred, 17 hane nüfusu ve 916 adet koyunu bulunmaktadır⁶⁵⁸.

Torbacılar: Cemaate sadece ilk tahrirde rastlanılmaktadır. 1530 tarihli defterde Demirci kazasında yazılan cemaat, 11 mücerred, 11 hane ve 1 muhassıl nüfusa sahiptir. 1531 tarihli defterde de kayıtlı olan cemaatin, Demirci kazasında Torulcalar (?) ve Köylüce karyelerinde sakin olan toplam 11 mücerred, 5 bennak, 1'i imam 6 ganem sahibi, 1 muhassıl nüfusu ve 1200 adet koyunu bulunmaktadır⁶⁵⁹.

⁶⁵⁵ BOA. TD. nr. 166, s. 339; BOA. TD. nr. 165, s. 374.

⁶⁵⁶ BOA. TD. nr. 166, s. 340; BOA. TD. nr. 165, s. 375.

⁶⁵⁷ BOA. TD. nr. 165, s. 375.

⁶⁵⁸ BOA. TD. nr. 166, s. 340; BOA. TD. nr. 165, s. 375.

⁶⁵⁹ BOA. TD. nr. 166, s. 340; BOA. TD. nr. 165, s. 376.

Hoca Ahmedler: 1575 tarihli defterde Kurddutan taifesine tabi olduğundan bahsettiğimiz cemaat, 1530 tarihli defterde ise Akça-köy taifesinde kayıtlı olup, Demirci kazasında tahrir edilmiştir. Cemaat bu tarihte, 19 mücerred, 24 hane, 1 imam ve 1 muhassıl nüfusa sahiptir. 1531 tarihli defterde de kayıtlı olan cemaatin, 19 mücerred, 1'i imam 13 ganem sahibi, 12 bennak, 1 muhassıl nüfusu ve 2360 adet koyunu bulunmaktadır⁶⁶⁰.

Yakacık: 1575 tarihli defterde Kurddutan taifesinde kayıtlı olduğundan bahsettiğimiz cemaat, 1530 tarihli defterde de Demirci kazasında tahrir edilmiştir. Bu tarihte cemaat, 15 mücerred, 36 bennak, 1'i imam 9 ganem sahibi nüfusa sahiptir. 1531 tarihli defterde de kayıtlı olan cemaatin nefer sayısı aynı olup, 820 adet koyunu mevcuttur⁶⁶¹.

Koru Pınar: Cemaate sadece 1530 ve 1531 tarihli defterlerde rastlanılmaktadır. 1530 tarihli defterde Demirci kazasında yazılan cemaat, 5 mücerred ve 5 hane nüfusa sahiptir. 1531 tarihli defterde ise 5 mücerred, 6 bennak ve 2 ganem sahibi nüfusu kayıtlı olan cemaatin, 210 adet de koyunu mevcuttur⁶⁶².

Kara Yusuf: Kara Yusuf cemaatine sadece ilk tahrirlerde tesadüf edilmektedir. 1530 tarihli defterde Demirci kazasında yazılan cemaatin, 5 bennak nüfusu bulunmaktadır. 1531 tarihli defterde de kayıtlı olan cemaatin nefer sayısı aynıdır⁶⁶³.

Cullah Haliller: Cemaate 1575 tarihli defterlerde rastlanmazken, cemaat 1530 ve 1531 tarihli defterlerde mevcuttur. 1530 tarihli defterde Marmara kazasında yazılan cemaat, 1 mücerred, 9 hane ve 1 imam nüfusa sahiptir. Cemaat 1531 tarihli defterde ise Demirci kazasında tahrir edilmiştir. Bu tarihte cemaatin, 1 mücerred, 7 bennak, 1'i imam 2 ganem sahibi nüfusu ve 180 adet koyunu bulunmaktadır⁶⁶⁴.

⁶⁶⁰ BOA. TD. nr. 166, s. 340; BOA. TD. nr. 165, s. 376.

⁶⁶¹ BOA. TD. nr. 166, s. 340; BOA. TD. nr. 165, s. 377.

⁶⁶² BOA. TD. nr. 166, s. 340; BOA. TD. nr. 165, s. 377.

⁶⁶³ BOA. TD. nr. 166, s. 340; BOA. TD. nr. 165, s. 378.

⁶⁶⁴ BOA. TD. nr. 166, s. 340; BOA. TD. nr. 165, s. 379.

Manendler: 1575 tarihli defterde Demirci taifesine tabi olduğundan bahsettiğimiz cemaat, 1530 tarihli defterde Marmara kazasında yazılmıştır. Bu tarihte cemaatin 4 hane nüfusu mevcuttur. 1531 tarihli defterde ise cemaatin konar-göçerlik eden kısmı, Demirci kazasında 3 bennak ve 1 ganem sahibi nüfusa ve 150 adet koyuna; köylerde sakin olan kısmı ise, Düzenler karyesi ve Kadim Hocalar köylerinde toplam 12 bennak nüfusa sahiptir⁶⁶⁵.

Hacı Kalkanlar: Cemaate sadece 1530 ve 1531 tarihli defterlerde rastlanılmaktadır. 1530 tarihli defterde Demirci kazasında yazılan cemaat, 9 mücerred ve 20 hane nüfusa sahiptir. 1531 tarihli defterde ise cemaatin, 6 mücerred, 8 bennak, 2'si mücerred 14 ganem sahibi nüfusu ve 2270 adet koyunu mevcuttur⁶⁶⁶.

İciler: 1530 tarihli defterde Demirci kazasında yazılan İciler cemaati, 13 hane nüfusa sahiptir. 1531 tarihli defterde de Demirci kazasında tahrir edilen cemaatin, 1 bennak, 12 ganem sahibi nüfusu ve 1550 adet koyunu bulunmaktadır⁶⁶⁷. Saruhan Sancağı dışında Ankara livası Sifri-hisar kazasında da bir İciler cemaati bulunmaktadır⁶⁶⁸.

Ayu Mahmudlar: Cemaate sadece ilk tahrirde tesadüf edilmektedir. 1530 tarihli defterde Demirci kazasında yazılan cemaatin, 25 hane nüfusu mevcuttur. 1531 tarihli defterde kayıtlı olan nam-ı diğer Hacı Mahmudlar cemaati, 6 bennak ve 18 ganem sahibi nüfusa ve 3600 adet koyuna sahiptir⁶⁶⁹.

Donandılar: Demirci kazasında tahrir edilen Donandılar cemaati, 1530 tarihli defterde 1 mücerred ve 20 hane nüfusa sahiptir. 1531 tarihli defterde de kayıtlı olan cemaatin, 1 mücerred, 8 bennak ve 12 ganem sahibi nüfusu ve 1810 adet koyunu bulunmaktadır⁶⁷⁰.

⁶⁶⁵ BOA. TD. nr. 166, s. 340; BOA. TD. nr. 165, s. 379.

⁶⁶⁶ BOA. TD. nr. 166, s. 340; BOA. TD. nr. 165, s. 379.

⁶⁶⁷ BOA. TD. nr. 166, s. 340; BOA. TD. nr. 165, s. 380.

⁶⁶⁸ Orhan Sakin, **XVI. Yüzyıl Osmanlı Arşiv Kayıtlarına Göre Anadolu'da Türkmenler ve Yörükler**, s. 182.

⁶⁶⁹ BOA. TD. nr. 166, s. 340; BOA. TD. nr. 165, s. 380.

⁶⁷⁰ BOA. TD. nr. 166, s. 341; BOA. TD. nr. 165, s. 380.

Evliyalar: Adı geçen cemaate bütün tahrirlerde rastlanılmaktadır. 1530 tarihli defterde Demirci kazasında kayıtlı olan cemaatin, 5 hane ve 1 imam nüfusu bulunmaktadır. 1531 tarihli defterde de yazılan cemaatin, 5 bennak, 1 imam ve 1 müşid-i aziz nüfusu bulunmaktadır. Cemaatin 1575 tarihli defterde ise Kurddutan taifesinde tahrir edildiği görülür. Bu tarihte ise cemmaatin nüfusu, 3 hane, 1 şeyh ve 2 muhassıl'dan müteřekkildir⁶⁷¹. Saruhan Sancağı dışında Ankara livası Haymana taifesi, Ankara kazasında da bir Evliyalar cemaati bulunmaktadır⁶⁷².

TD 165 ve TD 166 numaralı defterler arasında bazı farklılıklar mevcuttur. TD 165'te olmayan bazı Akça-köy Yörükleri TD 166 numaralı defterde kaydedilmişlerdir. Bunlar sırasıyla; Timurcu kazasında bulunan Yakacak, Tavşanlar, Ahmedler, Yuvacılar, Tursun (?), Esiciler (?), Yakacak, Ilıca'da bulunan Ala-İnekler, Manisa'da bulunan Derzi Halil ve Çorak, Akhisar'a tabi Semeçler cemaatleriyle; Kara Yusuf cemaatinin sakin olduğu Marmara'ya tabi Ahmedler, Ala-İnekli cemaatinin sakin oldukları; Ilıca'ya tabi Tok Samrı, Adala'ya tabi Salur, Gördek kazasına tabi Mülteki ve Akçeköy Yörükleri'nin sakin oldukları; Marmara'ya tabi Karkucak ve Çömlekçi karyeleridir. Yukarıda bahsedilen Akça-köy Yörükleri toplam 98 mücerred, 195 hane, 5 imam ve 1 meçzum nüfusa sahiptir⁶⁷³.

TD 166'ya göre, 120 cemaat, 21 imam, 1432 hane, 583 mücerred, 1 şeyh, 2 ehl-i berat, 4 muhassıl, 1 lama, 3 pir, 1 divane, 1 malul ve 1 kötürümden⁶⁷⁴ müteşekkil olan taifenin hasılı ise: “*Yörükân-ı mezburan ma niyabet ve resm-i arusane ve Yörükân-ı Akçe-Köy ma cürm ü cinayet ve resm-i arusane ve liva-i Yörükân-ı mezburan*” 45000 akçe olarak hesaplanmıřtır⁶⁷⁵.

⁶⁷¹ BOA. TD. nr. 166, s. 341; BOA. TD. nr. 165, s. 380; KKA. TD. nr. 115, v. 260b.

⁶⁷² Orhan Sakin, **XVI. Yüzyıl Osmanlı Arşiv Kayıtlarına Göre Anadolu'da Türkmenler ve Yörükler**, s. 149.

⁶⁷³ BOA. TD. nr. 166, s. 339-341.

⁶⁷⁴ BOA. TD. nr. 166, s. 341.

⁶⁷⁵ BOA. TD. nr. 165, s. 381; TD 165 numaralı defterde TD 166 numaralı deftere nazaran oldukça önemli eksiklikler mevcut olmakla birlikte, her iki defterde de hasıllar aynı miktarda kayıtlıdır.

4. Menye Yörükleri

Menye: Menye cemaati bütün tahrirlerde yer almaktadır. Buna göre, ilk olarak 1530 tarihli defterde yer alan cemaat, Adala kazası, Kestel karyesinde iki kalem halinde kaydedilmiştir. Bu tarihte cemaatlerden ilki toplam 45 mücerred, 115 hane, 1 gaib; ikincisi 119 mücerred, 346 hane, 3 imam, 1 pir, 2 muhassıldan müteşekkildir. 1531 tarihli defterde de kayıtlı olan Menye Yörükleri, Elliciler içerisinde yer almaktadır. Defterde “*Elli ev bir eşkinici verirler.*” kaydı mevcuttur. Bahsedilen cemaat Adala kazasında yazılmış olup, 44 mücerred, 3’ü ganem sahibi ve 1’i gaib 116 bennak nüfusa sahiptir. Diğer Menye cemaati de Güzelhisar’da bulunmaktadır. Bunlarda 119 mücerred, 3’ü koyun sahibi 346 bennak, 3 imam, 1 pir, 1 belirsiz ve 1 kethüdadan müteşekkildir⁶⁷⁶. 1575 tarihli defterde de kayıtlı olan Menye Yörükleri cemaati, Lala Cafer Bey hassı ve sipahiyan tımarıdır. Kalabalık olan bu grup 170 mücerred, 19’u koyun sahibi 321 bennak nüfusa sahiptir⁶⁷⁷.

Kürsici: Adı geçen cemaate tüm tahrirlerde rastlanılmaktadır. 1530 tarihli defterde Adala kazasında yazılan cemaat, 9 mücerred, 104 hane ve 2 sipahizade nüfusa sahiptir. 1531 tarihli defterde de kayıtlı olan cemaatin nefer sayısı aynıdır. Üç cemaatin hasılları da 16000 akçedir⁶⁷⁸. 1575 tarihli defterde de Adala kazasında yazılan cemaatin, 96 mücerred, 23’ü ganem sahibi 111 bennak, 1 imam nüfusu bulunmaktadır⁶⁷⁹.

Serraçlar: 1531 tarihli defterde Elliciyan-ı Göde Yahşi ve 1575 tarihli defterde de Elliciyan-ı Eldelik taifesinde kayıtlı olduğundan bahsettiğimiz Serraçlar cemaati, 1575 tarihli defterde Menye Yörükleri taifesinde kaydedilmiştir. Bu tarihte Adala kazası, Amid karyesinde tahrir edilen cemaat, 17 mücerred ve 22 bennak nüfusa sahiptir⁶⁸⁰.

1575 tarihli defterde kayıtlı olan Menye Yörüklerinin bir kısmında köylerde sakin olarak kaydedilmişlerdir. Bunlar: Nefs-i Menye’de sakin olan Yörükan 3 mücerred, 4

⁶⁷⁶ BOA. TD. nr. 166, s. 324; BOA. TD. nr. 165, s. 310-312.

⁶⁷⁷ KKA. TD. nr. 115, v. 326b.

⁶⁷⁸ BOA. TD. nr. 166, s. 324; BOA. TD. nr. 165, s. 316.

⁶⁷⁹ KKA. TD. nr. 115, v. 329a

⁶⁸⁰ KKA. TD. nr. 115, v. 330a.

bennak; Nefs-i Adala 2 mücerred, 1 bennak; Karye-i Dulkadir'de 2 mücerred, 3 bennak; Karye-i Ölçekler'de 1 bennak; Yazı'da 5 mücerred, 6 bennak; Ak Viran'da 5 mücerred, 1 imam; Kara Viran'da 14 mücerred, 10 bennak; Kasablu'da 7 mücerred, 4 bennak; Karye-i Ayüdlüce (?)'da 3 mücerred, 3 bennak; diğer ismi Çatra olan Nasuh Koca'da 3 mücerred, 2 bennak; Kara Halil'de 3 mücerred, 3 bennak; Geyik'de 5 mücerred, 6 bennak; Yuvacılı'da 1 mücerred, 5 bennak; Kırcalar'da 5 mücerred, 1'i koyun sahibi 12 bennak; Naiblü'de (?) 6 mücerred, 16 bennak; Karye-i Bedir (?)'de 2 mücerred, 4 bennak; Kara İnebeyler'de 6 mücerred, 9 bennak; Bağırğan'da 2 mücerred, 1 bennak; Mekirdos'da 1 mücerred, 1 bennak; Pazar Beyice'de 1 bennak; Mutlu'da 3 mücerred, 2 bennak; Madsak (?)'da 4 mücerred, 3 bennak; Kuşlar'da 6 mücerred, 7 bennak; Ayallu'da 6 mücerred, 6 bennak; Sofular'da 4 mücerred, 2'sinde koyun olan 3 bennak; Rahmaniler'de 1 mücerred, 2 bennak; Körsud/Kör Seyid (?)'de 1 bennak; Toyraklar'da 1 bennak nüfus yaşamaktadır⁶⁸¹.

1575 tarihli defterde Menye Yörükleri de diğer Yörük cemaatleri gibi sancağın çeşitli yerlerine perakende olmuşlardır. Bu cümleden olarak, Mendehorye'de Nefs-i Mendehorye başta olmak üzere Haradin (?), Şeyhler ve Avşar köylerinde yaşadıkları görülmektedir. Bunlar toplam 14 mücerred, 19 bennak ve 1 imamdır.⁶⁸² Demirci kazasında ise sadece İnceklü karyesinde 10 mücerred, 8 bennak, 1 imam olarak görülmektedirler. Borlu'da Kara Halil ve Uzuncalar'da toplam 10 mücerred, 1'i koyun sahibi 9 bennak bulunmaktadır. Marmara'da ise Kuru, Çatak, Ördek ve Göyüklü köylerinde 24 mücerred, 31 bennak nüfus vardır. Manisa kazasında Keçili ve Belen köylerinde, Alaşehir'de Ak Keçilü ve Kızıl köylerinde toplam 10 mücerred, 5'inde koyun bulunan 14 bennak vardır. Ayrıca Kula kazasında Menye Yörüklerine tabi bir cemaat yaşamaktadır. Bunlar da 7 mücerred ve 21 bennaktır. “*Yekun bad-ı heva ve cürm ü cinayet ve resm-i bennak ve mücerred ve resm-i ağnam ve resm-i arusane-i Yörükan-ı mezbure 25000*”⁶⁸³.

⁶⁸¹ KKA. TD. nr. 115, v. 330a-332a.

⁶⁸² KKA. TD. nr. 115, v. 332a-332b.

⁶⁸³ KKA. TD. nr. 115, v. 333a-333b.

5. Borlu Yörükleri

Yörük-an-ı Borlu: Saruhan Sancağı'nda bir diğer kalabalık Yörük grubu da Borlu nahiyesinde, Borlu Yörükleri olarak isimlendirilen Yörüklerdir. 1575 tarihli defterde kayıtlı olup, Nefs-i Borlu'da yaşayan ve zeamet olarak ayrılan cemaatin, 13 mücerred, 8 bennak, 1 ekinli bennak, 8 nim çift, 10 nefer zemin nüfusu mevcuttur. Yine zeamet olarak ayrılan bir diğer cemaat de Borlu nahiyesinde tahrir edilmiştir. Cemaatin nüfusu da 17 mücerred, 1 bennak, 15 ganem sahibinden müteşekkildir⁶⁸⁴.

Rahmaniler: Rahmaniler cemaati sadece 1575 tarihli defterde yer almaktadır. Cemaat Demirci kazası, Borlu nahiyesinde tahrir edilmiştir. Bu tarihte cemaatin 7 mücerred, 1 bennak ve 4 ganem sahibi nüfusu bulunmaktadır⁶⁸⁵.

Uzun Esadlar: Demirci kazası, Borlu nahiyesinde tahrir edilen cemaat, sadece 1575 tarihli defterde kaydedilmiştir. Bu tarihte cemaat 3 mücerred, 5 bennak ve 1 ganem sahibi nüfusa sahiptir⁶⁸⁶.

Ekçiler: Cemaate sadece 1575 tarihli defterde rastlanılmaktadır. Cemaat Demirci kazası, Borlu nahiyesinde yazılmış olup, 3 mücerred ve 3 bennak nüfusa sahiptir⁶⁸⁷.

İne Beyiler: Adı geçen cemaate sadece 1575 tarihli defterde tesadüf edilmektedir. Bu tarihte Demirci kazası, Borlu nahiyesinde tahrir edilen cemaat, 8 mücerred, 1 bennak ve 4 ganem sahibinden müteşekkildir⁶⁸⁸.

Ayvacılar (?): Ayvacılar cemaati sadece 1575 tarihli defterde yer almaktadır. Bigadiç kazasında yazılan cemaatin bu tarihte 5 mücerred, 4 bennak ve 7 ganem sahibi nüfusu bulunmaktadır⁶⁸⁹.

⁶⁸⁴ KKA. TD. nr. 115, v. 308a.

⁶⁸⁵ KKA. TD. nr. 115, v. 308b.

⁶⁸⁶ KKA. TD. nr. 115, v. 308b.

⁶⁸⁷ KKA. TD. nr. 115, v. 308b.

⁶⁸⁸ KKA. TD. nr. 115, v. 308b.

⁶⁸⁹ KKA. TD. nr. 115, v. 308b.

Çörekçiler (?): Cemaat sadece 1575 tarihli defterde tesadüf edilmiştir. Bu dönemde Gördük kazasında yazılan cemaat, 3 mücerred, 5 bennak, 1'i kürekçi ve 2 ganem sahibi nüfusa sahiptir⁶⁹⁰.

Borlu Yörükleri yukardakilerle sınırlı kalmayıp “*Perakende-i Yörükân-ı Borlu ki bazı kazada mütemekkin olmuşlardır.*” başlığı altında perakende gruplar da belirtilmiştir. Şimdi bunlara göz atalım: Borlu'nun köyleri arasında bulunan Soklu, Sac-ayak, Küçük Torse, Kasar, Ahiler, Merikli, Şeyh Erin'de 13 mücerred, 17 bennak ve 1 imam yaşamaktadır⁶⁹¹. Demirci kazasında da Borlu Yörükleri görülmektedir; Esed Viranı, Ulucak ve Mahmudlar köylerinde toplam 8 mücerred, 10 bennak ve 1 imam bulunmaktadır. Ayrıca Karaca İbrahim ve Serke köyünde yaşayan iki cemaat daha vardır. Bunlar ise 12 mücerred, 3 bennak, 5 ganem sahibiden müteşekkildir. Bunların dışında Gördus'a tabi Surlar köyünde 2 mücerred, 2 bennak; Adala'ya bağlı Kemer'de 1 mücerred, 2 bennak; Marmara'da ise Sofular ve Okçular köylerinde toplam 1 mücerred, 4 bennak yaşamaktadır. Yörükân-ı Borlu'nun hasılı 30000 akçe olarak kayıtlı olup, toplam nefer sayısı ise 9 çift, 11 nim çift, 66 bennak, 95 mücerred olarak kayıtlıdır⁶⁹².

6. Mermercik Yörükleri

Toklulu: Cemaat ilk tahrirlerde yer almazken, 1575 tarihli mufassal ve evkaf defterlerinde mevcuttur. 1575 tarihli mufassal defterde Demirci kazası, Karataş nahiyesinde yazılan cemaat, 38 mücerred, 15'inde koyun olan 40 bennak, 1 pir, 1 imam ve 1 malul nüfusa sahiptir⁶⁹³.

Yörükân-ı Mermercik: Cemaat sadece 1575 tarihli defterde yer almaktadır. Demirci kazası, Karataş nahiyesi, Karaca İbrahimler köyünde tahrir edilen cemaatin, 16 mücerred, 6 bennak, 2 ganem sahibi ve 1 imam nüfusu bulunmaktadır⁶⁹⁴.

⁶⁹⁰ KKA. TD. nr. 115, v. 309a.

⁶⁹¹ KKA. TD. nr. 115, v. 309a.

⁶⁹² KKA. TD. nr. 115, v. 310a-310b.

⁶⁹³ KKA. TD. nr. 115, v. 292b.

⁶⁹⁴ KKA. TD. nr. 115, v. 293a.

Çandır: Çandır cemaatine bütün tahrirlerde rastlanılmaktadır. 1530 tarihli defterde Mermercik/Baltıklulu taifesinde kayıtlı olan cemaat, Demirci kazasında tahrir edilmiştir. Cemaatin bu dönemde 6 mücerred ve 14 hane nüfusu bulunmaktadır. 1531 tarihli defterde de Perakende-i Mermercik taifesine bağlı olarak kaydedilen cemaat, Demirci kazasında yazılmıştır. Cemaatin nüfusu da 6 mücerred 14 hane'den müteşekkil olup tımar arazisi olarak tasarruf edilmektedir. Hasılı 19907'dir. 1575 tarihli defterde ise Demirci kazası, Karataş nahiyesinde kayıtlı olan cemaat, 19 mücerred, 7 bennak ve 9 ganem sahibi nüfusa sahiptir⁶⁹⁵.

Karaca Ahmedler: Cemaat bütün tahrirlerde yer almaktadır. 1530 tarihli defterde Demirci kazasında yazılan cemaat, Mermercik/ Baltıklulu taifesine tabi olarak kaydedilmiştir. Bu dönemde cemaat 5 mücerred, 10 hane, 1 imam ve 1 muhassıl'dan müteşekkildir. 1531 tarihli defterde de kayıtlı olan cemaat, Perakende-i Mermercik'e tabi olarak yazılmış olup, aynı nefer sayısına sahiptir. Cemaat 1575 tarihli defterde ise Demirci kazası, Karataş nahiyesinde tahrir edilmiştir. Bu tarihte de 11 mücerred ve 13 hane nüfusa sahiptir⁶⁹⁶.

Baltacılar: Baltacılar cemaatine bütün defterlerde tesasüf edilmektedir. 1530 tarihli defterde Mermercik/Baltıklulu taifesinde kayıtlı olan cemaat Demirci kazasında tahrir edilmiştir. Bu tarihte cemaat, 2 mücerred ve 12 hane nüfusa sahiptir. 1531 tarihli defterde ise Perakende-i Mermercik taifesine tabi, tımar arazisi olarak kaydedilen cemaatin nefer sayısı aynıdır. 1575 tarihli defterde Demirci kazası, Karataş nahiyesinde kayıtlı olan cemaatin, 1 mücerred ve 5 bennak nüfusu bulunmaktadır⁶⁹⁷.

Hamidler: Adı geçen cemaate bütün tahrirlerde rastlanılmaktadır. 1530 tarihli defterde Mermercik/Baltıklulu taifesinde kayıtlı olan cemaat, 7 mücerred ve 22 hane nüfusa sahiptir. 1531 tarihli defterde kayıtlı olan cemaatin nefer sayısı değişmemiştir. Cemaat 1575 tarihli defterde ise Manisa kazası, Tataran köyünde tahrir edilmiştir. Bu tarihte cemaatin, 3 mücerred ve 2 bennak nüfusu bulunmaktadır⁶⁹⁸.

⁶⁹⁵ BOA. TD. nr. 166, s. 343; BOA. TD. nr. 165, s. 417; KKA. TD. nr. 115, v. 293a.

⁶⁹⁶ BOA. TD. nr. 166, s. 343; BOA. TD. nr. 165, s. 417; KKA. TD. nr. 115, v. 293b.

⁶⁹⁷ BOA. TD. nr. 166, s. 343; BOA. TD. nr. 165, s. 416; KKA. TD. nr. 115, v. 293b.

⁶⁹⁸ BOA. TD. nr. 166, s. 343; BOA. TD. nr. 165, s. 416; KKA. TD. nr. 115, v. 293b.

Yörükşa: Yörükşa cemaati bütün defterlerde yer almaktadır. 1530 tarihli defterde Mermercik/Baltıklulu taifesinde kayıtlı olan cemaat, 1 mücerred, 12 hane ve 1 imam'dan müteşekkildir. 1531 tarihli defterde ise Perakende-i Mermercik taifesinde kayıtlı olan cemaat, Demirci kazasında yazılmış olup nefer sayısı aynıdır. 1575 tarihli defterde de kayıtlı olan cemaatin, 1 mücerred ve 7 bennak nüfusu bulunmaktadır⁶⁹⁹. Mermercik Yörüklerinin hasılı 25929 akçedir. Mermercik Yörüklerinden bazılarının aher sancaklarda olanların tahrir gelmemesine rağmen vergilerinin yazıldığı ve bu vergilerin tımar sahibine verilmesi için bir uyarıda söz konusudur⁷⁰⁰.

Baltıklulu: Adı geçen cemaate sadece 1530 ve 1531 tarihli defterde rastlanılmaktadır. 1530 tarihli defterde Demirci kazasında kayıtlı olan cemaat, 15 mücerred, 45 hane ve 1 mecnun'dan müteşekkildir. 1531 tarihli defterde de Perakende-i Mermercik taifesinde kayıtlı olan cemaat, Demirci kazasında yazılmıştır. Cemaat bu dönemde 15 mücerred, 13 bennak, 1'i imam 32 ganem sahibi ve 1 mecnun nüfusa sahiptir⁷⁰¹.

Azgarlar: Azgarlar cemaati sadece ilk tahrirde yer almaktadır. 1530 tarihli defterde Demirci kazasında yazılan cemaat, 8 mücerred ve 9 hane nüfusa sahiptir. Cemaat 1531 tarihli defterde de Perakende-i Mermercik taifesine bağlı olarak tahrir edilmiştir. Bu dönemde cemaatin nüfusu 6 mücerred, 5 bennak ve 4 ganem sahibinden müteşekkil olup, tımar arazisi olarak kaydedilmiştir⁷⁰².

Çalış: Cemaate 1530 ve 1531 tarihli defterlerde tesadüf edilmektedir. 1530 tarihli Mermercik/Baltıklulu taifesinde kayıtlı olan cemaat, 4 mücerred ve 20 hane nüfusa sahiptir. 1531 tarihli defterde de Timurcu kazasında yazılan cemaat, 4 mücerred, 4 bennak ve 17 ganem sahibinden müteşekkildir. Tımar arazisi olduğu belirtilmiş olan cemaatin üzerine kayıtlı 2100 adet koyunu bulunmaktadır⁷⁰³.

⁶⁹⁹ BOA. TD. nr. 166, s. 342; BOA. TD. nr. 165, s. 415; KKA. TD. nr. 115, v. 293b.

⁷⁰⁰ KKA. TD. nr. 115, v. 293a-293b; "Karye-i mermercik yörüklerinden olup şimdiye değin tımar-ı mezbur sipahilerinin raiyyetleri olup hin-i tahrirde aher livada bulunmakta gelib yazılmayanların resm-i bennakların vesair rüsumların sahib-i timara eda etmek üzere defter-i cedide kayd olundu ber veç-i tahrir 238".

⁷⁰¹ BOA. TD. nr. 166, s. 342; BOA. TD. nr. 165, s. 414.

⁷⁰² BOA. TD. nr. 166, s. 342; BOA. TD. nr. 165, s. 415.

⁷⁰³ BOA. TD. nr. 166, s. 342; BOA. TD. nr. 165, s. 415.

Kürekçiler: Adı geçen cemaate son tahrirde rastlanmazken, cemaat ilk tahrirde mevcuttur. 1530 tarihli defterde Mermercik/Baltıklulu taifesine tabi olarak kaydedilen cemaatin, 1 mücerred, 10 hane ve 1 imam nüfusu bulunmaktadır. 1531 tarihli defterde ise Perakende-i Mermercik'e tabi olarak kaydedilen cemaat, Demirci kazasında tahrir edilmiştir. Bu tarihte cemaat, 1 mücerred, 1'i imam 10 ganem sahibi nüfusa sahiptir⁷⁰⁴.

Ala-İneklü: Ala-İneklü cemaati 1530 ve 1531 tarihli defterlerde yer almaktadır. Cemaat 1530 tarihli defterde Marmara kazasında, 7 hane; Adala kazası Salurk karyesinde 2 hane; Gördek nahiyesi, Mülteki karyesinde 1 mücerred ve 2 hane nüfusa sahiptir. Yine aynı defterde bir de Demirci kazasında kayıtlı olan cemaatin, 2 mücerred ve 4 hane nüfusu bulunmaktadır. Cemaat 1531 tarihli defterde de Demirci kazasında tahrir edilmiştir. Cemaatin nüfusu bu tarihte 2 mücerred, 3 bennak ve 1 ganem sahibinden müteşekkildir⁷⁰⁵.

Manendler: Demirci ve Akça-köy Yörükleri içerisinde kayıtlı olduğundan bahsettiğimiz cemaat, 1530 tarihli defterde Mermercik/Baltıklulu taifesinde kaydedilmiştir. Demirci kazasında yazılan cemaatin, 1 mücerred ve 10 hane nüfusu bulunmaktadır. 1531 tarihli defterde de Perakende-i Mermercik taifesinde kaydedilen cemaat 1 mücerred, 3 bennak ve 7 ganem sahibi nüfusa ve 1380 adet koyuna sahiptir⁷⁰⁶.

Gözlüceler: Adı geçen cemaate sadece 1530 ve 1531 tarihli defterlerde rastlanılmaktadır. 1530 tarihli defterde Mermercik/Baltıklulu taifesinde kayıtlı olan cemaat, 6 mücerred, 5 hane ve 1 imam nüfusa sahiptir. 1531 tarihli defterde de Perakende-i Mermercik taifesinde kayıtlı olan cemaat, Demirci kazasında yazılmıştır. Cemaatin bu tarihte 1 mücerred, 1'i imam 5 bennak ve 1 ganem sahibi nüfusu bulunmaktadır⁷⁰⁷.

Kırkıklar: Kırkıklar cemaatine sadece ilk tahrirde rastlanmaktadır. 1530 tarihli defterde Mermercik/Baltıklulu taifesinde kayıtlı olan cemaat, 4 hane nüfusa sahiptir. 1531 tarihli defterde de Perakende-i Mermercik taifesinde kayıtlı olan cemaat, Demirci

⁷⁰⁴ BOA. TD. nr. 166, s. 342; BOA. TD. nr. 165, s. 415.

⁷⁰⁵ BOA. TD. nr. 166, s. 340; BOA. TD. nr. 166, s. 343; BOA. TD. nr. 165, s. 416.

⁷⁰⁶ BOA. TD. nr. 166, s. 343; BOA. TD. nr. 165, s. 416.

⁷⁰⁷ BOA. TD. nr. 166, s. 343; BOA. TD. nr. 165, s. 417.

kazasında tahrir edilmiştir. Cemaatin bu dönemde de 4 bennak nüfusu bulunmaktadır⁷⁰⁸. Perakende-i Mermercik taifesinin hasılı ise “*El-mahsul ma hane-ha-i Mermercik Perakende an İstanbuli*” olarak kaydedilmiş olup, 19907 akçedir⁷⁰⁹.

7. Bazdaran Yörükleri

Yörüklerin yükümlü oldukları görevlerden biri de avcı kuşların yetiştirilmesidir. Saruhan Sancağı’nda da önemli bir Yörük grubunun avcı kuşların yetiştirilmesinden sorumlu olduğu görülmektedir. 1575 tarihli Yörük defterinde “*Mezkur Cemaat-i Kağanlar eba an ced kadimden bazdaran hanelerden olup Nam çakır yuvalarının görüp ve gözleyip hasıl olan yavrulardan Manisa’da şehzadeler olduğu zamanda onlara götürüp mahruse-i mezburede şehzadeler olmadığı zamanda dergah-ı muallaya iledüp doğan bulmadıkları senelerde mukabelesinde emin olanlar her haneden 50’şer akçe doğan baha verip ol hizmet mukabelesinde avarız-ı divaniyyeden ve tekalifi örfiyyeden ve baç-ı ağnamdan muaf ve müsellemler ise kemakan muaf ve müsellemler olalar deyu ellerinde selatin-i maziden ve selef-i şehzadelerden ahkam-ı müteaddideleri olmağın vech-i meşruh üzere defter-i cedide kayd olundu.*” kaydından da anlaşılacağı üzere Kağanlar cemaatinin bu hizmetleri karşılığında birtakım vergilerden de muaf oldukları görülmektedir⁷¹⁰.

1575 tarihli Yörük defterinde kayıtlı olan Bazdaran Yörüklerinin bir kısmı köylerde sakin olarak kaydedilirken diğer kısmı da cemaatler halinde kaydedilmişlerdir. Köylerde sakin olanlardan bahsederek: Nefs-i Manisa başta olmak üzere Manisa kazasına tabi Palamud nahiyesi, Divane, Sakallu, Beğmişli, Çobanlı, Sir (?), Bektaşlı, Bahadırlu, Nayıblü, Depecik, Paşa, Korucalu (?), Hacı Abdurrahman karyeleriyle Yengi nahiyesi, Köseler ve Sadlu (?) karyelerinde toplam 30 mücerred ve 45 hane nüfus bulunmaktadır⁷¹¹. Yine Menemen kazası Küçük Geren, Kara Yakublu, Yel Değirmeni karyelerinde toplam 8 mücerred ve 7 hane; Nefs-i Güzelhisar’da 1 mücerred ve 2 hane; Nefs-i Akhisar başta olmak üzere, Adillü, Karkın ve Bey karyelerinde toplam 7 mücerred ve 6 hane nüfus mevcuttur⁷¹². Marmara kazasında ise kazanın içinde Parelü-sak (?), Karkın ve Alayundlu karyelerinde birer hane kaydedilmiş olup toplam 2 mücerred, 7 hane; Kayacık ve Gördus kazasında Akçe-alan, Salur, Boyalu ve Armudlu

⁷⁰⁸ BOA. TD. nr. 166, s. 343; BOA. TD. nr. 165, s. 417.

⁷⁰⁹ BOA. TD. nr. 165, s. 418.

⁷¹⁰ KKA. TD. nr. 125, v. 157a.

⁷¹¹ KKA. TD. nr. 125, v. 154b-155a.

⁷¹² KKA. TD. nr. 125, v. 155b-156a.

karyelerinde de toplam 15 mücerred ve 11 hane bulunmaktadır⁷¹³. Ayrıca Adala kazası Okçular karyesinde 6 hane; Ilıca ve Nif kazasında 1 mücerred ve 3 hane ve son olarak Karesi livasında 1 mücerred ve 2 hane nüfus kayıtlıdır. Bazdaran Yörükleri cemaatinin hasılları toplamı da 10000'dir⁷¹⁴.

Yörükler: Cemaat-i Yörükler 1575 tarihli Yörük defterinde, Bazdaran Yörüklerine tabi farklı kalemler halinde kaydedilmiştir. Cemaatin, Manisa kazasında 4 mücerred, 5 hane; Manisa kazası, Develü ve Korkud köylerinde de toplam 12 mücerred ve 11 hane nüfusu bulunmaktadır⁷¹⁵. Yine Akhisar kazasında 3 mücerred ve 4 hane; Gördük kazasında 24 mücerred ve 44 hane; Demirci kazası, Günçler ve Ala-ağaç karyeleriyle; Borlu nahiyesi, Akçe Alan ve Sac-ayak karyelerinde toplam 5 mücerred ve 10 hane nüfusu mevcuttur⁷¹⁶.

Sağrımcı (?): Adı geçen cemaat 1531 ve 1575 tarihli defterlerde yer almaz. Sadece 1575 tarihli Yörük defterinde kayıtlı olan cemaat Gördük kazasında tahrir edilmiştir. Bu tarihte cemaatin 31 mücerred ve 23 hane nüfusu bulunmaktadır⁷¹⁷.

Kağanlar: Kağanlar cemaati sadece 1575 tarihli Yörük defterinde kaydedilmiştir. Cemaat Gördük kazasında tahrir edilmiş olup, üç kalem şeklinde yazılmıştır. Cemaatin Gördük kazasında 48 mücerred ve 43 hane; 15 mücerred ve 16 hane; 10 mücerred ve 6 hane nüfusu bulunmaktadır⁷¹⁸.

Doğancı Aliler: Cemaate 1531 ve 1575 tarihli defterlerde rastlanmaz. 1575 tarihli Yörük defterinde ise Bazdaran taifesine tabi olarak kaydedilmiştir. Cemaatin bu tarihte Gördük kazasında 12 mücerred ve 6 hane; Yaycılar karyesinde de 1 mücerred, 1 hane nüfusu bulunmaktadır⁷¹⁹.

⁷¹³ KKA. TD. nr. 125, v. 158a-158b.

⁷¹⁴ KKA. TD. nr. 125, v. 158b-159a.

⁷¹⁵ KKA. TD. nr. 125, v. 155a-155b.

⁷¹⁶ KKA. TD. nr. 125, v. 156a; 158b.

⁷¹⁷ KKA. TD. nr. 125, v. 156b.

⁷¹⁸ KKA. TD. nr. 125, v. 157a.

⁷¹⁹ KKA. TD. nr. 125, v. 158a.

8. Vakıf Reayası Olan Yörük Grupları

Yukarıda zikredilen Yörük gruplarının yanı sıra Manisa kazası dâhilinde vakıf reayası olarak kayıtlı Yörükler de bulunmaktadır. Manisa kazasının muhtelif yerleşme birimlerinde oturmakta olan bu Yörükler, Bursa'daki Emir Buhari Evkafı, Sultan Murad Evkafı ve Medine-i Münevvere Evkafına tabi olup resmleri mezkûr vakıflar adına tahsil olunmakta, bunlara diğer Yörük teşekküllerinin emin ve mültezimleri karışmamaktaydı⁷²⁰.

Çavdırlu: Çavdırlu cemaatine sadece 1575 tarihli evkaf defterinde tesadüf edilmektedir. Gördük kazasında tahrir edilen cemaat, Zağanos Paşa Vakfı Evkafına tabidir. Cemaatin bu dönemde 7 mücerred ve 8 hane nüfusu bulunmaktadır⁷²¹.

Cemaat-i Yörükân: 1575 tarihli evkaf defterinde birden fazla Yörükân cemaati bulunmaktadır. Bunlar: Demirci kazasında, Turasan Ece Vakfı Evkafına tabi 18 mücerred ve 32 hane; Adala kazasında, İlyas Seydi ve Elvan Seydi tasarrufunda 48 mücerred ve 43 hane; Adala kazasında, Hamza Çelebi tasarrufunda 16 mücerred ve 12 hane; Demirci kazası, Gencer karyesinde Medine-i Münevvere Vakfı Evkafına tabi 32 mücerred ve 26 hane; Manisa kazasında, Emir Buhari Vakfı Evkafına tabi 4 mücerred ve 5 hane; Menemen kazasında Emir Buhari Vakfı Evkafına tabi 6 mücerred ve 5 hane; Gördük kazasında, Emir Buhari Vakfı Evkafına tabi 8 mücerred ve 7 hane; Gördük kazası, Bortan karyesinde Emir Buhari Vakfı Evkafına tabi 5 mücerred ve 6 hane; Gördük kazasında, Emir Buhari Vakfı Evkafına tabi 2 mücerred ve 2 hane; Marmara kazasında Emir Buhari Vakfı Evkafına tabi 7 mücerred ve 8 hane; Gördüs kazasında Emir Buhari Vakfı Evkafına tabi 1 mücerred ve 8 hane; Gördük kazası, Alayundlu karyesinde 7 mücerred ve 14 haneden müteşekkildir⁷²².

Beylici: Beylici cemaatine 1531 ve 1575 tarihli defterlerde rastlanmaz. Cemaat sadece 1575 tarihli evkaf defterinde kayıtlı olup, Manisa kazasında tahrir edilmiştir.

⁷²⁰ Feridun Emecen, **XVI. Asırda Manisa Kazası**, s. 140; Örnek olması için bkz. Mehmet Akif Erdoğan, **Defter-i Evkaf-ı Liva-i Saruhan (Metin ve İnceleme)**, Tapu ve Kadastro Arşiv Dairesi Başkanlığı Yayınları, Ankara 2014.

⁷²¹ KKA. TD. nr. 544, v. 65b.

⁷²² KKA. TD. nr. 544, v. 90b; 106a; 108b; 127a; 129a; 131a; 131b; 132b; 133a; 134b; 139b.

Cemaatin bu tarihte Emir Buhari Vakfı Evkafına tabi 3 mücerred ve 2 hane nüfusu mevcuttur⁷²³.

Mürseller: Adı geçen cemaat sadece 1575 tarihli evkaf defterinde yer almaktadır. Manisa kazasında kayıtlı olan cemaatin, Emir Buhari Vakfı Evkafına tabi olduğu görülmektedir. Cemaatin bu dönemde 10 mücerred ve 16 hane nüfusu bulunmaktadır⁷²⁴. Saruhan Sancağı dışında Kütahya livasında ve Bozok livası, Kır-şehir kazasında da Mürseller cemaatleri bulunmaktadır⁷²⁵.

Cemaller: Cemaller cemaatine sadece 1575 tarihli evkaf defterinde tesadüf edilmektedir. Cemaat Gördük kazasında kayıtlı olmakla birlikte, Emir Buhari Vakfı Evkafına tabidir. Cemaat bu tarihte 7 mücerred ve 4 hane nüfusa sahiptir⁷²⁶. Ayrıca Niğde livası, Ahlat mezraası, Karaca-viran mezraası, Kuruca-göl mezrası ve Kayseriye kazasında; Aksaray livası, Ereğli nahiyesinde de Cemallü cemaatleri bulunmaktadır⁷²⁷.

Gökçe Ahmedler: Cemaat 1531 ve 1575 tarihli defterlerde yer almazken, 1575 tarihli evkaf defterinde Gördük kazasında kaydedilmiştir. Defterde cemaatin Emir Buhari Vakfı Evkafına tabi 2 mücerred ve 4 hane nüfusu bulunmaktadır⁷²⁸.

Sarı Gelin: Sarı Gelin cemaatine sadece 1575 tarihli evkaf defterinde rastlanılmaktadır. Cemaat Gördük kazasında kayıtlı olmakla birlikte, Emir Buhari Vakfı Evkafına tabi olarak yazılmıştır. Cemaat bu tarihte 11 mücerred ve 15 hane nüfusa sahiptir⁷²⁹.

Kara Kocalar: Adı geçen cemaate sadece 1575 tarihli evkaf defterinde tesadüf edilmektedir. Gördük kazasında tahrir edilen cemaatin, Emir Buhari Vakfı Evkafına tabi

⁷²³ KKA. TD. nr. 544, v. 128b.

⁷²⁴ KKA. TD. nr. 544, v. 129a.

⁷²⁵ Orhan Sakin, *XVI. Yüzyıl Osmanlı Arşiv Kayıtlarına Göre Anadolu'da Türkmenler ve Yörükler*, s. 256.

⁷²⁶ KKA. TD. nr. 544, v. 131a.

⁷²⁷ Orhan Sakin, *XVI. Yüzyıl Osmanlı Arşiv Kayıtlarına Göre Anadolu'da Türkmenler ve Yörükler*, s. 110.

⁷²⁸ KKA. TD. nr. 544, v. 131a.

⁷²⁹ KKA. TD. nr. 544, v. 131b.

olarak kaydedildiği görülmektedir. Cemaatin bu dönemde 40 mücerred ve 13 hane nüfusu kayıtlıdır⁷³⁰.

Gedik Aliler: Gedik Aliler cemaati 1531 ve 1575 tarihli defterlerde yer almaz. Sadece 1575 tarihli evkaf defterinde kayıtlı olan cemaat, Gördük kazasında tahrir edilmiştir. Cemaatin defterde Emir Buhari Vakfı Evkafına tabi 10 mücerred ve 10 hane nüfusu bulunmaktadır⁷³¹.

Kulfallar: Cemaat sadece 1575 tarihli evkaf defterinde yer almaktadır. Cemaat Gördük kazasında kayıtlı olmakla birlikte, Emir Buhari Vakfı Evkafına tabidir. Bu tarihte cemaatin 12 mücerred ve 6 hane nüfusu mevcuttur⁷³². Saruhan Sancağı dışında Aksaray livası, Koç-hisar nahiyesinde de Kulfallu cemaati bulunmaktadır⁷³³.

Musalar: Musalar cemaati 1531 ve 1575 tarihli mufassal defterlerde yer almaz. Sadece 1575 tarihli Yörük defterinde kayıtlı olan cemaatin bir kolu Mukataa Yörükleri taifesinde kayıtlı iken, diğer kolu 1575 tarihli evkaf defterinde kayıtlıdır. 1575 tarihli evkaf defterinde, Gördük kazasında tahrir edilen cemaat, Emir Buhari Vakfı Evkafına tabidir. Bu tarihte cemaatin 2 mücerred ve 1 hane nüfusu bulunmaktadır⁷³⁴.

Dede Baliler: 1575 tarihli Yörük defterinde Mukataa Yörükleri içerisinde ve 1575 tarihli mufassal defterde de müstakil olarak kayıtlı olan Cemaat-i Dede Baliler, 1575 tarihli evkaf defterinde ise vakıf reayası olarak görülmektedir. Bu tarihte Emir Buhari Vakfı Evkafına tabi olan cemaat, Gördük kazasında 4 mücerred, 4 hane ve 1 imam nüfusa sahiptir⁷³⁵.

Baltacı: 1531 tarihli defterde Perakende-i Mermercik taifesinde ve 1575 tarihli mufassal defterde de Mermercik Yörükleri içerisinde bahsettiğimiz Baltacılar cemaati, 1575 tarihli evkaf defterinde de Emir Buhari Vakfı Evkafına tabi olarak kaydedilmiştir.

⁷³⁰ KKA. TD. nr. 544, v. 131b.

⁷³¹ KKA. TD. nr. 544, v. 132a.

⁷³² KKA. TD. nr. 544, v. 132a.

⁷³³ Orhan Sakin, **XVI. Yüzyıl Osmanlı Arşiv Kayıtlarına Göre Anadolu'da Türkmenler ve Yörükler**, s. 237.

⁷³⁴ KKA. TD. nr. 544, v. 132a.

⁷³⁵ KKA. TD. nr. 544, v. 132b.

Cemaat bu tarihte Kayacık kazasında yazılmıştır. Cemaatin nüfusu da 17 mücerred ve 14 hane'den müteşekkildir⁷³⁶.

Kökez: Kökez cemaati sadece 1575 tarihli evkaf defterinde kayıtlıdır. Demirci kazasında tahrir edilen cemaatin Emir Buhari Vakfı Evkafına tabi olduğu görülmektedir. Cemaatin İniş karyesinde kayıtlı 9 mücerred ve 12 hane nüfusu bulunmaktadır⁷³⁷.

Uzuncalar: Cemaate sadece 1575 tarihli evkaf defterinde tesadüf edilmektedir. Demirci kazası, Borlu nahiyesi, Eceklü köyünde tahrir edilen cemaat, Emir Buhari Vakfı Evkafına tabidir. Cemaatin nüfusu da 5 mücerred ve 7 hane'den müteşekkildir⁷³⁸. Ayrıca Kütahya livasında ve Aydın livası, Tire kazasında da Uzuncalar cemaatlerinin kayıtlı olduğu görülmektedir⁷³⁹.

Toklulu: Cemaat ilk tahrirde yer almazken, 1575 tarihli defterli mufassal ve evkaf defterlerinde kayıtlıdır. 1575 tarihli evkaf defterinde Demirci kazasında tahrir edilen cemaatin, Emir Buhari Vakfı Evkafına tabi olduğu görülmektedir. Cemaatin bu dönemde 3 mücerred ve 1 hane nüfusu bulunmaktadır⁷⁴⁰. Saruhan dışında Adana livası, Adana nahiyesinde de bir Toklulu cemaati mevcuttur⁷⁴¹.

Çomar: Adala kazasında tahrir edilen Çomar cemaati sadece 1575 tarihli evkaf defterinde yer almaktadır. Bu tarihte Emir Buhari Vakfı Evkafına tabi olan cemaat, 2 mücerred ve 7 hane nüfusa sahiptir⁷⁴². Saruhan Sancağı dışında Kütahya livasında da kayıtlı olan bir Çomar cemaati bulunmaktadır⁷⁴³.

⁷³⁶ KKA. TD. nr. 544, v. 133b.

⁷³⁷ KKA. TD. nr. 544, v. 135b.

⁷³⁸ KKA. TD. nr. 544, v. 135b.

⁷³⁹ Orhan Sakin, *XVI. Yüzyıl Osmanlı Arşiv Kayıtlarına Göre Anadolu'da Türkmenler ve Yörükler*, s. 318.

⁷⁴⁰ KKA. TD. nr. 544, v. 135b.

⁷⁴¹ Orhan Sakin, *XVI. Yüzyıl Osmanlı Arşiv Kayıtlarına Göre Anadolu'da Türkmenler ve Yörükler*, s. 307.

⁷⁴² KKA. TD. nr. 544, v. 136a.

⁷⁴³ Orhan Sakin, *XVI. Yüzyıl Osmanlı Arşiv Kayıtlarına Göre Anadolu'da Türkmenler ve Yörükler*, s. 123.

Kürke Sığmazlar: Adı geçen cemaate sadece 1575 tarihli evkaf defterinde rastlanılmaktadır. Adala kazası, Taytan karyesinde kayıtlı olan cemaatin, Emir Buhari Vakfı Evkafına tabi olduğu görülmektedir. Cemaatin bu tarihte 2 mücerred ve 4 hane nüfusu bulunmaktadır⁷⁴⁴.

Demirciler: Demirciler cemaatinin 1531 ve 1575 tarihli defterlerde kayıtlı olan Demirci Yörüklerinin bir kolu olması muhtemeldir. 1575 tarihli evkaf defterinde Manisa kazasında tahrir edilen cemaat, Sultan Murad Vakfı Evkafına tabi olarak kaydedilmiştir. Cemaatin bu dönemde 33 mücerred, 27 hane ve 1 imam nüfusu mevcuttur⁷⁴⁵. Saruhan Sancağı haricinde Niğde livası, Niğde kazasında Demirciler ve Maraş, Bozok, Adana, Kayseriye ve Tokat livalarında da Demircilü cemaatleri bulunmaktadır⁷⁴⁶.

Karaca Dağ: Güzelhisar kazası, Derziler karyesinde kayıtlı olan Karacadağ cemaati sadece 1575 tarihli evkaf defterinde yer almaktadır. Sultan Murad Vakfı Evkafına tabi olan cemaatin, 1 mücerred ve 12 hane nüfusu bulunmaktadır⁷⁴⁷. Yine Saruhan Sancağı dışında Aksaray livası, Karacadağ nahiyesinde de bir Karaca Dağlı cemaati bulunmaktadır⁷⁴⁸.

Esirciler: Esirciler cemaatine 1531 ve 1575 tarihli defterlerde rastlanmazken 1575 tarihli evkaf defterinde mevcuttur. Güzelhisar kazasında kayıtlı olan cemaat, Sultan Murad Vakfı Evkafına tabidir. Cemaat bu tarihte 1 mücerred ve 3 hane nüfusa sahiptir⁷⁴⁹.

Kara Haliller: Gördük kazasında tahrir edilen Kara Haliller cemaati sadece 1575 tarihli evkaf defterinde yer almaktadır. Cemaatin Sultan Murad Vakfı Evkafına tabi 2 mücerred ve 4 hane nüfusu bulunmaktadır⁷⁵⁰. Ayrıca Bozok livası, Kır-şehri

⁷⁴⁴ KKA. TD. nr. 544, v. 136a.

⁷⁴⁵ KKA. TD. nr. 544, v. 136b.

⁷⁴⁶ Orhan Sakin, *XVI. Yüzyıl Osmanlı Arşiv Kayıtlarına Göre Anadolu'da Türkmenler ve Yörükler*, s. 130.

⁷⁴⁷ KKA. TD. nr. 544, v. 138b.

⁷⁴⁸ Orhan Sakin, *XVI. Yüzyıl Osmanlı Arşiv Kayıtlarına Göre Anadolu'da Türkmenler ve Yörükler*, s. 205.

⁷⁴⁹ KKA. TD. nr. 544, v. 139a.

⁷⁵⁰ KKA. TD. nr. 544, v. 139b.

kazasında Kara Halil; Ankara, Haleb, Maraş ve Hamid livalarında da Kara Halillü cemaatleri bulunmaktadır⁷⁵¹.

9. Müstakil Yörük Grupları

Şamiyan: Şamiyan cemaati bütün tahrirlerde mevcuttur. 1531 tarihli defterde Belen nahiyesinde yazılan cemaat, Padişah hasları arasında yer almaktadır. Cemaatin bu tarihte 2 mücerred, 21 hane ve 1 korucu nüfusu bulunmaktadır. 1575 tarihli defterde de Belen nahiyesine tabi olarak kayıtlı olan cemaat, 10 mücerred, 7 bennak, 1 çift, 1 nim çift ve bunların haricinde zeminler de kayıtlı olup, bunların 2'si çift, 1'i ise nim çifttir⁷⁵².

Palamud: Cemaat sadece 1531 tarihli defterde kaydedilmiştir. Palamud nahiyesinde nahije ile aynı ismi taşıyan Palamud Yörükleri, 2 mücerred, 16 bennak olup, resmlerii 204 akçedir. “4 çiftlik yerdir Yörükler ellerinde imiş ekip ve ziraat edip öşrün verirler imiş.” kaydından anlaşıldığı kadarıyla bahsedilen Yörük teşekküllerinin ziraatle uğraştıkları anlaşılmaktadır⁷⁵³.

Güzelhisar: Güzelhisar nahiyesinde nahije ile aynı ismi taşıyan Güzelhisar Yörükleri cemaati sadece 1531 tarihli defterde yer almaktadır. Cemaat bu tarihte 17 mücerred ve 6'sı koyun sahibi 43 hane nüfusa sahiptir. Hasılı 859 akçedir⁷⁵⁴.

Aydoğdular: Aydoğdular cemaatine sadece ilk tahrirde rastlanılmaktadır. 1530 tarihli defterde Güzelhisar nahiyesinde kaydedilen cemaatin, 2 mücerred ve 5 hane nüfusu bulunmaktadır. 1531 tarihli defterde de kayıtlı olan cemaatin, nefer sayısı aynıdır⁷⁵⁵.

Buraklı Urban: 1530 tarihli defterde Güzelhisar nahiyesinde kaydedilen cemaatin, 36 hane nüfusu bulunmaktadır. 1531 tarihli defterde de kayıtlı olan cemaatin

⁷⁵¹ Orhan Sakin, XVI. Yüzyıl Osmanlı Arşiv Kayıtlarına Göre Anadolu'da Türkmenler ve Yörükler, s. 199.

⁷⁵² BOA. TD. nr. 165, s. 34; KKA. TD. nr. 115, v. 38b.

⁷⁵³ BOA. TD. nr. 165, s. 51.

⁷⁵⁴ BOA. TD. nr. 165, s. 184.

⁷⁵⁵ BOA. TD. nr. 166, s. 348; BOA. TD. nr. 165, s. 186.

nefer sayısı aynı olup, 1710 adet koyunu bulunmaktadır. Hasılları toplamda 1699 olup neferlerin altında ödemiş oldukları vergiler gösterilmiştir. Bunlar ellerindeki develerden dolayı alınmış olabilir⁷⁵⁶.

Karacalar: Karacalar cemaati bütün tahrirlerde yer almaktadır. Cemaat 1530 tarihli defterde 10 mücerred, 8 hane ve 1 imam'dan müteşekkildir. 1531 tarihli defterde de Görđus kazasında kayıtlı olan cemaat, Ömür Hanlu karyesinde yaşamaktadır. Reaya ile birlikte yaşayan cemaat üyeleri 10 mücerred 8 hane ve 1 imamdan müteşekkildir. “*El-mahsul an karye-i Ömür Hanlu ve Cemaat-i Karacalar gayr-i ez Karacıyan hass-ı an İstanbul.*” şeklinde kayıtlıdır. Hasılı reaya ile birrikte hesaplanmış olup 2696 akçedir. 1575 tarihli mufassal defterde de Ömür Hanlu karyesinde tahrir edilen cemaat, 6 mücerred, 5 bennak ve 1 imam nüfusa sahiptir⁷⁵⁷.

Büyük Çallu: Büyük Çallu cemaati sadece 1530 ve 1531 tarihli defterlerde yer almaktadır. 1530 tarihli defterde cemaat, 22 mücerred 69 hane ve 1 abdal olarak kaydedilmiştir. 1531 tarihli defterde de Nif kazasında kayıtlı olan cemaat, 1 mücerred, 12 hane ve 1 imam nüfusa sahiptir⁷⁵⁸.

Vayna: 1531 tarihli defterde Adala kazası, Poyraz nahiyesinde Cemaat-i Yörük-an-ı Vayna dikkati çekmektedir. Vayna isimli köyde ikamet eden cemaat mir-liva hassı olup, 1 mücerred, 9 bennak ve 1 imamdan oluşmaktadır. Pazarlu ve Pare Savcı köylerinde yine Vayna Yörükleri sakindir. Bunlar toplam 2 mücerred, 3’ü ganem sahibi 10 bennak nüfusa sahiptir. İdrisler olarak da bilinen bir diğeri Vayna cemaati ise 16 hane’den oluşmaktadır. Vayna köyünde sakin 29 neferlik reaya ile birlikte yukarıda belirtilen cemaatlerin 2527 akçe hasılları mevcuttur⁷⁵⁹.

Çarpan: Çarpan cemaati sadece 1531 tarihli defterde yer almaktadır. Adala kazası, Ahiler köyünde tahrir edilen Cemaat-i Çarpan, 4 mücerred, 6’sı ganem sahibi ve 3’ü bennak olmak üzere 9 hane ve 1 imam nüfusa sahiptir⁷⁶⁰.

⁷⁵⁶ BOA. TD. nr. 166, s. 348; BOA. TD. nr. 165, s. 188.

⁷⁵⁷ BOA. TD. nr. 166, s. 351; BOA. TD. nr. 165, s. 221; KKA. TD. nr. 115, v. 235b.

⁷⁵⁸ BOA. TD. nr. 166, s. 304; BOA. TD. nr. 165, s. 267.

⁷⁵⁹ BOA. TD. nr. 165, s. 293.

⁷⁶⁰ BOA. TD. nr. 165, s. 303.

Mühim: Cemaate sadece 1531 tarihli defterde tesadüf edilmektedir. Adala kazasında yazılan Cemaat-i Mühim, 16 mücerred, 9'u ganem sahibi ve 11'i bennak olmak üzere 20 hane nüfusa sahiptir. Hasılı da 270 akçedir⁷⁶¹.

Mendehorye: 1531 tarihli defterde Adala kazası, Mendehorye nahiyesinde ise aynı isimle anılan bir Yörük cemaati mevcuttur. Mendehorye Yörükleri "*her elli neferden bir eşkinici adet üzere eşkinici verirler.*" Bunlar 47 mücerred, 15'i koyun sahibi ve 1'i kethüda 270 bennak, 3 belirsiz, 1 muhassıl, 1 gaib ve 1 ser-elliciden müteşekkildir. Hasılları da 10266 akçedir⁷⁶².

Azizlü: 1575 tarihli defterde Manisa kazasına bağlı Yengi nahiyesinde sadece bir tane Yörük grubuna tesadüf edilmektedir. Yörük-ı Azizlü olarak kayıtlı cemaat, 88 nefer'den müteşekkildir. Bunların 26'sı mücerred, 26'sı ganem sahibi ve geri kalan 36'sı ise bennak olarak kayıtlıdır. Hasılı ise 42437 akçe olup, buna yayla-yı kebir ve yayla-yı sağirden alınan vergiler de dahil edilmiştir⁷⁶³.

⁷⁶¹ BOA. TD. nr. 165, s. 303.

⁷⁶² BOA. TD. nr. 165, s. 307.

⁷⁶³ KKA. TD. nr. 115, v. 29b.

SONUÇ

XVI. yüzyıl Saruhan Yörüklerine dair yapılan araştırmamızda, Saruhan bölgesine ait tahrir defterlerinden bahsederek, bu defterlerden elde edebileceğimiz verilerden hareketle Saruhan bölgesinde teşekkül eden Yörük gruplarına dair bilgiler edinebilmekteyiz. Bu bilgilerden hareketle Yörükler hakkında ortaya çıkan sonuçlardan bahsederek:

Osmanlı İmparatorluğu'nun kuruluş yıllarında Yörükler, devlet için askeri bakımdan lüzumlu bir unsur olmuş ve kazanılan topraklarda daha iyi bir hayat tarzı kurmuşlardır. Kendilerine bir takım imtiyazlar verilmiş ve bir takım vazifelerle mükellef kılınmışlardır. Yörükler uzun süre yerleşik ya da yarı yerleşik şekilde kaydedilmelerine karşılık, köylü ve şehirli statülerinin dışında tutularak, Yörük olarak adlandırılmaya devam edilmişler ve vergilerini bu çerçevede vermişlerdir.

Batı Anadolu bölgesindeki Yörük teşekkülleri siyasi oluşumlar meydana getirdikleri için tam bir göçebe hayat tarzı içinde bulunmamışlardır. Batı Anadolu bölgesinin pek az kesiminde yarı göçebelik kalmış; büyük bir bölümü ziraatın ağırlık kazandığı küçük yerleşme yerlerini kurarak buralara adlarını vermişlerdir.

Yörükler temel iktisadi faaliyetlerinin yanı sıra yapmakla mükellef oldukları hizmetler, transit taşımacılık, madenlerin muhafazası, çeltik ekimi, ordunun ve sarayın ihtiyaç duyduğu hayvansal ürünlerin karşılanması, tersanenin tahta ihtiyacının karşılanması, orduya ok ve yay temini, avcı kuşları yetiştirilmesi olarak sayılabilir. Kanuni'den itibaren imar, muhafaza, su hizmeti, kale tamiri, şehir korumaları, gemi yapımı, köprü yapımı, maden çıkarması, kasaplık, ada koruması gibi görevleri de üstlenmişlerdir.

Bunların yanında Saruhan'da herhangi bir hizmet gerektiğinde elli haneden bir tanesi nöbetleşe göreve yollanan kalabalık bir nüfusa sahip Ellici Yörükleri bulunmaktadır. Batı Anadolu Yörüklerinin en önemli görevlerinin başında devlet ve özel sektör adına develeriyle çeşitli taşımacılık hizmetlerini yerine getirmek gelmektedir. Develeriyle taşımacılık yapan gruplar da "Urban-ı Buğurcu" adıyla kaydedilmişlerdir.

Göçebeler yaşadıkları hayat tarzından dolayı yerleşik olanlardan farklı bir idari ve sosyal yapıya sahiptiler. Bu idari ve sosyal yapı içerisindeki üst birim, “boy (taife)” adıyla bilinmekteydi. Boya bağlı olan birimler ise genelde “cemaat” adını taşımaktaydı. Bu şekilde bir yapılanma, onların geleneksel yapılanma şekillerini oluşturmaktaydı.

İdari bakımdan bir sancak veya sancağa bağlı bir kaza içinde yer alan göçebeler, devlet nazarında mali bakımdan vergi veren kayıtlı bir reaya durumundaydılar. Ancak yerleşikler gibi göçebeler arasında da yaptıkları hizmet karşılığında vergiden muaf olan kimseler vardı. Osmanlı idari ve mali sistemi içinde onların kayıtlı reaya olmasının en önemli göstergesi, Osmanlı toprak sisteminin esasını teşkil eden tımar sistemi içerisinde yer almalarıydı.

Yörüklerin iktisadi faaliyetleri hayvancılık ve ziraate dayalıdır. En önemli zirai faaliyetlerinden ilki hayvan besiciliğidir. En çok beslenen hayvan ise koyun ve keçidir. Hayvanlardan elde edilen et, süt ve süt ürünlerinin pazarlanması konar-göçerlerin ekonomilerinde önemli bir yer teşkil etmektedir. Yörüklerin önemli bir kısmı yerleşik faaliyet gösterdikleri için hayvancılığın yanı sıra zirai faaliyetlerde onların hayatında önemli bir yer tutar. Ancak bu zirai faaliyetleri kendi ihtiyaçlarını karşılayacak oranda yapmışlardır.

Her ne kadar tahrir defterlerinden konar-göçerlerden alınan vergileri tespit etmek zor olsa da bazı sancaklarda yaşayan konar-göçerlerin zirai faaliyetlerle ilgilendikleri, tasarruflarında olan çift ve nim-çift miktarlarından ve buna karşılık devlete ödedikleri vergilerden anlaşılmaktadır.

Osmanlı İmparatorluğu'nun kuruluş yıllarında Yörükler, devlet için askeri bakımdan lüzumlu bir unsur olmuş ve kazanılan topraklarda daha iyi bir hayat tarzı kurmuşlardır. Kendilerine bir takım imtiyazlar verilmiş ve bir takım vazifelerle mükellef kılınmışlardır. Bu askeri vazifeler neticesinde de buldukları bölgede yerleşik hayat tarzını benimsemiş kaza nefsleri, köyler ve mahallelerde sakin bir yaşam sürdürmüşlerdir.

Göçebeler, yerleşik ahali gibi hangi çeşit toprak üzerinde yaşıyor veya yaylak kışlak olarak hangi çeşit topraktan istifade ediyorsa, mali ve hukuki bakımdan öyle değerlendirilirlerdi. Böylece mali açıdan bir vergi dairesine bağlanmanın veya bir organizasyon içinde olmanın yanında raiyyet olarak da bir mükellefiyet altına girerlerdi. Bu sistemde tımar reyası olan göçebeler, mali bakımdan vergilerini tımar sahibi olan

kimselere vermekle mükelleftiler. Zeamet sahibi olanlar zeamet sahibine ve has reayesi olanlar has sahibine vergilerini verirlerdi

Saruhan'daki konar-göçer teşekküller daha çok, padişah ve şehzade haslarına dâhil olup, vergileri mukataaya verilmek suretiyle tahsil olunmakta idi. Bunlar vergi durumlarına ve mükellef buldukları hizmet şekillerine göre birtakım iktisadi ve idari üniteler halinde teşkilatlanmışlardır. Saruhan Sancağı'nda Mukataa, Elliciler, Karacalar, Buğurcular, Demirci ve Kurddutan isimli büyük grupların hemen hemen hepsi bu padişah ve şehzade haslarına dâhil idiler.

Saruhan Sancağı'nda bulunan Yörük teşekküllerini, taifelere bağlı cemaatler halinde incelediğimiz çalışmamızda, Saruhan bölgesinde bulunan bazı cemaatlerin farklı sancaklarda da kayıtlı olduğu göze çarpmaktadır. Acarlar, Ahmedler, Arıklar, Bayramlı, Bazerganlı, Cemaller, Çalış, Çobansa, Çomaklı, Çonkara, Evciler, Hamidlü, Karacalar, Karalar, Kaşıkçılar, Keçilü, Köseler, Kulağuzlar, Mahmudlar, Mentешelü, Mürseller, Uzuncalar ve Süleymanlı cemaatleri Saruhan dahil farklı sancaklarda bulunan cemaatlerdir.

KAYNAKÇA

I. Arşiv Belgeleri

Başbakanlık Osmanlı Arşivi Tahrir Defterleri

TD 165 Numaralı Mufassal Defter

TD 166 Numaralı İcmâl Defteri

Tapu Kadastro Genel Müdürlüğü Kuyud-ı Kadime Arşivi Tahrir Defterleri

TD 115 Numaralı Mufassal Defter

TD 125 Numaralı Yörük Defteri

TD 544 Numaralı Evkaf Defteri (Tapu Kadastro Genel Müdürlüğü, Arşiv Dairesi Başkanlığı 2014)

II. Araştırma ve İnceleme Eserler

ACUN, Fatma, “Klasik Dönem İdare Tarzı Olarak Tımar Sistemi ve Uygulaması”, **Türkler**, C. IX, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002, s. 899-907.

ACUN, Fatma, **Karahisar-ı Şarki ve Koyluhisar Kazaları Örneğinde Osmanlı Taşra İdaresi**, TTK Yayınları, Ankara 2006.

AFYONCU, Erhan, “Osmanlı Devleti’nde Tahrir Sistemi”, **Osmanlı**, C. VI, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 1999, s. 311-314.

AKDAĞ, Mustafa, **Türkiye’nin İktisadi ve İçtimai Tarihi**, C. II, Cem Kitabevi, İstanbul 1995.

- ARMAĞAN, Abdülatif, XV. ve XVI. Yüzyıllarda Teke Sancağı'nda Konar-Göçerler: Sosyo-Ekonomik ve Demografik Durumları, **Osmanlı'dan Cumhuriyete Yörükler ve Türkmenler**, Editör: Hayati Beşirli, İbrahim Erdal, Phoenix Yayınları, Ankara 2008.
- BARKAN, Ö. Lütfü, "Tımar", **İA**, C. XVII, MEB Yayınları, İstanbul 1970, s. 286-333.
- ÇABUK, Vahid, "Yörükler", **İA**, C. XIII, MEB Yayınları, İstanbul 1986, s. s. 430-435.
- ÇAĞATAY, Neşet, "Osmanlı İmparatorluğu'nda Reayadan Alınan Vergi ve Resimler" **ADTCF Dergisi**, C. V, S. V, Ankara 1947.
- ÇELEBİ, Evliya, **Seyahatname**, Üçdal Neşriyat, C. IX, İstanbul 1984, s. 36.
- ÇİÇEK, Kemal, "Osmanlılardan Önce Akdeniz Dünyasında Yapılan Tahrirler Hakkında Bazı Gözlemler", **OTAM**, S. VI, Ankara 1995, s. 51-89.
- DARKOT, Besim, "Manisa", **İA**, C. VII, MEB Yayınları, İstanbul 1972, s. 288-290.
- DEVELİOĞLU, Ferit, **Osmanlıca Türkçe Sözlük**, Aydın Kitabevi, Ankara 2000.
- DOĞAN, M. Sait, "Tarihsel Gelişim Sürecinde Yörükler", **Anadolu'da Yörükler, Tarihi ve Sosyolojik İncelemeler**, Editör: Hayati Beşirli, İbrahim Erdal, Phoenix Yayınları, Ankara 2007.
- EGEWA, Hikari, ŞAHİN, İlhan, **Yağcı Bedir Yörükleri**, Eren Yayıncılık, İstanbul 2007.
- ELİBOL, Numan, "Osmanlı İmparatorluğu'nda Nüfus Meselesi ve Demografi Araştırmaları", **Süleyman Demirel Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi**, C. XII, S. II, Isparta 2007, s. 135-160.

- EMECEN, Feridun, **XVI. Yüzyıl Manisa Kazası**, TTK Yayınları, Ankara 1989.
- EMECEN, Feridun, “Ağıl Resmi”, **DİA**, C. I, Güzel Sanatlar Matbaası, İstanbul 1998, s. 467-468.
- EMECEN, Feridun, **İlk Osmanlılar ve Batı Anadolu Beylikler Dünyası**, Kitabevi Yayınları, İstanbul 2010.
- EMECEN, Feridun, **Tarih İçinde Manisa**, Manisa Belediyesi Kültür Yayınları, Manisa 2006.
- EMECEN, Feridun, “Ağnam Resmi”, **DİA**, C. I, Güzel Sanatlar Matbaası, İstanbul 1998, s. 478-479.
- ERAVCI, Mustafa, KORKMAZ, Mustafa, **Saruhanoğulları ve Osmanlı Klasik Döneminde Manisa’da Yaşayan Kültürel İzler**, Gülermat Matbaacılık, Manisa 1999.
- ERDOĞRU, Mehmet Akif, **Defter-i Evkaf-ı Liva-i Saruhan (Metin ve İnceleme)**, Tapu ve Kadastro Arşiv Dairesi Başkanlığı Yayınları, Ankara 2014.
- ERÖZ, Mehmet, **Yörükler**, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yayınları, İstanbul 1991.
- ERTUN, Erman, “Çukurova Yörüklerinin Gelenek ve Görenekleri”, **I. Akdeniz Yöresi Türk Toplulukları Sosyo- Kültürel Yapısı (Yörükler) Sempozyumu Bildirileri**, Ankara 1996, s. 251-260.
- ERTÜRK, Volkan, **XVI. Yüzyılda Akşehir Sancağı**, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi, Ankara 2007.
- FAROQHI, Suraiya, **Osmanlı Tarihi Nasıl İncelenir?** , Çev; Zeynep Altok, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 2001.

GÖKBİĞİN, M. Tayyib, “Korkud” **İA**, C. VI, MEB Yayınları, İstanbul 1977, s. 855-860.

GÖKBİLGİN, Tayyib M. **Rumeli’de Yörükler, Tatarlar ve Evlâd-ı Fâtiyhân**, İşaret Yayınları, İstanbul 2008.

GÖKÇEN, İbrahim, **XVI ve XVII. Asır Sicillerine Göre Saruhan’da Yörük ve Türkmenler**, Marifet Yayınları, İstanbul 1946.

GÜLTEN, Sadullah, **XVI. Yüzyılda Batı Anadolu’da Yörükler**, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi, Ankara 2008.

GÜNDÜZ, Tufan, “Konar -Göçer”, **DİA**, C. XXVI, Güzel Sanatlar Matbaası, İstanbul 1998, s.161-163.

GÜNDÜZ, Tufan, **XVII ve XVIII. Yüzyıllarda Danişmendli Türkmenleri**, Yeditepe Yayınevi, İstanbul 2009.

GÜNDÜZ, Tufan, **Anadolu’da Türkmen Aşiretleri Bozulus Türkmenleri**, Bilge Yayınları, Ankara 1997.

GÜNDÜZ, Tufan, “Osmanlı Ekonomisi İçinde Konar-Göçerler”, **Prof. Dr. Kazım Yaşar Koprıman’a Armağan**, Ankara 2003, s. 358-366.

GÜNDÜZ, Tufan, “Kayseri’de Mezraaların Köye Dönüştürülmesinde Konar-Göçer Aşiretlerin Rolü”, **II. Kayseri ve Yöresi Tarih Sempozyumu Bildirileri**, Kayseri 1998, s. 188-192.

GÜRBÜZ, Adnan, **XV-XVI. Yüzyıl Osmanlı Sancak Çalışmaları**, Dergâh Yayınları, İstanbul 2001.

HALAÇOĞLU, Yusuf, “Derbend”, **DİA**, C. IX, Güzel Sanatlar Matbaası,
İstanbul 1994, s. 162-164.

İNALCIK, Halil, “Osmanlı’da İstatistik Metodu Kullanıldı mı?”, **Osmanlı Devleti’nde
Bilgi ve İstatistik**, Başbakanlık İstatistik Enstitüsü Matbaası, Ankara 2000, s. 1-
14.

İNALCIK, Halil, “Osmanlılarda Raiyyet Rüşumu”, **Osmanlı İmparatorluğu, Toplum
ve Ekonomi**, Eren Yayıncılık, İstanbul 1996.

İNALCIK, Halil, **Devlet-i Aliye**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2009.

İNALCIK, Halil, **Osmanlı İmparatorluğunun Ekonomik ve Sosyal Tarihi 1300-
1600**, C. I, Çev. Halil Berktaş, Eren Yayıncılık, İstanbul 2001.

İNBAŞI, Mehmet, “XVI-XVII. Yüzyıllarda Bulgaristan’daki Yörük Yerleşmeleri”,
**Uluslararası Osmanlı ve Cumhuriyet Dönemi Türk-Bulgar İlişkileri
Sempozyumu Bildirileri**, Eskişehir 2005, s.171-183.

İSLAMOĞLU İNAN, Huricihan, **Osmanlı İmparatorluğunda Devlet ve Köylü**,
İletişim Yayınları, İstanbul 1991.

KESKİN, Mustafa, “Gazi Süleyman Şah ve Türkiye Selçuklu Devleti’nin Kuruluşu”,
Türkler, C. VI, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002, s. 529-536.

KOÇ, Ayşen, **Meşrutiyetten Cumhuriyete Saruhan Sancağı’nda Gayrimüslimler**,
Celal Bayar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans
Tezi, Manisa 2006.

KÖPRÜLÜ, Fuat, **Osmanlı İmparatorluğu’nun Kuruluşu**, Akçağ Yayınları, Ankara
2009.

MERÇİL, Erdoğan, “Anadolu Beylikleri”, **DİA**, C. III, Güzel Sanatlar Matbaası, İstanbul 1991, s. 135-143.

MÜNECCİMBAŞI, Ahmet Dede, **Sahaif-ül Ahbar Fi Vekayi-ül-a’sar**, C. I, Çev; İsmail Erünsal, Kervan Kitapçılık, İstanbul 1940.

ÖZ, Mehmet, “Tahrir Defterlerinin Osmanlı Tarihi Araştırmalarında Kullanılması Hakkında Bazı Düşünceler”, **Vakıflar Dergisi**, S. XXII, s.59-68.

ÖZ, Mehmet, **XV-XVI. Yüzyıllarda Canik Sancağı**, TTK Yayınları, Ankara 1999.

ÖZTUNA, Yılmaz, **Büyük Türkiye Tarihi**, C. II, Ötüken Yayınevi, İstanbul 1977.

PEKALIN, Mehmet Zeki, **Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü**, C. III, MEB Yayınları, İstanbul 1983.

SAKİN, Orhan, **XVI. Yüzyıl Osmanlı Arşiv Kayıtlarına Göre Anadolu’da Türkmenler ve Yörükler**, Ekim Yayınları, İstanbul 2010.

SAYDAM, Abdullah, “Sultanın Özel Statüye Sahip Tebaası: Konar-Göçerler”, **SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi, Sosyal Bilimler Dergisi**, S. XX, Isparta 2009, s. 9-31.

SEVİM, Sezai, **XVI. Yüzyılda Karasi Sancağı**, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi, Ankara 1993.

SÖYLEMEZ, Faruk, **Osmanlı Devleti’nde Aşiret Yönetimi, Rişvan Aşireti Örneği**, Kitabevi Yayınları, İstanbul 2007.

ŞAHİN, İlhan, “Göçebeler”, **Osmanlı**, C. IV, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 1999, s. 132-141.

ŞAHİN, İlhan, **Osmanlılar Döneminde Konar-Göçerler**, Eren Yayıncılık, İstanbul 2006.

ŞAHİN, İlhan, “Anadolu’da Oğuzlar”, **Osmanlılar Döneminde Konar-Göçerler**, Eren Yayıncılık, İstanbul 2006, s. 55-83.

ŞAHİN, İlhan, “Osmanlı Devrinde Konar-Göçer Aşiretlerin İsim Almalarına Dair Bazı Mülahazalar”, **Osmanlı Döneminde Konar-Göçerler**, Eren Yayıncılık, İstanbul 2006, s. 115-127.

TURAN, Osman, **Selçuklular Tarihi ve Türk İslam Medeniyeti**, Ötüken Neşriyat, İstanbul 2003.

TURAN, Osman, **Selçuklular Zamanında Türkiye**, Boğaziçi Yayınları, İstanbul 1996.

ULUÇAY, Çağatay, “Manisa”, **İA**, C. VII, MEB Yayınları, İstanbul 1972, s. 290-294.

ULUÇAY, Çağatay, “Saruhanogulları”, **İA**, C. X, MEB Yayınları, İstanbul 1970, s. 239-244.

ULUÇAY, Çağatay, **XVIII ve XIX. Yüzyıllarda Saruhan’da Eşkiyalık ve Halk Hareketleri**, Berksoy Basımevi, İstanbul 1955.

UZUNÇARŞILI, İsmail Hakkı, **Osmanlı Devleti’nin Merkez ve Bahriye Teşkilatı**, TTK Yayınları, Ankara 1998.

UZUNÇARŞILI, İsmail Hakkı, **Anadolu Beylikleri ve Akkoyunlu Karakoyunlu Devletleri**, TTK Yayınları, Ankara 1969.

UZUNÇARŞILI, İsmail Hakkı, **Osmanlı Tarihi**, C. I, TTK Yayınları, Ankara 1982.

ÜNAL, Mehmet Ali, “Arazi ve Vergi Düzeni”, **Osmanlı Taşra ve Merkez Teşkilatı, Anadolu Üniversitesi, Açık Öğretim Fakültesi Yayını**, Eskişehir 2005.

ÜNAL, Mehmet Ali, “Tahrir Defterlerindeki Bilgilerin Güvenilirliği”, **Osmanlı Devri Üzerine Makaleler ve Araştırmalar**, Kardelen Kitabevi, Isparta 1999.

ÜNAL, Mehmet Ali, **Osmanlı Müesseseleri Tarihi**, Fakülte Kitabevi, İstanbul 2010.

YINANÇ, Mükremin Halil, “Aşiret”, **İA**, C. I, Yayınları, İstanbul 1976, s. 709-710.

YURDOĞLU, Zekeriya, **Manisa Tarihi (Kuruluştan Cumhuriyete kadar)**, Manisa Barosu Kültür Yayınları, Manisa 1994.

YÜCEL, Yaşar, SEVİM, Ali, **Türkiye Tarihi**, C. II, TTK Yayınları, Ankara 1983.